

In epistolas dominicales Explicationes Victorini Strigelij. Nunc primum in lucem editae opera & studio Christophori Pezelij, sacrae Theologiae Doctoris.

<https://hdl.handle.net/1874/455221>

2

IN EPISTO-
LAS DOMINI-
CALES

Explicationes

VICTORINI STRIGELII.

*Nunc primum in lucem edita
opera & studio*

CHRISTOPHORI PEZELII, sacrae
Theologiae Doctoris.

NEAPOLI PALATINORVM,
Typis Matthaei Harnisch.

M. D. LXX XIII.

THE HISTORY OF

THE CITY OF

NEW-YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENT

TO THE PRESENT TIME

BY JACOB LEITCH

Author of the

History of the

City of New-York

from the first settlement

to the present time

by Jacob Leitch

Author of the

History of the

City of New-York

from the first settlement

to the present time

by Jacob Leitch

Author of the

History of the

City of New-York

from the first settlement

to the present time

by Jacob Leitch

INCLYTO AC

GENEROSO COMI-

TI ET DOMINO, D. FRI-

derico, Comiti in Diffholt & Brunckhorst,

Domino in Borckela &c, Domi-

no suo clementi.

S. P. D.

Vemadmodum in
populi Israëlitici syna-
gogis, integri Prophe-
tarum libri ordine præle-
gebantur, de quibus iussu
eius, qui synagogæ præerat, duo vel tres
ex doctoribus senioribus ad captum
vulgi quædam interpretabantur: Sic
primis Ecclesiæ Christianæ temporibus
apparet libros scripturæ sacræ ordine ac
integre in cœtibus publicis prælectos,
& de locis obscurioribus sententias di-
ctas esse à senioribus, ceu interpreti-
bus, de quibus iudicium penes sedentes
erat. Fuit enim ordo dicentium in pu-
blicis congressibus honestissimus, cum
in Synagoga veteri, tum in Ecclesia,
quam Apostoli ad morem veterem ini-
tione constituerunt. Non erant promi-
sui clamores vulgi, quales fuerunt Ro-

P R A E F A T I O.

mæ in suffragationibus Tribunitijs, nec Tyranniserat; sed seniores suo loco dicebant sententias, & iudicium erat penes Ecclesiam de singulorum sententijs, quæ cum probabat alicuius interpretationem, alius non obstrepebat, nec mouebat certamen. Si quis modestè addere aliquid vellet, fuit ei concessum, iuxta regulam: Nolite extinguere Spiritus: omnia probate, quod bonum est tenere.

Inde non dubium est fluxisse nomen τῶν ὀμιλιῶν seu homiliarum, quod origine vocis suæ ad familiarem conuersationem & colloquia mutua alludit, et postea ad conciones Ecclesiasticas, quæ sequentibus temporibus tantùm à ministris Ecclesiæ habebantur, translatum est. Cum enim varia illa dona cessassent, quibus prima Ecclesia ornata erat, mutatus fuit mos vetus, quo dicendi in publico potestas data fuerat etiam his, qui non erant vocati ad ministerium.

Materia tamen sermonum seu concionum Ecclesiasticarum longo tempore fuit enarratio librorum Prophetarum & Apostolicorum, qui non mutilati, sed integrè ad populum explicabantur, vt ex veterum doctorum in Ecclesia monumentis constat.

In

P R A E F A T I O.

In festis autem præcipuis, quæ distinctis interuallis temporum etiam in antiquissima Ecclesia quotannis celebrata sunt, textus peculiare ex historia Evangelica Christi tractatos fuisse, Basilij, Nazianzeni, Augustini & aliorum exempla ostendunt. Nam ut historię Christi partes certa quadam serie se inuicem consequuntur in scriptis Euangelistarũ & symbolo: Sic Ecclesiam noui Testamenti, consentaneum est, iam olim statim ac solennibus festis celebrasse memoriam natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, ascensionis Christi in cœlum, & manifestæ effusionis Spiritus sancti, quæ testimonium fuit visibile, atque adeò initium noui regni Christi, propagandi ministerio Euangelij in totum orbem terrarum.

Nec inutilis pædagogia est, nunc quoque in repurgatis Ecclesijs seruari ordinem festorum, remota superstitione, quæ sub Papatu fuit addita.

Sunt enim festa eiusmodi ceu Calendaria Ecclesiastica, seu fastorum iustar, quibus monemur, quo tempore facta sint singula, quæ historia Evangelica de Christo commemorat. Deinde ve-

P R A E F A T I O.

lut tessaræ quædam militares & vexilla
 seu insignia Christianorum sunt, quibus
 non voce solùm, sed gestu etiam ipso fo-
 ris edunt confessionē suam, de persona
 & beneficijs Christi, & hac se ab omnib.
 sectis alienis à societate veræ Ecclesiæ se
 iungunt ac separant. Deniq; vt tubæ clā-
 gore suo milites in castris commorantes
 officij sui admonent: sic festorum solen-
 nitates animos piorum exuscitant ad
 gratiarum actionem erga Deum, eius-
 demq; inuocationem, quæ tūm fit ardē-
 tior, cūm & temporis ratio, & festiuita-
 tum solennis celebratio, beneficia diuina,
 tum externis sensib. tum etiam mentib.
 ipsis fortiùs atque altiùs imprimunt.

In his igitur festis anniuersarijs, etiã an-
 te initium Papatus, certæ partes textuū
 Euangelicorum propositæ fuerunt pu-
 blicè, vt rude vulgus historiã Christi sin-
 gulis annis repetitam & disceret exactiùs,
 & animo retineret firmiùs. Sed lectiones
 Euangeliorum & Epistolarum Domini-
 calium non, vt aliqui putant, Hierony-
 mus, qui Augustino σύγχρονος fuit, sed
 Paulus Diaconus circa tēpora Caroli Ma-
 gni, (vbi & Missæ abusus magis magisq;
 creuerunt) in eum ordinē digessit, quo
 adhuc

P R A E F A T I O.

adhucodiè dieb. Dominicis consueto more in Ecclesijs plærísq; proponuntur & explicantur. Et extat liber Homeliarij titulo inscriptus, in quo post præfationē Pauli Diaconi, ad textus lectionū Evangelicarū Dominicalium additæ sunt *περιεξηγηται* explanationum, tanq̃ particulae decerptæ ex voluminibus commentariorū Chrysoſtomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Gregorij Magni & similibus scriptorum veterū, qui libros integros scripturæ enarrationib. suis illustrarunt.

Has Postillas vsitatè nominant, & initium illarum in annum Domini octingentesimum sextum collocatur. Nec de nihilo est, quod iam pridem viri docti conqueſti sunt, nō leue incommodum Ecclesiæ Postillas istas attulisse. Hac enim occasione sub Papatu factum est, vt scriptura magna ex parte mutilata, vilis haberi cœperit: Ministri etiam Ecclesiarum negligentius in legendis sacris literis versati sint: Denique eò tandem res redierit, vt multi non alias scripturas extare putarent, quàm Dominicales illas, quas solas prælegi audiebant.

Narrat alicubi Princeps optimus Georgius Anhaltinus, cui⁹ memoria apud

P R A E F A T I O.

omnes piose est in benedictione, sibi inveni notos fuisse quosdam celeberrimos & doctissimos viros, imò presbyteros, pastores, doctores & Episcopos, quorum plurimi ignorabant, an alia scriptura sacra esset, & an plura essent Evangelia & Epistolæ, quàm lectiones in libris Missalibus & breuiarijs. Multa etiam superiori ætate templa & parochias fuisse ait, vbi Biblia ne quidem conspecta vnquam fuerint.

Hæc vt iustissime zelo taxantur & reprehenduntur: sic è contrario felicitas nostri seculi iure ac meritò prædicatur, qua Biblia integra in omnibus linguis Ecclesiæ iterum innotuerunt, vt non solum à doctis, sed etiam à pueris & puellis legi & cognosci possint.

Et si autem in multis Ecclesijs repurgatis per Germaniam, in ijs concionibus, quæ diebus profestis habentur, certi libri scripturæ ordine enarrantur: Alicubi etiam lectiones capitum Biblicorum ita in cœtu populi recitantur, vt intra paucorum annorum spacium ferè vniuersa Biblia audire homines possint: Retinetur tamen passim adhuc cõsuetudo, diebus Dominicis proponendi populo

P R A E F A T I O.

populo lectiones vsitatas Euangeliorū
& Epistolarum, idq; hoc consilio: Quia
eorundem textuum repetitio anniuersaria,
eos ipsos textus familiariores reddit
rudioribus, eisque occasionem præbet,
vt redeuntibus quotannis iisdem
temporum vicibus, accuratiùs cogitent
de vsu illorum textuum, qui vel ad doctrinam,
vel ad consolationem, vel ad
exhortationem pertinent.

Hi sunt enim fines, ad quos tum à cō-
cionatoribus, tum à populo referendæ
sunt, tum lectiones textuum Biblico-
rum quorumcunque, tum eorundem
explicationes eruditæ, vt Paulus disertè
monet, cùm inquit: Prophetantem, id
est, interpretantem verbum Dei, idque
applicantem Ecclesiæ, loqui hominib,
ædificationem, & exhortationem, &
consolationem.

Nominat ædificationem doctrinam
de articulis fidei, & de distinctione Legis
& Euangelij, & alijs membris Christianę
religionis principalibus. Exhortationē
vocat adhortationem ad pœnitentiam
& bona opera, & seueram reprehensionem
vitiatorum. Consolationem verò
addit, quia non est finis doctrinæ in Ec-

P R A E F A T I O.

clesia tantum scientia, nec tantum actiones nostrae, sed Deus se ideo patefecit & Euangelium tradidit, ut liberet nos à peccato & morte. Erigenda est igitur fides, id est, fiducia misericordiae, quam cum acquiescimus in Deo, sequitur pax & gaudium, & accenditur inuocatio, spes & gratiarum actio. Scimus enim inuocationem nequaquam irritam esse. Leniuntur igitur dolores spe mitigationis calamitatum aut liberationis, quam petimus & expectamus. Et gratiarum actio accenditur, cum ordine beneficia Dei ut cunq; agnoscimus, primùm remissionem peccatorum, deinde auxiliū, & praesentiam Filij Dei nos sustentantis, postea mitigationem calamitatum vel liberationem.

Nec verò aut libertatem Christianam nobis ipsis adimi velimus, probabili ratione interdum discedendi à serie lectionum Dominicalium: Neque Ecclesijs quibusdam Euangelicis apud exteros eam felicitatem inuidendam putamus, quae mox ab initio reiecti Papatus, vetustissimum sanctorum Patrum morem in usum reuocarunt, libris scripturae integris ad populum interpretandis, diebus etiam Dominicis. Sed quia vulgus plerisque in locis,

P R A E F A T I O.

locis, vſitatis textibus Dominicaliũ le-
 ctionum aſſueuit, ſine ſuperſtitione eas,
 rudiorũ cauſa, retineri poſſe iudico mo-
 dõ concionatores, qui prodeſſe volunt
 populo, operam dent, vt auditores aſſue-
 faciant, vt ſummam quandam doctrinẽ
 Chriſtianiã comprehendere ſtudeant, &
 quaſi *συναματοποιεῖν*: Et in ſingulis mate-
 rijs dirigant orationem ad certos eius
 corporis locos, idq; ex veris funda-
 mentis extruant & illuſtrent, & ſimul in ani-
 mis aculeum relinquant timoris Dei, &
 fidei ſeu conſolationis.

Hæc quantum curæ, diligentię, erudi-
 tionis, prudentiã, copiã requirant, me-
 diocriſ interpreſ experiundo cogno-
 ſcet, & poſſunt tamen intelligentes iu-
 uari conſideratis aliorum exemplis.

Eſi igitur magno numero extant Po-
 ſtillæ latinæ & germanicæ, ſcriptæ à diuer-
 ſis authorib. noſtra ætate, poſtquàm lux
 Euangelij ruruſ per Germaniam accen-
 ſa eſt, & alia in alijs eminent: Tamẽ hanc
 quoq; Victorinianiẽ Poſtillẽ partem, quẽ
 Epiſtolarum Dominicalium explicatio-
 nem breuem & expeditã continet, eden-
 dam eſſe duxi, quia methodum & formã
 orationis Philippicam, quẽ ad docendũ
 maximẽ

P R A E F A T I O.

maximè accommodata est, imitatur, imò ex diuersis Melanchthonis scriptis pleraq; sic colligit, vt dispersa varijs in locis, ad propositos saltem textus accommodare voluisse author videatur. Nec dubito, iuuentuti hunc laborem aliqua ex parte profuturum esse, cùm vera, re-cta & vtilia complectatur, & in concionibus. Apostolicis explicandis, præter Grammaticam enarrationem sermonis, figurarum & phraseos, & Dialecticã membrorũ distinctionem, passim locos doctrinæ, exhortationis & consolationis misceat, & eos quidem selectissimos & ad vulgi captum maximè idoneos.

Tuæ autem generositati, inclyte & generose Comes, has pagellas dedicandas esse statui, vt obseruantiam meam ostenderem erga G. T. cuius nomen propter pietatẽ & virtutẽ bonis & doctis omnibus meritò carissimum est. Hoc ergò qualecunq; studium meum vt G. T. boni consulat, & me in hac vicinia Reipublicæ nostræ & Comitatus tui inter eos habeat, qui T. G. sincerè colunt & amant, obnixè oro. Bene valeat Generositas tua, cui me ea, qua par est, reuerentia commendo. Datum Fabiranæ Saxonum, Mensè Septembri, Anno 1584.

Tuam generositatem Reuerenter colens

Christophorus Pezelius S. Theologiae Doctor.

EPISTOLA
PHILIPPI MELAN-
CHTHONIS AD MARTI-
num Sidemannum, de optima ratione
instituenti sacras con-
ciones.

Magnam omninò decus est hic ora-
tor in Ecclesia, qui rectè, distinctè,
iusto ordine, perspicuè doctrinam
cælestem explicat: nec aliud opus in
terra maius est. Nam hæc hominum natura
ad hunc summum atq; extremum finem con-
dita est, ut Deum celebret. Nec verò putes il-
lum oratorem subito nasci. Statim ab adole-
scentia inchoanda sunt exercitia. Dicet in po-
pulo, paulatimq; animaduertet, quid maxi-
mè in dicendo & proferat & deceat: audiet ali-
os, conferet suum consilium, suamq; formam
ad aliorum formas. Magna enim sunt discrimina.

Primum indocti nec docere explicatè pos-
sunt, nec adhibere motus conuenientes, &
peccant multis in rebus. Dicunt interdum
parum vtilia, colligunt conuicia ex sermoni-
bus conuiuiorum.

Deinde alij sunt doctiores, vera dicentes,
sed nimis verbosè, ac sine nervis, nihil inter-

pretantur, nihil citant insignium dictorum,
qua prudentium auditorum animos vehe-
menter excitare solent, nihil recitant exem-
plorum. Denique non multum ab indoctis hi di-
stant, nisi quod vincunt copia, et quod minus
sordida & ἀγροικα dicunt. Ac multi iam sunt
qui huic uni rei student, ut hac luxurie ora-
tionis auditores teneant. Nominatim ali-
quos referre possem, sed id coram rectius fiet.
Nam tui monendi causa hac scribo, non ut
cuiquam inuram notam.

Tertio loco sunt, qui hoc consilium domo
adferunt, ut res utiles ac necessarias di-
cant, & hac arte, lectis, proprijs & signifi-
cantibus verbis distinctè exponant. Distri-
buunt materias, proponunt, admonent au-
ditorem quid ex quolibet loco utilitatis ex-
cerpendum sit, inserunt insignes sententias,
qua feriunt animos, addunt exempla, con-
cludunt ita, ut populus sciat quid meminif-
se debeat, quod secum domum auferat. Ad-
dunt & motus: Excitant timorem comme-
moratione horribilium minarum: Accen-
dunt fiduciam, propositis sententijs aut hi-
storijs de fide. Disertè aliàs de Lege, aliàs de
Euangelio dicunt, & prudenter retinent di-
scrimen: Aliàs sunt in schola ἐξηγηταὶ seu
interpretes, aliàs inflammatores motuum
animi, & hac non tantum quadam redun-
dantia

dantia sermonis, sed potius proprio & graui sermone efficiunt. Talem memini me olim audire Lutherum.

Ut autem ad formam Ecclesie utilem te asuefacias, profectò prodest statim incipere. Multa enim tuis erratis monitus disces. Ego quoties iam easdem materias retexui (quos enim habemus scriptores, quos imitari poteram?) paulatim animaduerti, quo genere verborum, quo ordine has res dici prodesset. Prima scripta huius aetatis multa referunt Augustini: Posteriora sunt dexteriora & simpliciora.

Cùm igitur seruire Ecclesie constitueris, meum est consilium, tibiq; sum hortator, ut concionando exercere te quamprimùm incipias. Neg; idè depones hac communia studia literarum et Philosophia. Hac cultura multũ utilitatis adfert. Nam eruditi magis intelligunt, quid deceat et profit. Disponere materias facilius possunt, deligunt verba iudicio grauiori. Deniq; ut à pictoris arte sculptor adiuuatur: sic ille interpret seu Orator in Ecclesia adiuuatur à doctrina philosophica, & elegantia literarum. Nec putes hac studia coniungi non posse. Imò collatio plurimùm lucis utriusque adfert, & utrumque collatione fit dulcius. An tu non putas prodesse hystoriae graeca et latina cognitione in Ecclesia?

non

non Philosophorum & sapientissimorum hominum sententijs τὰ νομικὰ illustrari? Sed tibi de hac coniunctione doctrinarum meum consilium notum est.

Effudi hanc Epistolam subito, cum quidem aduersa valetudine conflictarer. Nam contentione vocis in hac assiduitate scholastica insigniter me ladi sentio, praesertim postquam vires corporis iam antea curis & laboribus fracta sunt. Sed hoc vita curriculum, quid est nisi transitus ad meliorem vitam per has arumnas? in quibus demus operam, ut aliqua ex parte nostri labores seruiant Ecclesiae, & illustrent doctrinam de Deo et de bonis rebus. Tales impendent rerum mutationes, quibus Principum stulta cupiditates occasionem praebent, ut discedere ex his tumultibus libeat. Sed si contingeret vita longior, libellos inuentutis causa scriptos ederem aliquantò magis expolitos. Et si occupationibus illiteratis haec consilia etiam multum impediuntur. Sed Deum aeternum, Patrem Domini nostri Iesu Christi oro, ut Ecclesiam suam conseruet, regat, & me quoque gubernet. Salutem opto meo conterraneo, & ceteris amicis. Bene vale, Die 9 Nouemb.

DOMINICA PRIMA

ADVENTVS.

Epistola Roman. 13.

Presertim cum sciamus tempus, quod tem-
pestiuum sit, nos iam à somno expergisci.
Nunc enim propius adest nostra salus, quam
tum, cum credebamus. Nox progressa est, dies
autem appropinquat. Abijciamus igitur o-
pera tenebrarum, & induamur arma lucis.
Tanquam in die compositè ambulemus, non
commensationibus ac ebrietatibus, non cubi-
libus ac lasciuuis, non contentione & amula-
tione, sed induamini Dominum Iesum Chri-
stum: & carnis curam ne agatis ad concupi-
scencias.

Vanquam breuis est oratio Pauli, vt
omnium sapientum: tamen instru-
cta est rebus his omnibus, quibus
abundant hi, qui eloquentes & ha-
bentur & nominantur. Nam Paulus, qui
fuit veriùs, quam Pericles, orator tonans &
fulgurans, & in mentibus aculeos relinquens,
non tantùm iudicio quodam, atque momen-
to suas cogitationes disposuit, sed verbis eti-
am illustrauit, quæ delectatione aliqua lecto-
rem allicere possunt. Quod cum ex aliis scri-
ptis intelligi potest, tum ex hac Epistola vel

maximè, quæ optimo ordine disposita atque dispensata est.

Orditur enim à propositione concionem *μαγαλιθω*, in qua hortator est piis omnibus, ut seriò expauescant cogitatione de ira & iudicio Dei, & abiiciant propositum peccandi, & ad Deum redeant. Hæc sententia est horum verborum: Tempus est, nos de somno surgere.

Nam somni appellatione describitur ingens & prophana securitas mentis humanæ, quæ non sentit, se à lege accusari: non expauescit: non sentit iram Dei aduersus peccatum: imò ne leuiter quidem cogitat, quanta res sit, peccatum aut ira Dei. Denique malum hoc profundius est & maius, quam vt explicari possit.

Securissimè indulgent suis furoribus Nero, Caligula, & infinita multitudo hominum, donec veniunt pœnæ, & mentes opprimuntur sensu ira Dei.

Antoniam nec leges, nec senatus autoritas, nec fœdera sanctissima retinere poterant, quò tandem, non impetrata venia à victore, cum miserè vidisset reginam Cleopatram sibi mortem consciscentē, ingenti cum dolore & ipse sese iugulat. Non hæc casu fieri existimamus, sed ordinatione Dei: nec aburamur imensa misericordia Dei, concedentis spacium generi humano, vt ad Deum redire possit.

Non igitur nobis ipsis blandiamur, nec extenuemus lapsus nostros: sed agnoscamus Deum

Deum verè irasci peccato, & accusemus nos gemitu, vt David inquit: Peccavi Domino. Et intueamur Filium Dei Mediatorem, & fiducia Mediatoris redeamus ad Deum: petamus nobis ignosci, nos recipi & sanari: cogitemus illam dulcissimam vocem: Gaudium est in cœlo super vno peccatore conuerso. Ius iurandum illud nobis in mētem veniat: Viuo ego, nolo mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat.

Deinde temporis appellatio monet, ne quis differat in suam commissa piacula mortem, vt poëtæ vtar verbis.

Nemo enim tam diuos habuit fauentes,

Crastinum vt possit sibi polliceri.

Res Deus nostras celeri citatas

Turbine versat.

Deploremus igitur ingentem imbecillitatem humanæ naturæ, & simus vigilantiores aduersus illecebras & insidias diaboli. Meminerimus singula peccata mereri subitam mortem, sicut adulteri & homicidæ in ipso facto sæpe interficiuntur; & tamen immensa misericordia Dei vobis concedi spacium, vt ad Deum redire possimus, vt dicitur Esaiæ 30. Propterea expectat Dominus, vt misereatur nostri. Et in Luca idem significat parabola de figo. Non abutamur hac tâta bonitate Dei, sed nunc verè doleamus, Deum à nobis offensum esse, & cum Propheta clamemus: Tibi Domine iustitia, nobis confusio faciei.

DOMINICA I.

Nunc enim propior est (alus.)

Prima ratio ducitur ab occasione, quæ nobis in præsentia offertur. Neque enim imaginandum est, Christum procul abesse, & in cælo ociosum sedere, sua sapientia & virtute gaudere. Deponantur ex animis hæc infulsæ & prophanz cogitationes, quæ Christum remouent à rerum humanarum procuratione. Itaque vt excitemus nos ad inuocationem & fidem, diligenter omnia dicta nobis inculcemus, quæ testantur, adesse Ecclesiæ suæ Filium, & velle nobis osculum præbere, modò non defugiamus ipsius amplexû, nec aspernemur inuenturæ beneficia, quæ nobis sua sponte pollicetur atque defert.

Sic enim dulcissimè ait Apocalypf. 3. Age pœnitentiam : Ecce sto ad ostium, & pullo: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cum eo cenabo.

Sed dolendum ac deplorandum est, tantum esse stuporem mentium humanarum, tantamque ingratitude, vt Christum volentem nos complecti amantissimo ac suavissimo osculo, aut omninò, aut magna ex parte negligent & contemnant. Est enim verissima vox Tecmessæ apud Sophoclem: Homines stulti bonum in manibus cum habent, non sentiunt, priusquam amiserunt. Et si igitur homines prophani Christum negligunt, nec magnopere in rebus secundis desiderant, tamè absentem aliquando lugebunt, cum

cum in nos magno impetu omnes terrores periculâque irruent omnia. Quamobrem hoc triste malum ex animis eiiciamus, & dicamus grato pectore amplecti beneficia Filij Dei, & verè oremus, vt Spiritus sanctus in nobis fidem & gratitudinem accendat.

Nox pracesit, dies appropinquauit.)

Altera ratio sumpta est à collatione temporum, quæ nos meritò impellere debebat, vt pœnitentiam ageremus. Nam vt nihil dicam de statu mundi, qualem inuenerunt Apostoli, quis ignorat, qualis vbique caligo fuerit, antequam hæc causa à Luthero mota est? Humanis ceremoniis monasteria, tēpla, imò familiæ omnes ita fuerunt oppressæ, vt Gerson & alij multi hanc carnificinâ deplorarint. Ethnico more inuocati sunt mortui, ad statuas concursiones factæ sunt, doctrina pœnitentiæ fuit obruta spinis disputationum inextricabilem, de confessione, de satisfactione, de indulgentiis. Silentium fuit de fide, qua accipienda fuit remissio peccatorum.

Hæc ignoratio fidei etiam inuocationem corruppebat. Nemo rectè discernebat legem diuinam, & humanas traditiones. De lege diuina quàm absurde fuerunt opiniones cum scripserunt, homines posse legi Dei satisfacere? Cœna Domini magna ex parte ad mortuos translata est multis sæculis, & horribili idolomania contaminata: de vero vsu sacramentorum filantium fuit: conciones publicæ

multis locis rarissimæ fuerunt. Alibi consumptæ sunt in fabulis de Georgio, Christophoro, Catharina & similibus, aut in augendo quæstu Monachorum: iacebat doctrina de vera inuocatione, de fidei exercitiis in quotidiana vita, de dignitate vitæ politicæ.

Si quis negat fuisse talem Ecclesiarum statum, non solum testimoniis optimorum virorum refutari potest, sed etiam libris Monachorum, qui adhuc extant.

Econtra pij agnoscant, emendationem diuinitus factam esse, cum Deus excitauit mentem Reuerendi Domini Doctoris Martini Lutheri, irritati impudentia nuncij Pontificij, qui indulgentias venales circumtulera, vt veram, puram & salutarem doctrinam de poenitentia, de iustitia fidei, de discrimine Legis & Euangelij, de discrimine verorum cultuum, qui mandato Dei præcipiuntur, & humanarum traditionum, de vero vsu Sacramentorum, in initio monstraret. De his maximis rebus prima certamina fuerunt.

Postea multorum articulorum explicatio salutaris secuta est, Deo adiungente plures collegas Luthero, Philippum Melanchthonem & alios. Illustrata est igitur doctrina de peccato originis & malo reliquo in renatis: taxata vanissima arrogancia Pelagiana, quam confirmat doctrina Monachorum, quæ negat dubitationem de prouidentia, de reconciliatione & alias prauas inclinationes, & flammam multarum pessimarum cupiditatum peccat

cata esse. Ostensum est, veram Ecclesiam non esse regnum Pontificium, sed cœtum amplectentem Euangelium Christi, nec affingentē corruprelas: potestaté clauium non esse imperia mundi rapere, sed Euangelium docere, & Sacramēta ritē administrare, & rectē exercere iudicia Ecclesiastica: damnata est multiplex prophanatio cœnæ Domini, & vsus pius monstratus est, vt sciāt Ecclesię, quomodo ad cōfirmendam fidem sacramēto vtendum sit: dictū est de vno sacerdotio in Ecclesia, de discrimine veteris & noui Testamenti, de discrimine magistratum ciuiliū & ministrorū Euangelij, de dignitate operum vocationis in Ecclesia, cōiugio, & vita ciuili, de impia audacia fingendi novos cultus, qualis fuit & est eorum, qui humanas traditiones mordicū retinent. Reiectus est impius & Ethnicus error inuocationis hominum mortuorum, & monstrata est vera inuocatio æterni Dei, facienda in fide Filij Dei: denique omnes articuli doctrinæ Ecclesiasticæ deteris sordibus priorum temporum, magis fulgere cœperunt.

Agamus igitur gratias Deo æterno Patri Domini nostri Iesu Christi, quod & antea sæpè, & in hac tristi senectā mundi Euangelij lucem Ecclesiæ ministerio D. Lutheri & aliorum piorum Doctorū reddidit, & hoc tanto beneficio grati fruamur, & oremus, vt pectora nostra Spiritu sancto accendat & regat, vt eum vera fide & veris officiis colamus, nec sinat extingui hanc lucē, sed vt obliquit legem

in discipulis suis, quemadmodum Esaias inquit, id est, vt seruet in aliquorum mentibus & pectoribus tanquam obsignatam doctrinam, ne deleatur; & donet Ecclesiæ doctores, qui hanc puritatem propagare possint.

Abijciamus ergo opera tenebrarum.)

Antea dixit de prima parte conuersionis, quæ securitatem corrigit & emédât, & afficitur aliquo sensu iræ Dei aduersus peccatum. Nunc addit concionem de reliquis partibus, de fide & iustitia bonæ conscientiæ, & refutat errorem eorum, qui cum audissent, fide homines iustos esse, postea fingebant, se iustos esse, etiam si perseverarent in scortatione, adulteriis, & aliis sceleribus. Hic clarè affirmat, oportere sequi fructus & iustitiam bonæ conscientiæ.

Abijciamus, inquit, opera tenebrarum, & induamus arma lucis, id est, conscientia eligat opera Deo placentia, hoc est, præcepta lege Dei, & vitet Deo displicentia. Postulat ergo iustitiam bonæ conscientiæ, de qua aliàs inquit: Summa mandati est dilectio ex corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Estque testimonium huius loci adiungendum cæteris similibus, quæ extant i Corinth. 6 & Galat. 5, quæ adfirmant, perseverantes in delictis contra conscientiam, non esse hæredes vitæ æternæ.

Non igitur amplectamur hunc errorem contumeliosum in Deum, blandientes nobis ipsis, quasi fide iusti simus, etiam si postea perseverare-

seueremus in delictis contra conscientiam: sed intelligamus & iustitiam fidei, & iustitiam bonæ conscientiæ, & suum cuique locum tribuamus, & sciamus vtramq; oportere in saluandis existere. Iustitia fidei accipit remissionem peccatorum & reconciliationem, & hæreditatem vitæ æternæ propter Christum, & fide placet persona propter Christum. Deinde necesse est etiam adesse iustitiam bonæ conscientiæ: quia Deus postulat talem obedientiam, & contristatur Spiritus sanctus delictis contra conscientiam. Et si quis perseuerat in his sine penitentia, de eo verissimum est, quod Iohannes inquit: Qui facit peccatū, ex diabolo est.

Qualis autem sit hæc inchoata obedientia, & quomodo placeat Deo in credentibus, aliàs prolixius dictum est. Nunc tantum commonefacio lectorem, vt hunc locum meminerit ad refutandum perniciosum errorem prophanorum hominum & Antinomorum, qui putant, fide accepta iustitia, postea concedi nobis ἀνομίαν, & indifferentiam omnium operum, aut negligentiam. Manet enim discrimen operum, & vult nos Deus ipsa fide accensos, iam non ociosos esse, sed habere delectum operum, & aliquid agere quod ipsi placeat. Sitque coniuncta fidei diligentia nostra, imò in tāta nostra imbecillitate, & in tantis diaboli insidiis opus est magna vigilantia, sicut Petrus ait: Vigilate, quoniā aduersarius vester circumit, quærens quem deuoret.

Finis Epistolæ, die 14 Decemb. 1546.

10 DOMINICA II.
DOMINICA SECVN-
DA ADVENTVS.

Epistola Roman. 15.

FRatres: Quaecunque praescripta sunt, in
nostram doctrinā praescripta sunt ut per
patientiam & consolationem scripturarum
spem habeamus. Deus autem patientia, &
consolationis det vobis idem mutuo inter
vos sentire secundum Iesum Christum, ut
unanimitè uno ore glorificetis Deum, &
Patrem Domini nostri Iesu Christi. Qua-
propter assumite vos inuicem, quemadmo-
dum & Christus assumpsit vos in gloriam
Dei. Illud autem dico, Iesum Christum mi-
nistrum fuisse circumcisioni pro veritate
Dei, ad confirmandas promissiones patrum,
ut gentes pro misericordia glorificent De-
um, sicut scriptum est: Propter hoc confitebor
tibi in gentibus, & nomini tuo canam. Et
rursum dicit: Gaudete gentes cum populo e-
ius. Et rursum: Laudate Dominum omnes
gentes, & collaudate eum omnes populi. Et
rursum Esaias dicit: Erit radix Iesse, & qui
exurget ad imperandum gentibus, in eo gen-
tes sperabunt. Deus autem spei impleat vos
omni gaudio & pace in credendo, in hoc, ut
exubert.

exuberetis in spe per potentiam Spiritus sancti.

L O C I.

- I. De usu libertatis in rebus necessariis.
- II. Qua causa sit, cur Deus vocem suam referrit in literas per Prophetas & Apostolos voluerit.
- III. De vocatione gentium.

De primo Loco.

Nitidè mos consideretur, quem acceptum à patribus, Ethnici etiam postea omiſſa vera doctrina retinuerunt. Cùm in diebus festis sacrificium fiebat, pars victimæ incendebatur: pars erat propria sacerdotum: pars communis patrifamiliâs, & cæteris qui victimas dederant: & erant multa peculiaria certarum familiarum sacrificia, in quibus cognati frequentes conueniebant, & ex loco sacro victimæ partes in suas domos afferebant, vt senex apud Aristophanem in Pluto victimæ partem domum affert. Aliqui etiam ad facella vnà cum sacerdotibus conuiuabantur.

Credibile est autem aliquos, qui iam abiecerant cultum idolorum, tamen à cognatis ad conuiuia vocatos esse, & vix fieri potuit, quin mariti Ethnici conuiuio interesset vxor pia.

In talibus casibus videmus Paulum aliqua *ἑμερέια* usum esse, ac permisisse, vt proximi interessent non sacrificiis, sed conuiujs. Ali-

qui

qui autem, ut fit, illam permissionem nimirum laxabant, & victimarum carne vescerentur, malo exemplo, id est, inuitabant alios imbecillos, ut ipsi quoque vescerentur, quorum conscientia postea turbabantur. Damnabant enim sese, quasi consuetudinem impiam confirmarent. Quodcumque autem conscientia sese damnat, & iudicat se contra Deum facere, fides languescit, & impeditur inuocatio.

Nunc igitur Paulus illam permissionem astringit, & hic tantum de scandalo cōcionatur: postea rursus in genere astringit, quia quoquo modo excusetur, tamen aliquid in exemplo mali est. Nam consuetudo colentium idola confirmatur. Sed hic nominatim fit mentio huius scandali, quod eruditi mouebant imbecilliores, ut vescerentur, & horum postea sauciabantur conscientia, ut varij casus nostro tempore acciderunt, ubi imitatione libertatis etiam in recte factis, imbecilliores conscientia valde turbata sunt.

Obiurgat igitur Paulus doctos sibi placentes, & audaces in rebus non necessariis, propter ostentationem suae eruditionis & sapientiae, ac docet, necessaria facienda esse. In non necessariis verò, quae ad aphora dicta sunt, etiam moderationem seruandam esse, ne exempla nostra laedant aliorum conscientias, aut labefactent communem concordiam, sicut regula Iurisconsultorum recte docet: Quod tibi non nocet, & alteri prodest, id praestandum est.

Iustum est igitur, astringere libertatem propter aliorum salutem, ut in itinere faciendo robustus minùs properat propter imbecilliores comites. Hæc regula, quæ monet, seruandum esse discrimen inter necessaria & non necessaria, magnum vsum habet in vniuersa vita, & coercescet multa vitia, *πολυπραγμοσύνη*, arrogantiam, & alia. Hæc est summa primi loci, quam recensui.

De secundo Loco.

Laudo Phocylidem: Assentior leges Romanas honestè scriptas esse: Probo sinceram Philosophiam, videlicet doctrinam, quæ constat demonstrationibus; non corruptelas admixtas ab aliquibus. Est enim vna quædam vera Philosophia, quæ suas metas habet. Hæc ipsa constituit hanc sententiam, esse Deum, nec otiosum esse, sed curare humana, quod monet sanos ipsa terræ fecunditas, & ad hanc vtilitatem distributæ vices temporum. Deinde cum & hoc constat, à Deo ortum esse in mentibus nostris discrimen virtutum & viciorum, agnoscit vera Philosophia Deo placere iustos, e contra, pollutos crudelitate aut libidinibus displicere.

Sed cum videat in hac vita non semper præmia virtuti, & sceleribus pœnas reddi, hinc queritur, oculos mentemque densissimis tenebris & subita nocte opprimi, & flagitat aliud doctrinæ genus, in quo de immortalitate, deque futuro iudicio certa tradantur.

Præterea

Præterea, cum agnoscat genus humanum conditum esse ad inuocandum & celebrandum Deum, & tamen iudicet non exaudiri à Deo indignos & contaminatos vitiis, magis etiam dubitat de voluntate Dei, cum deprehendat in vniuersum omnes vitiosos esse. Quos igitur exaudit Deus? Quomodo placatur eius ira? an totum genus humanum ad exitium æternum nascitur?

Postremo, vnde sunt hæc in genere humano mala? vnde existit hæc non leuis sarcina vitiorum? vnde tam fœdæ cupiditates repugnantes iudicio mentis? vnde tantum calamitatum in hac vita? Cur, cum cæteræ res, cælum, terræ, plantæ, animantia suis quæque legibus obtemperent, solus homo à seipso dissideat? solus oppressus est tantis ærumnis, ut eas nullæ Tragœdiæ satis deplorare possint.

Cernit Philosophia hanc labem humani generis, sed nec vnde sint, nec quæ sint remedia ostêdit. Est autem vna Ecclesiæ doctrina tradita inde vsque ab initio, & propagata certis testimoniis & certa serie omnium temporum, mandata literis per Prophetas & Apostolos, quæ & causas horum malorum patefacit, & monstrat remedia: docet certò de voluntate Dei, placatam esse iram per vnicum Filium, quem misit in terras: propter hunc Pontificem exaudiri inuocantes, iuuari & donari inenarrabili læticia in vita perpetua.

Hæc arcana sapientia, longè posita extra conspectum humanæ rationis, discernenda est à

est à legibus ciuiliū officiorū, & à Philosophia. Ideoque Apostoli suam doctrinam Euangelium vocarunt, vt nominis nouitas de discrimine auditores admoneat.

Quare cū Philosophia fateatur suas tenebras: & tamen agnoscat, aliqua certa doctrina opus esse, de immortalitate hominū, de Deo placando, de inuocatione Dei de presentia Dei in omnibus ærumnis, de vita æterna; hanc doctrinam Prophetica & Apostolica amplectamur, quæ sola res tantas tradit & patefacit: Sola ostendit causas humanæ infirmitatis: Sola adfirmat vitam reliquā esse, postquā hinc discesserimus: Sola de futuro iudicio totius generis humani certò concionatur, ac certos testes nominat, qui spectatores fuerunt multorum, qui mortui reuixerunt. Sola adfirmat, iram Dei placatam esse, & docet quomodo Deus inuocandus sit. Sola proponit consolationem firmam in ærumnis, & causas indicat, cur boni & Ecclesia in hac vita ingentibus ærumnis conflictentur. Harum rerum cognitionem necessariam esse fatendum est, præsertim cū philosophia toties deplorat humanam caliginem, & aliud genus doctrinæ desideret.

Hactenus ex doctrinarum generibus grauissimè ostensum est, necessariam, veram & salutarem esse Ecclesiæ doctrinam & consolationem: sed multò etiam magis mirandum est, quod Paulus inquit; Nos spem habere ex consolatione scripturarum. An spes nititur literis, & his scriptis monumentis? Anabaptistæ quidem

quidem absurdissimam esse hanc vocem dicerent, sed magno cōsilio sic loquitur Paulus.

Spes nititur ipso æterno Deo, sed alligat nos Paulus ad hunc Deum, qui se in voce patefecit, quam referri in literas per Prophetas & Apostolos voluit, vt testimonia semper extarent. In his cognosci arcanam voluntatem de reconciliatione voluit, quæ non deprehendi potuit humani ingenij sagacitate. Denique multæ causæ sunt, cur Deus ad hæc testimonia nos alligarit. Quoties igitur precationem mens inchoat, & quærit Deum, non modò cælum & hoc opificium Mundi cogiter, sed simul etiam dicta Euangelij sibi proponat: intueamur Filium Dei, qui se nobis patefecit, qui edidit promissiones de reconciliatione, ac dicat.

Te æterne, omnipotens, & vere Deus, æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, inuoco, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de filio tuo Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto, miserere mei propter Iesum Christum Filium tuum, quem voluisti pro nobis esse victimam, rege, iuua, renoua me Spiritu sancto tuo, rege & serua Ecclesiam tuam, & politias, quæ præbent hospitia ærumnosæ Ecclesiis.

Talis forma discernit precationem Christianam ab Ethnica, Iudaica ac Turcica, ac necesse est hoc discrimen intelligi, proponi, & assiduè inculcari.

Postremò, discrimen traditur inter patientiam

tiam Philosophicam & Christianam. Philosophica est qualiscunque moderatio doloris, quæ præstat obedientiam rationi, ne illicitis modis liberare nos conemur, vt Cato sibi iniuste mortem consciuit, & sæpe omni spe auxiliij destituta est.

At Christiana patientia est moderatio doloris, quæ præstat Deo obedientiam, cogitatis causis afflictionum, nec irascitur Deo, nec illicitam liberationem quærit: & semper ad hanc obedientiam accedere necesse est fidem, quæ statuat, nos non abiectos esse à Deo propter afflictiones, sed recipi nos propter Christum: Inuocat item Deum, & sperat auxilium.

Sic Iatro in cruce in summa animi æquitate tolerat supplicium, agnoscit delictum suum, & causam pœnæ, & scit Deum postulare hanc obedientiam, & expectat nouum Messia regnum in paradyso. Longè igitur superat sapientia & virtutibus non solum Phariseos & Philosophos, sed etiam Apostolos. Spero ex his, quæ dixi, non esse obscuram Pauli sententiam, cum ait: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam & consolationem scripta sunt, vt per patientiam scripturarum spem habeamus.

De tertio Loco.

Si vlla res prodest ad consolandas mentes, ne frangantur desperatione, eam vim maxime habet doctrina de vocatione gentium, in qua proponitur euidentis atque illustre testi-

monium immensæ atque inenarrabilis misericordix Dei recipientis idolatras, & aliis terribilibus flagitiis contaminatos.

Semper magna pars hominum profusa est impia, sed eo tempore, quo Apostoli in mundo spargebant Euangelium, palam multi docebant, nullam esse providentiam, reliqua multitudo horribiliter colebat idola, & alij alia quotidie excogitabant. Deinde contra secundam tabulam non solum vsitate, sed etiam concessa erant vagæ libidines multiplices. Concubitus seu mariti, seu calibis cum ea quæ pudicitiam suam prostituerat, profusus non reprehendebatur. Imò in Plauti Comædiis patres & filij eadem amant, plurimam impunè etiam sexu abutebantur. De qua turpitudine etiam si vetustas habuerat, seueras leges, tamen illæ iam in Græcia, Asia, & Italia multis seculis conticuerant. Contra quintum præceptum recepta erat gladiatorum consuetudo. Contra septimum præceptum concessa palam erant vsuræ. Sed illi furores contra primum & sextum præceptum, multò latius grassabantur, & magis tetri sunt.

Talis cum esset mundus, tamen Deus ex illa turpissima collumie, immensa misericordia Ecclesiam colligit, quod exemplum contra nec amplissimam consolationem, quam & hic Paulus proponit, cum ait: In illa die stabit radix Iesse, ut sit vexillum populis, in eo gentes sperabunt. Quæ verba meminisse valde prodest & propter consolationem & propter doctrinam,

doctrinam, quia de iustificatione eruditè loquuntur, & adfirmant nos receptos esse propter Christum, & donatos Spiritu sancto. Hæc amplitudo bonitatis Dei omnium primùm consideretur in concionibus Prophetis & Apostolicis, quæ loquuntur de gentium vocatione.

Secundò, hæc ipsa collectio Ecclesiæ testatur, promissionem Euangelij & vniuersalem esse, & gratuitam. Quia non tantùm Iudæi consequuntur beneficia Christi, sed omnes homines qui audiunt, discunt & amplectuntur vocem Euangelij, fiunt hæredes vitæ æternæ, & donantur Spiritu sancto. Sic Ioël cap. 2 clare inquit: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Deinde cùm gentes vocentur ad agnitionem Dei, & societatem vitæ coelestis, perspicuum est, exclusam esse conditionem meritorum, & gratis donari credentibus remissionem peccatorum, & alia bona propter solum Filium Dei, qui factus est pro nobis victima, Mediator, & deprecator. Quæ enim merita, quam dignitatem homines Ethnici ad Deum asserunt? Imò sunt turpissimi idolorum cultores, homicidæ, adulteti, & aliis nefariis libidinibus contaminati. Quare in his concionibus semper complectamur præcipuam doctrinam Euangelij de gratuita reconciliatione, cuius insigne exemplum ac testimonium est gentium vocatione.

Postremò dicta de vocatione gentium rectè significant legis abrogationem, & simul refutant falsas persuasiones de regno politico Messia. Nam si omnes gētes sacerdotio fungerentur, vt Ioël. 2 & Zachar. 14 scribitur, proculdubio cessaturum est ministeriū Leviticum, quod alligabat homines ad certum locum. Deinde manifestum est, politicam Israël nihil profuisse cæteris gentibus. Quare benedictio toti generi humano promissa propter Christum, non est instauratio politicæ Mosaicæ, vt falsò Iudæi somniant, sed est cœlestis ac spiritualis benedictio, id est, remissio peccatorum, donatio Spiritus sancti & vitæ æternæ. Hæc tria semper nobis in mentem veniant, quoties legimus vel audimus dicta Prophetarum & Apostolorum de vniuersali gentium vocatione.

Finis Epistola die 20 Decemb. Anno 1546.

DOMINICA TERTIA ADVENTVS.

Epistola 1 Corinth. 4.

FRatres: Sic nos aestimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quod superest autem, illud requiritur in dispensatoribus, vt fidus aliquis reperiat. Mihi verò pro minimo est, vt à vobis

*bis d̄iudicet, aut ab humano iudicio: imò nec
meipsum d̄iudico. Nullius enim rei mihi con-
sciūsum, sed non per hoc iustificatus sum. Ca-
terū qui me iudicat, Dominus est. Proinde
ne ante tempus quicquam iudicetis, donec
venerit Dominus, qui & illustraturus est
occulta tenebrarum, & patefaciet consilia
cordium, ac tunc laus erit unicuique à Deo.*

L O C I.

- I. De officio ministrorum Euangelij.
- II. Doctrina de Iustificatione.
- III. De vniuersali Iudicio omnium hominum.

De primo Loco.

Postquàm antea omnes in genere ob-
iurgauit humanam sapientiam se-
quentes, ac discedentes à meta Eu-
angelij: nunc nominatim ministris
concionatur, & eos, quod ad ministerium at-
tinet, facit æquales potestate & efficacia, & si-
mul docet, quales esse oporteat. Ac breuiter
hîc significat, ministerium esse efficax per
Christum, non humanis viribus, sed minister
sit fidelis, id est, rectè intelligat & doceat do-
ctrinam, non habeat affectatam ignorantia-
m, nec sit negligens, vt multis seculis Episco-
pi fuère in toto orbe terrarum, nec intellexe-
runt doctrinam, nec doceri rectè curauerunt.

Ex qua negligentia præcipuè nunc existit hæc horrenda perturbatio orbis terrarum.

Proponitur autem hîc regula necessaria ad gubernandas omnium conscientias in vita priuata, & quacunq; administratione. Quærit enim conscientia, quomodo satisfaciam officio meo, cum difficultas sit maxima, & multa quæ erant facienda, prospici non possint, & sæpè bonis consiliis non respondeant euentus? Sicut errat Iosias mouens bellum infelix.

Consolatio hîc dulcissima proponitur, factis est, esse fidelem, id est, bona conscientia rectè docere & facere, quæ vera esse iudicas. Accedat autem fides, qua sumus iusti, id est, qua persona placet, & petamus, vt Deus nos gubernet. Hæc regula præluceat omnibus vitæ actionibus. Vt autem hæc ars vitæ intelligatur & exerceatur, vtrâque virtute opus est. Timor obediat, & fides intuens Deum statuat nos iuuari & regi à Deo, & petat ac expectet bonos euentus, quos quidem Paulus promittit 1 Corinth. 15. Labor vester non erit inanis in Domino. Ac in talibus exercitiis lux fidei in omni vita crescere debet.

Etsi autem in omnibus sanctis manent multa ignorantia & omissionis peccata, vt in Apostolis ante Pentecosten multa erant, tamen sic in vocatione voluntas seu studium rectè faciendi, & pleraque rectè faciamus. Hunc gradum constituit Paulus. Primum fatetur 2 Corinth. 3, humanas vires non esse pares ministerio

nisterio Evangelij. Non sumus, inquit, idonei, per nos ipsos cogitare aliquid, scilicet de explicatione doctrinæ, aut consiliorum felicium in gubernatione, aut sententiarum in diiudicandis controuersis. Etsi omnes neruos adhibeant prudentiæ & circumspeditionis etiam sapientissimi in qualibet vel exigua functione: tamen sæpe hallucinari experiuntur. Paterfamiliâs sæpè malè cauet liberis præter opinionem. Sed: Corinth. 4. inquit, hoc flagitatur in ministris, vt sint fideles, id est, habeant voluntatem fidelem recta faciendi, non indulgeant ignauiæ, sed discant, laborent mediocriter, & faciant non aliena, sed sui muneris opera. Nam sedulitas fugit vtrunque vitium, ignauiam & πολυπραγμοσύνην. Desinant igitur indocti quidam & πολυπραγμονικοὶ alterum pedem in curia, & alterum in castris habere, vt de Cleone dicebatur, id est, non moueant tumultus in ciuitatibus de negociis ciuilibus, alienis à ministerio Evangelico.

Hæc de officio ministrorum in Ecclesia etsi breuiter hoc loco dicta sunt, tamen sæpe sunt repetenda: Quia multi fungentes officio & munere docendi Euangelium, tranquillitatem Ecclesiæ, ambitione, πολυπραγμοσύνην & alijs vitiosis affectibus turbant, adducunt imbecilles in dubitationem.

De secundo Loco.

Multi à nobis quærere solent, an probanda sit fiducia bonæ conscientie? Facilis explica-

tio est sententiam Paulinam consideranti
 1 Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed in
 hoc non iustificatus sum. Alia est iustitia per-
 sonæ, qua homo coram Deo reputatur iustus.
 Hac imputatio tantum fide accipitur, nec op-
 ponuntur nostræ virtutes aut benefacta iudi-
 cio Dei. Nam & in renatis multa reliqua sunt
 peccata ignorantia & omissionis, & multi vi-
 tiosi affectus, quæ mala condonantur creden-
 ti propter Mediatorem. Rectè igitur à Moysè
 dictum est Exod. 34. Nemo coram te est in-
 nocens. Et Psalmus inquit: Non intres in iu-
 dicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur
 in conspectu tuo omnis viuens.

Cùm autem hac iustitia personæ donati su-
 mus, necesse est adesse & alteram iustitiam,
 bonæ conscientia seu operum. Non indulge-
 amus vlli cupiditati contra conscientiam. Et
 hæc iustitia bonæ conscientia placet Deo in
 reconciliatis, sicut Paulus inquit: Gloria no-
 stra est testimonium conscientia nostræ. Et
 Roman. 14. Qui in his seruit Christo, placet
 Deo, & probatus est hominibus.

De tertio Loco.

Etsi constituit Philosophia hanc sententiã,
 à Deo ortum esse in mentibus nostris disci-
 men honestorum & turpium, & simul agno-
 scit, Deo placere iustos: & cōtrà, pollutos peri-
 riis, crudelitate, aut libidinibus displicere: Ta-
 men cùm videat in hac vita, nō semper virtuti
 præmia

præmia, & sceleribus pœnas reddi, queritur, oculos mentemque defisimis tenebris & subita nocte opprimi, & flagitat aliud genus doctrinæ, in quo de immortalitate, deque futuro iudicio certa tradantur. Quare cum Philosophia fateatur suas tenebras, & tamen agnoscat, aliqua certa doctrina opus esse, de immortalitate hominum, & de vita æterna; toto pectore amplectenda est Ecclesiæ doctrina tradita inde vsque ab initio, & propagata certis testimoniis, & certa serie omnium temporum mandata literis per Prophetas & Apostolos, quæ sola adfirmat, vitam reliquam esse postquam hinc discesserimus, sola de futuro iudicio totius generis humani concionatur, ut in prima concione ad Cain: Peccatum quiescet donec reuelabitur.

Cum autem hæc concio ad omnes homines pertineat, & aliqua scelera in hac vita non puniantur, necesse est aliud iudicium restare, in quo reteguntur omnium impiorum mentes, omnia mala consilia & facta proferentur, & damnati in æternos cruciatus abiicientur. Id malum, quia infinitum est, nec leue, nec exiguum ducatur.

In exordio Mundi Enoch, deinde Helias adhuc induti corporibus viui discesserunt ad Deum, ut testarentur hunc unum Deum, de quo populos docebant, autorem esse vitæ immortalis, & hominum facta iudicaturum. Postea multi à Prophetis, Christo & Apostolis mortui in vitam reuocati sunt, ut eadem docerent.

Ac profectò mirum est, cùm hæc sententia diuinitùs multis dictis & exemplis confirmata sit, tamen stuporem esse tantum in animis hominum, vt non satis adsentiantur, non præparent se ad iudicium futurum, non expauescant cogitatione æternarum pœnarum. Quare bonæ mentes sese exuscitent, intuentes in illa perspicua testimonia Enoch, Helix, Christi, & comitum eius, qui vnâ reuixerunt, & ita vitam instituunt, ne tanquam hostes Dei post hanc vitam abiiciantur in sceleratorum sedem atque regionem.

*Finis Epistola, Anno à natali Christi 1547.
die Stephani.*

DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

Epistola Philip. 4.

F*Ratres: Gaudete in Domino semper, & iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. De nulla re solliciti sitis, sed in omni precatione & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestre innorescant apud Deum. Et pax Dei, qua superat omnem intellectum, custodiat corda vestra, & sensus vestros per Christum Iesum.*

LOCI.

I. *De Gaudio piorum.*

II. *De*

- II. De *Επιστημῇ*.
 III. Duplex est sollicitudo, alia ex diffidentia, alia ex
 abunde vocationis diligentia.
 IIII. Doctrina de virtutum omnium regina, hoc est,
 de Inuocatione Dei.
 V. De pace & tranquillitate animorum.

De primo Loco.

Vemadmodum angeli nato Chri-
 sto canunt: Gloria in excelsis Deo,
 in terra pax, & hominibus lætitia:
 Ita Paulus hoc in loco describit gau-
 dium piorum, quod oritur ex agnitione mise-
 ricordiar, beneficiorum & præsentia Dei cu-
 rantis & recipientis nos propter Filium. Nam
 fides acquiescens in promissione, & expe-
 ctans auxilium & mitigationem, sentit læti-
 tiam inenarrabilem. Deinde cum euentus
 ostendunt, mitigari mala, magis lætatur cor,
 & statuit preces exaudiri, Deum adesse & re-
 spicere nos. Ita crescit gaudium, de quo hic
 Paulus concionatur, in corde. Verum ex An-
 tithesires melius intelligitur.

Saul humanis consolationibus se susten-
 rat, videt adhuc se viribus antecellere, & esse
 in possessione regni, & habere filium bene
 meritum. Ratiocinatur igitur Dauidem faci-
 le excludi posse. Sed hæ humanæ consolatio-
 nes tandem eum destituunt. At Dauid pul-
 sus in exilium, ac destitutus omnibus huma-
 nis præsiidiis, retinet hanc firmam consolatio-
 nem

nem, scit se habere remissionem peccatorum, scit se habere Deum propitium, & in Deo acquiescit, scit se non periturum esse. Hæc consolatio in luctu ingenti firma est, & parit lætitiã inenarrabilem.

Addam declarandæ Antithesis causã versiculum Vergilij: *Námque vt sepream falsa inter gaudia noctem Egerimus, nosti.* Hic versiculus imaginem continet totius vitæ impiorum, & omnium solationum, quæ expetunt. Totã vitã nox est plena tenebrarum, id est, ignorantis veri Dei, & permanentium bonorum. Quærunt autem falsa gaudia, id est, solatia, quæ in magnis & veris doloribus nõ possunt recreare animos. Pompeio victo non leniunt dolorem vllæ voluptates, aut vllæ spes auxiliorum, & si quas habet spes, citò evanescent: Econtra cùm vrbs Hierosolyma ab ingenti exercitu circumdata est, qui antea decem tribus vicerat & dissipauerat, tamen Ezechias retinet firmam consolationem: scit Deum affuturum esse Ecclesiæ suæ, & in hac consolatione acquiescit, non habet falsa & fugacia gaudia. Piiis, qui fidei exercitia in inuocatione intelligunt, hæc Antithesis non est obscura.

De secundo Loco.

Multi sunt viri graues & eruditi, præstantes virtute, qui cùm legunt Pauli dictum: *Stulticia vestra sit nota omnibus, offenduntur absurditate, & hanc vocem execrantur tanquam*
corru-

corruptelam bonorum morum, & disciplinae laxationem. Ita enim censent, itaq; differunt, si toleranda est infirmitas, si tegenda sunt errata, cur imperiis mandatum est, vt puniant delicta: cur seuerè præcipitur Ecclesiæ, vt sua iurisdictione contumaces ex Ecclesia eiiciat: denique cur singulis mandatum est, vt vitent peccatores tanquam Ethnicos, vt Christus ait: Sit tibi velut Ethnicus?

Respondeo: Differunt politica gubernatio & Ecclesiastica, & tamen vtraque certum ordinem obseruare debet, & gradus delictorum discernere. Politica non est salutis æternæ ministerium, sed pars legis: ideo punit delicta manifesta, etiam si nulla præcedit admonitio. Sed Ecclesiastica iurisdictione, quia pars est Euangelij, primùm eos qui delinquent vocat ad pœnitentiam, & offert reconciliationem resipiscensibus. Ita est ministerium salutis æternæ. Sed si delictum est manifestum, & post admonitionem sequitur contumacia, tùm demùm præcipit Euangelium de pœna inchoanda, videlicet de excommunicatione. Hicordo in manifestis delictis, quæ lex Dei iubet puniri, seruandus est.

Idem sentiendum est de castigatione fraterna, nec cōcio Pauli de *ἐπιείκεια* pugnat cum iure Magistratum, aut Ecclesiastica iurisdictione, aut fraterna admonitione. Habet suum locum iustitiæ seueritas, vt iam dictum est, & hæc exercetur à piis, non violata dilectione. Sed vicina virtus est Aeq̄itas seu *ἐπιείκεια*, quæ

quæ habet locum in tribus gradibus, in toleranda infirmitate, quam leges non puniunt, in arcanis delictis tegendis, & in sanandis manifestis ante contumaciam. Hi tres gradus in vitalatè patent, & nunquam dilectioni de-
sunt occasiones in his declarandæ lenitatis & æquitatis.

Primus gradus est, tolerare morosos, suspicaces, iracundos, segnes, inuidos, avidos gloriæ, ægrè ferentes, si se negligi putant, *αὐτομαθῶς*, attentiores ad rem, quàm opus est. Hæc pariunt tumultus, si desit *ἐπιμέλεια* collegis. Sic David tulit æmulationem in Saule.

Secundus gradus: Ambigua facta non calumniosè in deteriorem partem fleètere, nec leuia facta odiosè amplificare, nec arcana traducere, sed tegere & sanare. His occasionibus homines maleuoli sæpe atroces & tragicos tumultus excitant. Sic Pharisei accusant Apostolos, in sabbatho vellentes spicas. Sic in Ecclesia ingentes motus orti sunt propter ceremonias. Media facta multi deprauarunt a-
cerbis interpretationibus.

Episcopus Romanus excommunicauit aliquos in oriente, quòd nollent Pascha eodem die seruare, quo seruabat occidentes. Et nunc magnæ sunt lites de ceremoniis. Aliqui damnant latinè canentes in templis: prætextatur aliqua ratio, sed animi certant ambitione, æmulatione, cupiditate vindictæ, & aliis prauis affectibus, & ex leui oratione inuidus arripit occasionem premendi eum cui inuidet.

Vt nunc nostras Ecclesias propter aliqua leuia vicia virulentissimè traducunt hypocritæ, festucam in alieno oculo culpantes, cum trabem in suo negligant.

Tertius gradus: Ante contumaciam candidè & amanter admonere errantem & peccantem, & hoc officio reuocare eum in viam: Vt Petrum reuocat Paulus in viam, & Christus blandissimè recipit agentes pœnitentiam, vt mulierem peccatricem, Zacchæum, & alios.

In his tribus gradibus regnat æquitas seu *ἐπιείκεια*: sed seueritas seu iustitiæ rigor, vt vocant, aduersus contumaces in delictis manifestis seruandus est, idque iudicium non est hominis, sed Dei. Quare magistratus seu iudex Ecclesiasticus, quia non suæ cupiditati, sed mandato Dei obtemperat, tamen retinet dilectionem, cum rectè officium facit. Hæc generalis distinctio teneatur de seueritate & æquitate, quoties illa præcepta occurrunt, quæ videntur dissidere aliquo modo, quorum aliqua iubent ignoscere: Vt, remittite & remittetur vobis. Item, *ἐπιείκεια* vestra sit nota omnibus. Alia de pœna concionantur, vt 1 Corinth. 5. Auferte malum de medio vestri, &c.

Tertius Locus.

Duplex est sollicitudo, vna quæ est diligentia obeunda vocationis, seu deliberatio de fine &

ne & de mediis, & quædam voluntatis contentio & cōstantia in fugiendis vitiis, quæ opposita sunt fidelitati, ignavia & πολυμεγθυμοσύνη, orta ex variis causis, ex natura inquieta, ex pertinacia, ex ambitione, ex avaritia, ex cupiditate dominandi, ex æmulatione, & similibus morbis.

Paulo meta proposita est, vt doctrina pura propagetur propter gloriam Dei, & vt ipse saluus fiat. Ad hunc finem eligit media, sustinet labores docendi, inuitat bonis exemplis auditores, cōfirmat dociles. tolerat rudiores, frenat omnes cupiditates, ne aut doctrinam deforment, aut turbent Ecclesiam, aut Deum offendant. Hæc sollicitudo, quæ est prudentia in prospiciendo fine & mediis ad finem, & intentio animi in mediis illis parandis aut tuendis, necessaria est, nec prohibetur à Paulo, cùm ait: Ne sitis solliciti.

Alia autem sollicitudo, de qua hîc Paulus concionatur, est animi trepidatio, vana consilia regularia & irregularia quærentis, sicut Reges Iuda ab Ægyptiis, ab Assyriis, à Syriacis regibus auxilia petebant. Et hoc tempore multiplicia fœdera fiunt: alij Turcos, alij alios sibi adiungere conantur. Hæc trepidationes oriuntur à diffidentia animorum; qui, quia non cernunt Dei præsentiam, quærunt humana præsidia seu concessa seu inconcessa.

Etsi autem homines ignari doctrinæ fidei iudicant hanc diligentiam magnam sapientiam esse: (Quia vt rectum est in via comites contra

contra latrocinia habere: ita cogitat ratio iustum esse, quàm plurimos & firmisimos socios ad pericula propulsanda deuinctos habere. vt dicit Euripides: *μιάς γδ χειρὸς ἀδενὸς ἢ μάχης* tamen doctrina fidei aliter iudicat, primum videt, quàm causam sustineat, vt hoc tempore Principes harum regionum propter Euangelij confessionem sunt in periculo.

Hi causam rectè intelligere studeant, & scient, veram, necessariam & salutarem doctrinam non esse abiiciendam. Hanc igitur fideliter retineant, & non mutant: postea si quis aduersus nos suscipitur, primum perant & expectent à Deo consilia & defensionem, deinde cogitent, quibus humanis præfidiis vt rectum sit, quorum coniunctio fugienda sit. Vtantur mediocribus copiis hominum de vera doctrina consentientium, & Deum cum ipsis rectè inuocantium, non misceant blasphemias, nō attrahant Turcos aut similes: sed sciant, adesse Deum in acie, ac præcipuum ducem ac propugnatorè esse. Hac fide dimicent cum opus est, freti auxilio Dei, & non sint ignaui aut segnes, faciant necessaria, & non moueant nō necessaria inani *πολυπεργμοσύνη*, multas iniurias ferant ac dissimulent, quæ sine impietate dissimulari possunt. De hac fide & arcana sapientia piorum concionatur Paulus, quæ in quotidianis periculis discenda est, & ipsa fidei exercitia monstrabunt discrimen humanæ *πολυπεργμοσύνης*, & huius fidei.

Quartus Locus.

Laudanda est Philosophorum diligentia, qui de singulis virtutibus tam accuratè, quantum in Philosophia fieri potuit, scripserunt. Dolendum est autem in Ecclesia, de virtute omnium maxima, de inuocatione Dei non collectam esse simili diligentia doctrinam à Deo traditam in præceptis & promissionibus, quæ extant in scriptis Prophetarum & Apostolorum.

Laudatur temperantia, & est virtus digna laude: laudatur clementia in gubernatoribus, quæ sæpe salutaris est in magnis Imperiis. De his & aliis vulgaribus virtutibus extat doctrina Philosophorum luculentè scripta. At de virtute omnium regina, de agnitione & inuocatione Dei, quàm pauca, leuia & frigida scripta inueniuntur! pauci intelligunt esse virtutem.

Alij putant doctrinam facilem esse & notam omnibus, quia naturaliter omnes destituti ope, & amillo hoc visibili auxilio, quarimus, an sit Deus qui velit opitulari hominibus, & in hac disputatione plurimi quoquo modo inuocant, nõ cogitantes quis sit Deus, quomodo se patefecerit, quid mandauerit de inuocatione, quid promiserit, quomodo sit placatus, quis sit Mediator, an & cur velit exaudire, quas res nominatim promiserit, in quibus rebus requirat obedientiam nostram, & tamen mitigationem promiserit.

Apud Euripidem Hecuba dubitans quid sit Deus, sic inuocat: O Iupiter, quisquis es, diffi-

difficilis cognitu, qui terram regis, siue necessitate naturæ, siue consilio. Hæc dubitatio communis est omnium qui ignorant Euangelium. Aut Stoica imaginatione tenentur, Deum sine libero consilio sic agere necessariò, vt mouent causæ secundæ: aut si liberè agit, curare quædam magna, non curare particularia. vt idem Euripides ait. Postremò vt maxime curet particularia, tamen non exaudire indignes.

Hæ opiniones obstrepunt animis omnium in inuocatione, nec eluctantur ex his erroribus Ethnici, Mahometistæ, Iudæi, & alij ignorantes Euangelium. Sed fides, agnito Euangelio, eluctatur, & statuit certò, quis sit Deus, nempe is, qui se patefecit verbo suo, & misso Filio, & additis mirandis testimoniis: Et quòd sit agens liberrimum, quòd dederit mandata & promissiones, & proposuerit Filium Mediatorem, propter quem certò velit exaudire, & quòd expresserit nominatim quas res certò daturus sit, & in quibus requirat obedientiam, quas tamen mitigaturus sit.

Vt igitur nos ad inuocationem incitemus, & rectè inuocemus, & discernamus nostram precationem ab Ethnica, Turcica, Iudaica, breuiter colligam, quæ hoc loco cogitanda sunt. Ac de singulis partibus considerandum est verbum Dei, quia tantùm cogitatione verbi Dei ad Deum acceditur, iuxta illud Rom. 10. Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in

cœlum, sed propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo.

Primùm igitur inuocanti verbum querendum est, ostendens quis sit Deus. Non inuoces, vt Hecuba apud Euripidem ignara quis sit Deus, an sit ordo naturæ alligatus ad causas secundas, an verò agens liberum. Non inuoces vt Turci & Iudæi, contumelia afficientes Filium, & nescientes Mediatorem: sed verbum Dei tibi proponas, quod certò testatur, hunc esse verè Deum, omnipotentem, conditorem omnium creaturarum, & conseruatorem, qui se patefecit hoc verbo, & additis testimoniis à principio mundi, & misso Filio crucifixo pro nobis, & resuscitato. Et cum cogitamus, quomodo se patefecerit, in cõpellatione fiat mentio personarum, vt patefactæ sunt, vt postea dicam.

Secundò, postquàm, quis sit Deus, cogitatum est, & seiunxisti te ab Ethnicis, Turcis & Iudæis, mandatum eius de inuocatione considera. Magna res est, accedere ad Deum, ac petere ab eo non solùm ea, quæ dat communem cursu naturæ, sed etiam alia, vt præter communem cursum in nostris erratis & ærumnis nos liberet. Deterret autem nos indignitas nostra, præsertim cum sciamus, Deum iustum esse, & irasci peccatis. Sciamus autem nos multis peccatis pollutos esse. Hic igitur opus est verbo Dei, testificante de voluntate eius, quod iubeat se inuocari, & velit exaudire, recipere, iuuare inuocantes, quanquam indignos

gnos & pollutos peccatis. Quare diligenter colligamus & mandata & promissiones. Vt Matth. 7. Petite & dabitur vobis. 1. Thessal. 5. Semper gaudete, incessanter orate, in omnibus gratias agite. Hæc enim est voluntas Dei in Christo Iesu erga vos. Philip. 4. Non sitis solliciti, sed in omni precatione ac petitione cum gratiarum actione petitiones vestræ ad Deum notæ fiant.

Adiungantur & promissiones, quarum præcipua est & fundamentum inuocationis de quacunque, promissio remissionis peccatorum. Nam etiam cum mandata cogitamus, tamen hæc vox nos absterret: Peccatores Deus non exaudit. Hic igitur ante cæteras promissiones nobis proponamus doctrinam de remissione. Sciamus omnibus agentibus penitentiam certò remitti peccata propter Christum Mediatorem, non propter nostram dignitatem, accipi verè remissionem peccatorum fide, vt clarissimè traditur in multis Euangelij locis. Et ad Rom. 3 summa eius sententiæ ponitur: Testificamur gratis gratia ipsius per redemptionem in Christo Iesu, quem posuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius.

Hanc fidem in omni inuocatione præluere oportet, quòd propter Filium Mediatorem recipiamur, exaudiamur & iuuemur. Cùmque hac fide remissionem peccatorum nos accipere statuimus, hic primùm dulcescant mandata & cæteræ promissiones de particu-

laribus beneficiis: Iohann. 15. Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Iubet peti in nomine suo, id est, se nominato, se inuocato tanquam Mediatore, propter quem certò recipimur & exaudimur, vt Heb. 4 dicitur: Habentes Pontificem Iesum, accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ. Sic igitur opponamus indignitati nostræ mandata & promissiones. Etiam si sumus indigni, tamen mandanti Deo obtemperandum est. Et quanquam sumus rei, tamen donatus est nobis popiciator, & promittenti Deo credendum est, nec accusandus est Deus mendacij.

Accedamus igitur ad eum, & petamus remissionem peccatorum, Spiritum sanctum, necessaria Ecclesiæ, politicæ gubernationi, & nobis priuatim. De Spiritu sancto nominatum dictum est Luc. 11. Dabit Spiritum sanctum petentibus. De aliis liberationibus etiã perspicuæ & multæ promissiones traditæ sunt: Psalm. 33. Propè est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et eodem Psalmo: Non est inopia timentibus eum. Et Christus inquit: Primùm querite regnum Dei, & cætera adiicientur vobis. Et 1 Timoth. 4. Pietas promissiones habet præsentis & futuræ vitæ.

Talia dicta multa in conspectu sint, & sæpe cogitentur animo, vt nos ad inuocationem exuscitent: Aliqua etiã inter precandum quotidie attentionem & fidem excitent in nobis. Certè semper, quoties precationem inchoa-

inchoamus, cogitandum est, quem Deum inuoces, an ille indignum exaudiat, & indignitati opponenda sunt mandata & promissiones, & præcipuè amplectenda est promissio remissionis peccatorum.

Denique etiam res petenda cogitetur. Non enim sit oratio inanis *ταυτολογία*, sed res spirituales & corporales, necessariz communi & priuataz saluti petantur. Ideo enim plerunque friget oratio, quia non expectamus illa beneficia à Deo, nec ardet in corde hæc lux & fides, quòd Deus verè aliquid nobiscum agat, det Spiritum sanctum, regat, iuuet, defendat nos, det nobis victum, sed mentes sunt oppressæ dubitatione, nec possunt se erigere, vt res illas verè statuunt à Deo dari.

Cum hac nostra dubitatione præcipuè pugnandum est. Nitimur nostris consiliis & commodis visibilibus, & præfidiis humanis. Hæc cum sunt in conspectu, nihil admodum seriò petitur à Deo. Cum hæc eripiuntur, incipimus angi, & dubitare, an Deo curæ simus, an respiciamur & iuuemur.

Quare discamus agnoscere imbecillitatem nostram, quòd nobis opus sit gubernatione Spiritus sancti, & quòd Deus verè velit eum largiri inuocantibus: discamus & commoda corporis, victum & defensionem, successus in uocatione. cum adsunt, esse Dei dona, & petamus, vt Deus ea nobis non eripi sinat, & cum eripiuntur, petamus à Deo, vt sua mirabili bonitate nobis aliter prospiciat.

*Quintus & postremus
Locus.*

Pax hoc loco significat, vt saepe aliàs, tranquillitatem & gaudium mentis ortum à duabus causis : Quia videlicet mens intelligit, Deo in illis ærumnis obediendum esse, & prospicit exitum, id est, scit Deum nobis adesse, iam nunc opem ferre, mitigare calamitates, & tandem daturum placidos exitus. Ea clariùs intelligètur ex collatione. Demosthenes, Cicero, & similes magna pericula sustinent in sua gubernatione, & cum vident sua consilia esse infelicia, accusant sociorum perfidiam, dolent suos labores esse irritos & inanes, & iudicant se à Deo negligi. Irascuntur ergo Deo, & opprimuntur desperatione & dolore. In his non est pax, de qua Paulus loquitur, id est, tranquillitas seu gaudium cordis, & expectatio boni exitus.

At contra in Ieremia & in Baptista est pax, tametsi ambo sustinent ingentes ærumnas, ingentia pericula, & tandem interficiuntur. Vnde autem hæc pax in corde oritur? quæ causæ consolantur & sustentant eos? Hæ causæ sunt. Norunt ex doctrina cœlesti, cur Ecclesia sit subiecta cruci, & quòd Deus hanc obedientiam postulet. Imò sciunt Filium Dei, qui est caput Ecclesiæ, futurum esse victimam, & toleraturum acerbissimos cruciatus. Interim tamen sciunt, se & Ecclesiam iuuari & sustentari

tari à Deo, & tandem exitus fore lætos & gloriosos, nec labores suos inanes & irritos esse.

Hæc collatio dictum Pauli reddit illustris: Pax Dei, quæ superat omnem sensum, custodiat corda vestra, & sensus vestros in Christo Iesu. Est autem hæc collatio sumpta ex dulcissimis promissionibus, quas fides cum amplectitur, scit Deum nobis adesse, sicut inquit, se habitare cum contrito, & expectat auxilium & mitigationem periculorum, & salutare exitus, denique confirmat animos, ne abiiciant professionem, studia, labores docendi & gubernandi Ecclesiam, etiamsi magna impedimenta obiiciantur.

Finis Epistolæ, Anno à natali Christi 1547.

Die Iohannis Evangelistæ.

DOMINICA POST NATIVITATIS.

Epistola Galat. 4.

FRatres: Dico autem, quandiu hæres puer est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omnium: sed sub tutoribus & curatoribus est usque ad tempus quod pater præscripserit. Sic & nos, cum essemus pueri, sub elementis mundi eramus, in seruitutem adaecti. At ubi venit plenitudo temporis, emisit Deus Filium suum, natum ex muliere, factum legi ob-

noxium, ut eos qui legi erant obnoxij, redimeret, ut adoptione ius filiorum acciperemus. Quoniam autem estis filij, emisit Deus spiritum Filij sui in corda nostra clamantem, Abba Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quod si filius, & haeres Dei per Christum.

Onstat poemata Pindari in tanto honore apud Graecos fuisse, ut aliquae ipsius odæ aureis literis in templo Delphico descriptæ sint. Laudo exemplum, quod declarat, primam antiquitatem amantem fuisse doctrinæ & literarum. Multò autem iustiùs hæc sententia: Deus misit Filium suum natum ex muliere, non tantum aureis characteribus in omnibus templis & parietibus exculpanda erat, sed intimis pectoribus tanquam sigillum imprimenda, ut de primo capite Iohannis Basilij inquit. Continet enim summam vniuersi Evangelij, quæ omnibus pijs semper ante oculos versari debet. Hanc igitur dulcissimam sententiam semper in inuocatione exeremus, quæ, ut literæ ad verbum scribendum, sic illa ad erigendas conscientias statim occurrat.

Cùm autem breuitas huius dicti non ita subeat animos rudes, sed instar teli aures præteruolet, nos qui in scholis versamur, ac de his rebus attentius cogitare debemus, singulas voces diligentissime expendamus.

Ac primùm quidem missio Filij Dei consideretur. Magnum fuit Dei beneficium, quòd Moïsem misit, doctorem legis: sed in Moïse tantùm erat humana natura, obnoxia peccato & morti. At hoc beneficium quanti faciendum est, quòd Deus æternus Filium coæternum, imaginem suam mittit ad nos, assumentem naturam humanam, in qua tota lucet Deus Filius immutabili fœdere? Nec putemus ludere Deum, aut rem tantam frustra factam esse. Etsi enim nos humili strati non penitus comprehendere possumus hanc Dei deliberationem: tamen hoc certè fatendum est, nec temerè, nec frustra hanc societatem diuinæ naturæ factam esse, eamque evidens testimonium esse magni erga nos amoris. Quo enim pignore dato Deus magis declarare potuit, quòd verè nos curet, respiciat & diligat, quàm missio Filio, cui verè communicavit suam essentiam?

Magnum omninò testimonium est, esse Deum mentem æternam, immensæ sapientiæ, bonitatis ac potentiæ, hæc ipsa mundi machina, & nostræ naturæ totum opificium: sed omnium evidentissimè ostendit, nos Deo curæ esse, hæc missio Filij Dei. Et hoc fœdus cum humana natura mirari, hoc celebrare omnium mentes & linguæ deberent. Quod etsi diaboli execrantur, & impij homines contemnunt: nos tamen in Ecclesia grata voce prædicemus, sicut ipse Christus hunc amorem prædicat Joh. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum daret.

De-

Deinde cogitetur magnitudo beneficiorum, quæ à Filio Dei in nos profecta sunt. Ait nos redemptos esse, vt significet, non esse factam liberationem sine compensatione, sed Mediatorem pro nobis pœnam tanquam ^{ἀντι} ^{τι} persoluisse. Et si autem de his magnis rebus olim in vita æterna philosophabimur vberius, nunc tamen vt pueri elementa discamus. Credamus Deum verè succensuisse hominum generi propter peccatum, nec furiliter abiicisse iram, sed ardenti deprecatione Filij placatum esse.

Cæterùm quàm tristis adpellatio sit; dici maledictum à Deo, id non potest verbis explicari, sed discamus pia meditatione, cum querelas in Psalmis & alibi legimus, item cum aliquo modo nostra peccata aspicimus, & expauescimus, metuentes nos à Deo abiici in æternam damnationem. Ac vt aliquo modo intelligatur atrocitas huius descriptionis, cum dicitur; Christus esse maledictum, cogitemus Dauidem horribili dolore oppressum, cum agnoscit se causam præbuisse his tantis peccatis & scandalis, quæ lapsus ipsius secuta sunt. Propter meum peccatum, inquit, Deus permisit moueri seditionem, & quidem à meo Filio. Seditionem secuta est coniugum meorum contaminatio, & multæ cædes in toto regno, & alia multa scelera, quæ comitantur intestinas discordias, & innumerabiles animæ oppressæ sunt æterna ira Dei propter seditionem, multi sancti propter scandalum mortui

sicut

sunt, multi etiam contagio seditionis oppressi sunt æterna ira Dei. Non dubium est etiam inter Davidis coniuges mœrore aliquas extinctas esse.

Hanc tantam malorum molem intuens David, cogitat se pestem esse Ecclesie Dei, & vas iræ, & fortassis abiectum à Deo. In tali dolore aliqua imago est dolorum Christi. Nam Christus sustinet terrores propter nostra peccata, quasi ipse sese tot nostris sceleribus polluisset. Derivat enim in sese iram Dei, quæ alioqui nos oppressura erat. Estque significata hæc tanta res multis dictis. Esaias inquit; Percussum esse à Deo: qua descriptione significat, non tantum humana sæuitia, sed à Deo ipso laceratum esse Christum. Vritur Laurentius, nec excrucietur in corde tamquam à Deo abiectus. Alia res multo tristior est, iudicare se à Deo tanquam vas iræ abiectum esse. Ita luctans secum Christus, sudat *ἰδρώμενος* in horto, id est, guttas spissi & concreti sanguinis, & postea in cruce edit hanc tristissimam vocem; Deus meus quare dereliquisti me? Ipse enim sentit non tantum lacerationem corporis, & illam naturalem mortis fugam, sed sentit peculiare dolores, quibus ostendit ipse Deus iram aduersus peccata nostra, sicut aliquando in vera contritione sentiunt pii horribiles pavores, seu confusiones, seu consternationes, de quibus pavoribus inquit Ezechias: Sicut leo contrivit omnia ossa mea. Et David inquit: Quoniam

niam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confit-
 masti super me manum tuam.

Etsi autem nō potest magnitudo dolorum
 Christi & huius atrocissimæ descriptionis,
 cum ait, Christum factū esse sub lege, seu ma-
 ledictum à lege, aut verbis exponi, aut cogita-
 tione comprehendi: tamen necesse est piosa
 aliquo modo has tantas res considerare, vt di-
 scamus iram Dei aduersus peccata, & aliquo
 modo celebremus magnitudinem oneris,
 quod pro nobis Christus sustinuit. Agamus
 igitur Filio Dei gratias, qui ppter nos ita se ab-
 iecit, vt nostras turpitudines, & pœnas nostro-
 rum scelerum in se deriuarit, & suam imple-
 tionem nobis donarit, vt nos efficeremur iu-
 stitia Dei per illum, 2 Corinth. 5.

Secundum beneficium, quod Christus
 impertit generi humano, est *q̄d̄er̄ia*, id est, co-
 optatio in filios Dei, & cum filios nominat,
 complectitur omnia beneficia Evangelij.
 Nam filij significant eos, quibus placata est ira
 Dei, qui iustificati sunt, & facti hæredes vitæ
 æternæ. Hoc tantum beneficium mirari, hoc
 celebrare omnium mentes & linguæ debe-
 rent. Sed tantus est stupor, & tanta durities
 in hominum animis, vt plerique leuiter adfi-
 ciantur memoria & recordatione maximo-
 rum beneficiorum Christi. Quare deplore-
 mus nostram caliginem & frigus nostrum, &
 à Deo petamus, vt in nobis fidem & gratitu-
 dinem accendat.

Tertium beneficium est, donatio Spiritus
 sancti,

sancti, quo velut arrhabone & pignore dato nos Deus obfignat ad diem integræ liberationis, vt Paulus loquitur. O incredibilem bonitatem Dei, quòd effundit in corda nostra Spiritum sanctum, cuius est essentia diuina, & efficit nos, vt Petrus inquit, socios diuinæ naturæ.

Postremò promittitur nobis ex hac vita discedentibus æterna vita, in qua resuscitati fruamur luce, sapientia & consuetudine Dei, & Patrem vnâ cum Filio & Spiritu sancto ad omnem æternitatem, quam nulla circumscriptio temporis meretur, celebrabimus. Gratias igitur agamus Deo æterno, Patri Domini nostri Iesu Christi, quòd Filium placatorem constituit, & tanto fœdere, videlicet vnione diuinæ & humanæ naturæ pactus est, se nobis velle propitium esse, nosque in hac vita regere, & post hanc vitam ornare æternis bonis.

Finis Epistola, die Circumcisionis, Anno à natali Filij 1547.

DOMINICA POST CIRCUMCISIONIS.

Epistola Roman. 12.

Obscuro igitur vos fratres per miserationes Dei, vt prabeatis corpora vestra hostiam viuentem sanctam, acceptam Deo, rationalem

tionalem cultum vestrum. Et ne accommo-
 detis vos ad figuram seculi huius, sed trans-
 formemini per renouationem mentis vestrae,
 vt probetis vos, quae sit voluntas Dei, quod
 bonum est, acceptumque & perfectum. Dico
 enim per gratiam, qua data est mihi, cui libet
 versanti inter vos, ne quis arroganter de se
 sentiat, supra quam oportet de se sentire, sed
 ita sentiat, vt modestus sit & sobrius, vt cui-
 que Deus partitus est mensuram fidei.
 Quemadmodum enim in vno corpore mul-
 ta membra habemus, membra verò non o-
 mnia eundem habent actum: sic multi vnum
 corpus sumus in Christo. Singulatim autem
 alij aliorum membra in Christo Iesu Domi-
 no nostro.

LOCI.

- I. De Sacrificio.
- II. De humilitate.

De primo Loco.

Aleucus, à quo est Resp. Locrenfium
 astricta legibus, reliquit sententiam
 dignam memoria, quam ideò reci-
 tabo, vt discrimen appareat inter
 Pauli doctrinam & Philosophiam omnium
 sapientum, qui vel leges, vel præcepta de mo-
 ribus tradiderunt: Deus, inquit, non colitur
 sumptu, aut Tragœdiis captiuorum, vt ma-
 lus

ius homo: sed proposito honestorum & iustorum operum. Ideò vnumquemlibet oportet bonum esse & actione, & proposito, qui vult Deo placere. Quanquam autem hoc dictum adeò eruditè & sapienter propositum est, vt difficile sit iudicare parùm exercitatis, quid desit: tamen sine luce & agnitione Euangelij summos errores, & quasi noctem quandam hominibus offundit.

Nam cùm disciplina præclarum ac pulchrum decus sit, homines ita admirantur & magnificiunt hanc qualemcunque seu virtutis seu iustitiæ vmbra, vt eam diuino iudicio ac testimonio, perinde ac si legi satisfaceret, comprobati existiment. Sed hæc sentètia longè distat ab re ipsa atque à veritate. Vt enim ceremoniæ nihil profunt ad remissionem peccatorum, si non fiant prælucente fide, & agnitione Mediatoris: ita nec disciplina, nec vllum opus morale eam vim atque dignitatem habet, vt sine Christo homines liberare possit à peccato & morte, & reddere iustitiam & vitam æternam.

Quare prudenter segregandæ sunt Pauli conciones de bonis operibus à philosophorum & legumlatorum sententiis. Nam Philosophi & alij sapientes gubernatores, qui iura & neruos humanæ societatis ac imperiorum ciuibus exponunt, nihil docent de fide, qua sola accipienda est remissio peccatorum. Econtrà Paulus in hunc locum incumbit, docet quomodo Deus inuocandus sit fiducia

Mediatoris, docet inchoandam esse obedientiam, & quomodo placeat, monstrat certam & firmam cōsolationem piis, quæ est inchoatio vitæ æternæ.

Hęc idè præfatus sum, vt refutarem vel inficitiam vel impietatem eorum, qui putant artem vulgarem Apostolos circumtulisse, præcepta de moribus, & comparant eos cum Phocylide, Theocrito, Hesiodo, aut certè cum Philosophis, Epicteto & aliis. Hęc inerudita somnia abiicienda sunt, & discernendus est Evangelij Doctor à legumlatoribus & Philosophis. Nunc igitur ad id, quod institui, accedo.

Offerte, inquit, hostiam Deo non eiusmodi, qualem Artaxerxes Iunoni obtulit pro salute Atossæ, complens auro aliquot stadia ab arce vsq; ad templum, sed offerte corpora vestra. Hic admonet, nouam obedientiam necessariam esse, & loquitur de serua cupiditatum repressiōe, & vera tolerantia in afflictione, non de ceremoniis & simulatione. Monachus non idè reprimat ambitionem, quia gerit sordidam vestem, nec idè reprimat flammam amoris, quia non comedit carnem die sexta. At Ioseph fugiens illecebras dominæ, immolat Deo suum corpus. Sic Polycarpus cū iam positus esset in rogo ardenti, & inuocaret Filium Dei, obtulit Deo hostiam viuētem, sanctam, placentem, & λογικὴν θυσίαν. Sed cur addit viuētem, cū hostiæ omnes morti destinatæ sint? Quia inter ipsas arumnas pij sentiunt nouam cōsolationem, lætiti-

latitiam & vitam æternam, quæ sustentat eos, ne frangantur magnitudine suppliciorum, aut mole aliarum calamitatum opprimantur. Tunc hæsitabis, dubitatis, nullo modo credes Stephanum viuere, cum inter saxa fruatur conspectu filij Dei sedentis ad dexteram Patris?

Tertiò, finis significatus est, ad quem referri debent piorum opera & afflictiones, cum ait, offerendam esse hostiam sanctam. Vocat enim sanctitatem omnes virtutes vero corde directas ad hunc finem, vt Deo obedientia præteretur, vt Deus agnoscat & celebretur.

Alexandri fortitudo verè erat donum Dei, & excellens virtus, & res, quas gerit, adiuuantur à Deo: sed Alexander ipse non habet hunc finem propositum, vt Deo seruiat, & sua gubernatione propagetur vera de Deo notitia. Ideò res gestæ Alexandri non sunt hostiæ sanctæ, id est, ornates & illustrantes gloriam Dei. Econtrà David bella gerebat, non vt in urbem triumphans inueheretur, sed vt pueri & puellæ domi, in templo, in scholis discerent literas, legerent Moysen, audirent interpretes legis & promissionum, in quibus se Deus patefecerat. Deniq; armis Davidis & aliorum virorū fortitum, cœtus illi in templis & scholis tegebantur, ne notitia Dei inter homines penitus extingueretur. Ac pauci quidem gubernatores ad hanc metam tendunt. Iulius dimicat, ne ab inuidis dignitate spoliatur: Antonius mouet bella, vt de alieno heluari possit. Sed in Ecclesia o-

omnes prudentes illum optimum finem respicere decet, ut constituentur, iuuentur, accendantur politicæ, ut in eis notitia Dei propagetur.

Quartò discernit virtutes Ethnicas à Christianis. Multi sapientes disputant, quid sentiendum sit de Aristide, de Pomponio, de Scipione, aut similibus. An non placuerunt Deo tales viri, cum pulcherrimæ eorum virtutes verè dona Dei fuerint? Nobis ex verbo Dei de ipsis iudicandum est. Peccatum est, non agnoscere Filium Dei Mediatorem, nec credere, quòd propter eum Deus nos recipiat, & exaudiat: & in quibus hæret hoc peccatum, in his manent alia multa horrenda mala, quia non possunt statuere de remissione peccatorum, fugiunt Deum, non inuocant, nunquam verè ab ipso expectant auxilium, fremunt aduersus eum, quasi crudeliter hanc naturam oneretur. Hæc confusio multorum vitiorum sequitur, ubi non est agnitio Christi, & illa vera fides apprehendens remissionem peccatorum propter Christum.

Porro ut noua obedientia placeat Deo, hæc tria concurrere oportet. Primùm statuendum est, personam placere propter Mediatorem gratis, non propter proprias virtutes. Secundò agnoscenda & deploranda est infirmitas, quòd adhuc hæreat in nobis peccatum, & quòd procul à legis impletione absumus. Tertio statuendum est, quòd Deus velit in hæc obedientiã, & hanc in recõciliatis placere propter Christum.

Quoties

Quoties igitur de bonis operibus dicitur, toties in mentem veniat salutaris & necessaria doctrinæ de iustitia fidei, quæ verè est, vt Gorgias apud Platonem ait, ψυχὴ πόλις, id est, vita seu anima bonorum operum. Cogita autè quàm grata & dulcis sit hæc Pauli oratio militi Christiano, versanti in acie: Offerre Deo corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Quanquam enim corpus bello obicit, pulchràmque petit per vulnera mortem: tamen in ipsa morte experitur veram & diuinam consolationem, qua Spiritus sanctus corda sustentat, & vitam eis præbet. Quid autem gloriosius cogitari potest, quàm dimicare pro glòria Dei, & Ecclesiæ, ac veræ doctrinæ conseruatione? Hæc quisquis facit, Deo gratissimum cultum præstat, & de genere humano præclarè meretur.

Epaminondam ducem Thebanum, eum qui patriam oppressam seruitute in veterem dignitatem vindicauit, dicere solitum legimus, nullam se ex omnibus rebus gestis voluptatem maiorem, vberiorémque fructum capere, quàm quòd parentes habuisset non modò spectatores, sed etiam testes restitutæ libertatis. Magnifica sanè vox, & magno viro ac sapiente digna, quæ declarat, illum præcipuè delectatum esse parentum iudicio ac testimonio. Quo igitur animo nos decet ferre difficultates actionum & consiliorum, denique & mortis nostræ, quæ ad gloriã Dei illustrandam & communem hominum salu-

tem refertur? Sic enim clarè in Psalmo dicitur: Preciosa mors sanctorum in conspectu Domini. Et in Apocalypsi amplissimum præconium extat de piis, qui mortem pro Ecclesia oppetunt: Hi sunt viri sancti, qui pro testamento Dei animos tradiderunt, & sanguine agni stolas suas lauerunt.

Hanc tantam gloriam animo repetentes, nulla pericula defugiamus, sed fortiter pro patria & doctrina, quæ aditum patefacit ad æternam Dei consuetudinem dimicemus cum opus est, & hæc bona & gloriam Dei, & propagationem cœlestis doctrinæ omnibus rebus humanis anteferamus.

Postremò additur insignis & memorabilis particula, quæ refutat opinionem de opere operato, seu de merito & dignitate operum. Offerte, inquit, Deo cultum rationalem seu intelligentem. Non vult obedientiam nostram similem esse apum mellificio. Quamquam enim apes naturæ instinctu miranda opera efficiunt: tamen opera sua neque intelligunt, neque iudicant, atque, ut Physicorum utar verbis, non habent actum reflexum. Talis cultus non postulatur à Deo, sed mens intelligat doctrinam de Dei natura & voluntate, & fide obtemperet Deo, & dirigat actiones omnes præcipuè ad hunc finem, ut Deus rectè agnoscatur, & multi inuitentur ad confessionem puræ doctrinæ Evangelij. Hunc cultum venustissimè appellat Paulus λογικὴ λατρεία, id est, rationalem seu intelligentem cultum.

De secundo

De secundo Loco.

Generalis sententia est, quæ monet, vt modum nostri doni agnoscamus, nec magnas res sine vocatione suscipiamus, denique ne blandiamur ipsi nobis, quasi antecellamus omnibus hominibus sapientia. Hæc modestia utilis est concordie publicæ, ac præcipuum decus est in gubernatione. Etsi autem Paulus de Ecclesia propriè loquitur, tamen hæc sententia: Nolite nimium sapere, etiam politicum præceptum est: & politica exempla facilius intelliguntur; quorum plenæ sunt omnes ætates & omnes historiae.

Lentulus inuidet gloriæ Scipionis, & cupit ad se transferre laudem finiti belli Punici, sed non videt ineptus, se nequaquam similem esse Scipioni, & debebat agnoscere suam mediocritatem, non se conferre superiori. Quid est vilitatis, quàm quòd multi conantur leges ferre, & suas ciuitates reformare, vt vocant, sed nihil salutare & durabile constituunt, nisi Deo adiuuante, vt Solonis, Augusti & similibus quorundam leges fuerunt utiles ciuitatibus & durauerunt. Interim quàm multorum futiles emendationes tantum turbauerunt Atticam ciuitatem, & Romanam? In talibus vitæ negociis cogitemus hanc sententiam: Nolite nimium sapere, sed vnusquisque agnoscat modum sui doni.

Finis Epistolæ, die 3 Ianu. Anno Christi

1547.

D 4

DOMINICA I. POST
DOMINICA PRIMA
POST EPIPHANIAS.

Epistola Roman. 12.

Habentes dona iuxta gratiam datam nobis varia, siue prophetiam iuxta portionem fidei, siue ministerium in administratione, siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui impertit in simplicitate, qui præst in diligentia, qui miseretur in hilaritate. Dilectio non sit simulata, sitis odio persequentes quod malum est, adherentes ei quod bonum est per fraternam charitatem, ad mutuo vos diligendos propensi, honore alius alium praeuenientes, studio non pigri, spiritu feruentes, temporis feruientes, spe gaudentes, in afflictione patientes, precationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Benè loquamini de ijs, qui vos insectantur: benè loquamini inquam, & ne male precemini. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus: eodem animo alij in alios affecti, non arrogantes de vobis ipsis sentientes, sed humilibus vos accommodantes.

L O C I.

- I. De ratione interpretandi scripta Prophetica & Apostolica, & iudicandi omnes Synodos, omnèsq;ue

mnésque opiniones, quæ literis & memoria posteritatis traditæ sunt.

11. Catalogus virtutum vtriûsque tabula, quarum descriptiones ex alijs locis petendæ sunt. Suprà enim dictum est de solitudine, item de gaudijs piorum, ac de inuocatione: Infrà autem aliquoties de patientia, dilectione, & alijs virtutibus dicemus.

De primo Loco.

Vemadmodum nauæ semper in conspectu habent stellam, quæ à Græcis Cynosura dicta est, & hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto: Ita omnis enarratio scripturæ Prophetiæ & Apostolicæ ad certam normam dirigenda est, ne aberremus in interpretatione, & corruptelas impiè ac tetrè fingamus. Id ne accidat, traditur à Paulo regula, quæ gubernaculum esse debet omnis iudicij nostri de dogmatibus sparsis in Ecclesia, de Synodis ac omnium scriptis, qui nostram religionem ornare ac illustrare conati sunt.

Sic enim ait: Si quis habet Prophetiam, id est, donum excellens & diuinum enarrandi doctrinam, is regulam sequatur certam, scripta Prophetarum & Apostolorum, Symbola, Apostolorum, Nicenum, Athanasij, & similia purioris Ecclesiæ vetustæ testimonia.

Hunc consensum Catholicæ Ecclesiæ Christi vocat ἀναλογίαν fidei, quam & nos tuemur.

& Deo iuuante semper fideliter tuebimur aduersus omnis generis furores, Epicureos, Iudaicos, Ethnicos, Mahomericos, hæreticos, & quicumque idola defendunt. Sentimus enim Euangelium non esse commentitium, sed veram Dei æterni vocem: dissentimus ab Epicureis, qui putant, confusas esse omnes religiones, vt in itinere ad pacem & ciuilia officia palabunda multitudo cogi posset, & semper præsentem formam, qualiscunque est, tuendam esse, ne harmonia politici status conturberetur.

Quare animi sententiam de religione non flectamus ad Principum voluntates, vt Rhetor quidam Ezebolus tempore Constantij fecit, nec nouum doctrinæ genus cõminiscamur, vt hæreticis & idolorum cultoribus vitatum est, sed exploratum habeamus, vnam esse perpetuam Ecclesiam, in qua Filius Dei per Patres, Prophetas & Apostolos veram Dei noticiam tradidit, & taxat persuasiones contumeliosas aduersus Deum, quas sparsit Diabolus odio Dei.

Ad illam veram Christi Ecclesiam nunc quoque belligerantem cum Diabolo, & dissentientem à Pontificibus, qui idolomaniam defendunt, & trucidant membra Christi, vt omnes pij adiungere se debent: ita me quoque tota mente & toto pectore adiungo, ac precor ex animo Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, vt ministerium nostrum gubernet, ac per nos sit efficax, vt adfuit Patribus, Prophetis & Apostolis.

Non

Non igitur valet Argumentum: Hæc Episcopi decreuerunt. Quare pro certis, veris, necessariis recipienda sunt. In synodo Antiochena aduersabatur Paulo Samosateno præcipuè Diaconus Melchior, & rectè præferebatur sententia Melchioris, quia retinebat Iohannis Apostoli scriptum, quod Samosatenus corrumpebat. Hæc de autoritate ordinaria breuiter admonere satis est, videlicet quòd oporteat anteferri verbum.

Secundò monet dictum Pauli, oportere singulos in sua conscientia iudices esse doctrinæ. Etsi videtur hoc arroganter & absurdè dici, nò satis esse, sequi Synodorum ac doctorum iudicia, sed debere accedere proprium cuiusque iudicium: tamen fides in singulis nitatur non autoritate humana, sed Dei verbo & testimoniis. Credis synodo Nicenæ non propter huius multitudinis iudicium, quæ ibi conuenit, sed quia intelligis congruere decretum cum certis testimoniis verbi Dei.

Hunc ordinem inuertunt humana & politica iudicia, non volunt in disputationem vocari ea, quæ semel iudicata sunt, vt non deçet rursus vocare in disputationem ea, quæ in aliquo regno deliberata à Rege & Principibus decreta sunt. Sed nos sciamus, fidem non perdere ab vlla humana autoritate. Non posset conscientia inuocare Filium Dei, si nullum haberet testimonium, nisi synodi. Sed quia verba ipsa Christi & Apostolorum hoc docent, accenditur fides, & verè inuocat.

Sed

Sed quæres, an non satis est audire ministros Euangelij? Responſio. Satis est, ſicut Iohan. 17 dicitur: Rogo non pro iis tantum, ſed etiam pro omnibus credituris per verbum eorum in me. Sed cum audimus ministros, ſcire debemus, unde acceperint doctrinam, id eſt, an afferant doctrinam Filij Dei. Quia cum Episcopus Romanus, vel alij fiunt hoſtes Euangelij, diſſentire ab eis neceſſe eſt, ſicut clare hæc vox docet: Si quis aliud Euangelium docet, anathema ſit.

Nec leue conuicium eſt, vocari anathema, quod omnium malorum extremum & ſummum eſt. Sciamus reiectos eſſe à Deo defenſores idolorum & impiorum dogmatum, propter opinionem autoritatis eorum amplectendos eſſe errores. Hanc igitur ſententiam nobis ipſi inculcemus, hac voce Pauli nos muniamus contra illas vituperationes diſſidiorum, & respondeamus: Si quis aliud Euangelium docet, anathema ſit.

*Finis Epistolæ, die 10 Ianuarij, à natali
Christi 1547.*

DOMINICA SECVN-
DA POST EPIPHA-
NIAS.

Epistola Roman. 13.

Nemini quicquam debeatis, nisi hoc, ut
inuicem diligatis. Nam qui diligit alte-
rum,

rum, legem impleuit. Si quidem illa: Non mæchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si quod aliud præceptum in hoc sermone summam comprehenditur: nempe; Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximo malum non operatur. Consummatio itaque legis est dilectio.

Emper in conspectu sit hoc Pauli dictum: Oportet Episcopum ὁρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Cùm enim duæ partes in vniuersa Scriptura contineantur, Lex & promissio gratiæ, quæ propriè vocatur Euangelium, summo studio curaque cauendum est, ne temerè inter se misceantur aut confundantur. Nam multum omninò refert, veras metas, & vera discrimina harum doctrinarum intelligere, Legis diuinæ, Philosophiæ, & Euangelij. Hoc discrimen confundere tristius est, quàm Solem è mundo tollere. Sequuntur enim horrendæ tenebræ, obliuio Christi, interitus Ecclesiæ. Quid enim interest inter Ethnicos & inter Ecclesiam amissa hac luce, qua statuit Ecclesia, se certò placere Deo, se recipi, exaudiri, seruari propter Filium Mediatorem.

Retinuerunt Græci & aliæ multæ gentes doctrinam de honestis moribus, & de disciplina. Quàm multi sapientia & virtute præstantes

DOMINICA II. POST

stantes norunt esse Deum mentem æternam, unicam, immensæ potentia, omnia prospicientem, iustam, beneficam, omnium rerum conditricem, & vt grauissimè dixit Plato, *ἡ γὰρ φύσις αἰτίας*. Quid igitur interfuit inter nostros & Ethnicos, inter Platonem & Paulum? Euangelium facit discrimen, quod docet, quomodo Deus inuocandus sit fiducia Mediatoris, docet inchoandam esse obedientiam, & quomodo placeat, monstrat certam & firmam consolationem piis, quæ est inchoatio vitæ æternæ.

Quare cùm semper scripta Prophetica & Apostolica in manibus habenda sint, illud imprimis lector consideret, quam ad partem doctrinæ cœlestis singula dicta, omnesque conciones referri debeant. Sciamus igitur & hanc concionem, quæ præcipit de dilectione, non esse propriam & arcanam sapientiâ Euangelij, sed mādatum æternum & immutabile, quod presit humanæ naturæ, & vocali verbo tradidit.

Sed nemo ignarus Euangelij, & non habens agnitionem Dei & fidem in Christum, præstat hanc legem de dilectione. Inuidet Saul crescenti Dauidi, & se obscurari dolet. Non potest ferre Pompeius Iulij potentiam. Afsiduè rixantur inter se Aristides & Themistocles. Hæc fiunt inter illos, quorum animi sunt sine timore Dei & sine fide. sed vnusquisque se plurimi fieri vult, & occasiones capiat pre-

premedi alios, non amanter admonet, non sanat alterius incommoda.

At contra dilectio, quæ proficiscitur ex corde puro, conscientia bona & fide non ficta, vt Pauli vtar verbis, primùm gloriæ Dei seruit, hanc vult conspici & celebrari: deinde sese abicit, & libenter cedit de principatu, non studet lædere aut premere alios, errata aliorum sanare cupit, ideò placidè & amanter admonet.

Hæc satis sit breuiter de hoc præcepto monuisse, quod quàm sit necessarium, quàm salutare, quàm difficile, experientia declarabit. Nam vt rectè moratos, benèque institutos non dicimus, qui qualis, quidue sit virtus, nouerunt, verùm qui secundum eam viuunt: Ita multò magis beatos censebimus eos, qui non solum præditi sunt intelligentia & notione huius præcepti, sed habet legem, cum opus est, ad vsum conferunt.

Postremò diluenda est obiectio, quàm Cochleus & alij quidam leues & inconsiderati ex Pauli sententia extruunt. Sic enim ratiocinantur:

Impletio legis iustificat:

Dilectio est impletio legis.

Ergo, *Dilectio iustificat.*

Respon.

Concedo totum argumentum, si dilectionem de idea intelligas non de ea virtute, quæ in singulas personas cadit. Nam omnes sani experiuntur, nostram dilectionem esse molle quiddam, demissum, humile, enervatum & langui-

64 DOMINICA III. POST
languidum. Aliud est igitur de idea loqui,
aliud de personali (ut vocant) dilectione, id
est, de ea, quæ in singulis nostrum conspicitur.

*Finis Epistolæ, die 16 Ianuarij, Anno à natali
Christi 1547.*

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAS.

Epistola Roman. 13.

NE sitis arrogantes apud vosmetipsos, ne-
que cuiquam malum pro malo reddatis.
Proinde operantes honesta in conspectu o-
mnium hominum, si fieri potest, quantum in
vobis est, cum omnibus hominibus in pace
viuentes, non vosmetipsos ulciscentes, dile-
cti, quin potius date locum ira. Scriptum est
enim: Mihi ultio, ego rependam, dicit Do-
minus. Si igitur esurit inimicus tuus, pascet
illum: si sitit, da illi potum. Hæc enim si fece-
ris, carbones ignis coaceruabis in caput illius.
Ne vincaris à malo, imo vince bono malum.

LOCUS.

- I. De vindicta.
- II. De Mansuetudine:

Horum locorū explicatio petatur ex sum-
ma doctrinæ Christianæ, videlicet ex titulo de
præceptis & consiliis.

DOMI-

DOMINICA QVARTA
POST EPIPHANIAS.

Epistola Coloss. 3.

*S*itis igitur induti tanquam electi Dei, sancti ac dilecti, viscera miserationum, comitatem, modestiam, mansuetudinem, lenitatem, sufferentes vos inuicem, & condonantes vobis mutuo: si quis aduersus aliquem habuerit querelam, quemadmodum Christus condonauit vobis, & ita vos. Super omnia autem hæc, charitatem, quæ est vinculum perfectionis, & pax Dei palmanferat in cordibus vestris, in quam & vocati estis in vno corpore & grati sitis. Sermo Christi inhabitet in vobis opulenter cum omni sapientia. Docete & commonete vos inuicem cationibus & laudibus, & cantilentis spiritualibus, cum gratia canentes in corde vestro Domino.

LOCI PRAECIPVI.

- I. *Qua causa nos impellere debeat, vt piè & honestè viuamus.*
- II. *Enumeratio virtutum, in quibus exercendis fides nostra & sanctitas potissimùm conspiciuntur.*
- III. *Præceptum de studijs doctrinae cœlestis, & alia-*

rum artium, quibus Ecclesia nullo modo cavere potest.

IIII. Magnifica & salutaris regula vita.

De primo Loco.

Sæpenumero admirari soleo magnæ partis hominum incitiam, qui admodum pueriliter disputant: Si iustitia à Deo ad hominum vitam permanat, eaque accipitur & comprehenditur sola fide, quid est quod vlllos diuino numini cultus, honores, preces adhibeamus? Huic quæstioni occurrir Ecclesia, & maximas causas ostendit, cur vita nostra purè & castè degenda sit.

Prima est mandatum Dei, quod meritò nos impellere debebat ad benè beatèq; vivendum. Vt enim rationem nullam Deus afferat, ipsa autoritate nos frangit. Atque hic vehementiùs probo id, quod de Pythagoricis accepimus, quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex eis quæreretur, cur ita esset, respondere solitos: Ipse dixit. Ipse autem erat Pythagoras. Tantum opinio præiudicata poterat. Vt enim sine ratione valet autoritas: Ita nos multò magis acquiescere oportebat in voluntate diuina, quam constar esse talem, vt nullo scelere delectetur, iuxta illud Psalms: Non Deus volens iniquitatem tuas. Porrò quanta vis sit diuinæ ordinationis, id cæteræ res declarant, cælum, terra, plantæ, animalia,

hūmāntia, cūm suis quęque legibus obtemperant. Hęc cūm ita se habeant, profectō dolendum est, solum hominem à seipso dissentire, ac leuiter mandato Dei commoueri.

Secunda causa est memoria & recordatio illius finis, propter quem & à principio humana natura condita est, & deinceps per Filium Dei redempta. Nam solis hominibus inter creaturas corporeas Deus rationem attribuit, ideòque suam imaginem impressit, vt ea legitimè vtentes ipsi parerent. Iam cogitanda res sit fingi formarique ad vitam Dei imaginem, & assiduè circumferre quasi notas quaedam cōmonefacientes de opifice & conditore omnium rerum.

Illud quoque in mentem veniat, non solum Dei imaginem esse hominem, sed illud ipsum opus, in quo Deus voluerit acquiescere, seu quo voluerit verè delectari, sicut in Genesi dictum de Sabbatho monet, quod narrat, hominem vltimum opus fuisse, scilicet, vt in eo acquiesceret Deus, & ad quod appetitio condendę naturę principaliter directā fuit.

Adde huc finem redemptionis. Filius Dei redemit nos inenarrabili precio, videlicet morte sua, non vt simus soluti tanquam libere vagantes pecudes, sed vt vindicati in veterem libertatem seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Libet enim verbis iisdem mihi vtī, quę sanctissimus vir Zacharias de filio recens nato

vsurpauit. Cùmquetanta sit magnitudo meritum erga nos Christi, non dubium est, quin omnes pij admiratione illorum attoniti exclament, vt Dauid in Psalmo: Quid referam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.

Denique & hæc cogitatio animum subeat, quòd in pectora nostra effundatur cœlestis ille & diuinus Spiritus, qui, vt Petrus ait, facit nos participes diuinæ naturæ. Nam Deus largitus est nobis hunc Spiritum, non solum vt hoc monitore beneficiorum illius memores essemus, sed etiam vt eodem adiutore cùm velimus, tùm etiam possimus sanctè viuere.

Sunt & aliæ causæ complures, quæ si singulæ fortasse nos non mouent, vniuersæ certè tamen inter se connexæ atque coniunctæ mouere debent, videlicet necessitas retinendæ fidei: Item consideratio iræ Dei, & ingentium poenarum, quæ lapsus humanos comitantur: deinde dignitas bonorum operum: postremò magnitudo præmiorum, quibus cùm in hac vita tùm in æterna Dei consuetudine piorum officia cumulatissimè pensantur. Verùm de his alio loco copiosius differetur. Hæc enim ideò recensui, vt pondera verborum in textu considerentur, cùm ait Paulus: Induite ergo vos, sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ

De secundo Loco.

Septem virtutes ordine recensentur, de quibus nominatim dicendum est.

Prima est *Misericordia*, quæ afficitur sensu alienæ calamitatis, præsertim iniustæ, & opitulatur iniuste oppressis pro vocatiõe: Item probabili ratione mitigat iustâ calamitatẽ. Constantinus opitulatur Ecclesiæ oppressæ à tyrannis. David post victoriam parcat civibus, qui fuerant seditiosi, & tamen iam redibant ad officium. De hac virtute cum sæpe aliàs, tum maximè accuratè Scriptura concionatur, Psal. 41. Beatus qui miseretur super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

Traditur enim doctrina & promissio, videlicet, oppressam Ecclesiam ab impiis fouendam & tuendâ esse, & promittuntur præmia iis qui Ecclesiæ in ærumnis benefaciunt, vt Exo. 1 obstetrices contra edictum regis seruant infantes Hebræos. 3 Reg. 18 Abdias abdidit Prophetas in speluncas, ne raperentur ad necem ab impia & tyrannica Regina. Et nunc aliqui pij Principes nolunt adiuuare furores Pontificum & Regum, & eorum qui exercent sæuitiam in homines innocentes, veram & puram Euangelij doctrinam pio studio amplexos, & fouent Ecclesias & pia studia magno suo & suarum ditionum periculo. Talibus hic Psalmus dulcissimam consolationem proponit, ac adfirmat, Deum defensurum esse hos ipsos, qui piorum ærumnis adficiuntur, &

eis opem ferunt, & sicut Deus texit Abdiam regentem Prophetas, de quibus prius dictum est, ita teget Principes, ciuitates & singulos, qui benefaciunt piis.

Secunda virtus est *χρηστότης*, quæ filio Dei tribuitur ad Tit. 3. Apparuit *χρηστότης* & *φιλανθρωπία* τῷ Θεῷ σωτήρις ἡμῶν. Quid autem significet vocabulum, intelligi potest ex versiculis Menandri: *χρηστὸς ἀνὴρ ἐστὶ κοῖνον ἀγαθόν*: Bonus vir est commune bonum. Item, *ὡς ἡδὺ συνέσει* *χρηστότης κεκραμμένη*: Quam dulcis res est bonitas temperata prudētia. Vocatur enim *χρηστός*, qui non solet amicis, præsertim iusta petentibus, odiosè repugnare, sed aliis quacunq; ratione potest, prodesse & gratificari studet, estque comis, placabilis, beneficus, alienus ab omni asperitate & morositate.

Talem fuisse constat Filium Dei, cum inter homines induta carne familiariter versaretur. Etenim multis hominibus nemine rogante aut hortate opem tulit, sicut filiū viduæ resuscitauit. Rogatus verò omnē in petentes liberalitatem paterna cum charitate effudit.

Etsi autem magna laus est, esse *χρηστὸν*, id est, beneficium, & hæc virtus præcipuè lucet in Filio Dei, vt tota Euangelij historia testatur: tamen maior Emphasis est in voce *φιλανθρωπίας*. Est enim opposita *πλεονεξία* & *φιλοτιμία*. Multi enim non ad illius commodum respiciunt quem diligunt, nec sunt veri amici, sed mercatores quidam vtilitatum suarum, vnde liquet, rarò copulatas esse ambas virtutes. *χρηστότης α*

ἐφίτητα καὶ φιλανθρωπίαν, id est, studium bene-
merendi de aliis, non suæ utilitatis causa, sed
tantum amore illius, in quem beneficia con-
feruntur.

At in Christo etiam φιλανθρωπία lucet & con-
spicitur. Non enim diligimur à Christo, ut pra-
ta & arua & pecudum greges diliguntur. quòd
fructus ex eis capiuntur: sed Christi charitas &
amicitia gratuita est.

Hæc de vocabulis ob eam causam recensui,
ut cogitemus, suavisimos titulos Filio Dei
tributos esse, cum nominatur à Paulo χριστὸς
καὶ φιλάνθρωπος. Et nos easdem virtutes expri-
mere aliquo modo discamus. Sumus enim
conditi ad societatem & officiorum commu-
nicationem, in quibus lucere debent fides,
confessio, χριστοῦ, φιλανθρωπία. Quare non si-
mus πλεονεκτικοὶ aut κενόδοξοι, sed honestissi-
mam hanc sententiam semper in ore atque in
animo habeamus: ἀιχυνθεῖν ἂν, εἰ φανεῖν μᾶλλον
φροντίζαν τῆς ἑμαυτῷ δόξης, ἢ τῆς κοινῆς σωτηρίας, id
est, puderet me, si viderer vehementius angere,
& magis sollicitus esse de priuata opinione,
quàm de communi salute.

Tertia virtus est *Humilitas*. Est autem hu-
militas verè timere Deum, & agnoscere pro-
prium infirmitatem, & tamen in fide obedire
vocationi Dei, & expectare ab ipso auxilium
& gubernationem, nec appetere ea ad quæ
Deus non vocat, nec fieri audaciorum, quasi
nostra sapientia, nostris viribus res magnas
& salutare geramus, sed verè statuere, quòd

Deo adiuuante res vtilis geramus, agnoscere & modum nostri doni, nec despiciere alia membra, per quæ Deus est efficax, sed potius perire, vt Deus ceteros etiam adiuuet, & illos honore adficere, tanquam Dei organa, & existimare, quòd etiam vtiliora per eos gerere possit.

Tales sunt Moses, Dauid, & similes, qui agnoscebant suam infirmitatem, intelligebant se nequaquam pares esse oneri gubernationis, & tamen propter vocationem non recusabant subire tantam molem, & hanc fide sustinent, expectant auxilium à Deo, non iudicant se suis consiliis & viribus res tam periculosas gerere posse, nec despiciunt alia organa Dei. Moses non despicit Iosua: Dauid non despicit Ionatham, imò venerantur eos quos vident socios esse tanti oneris.

Humilis est & Ionathas, non appetit regnum, cum videt se non esse vocatum, nec inuidet Dauidi, quem videt antecellere, & ad regnum vocatum esse, se quanquam regis filio excluso. Hæc fuit magna & excellens virtus in Ionatha, obsequi voluntati Dei, & volentem de hæreditate regni, quæ sibi ipsi deberi videbatur, alteri cedere. Hanc veram humilitatem ignorat mundus, quæ non appetit alia extra vocationem, & vocationi obtemperat fide.

Est igitur media inter hæc extrema, inter ignauiam & arrogantiam seu superbiam. Ignauia est desertio vocationis, aut ex simulatione & superstitione appetere fordes, vt Monachi faciunt. Econtra arrogantia est, maiorem vocatio-

cationem sibi fumere, & cōfidere suis viribus, & alia organa Dei despiciere, ve eis inuidere, vt Cain, Saul, Antonius, & maxima pars hominum faciunt.

Quarta virtus est *Mansuetudo*, quæ frenat iram, vt sit moderata, neruat contra iustitiam & alias virtutes propter Deum.

Cum autem mens non possit iram aut cæteros affectus herili imperio regere, sed cordi tantum politico more imperet, colligam breuiter rationes aliquot, quibus piæ mentes instructæ ardentes irarum flammæ facilius extinguant atque opprimant.

Prima causa est mandatum Dei: Extant enim innumerabiles sententiæ, quæ hanc virtutem præcipiunt, vt Ephes. 4: Sol non occidat super iracundiam vestram.

Secunda causa, quia vindicta est honos soli Deo competens, iuxta illud: Mihi vindictam, & ego retribuam. Vult igitur Deus, nos omittere priuatam vindictam.

Tertia est agnitio propriæ imbecillitatis. Sciamus nos quoque habere peccata, quæ si Deus iure coherceret, nosque ex iure manu conseruum vocaret, nos causa cadere, & longè anteperire necesse esset. Quapropter singuli nosmet ipsos vero gemitu accusemus, nec blâdiamur nostris vitiis, sed aliis libenter ignoscamus, sicut & nobis ignosci volumus.

Quarta causa: Cum inuocatio Dei nulla re magis impediatur, quàm ira, odio & cupiditate vindictæ, sanè vel ob hanc causam piis o-

mnibus dandâ est opera, vt eos morbos, qui sunt impedimenta inuocationis, quamprimùm ex animis eiiciant atq; extirpent. Nam hi motus extremè inter se pugnant, petere à Deo remissionem peccatorum, & fratri, qui tantùm leuiter nos offendit, non velle exiguum erratum condonare.

Quinta causa est, quia vult nos Deus parce recomuni tranquillitati Ecclesiæ, quæ turbatur, cùm aluntur certamina.

Sexta & postrema causa satis perspicua est, quòd talibus contentionibus impediuntur alia negocia magis necessaria, doctrinæ explicatio, deliberatio de restituendis scholis, emendatio Ecclesiarum, & similes causæ, quibus salus totius generis humani continetur. Hæc igitur, quæ hætenus exposita sunt, diligenter meditemur, vt nos ad hanc virtutem, videlicet ad mansuetudinem seu condonationem iniuriarum assuefaciamus, nec indulgeamus odiis & cupiditati vindictæ.

Quinta virtus est *Patientia*. Hic discernenda est doctrina Ecclesiæ & Philosophiæ de miseriis humanis. Alias causas impulsiuas & finales Ecclesia proponit, alias Philosophia. Et Ecclesia proponit auxilium, Philosophia non proponit. Hinc etiam diuersæ definitiones patientiæ sunt.

Patientia Philosophica est obedire rationi in miseriis, ita vt moderemur dolorem, nec faciamus contra iustitiam, aut alias virtutes: Vt Cato fractus dolore contra iustitiam facit.

Patientia

Patientia Christiana est obedire Deo in sustinendis ærumnis, ita ne vel irascamur Deo, vel contra alia præcepta Dei faciamus, sed moderemur dolorem, & auxilium & mitigationem expectemus. David pulsus in exilium præstat volens obedientiam Deo, & simul expectat auxilium. At Socrates ferens supplicium, etsi utcunque rationi obtemperat, tamen non cernit Dei præsentiam, nec expectat auxilium. Hæc alibi prolixius dicta sunt. Nam omninò necesse est retineri integrum discrimen doctrinæ Evangelicæ & Philosophiæ de ærumnis.

Sexta virtus est *Pax & Concordia*. Perspicuū est mandatum, & nota omnibus sententia: Concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Et nemo ignorat Psalmum: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Qui Psalmus peculiari-ter de doctrinæ concordia concionatur: Quia cum fit mentio Balsami, quo Aaron unctus est, doctrina significatur. Ut destillat Balsamum è vertice Aaronis in barbam, & oras vestimenti: Ita vera doctrina ab vno summo sacerdote & vertice Christo sparsa doceatur à toto cœtu sacerdotum. Non fingant sibi homines novas opiniones de Deo, sed agnoscant eum sicut sese patefecit, & colant eum iuxta verbum, quod ipse tradidit. Hæc satis sit breviter de hoc præcepto monuisse, quod quàm sit necessarium, quàm salutare, experientia declarabit.

Septima virtus est *Dilectio*. Est autem vera non simulata beneuolētia, quæ alias virtutes complectitur, obligans nos ad multa iustitiæ, officia, ad communem defensionem, ad tribuendum suum cuique honorem, ad iuuantos egenos in necessitate, ad docendos alios de Deo, ad commonefaciendos. Sed cur nominat dilectionem vinculum perfectionis? Aduersarij hunc locum contra nos citant, & hinc ratiocinantur, quòd dilectio iustificet: quia perfectos efficit. Quamquam hinc multis modis de perfectione responderi posset, tamē simpliciter sententiam Pauli recitabo.

Certum est, Paulum de dilectione proximi loqui. Neque verò existimandum est, quòd Paulus aut iustificationem, aut perfectionem coram Deo tribuerit operibus secundæ tabulæ potius quàm primæ.

Præterea si dilectio est perfecta legis impletio, & legi satisfacit, nihil erit opus propiciatore Christo. Paulus autem docet, nos receptos esse propter Christum, non propter legis impletionem, quia legis impletio non est perfecta. Itaque cum manifestè alibi detrahat nobis perfectionem, non est sentiendum, quòd hinc loquatur de personali singulorum perfectione, sed loquitur de integritate communi Ecclesiæ. Ideò enim ait, dilectionem esse vinculum seu colligationem, vt significet se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesiæ inter se.

Sicut

Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus Rebusp. concordia mutuis officiis alenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quædam mala dissimulent inter se homines, & condonent: Ita iubet Paulus dilectionem in Ecclesia existere, quæ retineat concordiam, quæ toleret sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in varia schismata, & ex schismatibus orientur odia, factiones, & hæreses.

Necesse est enim dissilire cōcordiam, quando aut Episcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et oriuntur dissidia, quando populus nimis acerbè iudicat de moribus doctorum, aut fastidit doctores propter quædam leuitia incommoda. Quæruntur enim deinde & aliud doctrinæ genus, & alij doctores. Contra perfectio, id est, integritas Ecclesiæ conseruatur, quando firmi tolerant infirmos: quando populus boni consulit quædam incommoda in moribus doctorum: quando Episcopi quædam condonant imbecillitati populi.

De his præceptis æquitatis pleni sunt libri omnium sapientum, vt in hac vitæ consuetudine multa condonemus inter nos propter communem tranquillitatem, & de ea cum hic, tum aliàs sæpe præcipit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis, quòd dilectio iustificet, cum
Paulus

Paulus de tranquillitate & integritate communi loquatur.

De tertio Locò.

Valdè errant illi, qui pastores ex quolibet ligno sculpi, & sine literis, sine longa institutione religionis doctrinam subito percipi posse somniant. Primum genus sermonis Prophetici & Apostolici cognoscendū est. Discenda sunt igitur linguæ veteres, & tota ratio formandæ orationis cognoscenda est. Quam ad rem bonis doctoribus veterum monumentorum lectione, literatis exercitiis, denique etiam tempore opus est.

Postea maior labor succedit. Habet Ecclesia suam quandam sapientiam supra humana iudicia positam: habet hostem Diabolum, qui obruere veritatem conatur, & multa sunt prava ingenia, quæ vel petulantia, vel ambitione, vel φιλονεικία veras sententias corrumpunt. Fuerunt igitur omnibus ætatibus acerrimæ in Ecclesia contentiones.

Opus est autem ad explicationem controverfiarum maxima non solum ingenij dexterritate, & mediocri cognitione sacrorum librorum, sed etiam disputandi arte, copia orationis, notitia historię antiquitatis, & veterum iudiciorum. Etsi enim nosse omnes pueros & senes summam cœlestis doctrinæ necesse est, & breviter comprehendi res potest: tamen non de nihilo est, quod legimus apud Dionysium

sum ab Apostolo Bartholomæo dictum esse,
Euangelium esse longum & breue.

Summa breuiter tradi potest, sed paulatim
collatione Propheticarum & Apostolicarum
concionum in omnibus piis, siue norint lita-
ras, siue non norint, illustrior fieri cog-
nitio rerum diuinarum debet, id sine lectione
& interpretatione fieri non potest. Et ad in-
terpretationem copiosa & varia doctrina, vt
supra dixi, opus est.

Christus iubet doctum Scribam proferre
noua & vetera. Vult igitur Scribam, id est, do-
ctorem non esse rudem aut inexercitatum, sed
antea in Ecclesia eruditum & excultum, ac
vera & salutari doctrina imbutum.

Deinde Paulus sæpe hoc præceptum repe-
tit: iubet non omittere lectionem, iubet eligi
idoneum non solum ad docendum, sed etiam
ad doctrinæ propagationem. Vtrumque mu-
nus quam multa complectitur? Nam perspi-
cua docere est euoluere inuoluta, obscuris lu-
cem addere, attemperare rationem docendi
ad imperitorum & peritorum captum, pro-
desse, vt inquit Paulus, sapientibus & insipien-
tibus. Quantam hæc eruditionem, industri-
am, prudentiam, moderationem, quantum
consilij requirunt?

Deinde multò difficilior est propugnatio,
in qua necesse est genera doctrinarum confer-
ri, omnium ætatum certamina considerari,
patescieri insidias, refutari sophismata, detrahi
fucos

fucos falsis persuasionibus, veras sententias illustrare & munire. Hæc sine magna varietate artium, & sine literis præstare nemo potest. Ideò Paulus inquit: Verbum Dei abundet inter vos cum omni sapientia.

Cæterùm vt David ante arcam fidibus celebrat Deum, ita Paulus Musicum exercitium probat, ac piis hortator est, vt suaui harmonia tanquam sale quodam doctrinæ commonefactionem aspergant. Non enim dubium est, Musicam generi humano præcipuè datam esse, sacrorum causa. Primùm vt cantu tanquam literis conseruarentur & propagarentur oracula diuinitùs tradita. Durabilior enim numerorum & carminum memoria. Deinde vt veræ sententiæ magis penetrarent in animos, & ferirent ac mouerent hominum pectora vehementiùs. Est enim quædam animæ cum numeris & harmonia mirabilis cognatio, qua fit, vt auidè arripiant animi harmonias, & earum varietati respondeant varijs motus in nobis.

Verùm vt hanc disputationem de causis omitteremus, illud minimè dubium est, Musicam in sacris ritibus semper adhibitam esse, vt vel tranquilliores redderet animos, & ad cogitationem rerum diuinarum aptiores, vel alios excitaret motus, iis sententijs, quæ proponebantur congruentes, eamque ad rem veterum consuetudo maximè profuit, quia ad fides adiungebant verba, vt simul perferrentur ad aures atque animos hominum sententiæ sonis con-

conuenientes. Hæc harmonia ciet ardentem motum.

Laudanda est igitur Aristotelis sententia, qui in 8 Politicorum sic inquit de Musica: Musica propter tres causas utendum est: primum propter disciplinam, quæ flectit hominum mentes ad comitatem & moderationem: deinde propter sedandos & purgandos animi motus: tertio voluptatis & recreationis causa, ut post magnos & difficiles labores aliquid laxamenti habeamus.

Quartus Locus.

Fuerunt omnibus seculis, & sunt inter Ethnicos, seu ignaros veræ religionis multi excellentes ingenii, doctrina, iustitia, fortitudine, & aliis virtutibus, quales fuisse accepimus Aristidem, Socratem, Fabium, Scipionem. Quia enim Deus politias & artes vitæ utiles conseruat, interdum addit tum gubernatoribus, tum artificibus heroicis motus. Nec inuisitatum est, tales viros certis virtutibus antecellere piis.

Sed illud dolendum est, tanta vi ingeniorum præditos, non agnoscere, non inuocare, non celebrare Deum autorem. Summa est miseria, viuere hominem sine Deo, non inuocare Deum, non habere custodem aduersus diabolum, non iuuari à Filio Dei, manere hostem Dei, & ab eo abiici. Rectè hoc Stoici: Omnia nasci hominum causa: Homines verò ut

Deum celebrent. Fuerunt magni viri & utiles patriæ, Fabius & Scipio. Sed quanto fuissent præstantiores, si omnia fecissent in nomine Domini, ut hinc Paulus grauissimè præcipit, hoc est, si in illis tantis rebus gerendis Deum inuocassent, & sensissent ducem & gubernatorem tantorum certaminum, ac victorias contulissent ad propagandam doctrinam de Deo, de Dei inuocatione & vita æterna. Quid attinet vincere, si pacem tantum luxus, libidines, auaritia, superbia comitantur? Meritò igitur anteferimus his bellatoribus nostros, Dauidem, Macchabæum, & similes, qui in ipsis præliis Deum inuocabant, & veræ religionis tuendæ causa dimicabant.

Hæc summa est verborum Pauli: Omnia facite in nomine Iesu, & hanc regulam singuli ad suam vitam & vocationem accommodent. Ideò ad societatem conditi sunt homines, ut in hac frequentia luceat notitia Dei, & Deus celebretur atque inuocetur, & alij ab aliis ea doctrina imbuantur, quæ aditum patefacit ad æternam latitiam & Dei consuetudinem.

Similem igitur hanc societatem hominum Scholæ esse intelligimus, in qua de Deo, & de virtute præcipuè commentari homines oportet. Huius cœtus domicilia sunt politix, & huic summo operi, scilicet doctrinæ propagationi seruire duces, exercitus, agricolas, opifices, denique omnes vitæ gradus existimemus.

Finis Epist. die 24. Ian. anno à natali Christi 1547.

DOMI-

DOMINICA SEPTVAGESIMÆ.

Epistola 1 Corinth. 9 & 10.

AN nescitis, quòd qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit pramium? Sic currite, vt comprehendatis. Omnis autem qui certat, per omnia temperans est. Illi quidem igitur vt perituram coronam accipiant, nos autem vt aternam. Ego itaque sic curro, non in incertum: sic pugilem ago, non velut aërem feriens: verùm subitico corpus meum, & in seruitutem redigo, ne quo modo fiat, vt cum aliis predicarim, ipse reprobus efficiar. Nolo autem vos ignorare fratres, quòd patres nostri omnes sub nube erant, & omnes per mare transierunt, & omnes in Mosen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem comedebant, & omnes eundem potum spiritualem bibebant. Bibebant enim de spiritali, quæ illos comitabatur petra, petra verò fuit Christus.

L O C I.

- I. Regula vite.
- II. Qualis cœtus sit Ecclesia Dei omnibus atatibus.
- III. Quòd Filius Dei & à principio semper adfuerit

Ecclesie, & deinceps ad futurum sit usque ad
postremum mundi diem.

De primo Loco.

Postquam antea multa dixit de ex-
quitate, attemperante ἀδιάφορα ad
utilitatem eorum, inter quos vivi-
mus: nunc generalem regulam in
omni vita necessariam addit, quæ continet do-
ctrinam de diligentia, quæ est prudentia in
prospiciendo fine & mediis ad finem ducen-
tibus, & intentio animi in mediis illis paran-
dis & tuendis. Estque hæc regula: Sic curras,
ut metam prospicias, & media eligas recta, ad
eam metam ducentia.

Hæc commone factio etiam in Ethicis pro-
ponitur, quæ cum in tota vita necessaria sit, ta-
men sæpe stultitia aut pravis cupiditatibus
contra eam facimus, & quasi extra viam cur-
rimus. Hos errores intelligi necesse est, ut ca-
men possint. Sit igitur in nobis hæc virtus, di-
ligentia, ut dixi, deliberans de fine & de me-
diis, & quædam voluntatis contentio, &
constantia in tuendis mediis.

Vitia opposita sunt, ignavia & *πρόθυμος*
πρᾶξις, orta ex variis causis, ex natura inque-
ta, ex pertinacia, ex ambitione, ex avaritia, ex
cupiditate dominandi, ex æmulatione, & si-
milibus morbis.

Scipio in suo cursu hunc finem inuenerit, ut
patria sit beata, eligit media, labores militie,
& legitimæ imperia, & nō concupiscit poten-
tiam

tiam contra leges, aut vlla extraordinaria
commoda: imò ne turbet patriam, cedit tur-
bulentis ciuibus, & iniurias accipit. Habere-
undem finem propositum Pericles, vt beata sit
patria, & antecellat reliquæ Graciæ: sed me-
dia non rectè eligit, & peccat iniusta pertina-
cia, cum duriora edicta proponit aduersus Æ-
ginetas, & irritat Lacedæmonios.

Alcybiades, Pompeius, & multi alij de fine
& de medijs errant. Se volunt summos esse,
non beatam patriam, & multis contrariis con-
silijs ipsi sibi exitium accersunt. Alcybiades
nunc cum ciuibus, nunc cum Lacedæmoniis
sentit, nunc Tissapherni, nunc Pharnabazo a-
micus est.

Iam conferamus exempla in Ecclesia. Iere-
mix, Baptistæ, Paulo mera proposita est, vt do-
ctrina purè propagetur propter gloriam Dei,
& vt ipsi salui fiant. Ad hunc finem eligunt
media, sustinēt labores docendi, vbi possunt,
inuitant bonis exemplis auditores, confir-
mant dociles, tolerant rudiores, frenant o-
mnes cupiditates, ne aut doctrinam defor-
ment, aut turbent Ecclesiam, aut Deum of-
fendant.

Econtra imperiti atque imprudentes do-
ctores, est finem propositum habent, vt do-
ctrina Euangelij purè propagetur: tamen de
medijs saepe errant, tumultuantur de articulis
non necessarijs, sepe obsequuntur suis cupidi-
tatibus, iracundia, ambitioni, auaritia, & ali-
quant auditores & offendant Deum. Extigi-

tur studium habent, & zelum præ se ferunt, tamen ad metam non perueniunt.

Plus peccant, qui nec finem iustum intrantur, nec media rectè quærun, vt Monetarius, item Anabaptistæ, Pontifices, qui non hoc quærun, vt doctrina rectè propagetur, aut vt Ecclesia beata sit: sed vt ipsi potentiam autopes sibi parent aut defendant, aut vt voluptatibus tutò fruantur, & ad multa contraria & impia consilia decurrunt.

Iam facile est intelligere textum: Omnes qui direxit mentè, consilia, voluntatem ad iustum finè, quem infrà nominat: Omnia facite ad gloriã Dei, & non sitis scandalo Ecclesię, id est, qui præcipuè hoc vult, vt Deus verè inuocetur, & vt Ecclesia beata sit, & media rectè eligat, rectè docet necessaria, frenat cupiditates priuatas. Sic currit Paulus, *ὡς ἐκ ἀδύλου*, nō coimpetu, sine cogitatione finis, nō sine prudentia eligere media necessaria, nō incōsulto studio, vt currere his annis multos vidim⁹, nec malos homines, sed media nō rectè eligentes:

οὕτως πυκτένω, ὡς οὐκ ἀέρα δέξαν.

Vt prior similitudo à vago cursu sumta est, ita hæc sumitur à pugile, qui nō ferit Antagonistam, sed aberrans incutit vicino aëri ictum. Sed sententia eadē est. Significat & hæc similitudo, eos qui aut nullo fine pposito tumultuantur, vt multi phanatici & alij leues homines, aut etiam si verum finem intuentur, tamen vel media negligunt, vel non rectè adhibent,

hibent. Tales cum frustra laborent, dicuntur & ipsi aërem verberare. Ut in publica gubernatione aërem verberant doctores, qui de non necessariis & incertis dimicant, cum interea relinquunt necessaria. Sic Monachi quaerebant multos inutiles ritus. Nam abstinentia Charthufiana à carne, prorsus est aërem verberare. Rursus, laxare frenum ambitioni aut malevolentiae, & tamen præ se ferre studium religionis, est etiam aërem verberare.

Hæ imagines cursus & pugilum pingunt diligentiam, prospicientem finem & media: Quia cursorem oportet intueri metam: pugil feriat antagonistam, & uterque videat media suo certamini necessaria. Iam igitur de mediis loquitur. Dicit se frenare vitiosas cupiditates, ambitionem, cupiditatem vindictæ, avaritiam, incendialibidinum. Vfus est autem insignibus verbis. Multò plus est ὑποπιάζειν quàm frenare. Nam ὑπόπια significat tumores ortos ex plagis. Inde est ὑποπιάζω, ad eò duriter tundo corpus, ut partes quassatæ tumescant, & fiant liuidæ. Quorum utrunque eò fit, quia percussione sanguis ex propriis vasis excutitur, & circa locum ictum concurrat, vbi destitutus suo calore fit pus. Etsi autem discrimen traditur inter hæc duo, ὑπόπιον macula, & ὑπόπυον purulentum, tamen vicina sunt, sicut effectus coniuncti sunt, id est, putrefactio sanguinis & cutis, pallor seu liuor. Significat igitur Paulus duras repressiones affectuum, ut tolerantia in dissimulanda obreccatione, & in ferendis in-

iuriis, quæ reprimunt vindictæ aut gloriæ cupiditatem, quæ non potest præstari sine acrisensu doloris, ut inquit Iuuenalis: At vindicta bonum vita iucundius ipsa.

Reprehendit aliquis valens autoritate sententiam à te rectè traditam, & videtur aliquid de tua autoritate detrahere. Hanc iniuriam sæpe prodest dissimulare. Sed sine dolore id fieri non potest. Ita cæteri affectus ardentiores nõ sine dolore reprimuntur; ira, amor &c. Si incensus iniusto amore, vitanda est consuetudo, regendi oculi, auertenda mens est labore aliquo seu studio, quod assiduitatem aut intentionem flagitat. Hæc omnia vocat duriter tundere corpus, & in seruitutem redigere, id est, cogere ut mentis iudicio facillè obtemperent cor, lingua, oculi, & cætera membra. Hoc se facere inquit, ne dum alios docet, ipse fiat reprobus.

Hic rursus admonet, obedientiam necessariam esse, nec esse quiddam *ἀδιάφορον*. Cum autem quidam hunc locum citarint ad confirmanda Monachorum exercitia, pauca etiam de ea accommodatione dicenda sunt.

Paulus in genere loquitur de necessaria & seria cupiditatum repressione, non loquitur de ceremoniis & de simulatione. Ut, non ideo reprimunt ambitionem Carthusianus, quia fordidam vestem Monachorum gerit: Ideo non reprimunt flammam amoris, quia non comedit carnem die sexta. Vera & seria diligentia coercendi vitiosas cupiditates est necessaria, ut, tem-

vt, temperantia semper est necessaria, inedia certorum dierum non est necessaria, sed suo cuiusque iudicio relinquatur. Loquitur autem de virtutibus necessariis, & feriis earum exercitiis, de reprimenda ambitione, φιλοτιμία, iracundia, æmulatione, auaritia, de extinguendis incendiis libidinum, & aliis malis.

Secundus locus, de Ecclesia.

Postquam ingressus est in hanc commonefactionem de diligentia benè operandi, iam attexit longam concionem, in qua confert Ecclesie tempora, lapsus & pœnas, vt nos excitet ad studium retinendæ iustitiæ, & ad cauendos lapsus. Estque hæc sententia: vt patres perierunt ruentes contra conscientiam, ita & vos peribitis, si similes lapsus admittetis. Itaque magna cura & vigilantia retinete iustitiam vobis datam. Hæc est argumenti summa.

Primùm igitur docet, in reconciliatis necessariam esse nouam obedientiam, vt sæpe dictum est. Secundò monet, omnibus temporibus Ecclesiam Dei similem, esse scholæ, id est, cœtum in quo sonat ministerium Euangelij de Mediatore, & per quod multi reconciliati fiunt hæredes vitæ æternæ.

Et quanquam vox ministerij eadem est, tamen externa signa differunt, vt circumcisio & baptismus. Mutantur enim, vt nouitas signorum sit commonefactio de instauratione do-

ctrix. Sunt etiam dissimiles politix diuersis temporibus, sed ærumnæ sunt similes, & gradus hominum alij perseverant in fide, alij labuntur, & in his aliqui lapsi rursus cōuertuntur, vt Aaron, Dauid, &c: alij lapsi pereunt, vt Saul, Chore, Dathan, & alij. Hanc imaginem Ecclesiæ veteris vult nos intueri.

Hinc tertio discimus, verè reconciliatos posse labi. Quia hinc clarè dicit, omnes baptizatos esse, id est, receptos externis testimoniis, nube tegente populum, & vndis stantibus in mari. Hæc miracula fuerunt sacramenta testificantia hinc populum recipi, & Paulus vtrunque facit typum baptismi.

Quod autem inquit: In Mosen baptizatos esse, intelligatur ministerio Mosis baptizatos esse: quia necesse est in Ecclesia scire verbum, quod amplectimur, diuina autoritate traditum esse. Idèd nominatur Moses, quia illustribus testimoniis vocatus est.

De tertio Loco.

Omnes eundem cibum spirituales manducauerunt, & eundem potum spirituales biberunt.

Hinc clarè adfirmat, credentes in illa Ecclesia Mosis verè reconciliatos esse, & à Spiritu sancto renatos. Interpretatur enim potum: Biberunt ex spirituali comitante eos petra; petra autem erat Christus. Hinc affirmat, Filium Dei adfuisse populo, & dedisse potum nõ modo

modò corporibus. fluentem ex rupe, sed etiam mentibus spiritualementibus, id est, Spiritum sanctum. Expressè enim inquit, petram eundem fuisse Christum. Hoc testimonium necesse est meminisse, vt sciamus, Ecclesiæ semper interfuisse, interesse, & interfuturum esse Filium Dei, sicut ipse dicit: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor: Item, Maneo vobiscum vsque ad consummationem mundi. Nominat autem petram, alludens ad iugamontium, per quæ iter fecerunt, ex quibus flu- men aquæ erupit, ipso Messia fundente eos fontes, qui aderat. Est autem Christus rupes fundens fontes, quibus redditur nobis vita æterna.

Finis Epistolæ, die 10 Febr. Anno Christi

1547.

DOMINICA SEXA- GESIMÆ.

Epistola 2 Corinth. 11 & 12.

FRATRES: Libenter suffertis insipientes, cum sitis sapientes. Suffertis enim si quis vos in seruitutem adigit, si quis excedit, si quis accipit, si quis attollit sese, si quis vos in faciem cedit. Iuxta contumeliam loquor, perinde quasi nos infirmi fuerimus.

Imò in

Imò in quocunque audeat aliquis (per inſpi-
 entiam loquor) audeo & ego. Hebraei ſunt,
 ſum & ego. Iſraelita ſunt, ſum & ego.
 Semen Abrahae ſunt, ſum & ego. Mini-
 ſtri Chriſti ſunt, (deſipiens loquor) excel-
 lentiùs ſum ego, in laboribus copioſiùs, in
 verberibus ſupra modum, in carceribus a-
 bundantiùs, in mortibus frequèter. A Iudaïs
 quinquies quadragenas plagas una minus
 accepi: ter virgis caſus fui: ſemel fui lapida-
 tus: ter naufragium feci: noctem ac diem in
 profundo egi: in itineribus ſæpe, in periculis
 fluminũ, periculis latronũ, periculis ex gene-
 ae, periculis ex gentibus, periculis in civitate,
 periculis in deſerto, periculis in mari, pericu-
 lis inter falſos fratres, in labore & moleſtia,
 in vigiliis ſæpe, in fame & ſiti, in ieiuniis ſæpe,
 in frigore & nuditate, præter ea quæ extrinſe-
 cas accidunt, in quibus mihi quotidiana cu-
 ra omnium Eccleſiarũ. Quis inſirmatur, &
 ego nõ inſirmor? Quis offenditur, & ego non
 uror? Si gloriari oporteat, de his quæ inſir-
 mitatis meæ ſunt gloriabor. Deus & Pater
 Domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ eſt laudandus
 in ſecula, nouit, quòd non mentiar. In Da-
 maſca civitate gentis præfectus, nomine Arc-
 diae regis, excubitas poſuerat in Damafcenõ-
 rum urbe, cupiens me comprehendere, ac per-
 fecit.

Fenestram in porta demissus fui per mania,
 & fugi que manus eius. Gloriarı sane non ex-
 pedıt mihi: veniam enim ad visiones & re-
 velationes Domini. Noui hominem in Chri-
 sto, an eannos quatuordecim, (an in corpore,
 nescio, an extra corpus, nescio, Deus nouit)
 raptum huiusmodi in tertium usque caelum.
 Et scio huiusmodi hominē, (an in corpore, an
 extra corpus, nescio, Deus nouit) raptum fuis-
 se in paradysum, & audisse arcana uerba,
 quae fas non sit homini loqui. Super huius-
 modi homine gloriabor, de me ipso uerò non
 gloriabor, nisi super infirmitatibus meis.
 Nam si uoluero gloriari, non ero insipiens,
 ueritatem enim dicam. Sed parco uobis, ne
 quis de me cogitet supra id, quod uidet esse
 me, aut quod audit ex me. Et ne excellentia
 reuelationum supra modum efferrer, datus
 fuit mihi stimulus per carnem, nuncius Sa-
 tanae, ut me colaphis caderet, ne supra mo-
 dum efferrer. Super hoc ter Dominum roga-
 ui, ut discederet à me, & dixit mihi: Sufficit
 tibi gratia mea: Nam uirtus mea infirmita-
 te perficitur. Libentissimè igitur gloriabor
 potius super infirmitatibus meis, ut inhae-
 tet in me uirtus Christi.

LOCI SEPTEM.

I. De gloria, an sit appetenda.

- II. De miranda Ecclesia gubernatione.
 III. An liceat Christianis iurare.
 IIII. Quid de fuga Pastorum in persecutione existimandum sit.
 V. De ministerij Euangelici excellentia & dignitate.
 VI. Causa finales afflictionum.
 VII. Explicatio questionum de paradyso, & de stimulo carnis.

De primo Loco.

Rincipiò discamus, quid sit gloria & quomodo sit fugienda aut appetenda. Gloria est vera approbatio nostræ conscientia, & testimonium aliorum iudicantium rectè de honestè factis. Multa autem complectitur vera approbatio conscientia nostræ. Tunc enim conscientia rectè iudicat, cum agnoscit suam infirmitatem, timet Deum, & tamen vocationi obtemperat fide, & gerit ea, quæ postulat vocatio, non appetit aliena, & agnoscit se iuari à Deo.

Sic gloriantur Samuel, David, Paulus, id est, vera testimonia habentes conscientia, sciunt se non rapuisse dominationem, sed vocationi obediuisse, & non miscuisse priuatas cupiditates, & quæ feliciter gesserunt, à Deo gubernata esse.

Hæc gloria, id est, testimonium conscientia, est appetenda. Quia Deus vult nos viuere bona

bona conscientia : imò polluta conscientia non potest Deum inuocare. Sed tamen non confidamus, nos habere reconciliationem apud Deum propter hoc testimonium conscientiae.

Rursus gloria, id est, gloriosæ functiones sine vocatione non sunt appetendæ, nec imaginemur nos nostris viribus res salutes gerere, sed sciamus verum esse, quod ait Christus: Sine me nihil potestis facere. Est igitur Superbia appetere functiones sine vocatione, item confidere propriis viribus.

Hinc iudicari potest, cognatas virtutes esse humilitatem & gloriæ appetitionem, sicut cognatæ sunt parsimonia & liberalitas, & vtraque inter hæc extrema versari, inter ignauiam & superbiam. Dicitur autem humilitas, quatenus non appetit functiones sine vocatione, & agnoscit suam infirmitatem, & non confidit suis viribus. Gloria verò dicitur, quatenus obtemperat vocationi.

Ergo Paulus rectè & sine arrogancia de se prædicat: Existimo me non inferiorem esse alijs Apostolis, quia oportuit eum declarare suam vocationem, & hanc opponere iudicijs humanis. Rursus rectè & sine simulatione de se prædicat, cum ait: Ego sum *εἴσθημα*, id est, rudis & deformis massa, abortu edita, immatura, polluta. Hæc satis sit breuiter attigisse, vt veras causas cogitemus, cur Paulus tam gloriose de sua vocatione loquatur, nec arbitremur gloriam & humilitatem inter se pugnare.

De se.

De secundo Loco.

Quaquam vult Deus aliquos tanquam milites ex acie absumi, tamen hos seruat, vt prius curriculum suum absoluant. Saepe erat seruatus Paulus, cum propior morti fuit, quam cum Nero iussit eum interfici, pepercerant ei bestia in circo. At à Nerone belua multò deteriore quàm vllæ feræ erant, permisit eum tandem interfici, vt testimonium infigne ostenderet futuri iudicij.

Ostenderat Deus antè multis miraculis, sibi placere Paulum, & constabat, Neronem pollutum esse sceleribus omniù turpissimis. Cum igitur interficeretur Deo placens à tali portento, euident argumentum est, restare aliud iudicium, in quo Deus ostendet, se non oblitum esse Pauli, quem antea probauerat, & à se Paulum diligi, Neronem verò in horrendas poenas abiici.

Vt autem Paulus antea saepe seruatus erat, sic sciamus rotam Ecclesiam seruari, non humanis consiliis Principum, sed à Deo mirabiliter, sicut Osee 1 dicitur: Saluabo eos in Domino Deo suo, & non saluabo in arcu & gladio.

Ac nunc maximè proponamus nobis huiusmodi dicta & exempla congruentia. Quia manifestè videmus Ecclesiis passim deesse praesidia humana, & alibi Turcas, alibi alios reges exercere sauitiam in Ecclesiis. In his sumnis hac nos consolatione sustentemus, Deum

Deum tamen seruaturum esse reliquias, sicut in Daniele de hoc ipso tempore promittitur: Tunc stabit Michaël dux magnus pro filiis populi sui.

De tertio Loco.

Præceptum Christi: Nolite iurare omninò; intelligitur de omnibus iuramentis, quæ priuatim sine mandato potestatis, item non cogente vocatione erumpunt. Vt enim Evangelium non abolet legem de vita politica: Ita non abolet iusiurandum, quod est vinculum ciuilibus obedientiæ & iudiciorum. Hæc est vera & firma responsio, sed propter breuitatem paulò latiùs euoluenda atque explicanda est.

Quòd enim dandum sit magistratibus iuramentum ἑπαισιον, id Paulus testatur Rom. 13, cum ait, Magistratibus obtemperandum esse, non solum propter pœnam, sed multò magis propter conscientiam. Peccant igitur Anabaptistæ & alij fanatici, qui detrectant iuramentum à Magistratibus impositum, præsertim cum Deus postulet hunc cultum, ut ipso teste nostras asseuerationes de rebus veris & necessariis confirmemus. Sic enim inquit cap. 10 Deuter. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias, & per nomen eius iurabis.

Porrò exempla Christi & Pauli quid aliud declarant, quàm cogente vocatione licitum esse, ut eum, qui est ἀφευδὴς, testem inuocemus?

Verum enim & necessarium iuramentum, quod non erumpit priuata leuitate, nihil differt ab inuocatione, quæ est summus & præcipuus cultus Dei. Matth. 5 Christus addit formulam iurandi suæ orationi, in qua affirmat, legem esse æternam & immutabilem. Et Iohann. 16 inuitat nos iuramento ad precandum: Amen amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hoc iuramentum non est obiter aspiciendum.

Etsi enim Dei promissa sine iuramento rata & firma sunt, tamen addit iusiurandum, vt infirmitati & dubitationi nostræ opponamus non solum promissionem, sed etiam æternum iuramentum Dei, & non sinamus nobis excuti fidem vllis scandalis.

Sæpe & Paulus hanc formam iuramenti repetit: Deus est mihi testis, quod non mentiar. Ac maximè in causa doctrinæ, asseueratio iuramento confirmata necessaria est, quod res veras & salutare bona conscientia doceamus.

Denique & illud iuramentum ad vocationem referri debet, quod ipsa necessitas dilectionis præcipit homini Christiano, vt proximum calumniosè accusatum & periclitatum defama aut vita eripiat, eumque vindicet in veterem locum ac dignitatem. Scriptum est enim: Dilige proximum sicut teipsum.

De quar-

De quarto Loco.

Hæc quæstio sæpe agitari solet; An liceat pastoribus Ecclesiarum fugere, ac deserere suum cœtum in persecutione. Etsi autem summa tum doctrina, tum sanctitate vir Augustinus prolixè eam tractat Epistola 180, & Pomeranus in 2 cap. Matthæi: nos tamen brevis summam responsionis comprehendemus. Præclarum est illud Iurisconsultorum: in gravissimis deliberationibus non tantum exempla adhibenda esse, sed regulas certas, quæ non sinunt nos labi, errare, decipi. Laudatur & Demosthenis oratio, qui inquit, non spectandum esse, quid fiat, sed iure ne an iniuria factum sit. Quærenda est igitur regula, quam in explicatione huius gravissimæ quæstionis tutò sequi possimus.

Traditur autem à Christo Matth. 10. Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in alteram. Hæc regula intelligi debet de ea sententia, de qua principaliter loquitur. Cùm enim Ecclesia pastorem non hortatur solùm, sed etiam impellit, vt cedat aliquantisper insidiis & furori tyrannorum, vt hostibus Euangelij aut omninò extinctis atque oppressis, aut in gratiam receptis, redeat ad pristinum munus: In tali casu rectè facit pastor discedens è conspectu tyrannorum.

Christus aliquoties discessit in loca deserta, rabie Pontificum & aliorum impiorum animaduersa ac notata. Si enim Paulus extin-

ctus fuisset prima impressione hostili, nequam gerere potuisset res tantas tamque salutares vniuersæ Ecclesiæ, quas gessit annos 36 plus minus, à tempore conuersionis vsque ad vltimum annum Neronis.

Ita hoc tempore Iohannes Brentius, rogante ac hortante Ecclesia, quæ collecta est in Salinis Sueuicis, cecidit insidiis Hispanorum. Quanquam enim acerba fuit hæc scelsio tùm ipsi Brentio, tùm verò maximè piis auditoribus: tamen cùm hi mallent carere aliquantisper illius vsura, quàm huic doctori vi vitam eripi, piè & grauiter Ecclesiæ votis obtemperauit. Sin autem Ecclesia ardentissimè cupit pastorem suum retinere, & ipso absente periculum est, ne aut impia fraude, aut anili superstitione obligetur: anteferat pastor confessionem & publicam salutem vitæ ac fortunæ omnibus, quas priuatim possidet. Hinc facile iudicari potest, quid intersit inter bonum pastorem, qui non dubitat mortem oppetere pro Ecclesia, & inter mercenarium, qui fugit & deserit oues, cùm lupi in eas impetum faciunt.

De quinto Loco.

Diligenter discenda est doctrina, & sepe tùm repetenda de efficacia ministerij Evangelici: primùm ne queramus Deum sine suo verbo. Deinde vt sciamus etiam, in ipso Euangelio acquiescendū esse, & Deū hoc modo per fidē acquiescentē in Euangelio, dare hæc ipsa bona,

bona, quæ promisit, scilicet remissionē peccatorum, & Spir. sanctum, qui incendit in corde fideli nouam lucem & vitam æternam. Hanc doctrinam de efficacia ministerij Euangelici non intelligunt mentes prophanæ, sed experientia in vera consolatione ostendit necessariam & salutarem esse. Anabaptistæ & phanatici totam delent, qui suis imaginationibus, relicto Euangelio, nouas illuminationes quærunt.

Tales furores execrandi sunt, & opponenda sunt testimonia de efficacia ministerij Euangelici. Esa. 8 expressè recitatur præceptum, quod alligat nos ad verbum positum à Deo in ore Prophetarum, Apostolorum & aliorum rectè docentium: Ad legem & ad testimonium, inquit, id verbum qui non amplectuntur, non eriteis lux matutina. Rom. 10. Non dicas in corde tuo, quis ascendet in cælum, propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo, cui si credideris, saluus eris.

Etsi igitur Paulus excellenti & singulari luce illustratus fuit in Paradyso, tamen propterea non desertor fuit aut contemptor ministerij vocalis, sed Ananiam sacerdotem longè inferiorem, obtemperans mandato diuino, & quidem summa animi reuerentia audiuit differentem de regno Christi, atque eiusdem ministerio iterum natus est ex aqua & Spiritu sancto.

Neque verò conciones suas confirmat mentione reuelationum, aut visionum diuina-

rum, sed doctrinæ, quam circumtulit, testimonia repetit ex antiquissimo Ecclesiæ scripto, videlicet ex Genesi, vt Rom. 4 & alibi inquit: Nunc patefacta est iustitia Dei, de qua testificantur Lex & Prophetæ. Denique regulam tradit, quæ nos seuerissimè ad hæc testimonia alligat: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit.

Hæc dicta & exempla diligenter meminerimus ad refutandos omnes opiniones, quæ conuellere & labefactare conantur dignitatem & efficaciam ministerij à Deo instituti. Sciamus vbi quærenda sit veritas, videlicet non in aliis speculationibus & reuelationibus extra verbum, sed in solo verbo, quod Apostoli in orbe terrarum sparserunt.

De sexto Loco.

Etsi doctrina de causis calamitatum alibi integrè traditur, tamen iam breuiter recitabo, cur necesse sit Ecclesiam & pios singulos mirando consilio Dei ingentibus ærumnis premi atque exerceri. Prior est, vt singuli admitti suis & alienis ærumnis agnoscant propriam infirmitatem, deponant fiduciam suam, deponant audaces ad mouendum aliquid sine vocatione. Sicut Pompeius dementatus superioribus successibus mouit bellum civile: Sic Salomon in rebus secundis factus est negligentior. Sic & alibi dicitur 2 Corinth. 1: Responsum mortis in nobis habuimus, vt non

non sumus confidentes in nobis, sed in Deo.

Altera causa est, ut conspiciatur potentia Dei in nostra infirmitate. Soleo mihi sæpe ante oculos proponere mirandum spectaculum, quod Plin. lib. 8 cap. 16 narrat de leone & gallo. Etsi enim leo omnibus animantibus antecellit, tamen hoc, tale, tamque sæuum animal, ut Plinij utar verbis, gallinaceorum cristæ cantusque terrent, adeò quidem, ut gallico voce audita mox in fugam leo vertatur.

Non frustra Deus hanc mirandam imaginem pugnantis galli cum leone proposuit. Voluit enim nos haud dubiè cum de imbecillitate nostra, tum de victoria aduersus diabolum commonefacere. Ut igitur gallus gallinaceus nulla re plus confidit, quàm cantu misero quidem illo, & penè ridiculo: Ita nos miseri & imbecilles nullum præsidium satis firmum habemus opponendum diabolo hostiliter grassanti, nisi inuocationem, & huic cognatam vel potius semper adiunctam verbi diuini meditationem. Ideò Petrus inquit: Resistite ei fortes in fide. Et Paulus Eph. 6 præcipuè nobis commendat gladium Spiritus sancti, hoc est, verbum Dei. Quamobrem fide & inuocatione in nostris ærumnis confugiamus ad Filium Dei. Hoc cum faciemus, experiemur nos verè iuuari & liberari.

Septimus & postremus

Locus.

Probo veterem & vsitatam distinctionem

Paradyfi in terrestrem & cœlestem. Est enim consentaneum, Paradysum, de qua scribitur Genes. 2, fuisse hortum amœnissimum, vnde & nomen ipsum apud Græcos ductum est, & loca illa complexum esse, in quibus post diluuium fuit pulcherrimus tractus orbis terrarum, Sodoma & vicina regna. Nam vt diluuium mundo vniuerso attulit mutationem, ita hortum hunc longè optimum & pulcherrimum euertit & dissipauit.

Paradyfus verò cœlestis, quã Paulus hic appellat tertium cœlum, atq; illuc se abreptum esse ait, est locus beatæ Ecclesiæ, Angelorum, Prophetarum, Apostolorum, & omnium qui æterna Dei consuetudine & conspectu fruuntur. De hac Paradyso Christus ad latronem ait: Hodie mecum eris in Paradyso.

Sequitur alia quæstio multò difficilior ad explicandum, de stimulo carnis, qui Græcis dicitur σκόλοψ, id est, palus. Hæc appellatio significat summam acerbitatē tentationum, de qua variæ sunt & discrepantes doctissimorum hominum sententiæ. Alij enim censent atq; differunt, recordationē & memoriam tristissimi peccati, quo Paulus ante conuersionem sese polluit, causam fuisse acerbissimi doloris. Hæc enim vis est atque natura peccati, vt tunc quoque, cum remissum est, non leuiter conscientias excruciet, vt Dauid post restitutionem semper in omni vita sensit dolorem, ortum ex recordatione sui sceleris.

Alij verò iudicant, hunc σκόλοψα fuisse subitam

bitam animi consternationem, qualis describitur Ioh. 12, & in multorum historijs similia exempla leguntur. Sed nos de hac re nihil temerè pronunciemus, præsertim cùm temeritate nihil sit turpius, & Paulus non disertè hanc tentationem describat, &c.

Finis Epistolæ, die 14 Februarij, anno Christi 1547.

DOMINICA QVIN- QVAGESIMÆ.

Epistola I Corinth. 13.

SI linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum as resonans, aut cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, & nouerim mysteria omnia, omnemque scientiam, & si habeam omnem fidem, adeò ut montes loco dimoueam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si in sumam in alimoniam omnes facultates meas, & si tradam corpus meum, ut comburam, charitatem autem non habeam, nihil utilitatis capio. Caritas patiens est, benigna est, caritas non inuidet, caritas non est procax, non inflatur, non est fastidiosa, non quarit quæ sua sunt, non irritatur,

non cogitat malum, non gaudet de iniustitia, sed congaudet veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Caritas nunquam excidit, siue prophetia abolebuntur, siue lingua cessabunt, siue scientia abolebitur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ast ubi venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est abolebitur. Cum essem puer, ut puer loquebar, ut puer sentiebam, ut puer cogitabam. At ubi factus sum vir, aboleui puerilia. Cernimus enim nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc verò cognoscam, quemadmodum cognitus sum. Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria haec: sed maxima in his charitas.

LOCI PRAECIPVI TRES.

- I. *Necessariam esse nouam obedientiam post acceptam reconciliationem, nec esse quiddam ἀδιάφορον, ut multi iudicant, sed conspici eam oportere in officiis dilectionis erga proximum.*
- II. *Quid intersit inter noticiam, qua Deus in hac vita agnoscitur, & inter eam sapientiam, qua fruemur in aeterna societate cum Deo.*
- III. *Collatio & discrimen harum virtutum, Fidei, Spei, & Dilectionis.*

De pri-

De primo Loco.

ON amplectamur hunc errorem contumeliosum in Deum, blandientes nobis ipsi, quasi fide iustifimus, etiam si perseveremus in delictis contra conscientiam: sed intelligamus & iustitiam fidei & iustitiam bonæ conscientiæ, & suum cuique locum tribuamus, & sciamus, oportere utramque in saluandis existere.

Iustitia fidei accipit remissionem peccatorum, & reconciliationem, & hereditatem vitæ æternæ propter Christum, & fide placet persona propter Christum. Deinde necesse est, adesse iustitiam bonæ conscientiæ. Quia Deus postulat talem obedientiam, & contristatur Spiritus sanctus delictis contra conscientiam. Et Iohannes dicit: Qui facit peccatum, ex diabolo est.

Qualis autem sit hæc inchoata obediētia, & quomodo placeat Deo in credentibus, aliàs sæpe dicitur. Nunc tantum commonefacio lectorem, & hunc locum meminerit ad refutandum perniciosum errorem prophanorum hominum, & Antinomorum, qui valdè tument persuasione sanctitatis, & sibi placent, sese mirantur, & se afflatos esse Spiritu sancto iudicant, cum tamen multum in eis sit vanitatis, superbiæ, leuitatis, curiositatis, cumque suis affectibus & ineptiis indulgeant.

Porro firmissimum hoc afferri videtur, cur negent aduersarij, hominem iustum esse:
Quia

Quia Paulus clarè inquit : Si omnem fidem habeam, dilectionem autem non habeam, nihil sum. Ita enim censent, itaque differunt:

Quod nihil est, non iustificat.

Fides sine operibus nihil est :

Ergo, Fides sine operibus non iustificat.

Respon.

Nullum est argumentum, propter fallaciam compositionis & diuisionis. Nam particula (Sine operibus) determinat aut subiectum, aut prædicatum. Quòd si refertur ad subiectum, id est, ad fidem, falsa est oratio: Quia fides cogitatione magis à dilectione quàm re separari potest. Sunt enim inter se non aliter colligatæ atque implicitæ, quàm calor ignis cum luce coniunctus est, ab eoque tantum mente & cogitatione distinguitur.

Quamobrem ineruditè dicitur, nulla fuisse bona opera latronis emendati in cruce. Habuit enim conuersus multas virtutes : primum contritio ipsa, & dolor propter peccatum, & confessio tribuens Deo iustitiam, sunt testimonia veræ in eo dilectionis Dei. Deinde fides ipsa bonum opus est, cum quo necesse est dilectionem Dei & multa bona opera coniuncta esse. Accedit & intellectus doctrinæ de cruce & patientia. Postremò & externa bona opera habet, confessionem peccati sui & iusti iudicij Dei, inuocationem Dei, & ob- iurgationem aduersarij. Longè igitur superat sapientia & virtutibus non solum Phariseos, sed etiam Apostolos.

Sin

Sin autem particula exclusiua referatur ad prædicatum, id est, ad iustificationem, vera est sententia, hominem iustum esse, non propter illas virtutes, sed propter Filiū Dei, quem sola fide amplectitur, sicut in Psalmo dicitur: Osculamini Filiū: Beati omnes qui cōfidunt in eo.

Sequitur vt de confirmatione minoris dicendum sit, quæ sumpta est ex 13 cap. 1 ad Corinth: Si omnem fidem habeam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Hæc propositio cū sit hypothetica, id est, conditionalis, nihil ponit, vt manifestum est, nisi in partes resoluta. Est enim admirabilis quædam natura atque vis talium propositionum, propter continuationem seriémque partium. Quæ si inter se colligantur, interdum veræ sunt, tamen fieri potest, vt singulæ categoricæ separatim consideratæ abhorreant, propter manifestam absurditatem, ab animorum atque aurium approbatione. Vt, Galat. 2 dicitur: Si homo iustus est operibus legis, Christus frustra mortuus est. Hæc tota oratio vera est propter connexionem, quam efficit particula, Si; qua remota, ambæ partes condemnandæ sunt vanitatis. Neque enim Christus temerè mortuus est, neque quisquam hominum Deo placet, neque ab eodem cooptatus in collegium vitæ æternæ propter opera legis.

Talis est & illa vulgata cauillatio in scholis, qua exempli causa vtuntur: Si asinus volat, habet alas. Hanc totam orationem nemo vel mediocriter doctus ignorat veram esse, cū

cùm ei præposita sit particula conditionalis. Partes autem singulæ, remota copula, procul ab re ipsa atque à veritate distant, cùm repugnent & aduersentur naturæ asini, qui nec alas habet, nec volat.

Redeo igitur ad locum Pauli, à quo digressa est oratio. Fateor hanc propositionem: Si omnem fidem habeam, &c. veram esse sine ἀνάλογει. Est enim vsitatum, ἀδύνατα proponi forma hypotheticæ orationis. At singulæ categoricæ nullo modo ad veritatem propensæ sunt. Neque enim Paulus omnes partes fidei habuit, omniumque partium summos gradus, nec fides priuata est dilectione omni, aliisque virtutibus.

Spero ex his quæ dixi, non esse obscuram vim particulæ exclusiue, sine operibus, sine dilectione. Neque enim sententiæ huius propositionis; Fide iustificamur sine operibus legis, vis ea est, vt aliæ virtutes cum fide coniunctæ non sint: sed opinio meriti excluditur, & mentes à contemplatione propriarum virium traducuntur ad conspectum vnius Mediatoris. Hortor autem studiosos, vt in bonis artibus & cognitione dignis multum operæ curæque ponant. Hæc enim & alia exempla grauiora ostendunt, controuersias religionum siue multiplici eruditione explicari non posse.

De secundo Loco.

Diligenter obseruandæ sunt in omnium sapien-

sapientum scriptis hæ sententiæ, quæ taxant humanæ mentis arrogantiam, & nos reuocant ad modestiam, agnoscentem quantum nobis desit de maximarum rerum absoluta & perfecta cognitione. Denique in nobis amorem excitant vitæ illius & sapientiæ, qualis futura est in nobis in altera vita.

Præclare apud Platonem Socrates: Homines, inquit, aut pauca, aut nihil sciunt. Quod ait, nos pauca admodum habere cognita & percepta, id verum est, & omnium sanorum iudicio comprobatur. Omnes enim artifices, & optimus quisque, agnoscunt, exiguam illam & pereuntem cognitionem procul abesse ab Idea artium, quæ latissimè patet, & infinitum quiddam complectitur. Quod verò inquit; Homines nihil scire, id ὑπερβολικῶς dictum est, & correctione indiget.

Scimus enim Deum immensa bonitate sese patefecisse generi humano certis & illustribus testimoniis, vt arcanam voluntatem de nostra salute nobis declararet: Legem de cælo promulgauit, misit Filium, & addidit testimonia, resurrectionem mortuorum, & alia facta, quæ constabat solius Dei opera esse. Iussit & clara voce audiri Filium, inquiens: Hic est Filius meus dilectus, quo delector, hunc audire.

Nec verò frustra & sine causa toties tamq; claris testimoniis se patefecit Deus. Non existimemus hæc inania phâsasmata, aut præstigijs, aut ludos esse. Magnas & serias res egit
Deus,

Deus. Ostendere voluit, se verè affici cura nostræ salutis. Voluit & suæ vocis ac doctrinæ testimonia nobis tradere, in qua cœlestia munera & societatem æternæ beatitudinis nobis impertit.

Nec magis Patres, Prophetas & Apostolos in illis ipsis familiaribus congressibus acquiescere voluit, quàm in ipsa doctrina velit omnes homines omnium ætatum acquiescere. Ut coràm manifestè in lumine vidit Moses Deus, stans in rupe: sic tecum certò colloqui scias, quoties hos ipsos libros legis Prophetarum & Apostolorum, quos Deus Ecclesiæ tradidit, ut perpetuè eius vocem audiret. Longè igitur ab re ipsa distat atque à veritate Socratis oratio, quæ dicit, homines prorsus nihil scire: quanquam verum est, parvam esse cognitionem, sed tamen necessariam & salutarem Dei & aliarum rerum, quæ nobis in hac vita contingit.

Adscribam verba nō minus spectari, quàm eruditi viri Iohannis Capnionis, cuius ego memoriæ multum iudico tribuendum esse. Eius verba sunt hæc, de studiosis legum civilium: Hi, inquit, primo anno ad omnia se responsuros profitentur: altero anno incipiunt de negociis paulò obscurioribus dubitare: tertio demùm anno ingenuè confitentur, se penitè nihil scire, & deinceps rectè & vtiliter demùm discunt.

Hæc oratio longè venustissima ad omnium artium studiosos accommodari & potest & debet.

debet. Quid enim, vilitatius est tyronibus Theologia, qui nondum progressi vltra primas literas statim falsam scientiæ persuasionem induunt?

Sed hos non minus verè, quàm graviter obiurgat Paulus, inquiring: Nos tantùm ex parte prophetanus in hac vita, & tanquam pueri de maximis rebus balbutientes loquimur. Denique propter mentis nostræ caliginem omnes articuli tanquam quibusdam fascioli inuoluti videntur. At in vita æterna non solùm absolutè & perfectè ac tanquam viri de omnibus rebus philosophabimur, sed omnia coràm sine inuolucris cernemus.

Hæc discrimina semper in animis nostris circumferamus, vt eorum cogitatione nos ad modestiam excitemus, & simul ardeamus incredibili cupiditate migrandi in illam schoolam, vbi fruemur æterna cõsuetudine Christi, & illius augusti cœtus Angelorum, Prophetarum, Apostolorum & cæterorum piorum.

Quemadmodum igitur naturæ rerum studiosi, ac præsertim medici, nequaquam aut ingenio assequi, aut vsu possunt omnia. (Quæ re factum est, vt ab illis & quidem nõ paucis, tum in perscrutationibus, tum in quæstionibus dicatur, natura vique propria comparatum sic esse, rei que illi, de qua quæritur, peculiariter attributum): Ita interpretes scripturarum, Prophetiæ & Apostolicæ, crebris sermonibus has & similes voces vsurpare solent; Arcanam Dei sapientiam, quæ in singulis ar-

ticulis lucet, non posse aut cogitatione humana penitus comprehendi, aut explicari verbis.

Et si enim nosse omnes pueros & senes summam doctrinæ cœlestis necesse est: tamen non de nihilo est, quod legimus apud Dionysium ab Apostolo Bartholomæo dictum esse: Evangelium esse longum & breue. Summa breuiter tradi potest, sed partium singulæ exquisita & accurata enarratio immensum quiddam continet. Quare multa membra cœlestis sapientiæ, ad illam scholam de qua dixi, releganda sunt.

Epistola Petri magna ex parte satis aperta & luculenta est, sed locus ille in capite tertio de Christi descensu ad inferos exercuit omnes doctos omnium ætatum in Ecclesia. Idem dici potest de principio & fine concionum Ezechielis, in quibus etsi summæ rerum aliquo modo à piis & exercitatis intelliguntur, tamen perdifficilis & obscura est singularum partium accommodatio. Ex quo intelligi licet, quàm verè à Paulo dictum sit: Nos tantum ex parte prophetamus, id est, mancam & inchoatam scripturæ enarrationem habemus, & velut pueri elementa discentes præparamur ad illam scholam, in qua de singulis rebus, quid sit Deus, qualis sit eius natura, qualia sint eius consilia in gubernatione, cur tantam multitudinem hominum perire sinat, cur Ecclesia Dei in hac vita tantis ærumnis subiecta sit, colloquemur verius.

Cum

Cum verò addit: Hic in ænigmate, illic facie ad faciem; haud dubiè interpretatur historiam valdè abstrusam & arcānam, quæ describitur Exod. 33. Cum enim peteret Moses: Ostende mihi gloriam tuam; hinc respondet Deus: Faciem meam videre non poteris, sed ecce locus apud me, vbi consistes innixus petra, & protegam te dextera mea donec transiero, & auferam manum meam, & videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.

Vides proponi dulcissimam picturam, in qua latet arcana doctrina de illustri cognitione Dei, qua cernitur facies Dei. Vt Philippo petenti à Christo, sibi ostendi Patrem, respondet Christus: Philippe qui videt me, videt & Patrem meum: Ita Moses petens illustriorem inspectionem Dei, deducitur ad verbum in Ecclesia reuelatū de Christo, & docetur, quomodo velit Deus agnosci vsque ad glorificationem seu resurrectionem mortuorum.

Cum addit: Non poteris faciem meam videre, sed stabis in foramine petra, hoc est, insistas Christo seu Euangelio, donec transeam, & videbis posteriora mea: Ita Ecclesia nondū potest videre Deum, seu habere gloriam quæ promissa est, sed adhuc stans supra petram, id est, Christum, fide, & in hoc foramine subiecta cruci, expectat gloriam, donec Deus transferit, id est totam Ecclesiam consummauerit. Post hunc transitum restabit alia æterna gloria, qua coram cernemus Deum, sed nunc tantum videmus posteriora, hoc est, in verbo eum agnoscimus.

Hæc breuiter recensui, vt pij hinc petant consolationem, qua sese sustentent atque confirment. Sciant seruari Ecclesiam, Deo mirabiliter protegente eam sua manu in his mundi tempestatibus, & transeunte vsque ad eundem, quo glorificanda est. Quare confirmemus animos, & certò teneamus hanc sententiam, quòd Deus sit seruaturus Ecclesiam, que retinet doctrinam traditam à Christo, Prophetis & Apostolis. Sicut testatur dulcissima promissio apud Esaiam, cum inquit Deus: Hoc fœdus meum cum eis, spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent à te, nec ab ore seminis tui, dicit Dominus, vsque in sempiternum. Sciamus igitur & nostris Ecclesiis affuturum Christum sedentem ad dexteram Patris, & regnantem etiam inter medios hostes, & seruaturum alias quas reliquias piarum scholarum, etiam mundum oppriment pœnæ & calamitates.

De tertio Loco.

Prodest teneri differentias & definitiones harum virtutum. *Fides* est assentiri omni verbo Dei & promissioni gratiæ, & confidere, nos iuxta promissionem à Deo recipi & exaudiri. *Spes* est expectatio futuræ liberationis. Differunt perspicuè spes & fides eo, quòd fide agnoscimus verbum Dei, & accipimus præsens beneficium, scilicet, remissionem peccatorum. At spe expectamus integram liberationem.

Dile.

Dilectionem Iohannes definit in Epistola ca. 5. Hæc est dilectio Dei, vt mandata eius seruemus. Est igitur dilectio Dei, seruire mandata eius cum quadam læticia, quæ oritur ex agnitione misericordiæ, beneficiorum & præsentia Dei curantis & recipientis nos propter Filium. Propter hunc Iohannis locum scholastici doctores de dilectione, vt Philosophi de iustitia vniuersali locuti sunt.

Sed cur nominat *Dilectionem* maximam virtutem? Confert virtutes in gubernatione, in qua dilectio sæpe maiores res, magisque salutares Ecclesiæ efficit, quàm fides. Vt in Iona hæc fuit magna & excellens virtus, obsequi voluntati Dei, & hæreditatem regni, quæ ipsi deberi videbatur, alteri concedere. Hæc virtus magis profuit populo Dei, & reuera pulchrior fuit, quàm fides illa, qua hostes Ethnici ab illo cæsi sunt & fugati.

Primum igitur collatio perspicuè ostendit, maiorem esse dilectionis, quàm fidei pulchritudinem ac venustatem.

Accedit & altera causa, cur dilectio maior sit fide & spe, videlicet stabilitas seu perpetuitas. Nam aliæ virtutes tantum in hac vita sum munus exercent. Vt enim Aristoteles inquit de generatione, qua forma substantialis acquiritur: Habitibus præsentibus in materia, cessare actum, id est, agitationem. Vt cum anima embryonem informauit, cessat embryonis motus & agitatio ad formam illam acquirendam. Ita rebus in vita æterna coram

exhibitis, nullum tenebit locum fides, quæ, vt Paulus ait, est ἔλεγχος ἔβλεπομένων. Et huic cognata vel potius adiuncta est spes, quæ res futuras expectat.

At dixerit quispiam: Si dilectio est omnium virtutum maxima, & aliis antecellit non solum stabilitate, sed & forma, pulchritudine & dignitate; consentaneum est, homines magis iustos esse dilectione, quam fide? Respon. Si dilectionis absoluta & perfecta idea in nobis arderet, quemadmodum ardebit in vita æterna extincta fide & spe, haud dubie effemus iusti hac ipsa virtute, perinde vt Adam ante lapsum placuit Deo, gerens imaginem Dei, quam Paulus enarrat, inquit: Conditus est homo in iustitia & sanctitate vera.

Sed hæc iustitia dilectionis etsi hic inchoanda est, tamen adhuc valde imbecillis & exigua est. Ideo oportet consolationem illam alteram proponi, quod fide propter Filium Dei placeamus, sicut Galat. 5 dicitur: Nos spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus, id est, iustitiam integram, quam speramus, nondum sumus adepti, sed fide interim placeamus & expectamus integrum beneficium, nouam & æternam lucem, iustitiam & vitam, &c.

*Finis Epistolæ, Anno à natali Christi 1547.
die 23 Februarij.*

DOMI:

DOMINICA INVO-
CAVIT.

Epistola 2 Corinth. 6.

Quin & adiuuantes obsecramus, ne in va-
cuum gratiam Dei receperitis. Dicit
enim: In tempore accepto exaudiui te, & in
die salutis succurri tibi. Ecce nunc tempus
acceptum, ecce dies salutis. Ne quam vsquam
demus offensionem, ne reprehendatur mini-
sterium, sed in omnibus commendemus nos-
ipsums ut Dei ministri, in necessitatibus, in an-
xietatibus, in plagis, in carceribus, in sediti-
onibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis,
in puritate, in scientia, in animi lenitate, in
benignitate, in Spiritu sancto, in charitate
non simulata, in sermone veritatis, in poten-
tia Dei, per arma iustitiae dextra ac sinistra,
per gloriam & ignominiam, per conuicia &
laudes, quasi impostores, & tamen veraces:
quasi ignoti, & tamen noti: quasi morien-
tes, & ecce viuimus: quasi correpti, & non
occisi: quasi dolentes, semper tamen gauden-
tes: quasi pauperes, multos tamen ditantes:
ut nihil habentes, & tamen omnia possi-
dentes.

- I. De causis actionum spiritualium.
 II. Reprehensio humana securitatis, qua differt in
 seram commissa piacula mortem, vt Verg.
 ait.
 III. Qualis debeat esse Episcopus.

De primo Loco.

 Erxes apud Herodotum in grauis-
 sima deliberatione inquit: ἀλλὰ θεός
 ὅτε οὕτω ἀγχι, καὶ αὐτοῖς ἡμῖν τ' ἄλλα
 ἐπέπυσσι συμφέρεται ἐπὶ τὸ ἀμεινον,
 id est, Quando Deus actiones hominum ad-
 iuuat, nosque ei strenuè obtemperamus, fieri
 non potest, quin res atque negocium perdu-
 catur ad exitum salutarem. Sic & Plato ait in
 libro 4 de legibus, ὡς θεός μὲν πάντα, καὶ μετὰ
 θεῶν τύχη καὶ καὶ τ' ἀνθρώπινα διακυβεῖν ὄσι ξύμ-
 παντα. ἡμερώτερον μὲν τρίτον ξυγχωρῆσαι τοῦτοῖς
 δεῖν ἐπέδαι τέχνη, id est, Rectè dicit, quisquis
 affirmat, Deum quidem & momenta tempo-
 rum, & vniuersas res humanas gubernare:
 placidius tamen est concedere, comitari hæc
 oportere artem. Nota est & Æschinis senten-
 tia in Persis: ὅταν πᾶν τις, τότε ὁ θεός σὺναπτε-
 ται, id est, Quando aliquis conatur, tunc Deus
 simul adiuuat. Ita hoc loco Paulus iubet ca-
 uere, ne gratiam Dei frustra acceperimus.

Etsi enim Deus anteuertit nos, vocat, mo-
 net, adiuuat, tamen cùm inchoatur in nobis
 sanatio naturæ nostræ, sequi nos vult ductum
 & au.

& auspicia Dei. Nos igitur viderimus, ne repugnemus. Constat enim, peccatum oriri à nobis, non à voluntate Dei. Pellantur ergo è medio ineptiæ Stoicæ & Manichææ, quæ omnem actionem voluntatibus hominum detrahunt, præsertim cum Paulus disertè nos vocet *ου εσγυς* Dei: Nam ea res, quæ tantum habet vim patiendi, non secum luctatur ipsa, nec aduersarium vincere studet. At piorum voluntates vtrumque genus certaminis experiuntur, vt exempla Abrahæ, Iacob, Ioseph, & aliorum ostendunt.

Quare non existimandum est, voluntatem hominis prorsus esse ociosam, tantumque pati impressiones nouarum qualitatum, sicut carè imprimatur imago. Neque verò sumus ita leues & inconsiderati, vt arbitremur, voluntatem hominis ex sese benè aliquid agere: sed vim atque efficaciam omnem conuersionis nostræ ad Deum Spiritui sancto libenter damus atque tribuimus. Interim tamen vt acuatur nostra diligentia, quæ cauet securitatem, graui censura reuicimus Manichæam delirationem, quæ voluntatem nostram priuat omni actione. Hanc simplicem sententiam teneamus de causis actionum spiritualium, scilicet de verbo Dei, Spiritu sancto, & voluntate hominis adsentiente verbo, non indulgente dubitationi, diffidentie, securitati carnali, & aliis vitiosis affectibus: denique non sinamus nos abduci ad alias disputationes, quæ sunt obscuræ, & labyrinthos

habent inextricabiles. Cùm autem hæc doctrina paulò accuratiùs tradita sit, in titulo de viribus humanis, illinc assumant studiosi, quæ ad hunc locum pertinebunt.

De secundo Loco.

Homines in hac caligine & prauitate naturæ horribiliter indulgent carnali securitati, præsertim cùm est tranquillitas & quies. Ac plurima exempla summorum hominum posita sunt, qui securitate lapsi sunt & poenas sibi & posteris accersuerunt, vt Adam, Eua, Dauid, Salomon: & de toto populo dicitur: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere, id est, cùm essent saturi & securi, oblitii sunt Dei, & facti sunt negligentiores & petulantiores. At circumit diabolus intentus in occasiones, vt incautos implicet lapsibus inextricabilibus. Tex enim longam telam, videt ex vno lapsu multa mala securura esse. Vt ex lapsu Adæ, Dauidis, Salomonis, quanta moles peccatorum & calamitatum tecuta est?

Hæc exempla, & quotidianæ nostræ calamitates semper nobis in conspectu sint, ac nos de horribili ira Dei aduersus peccatum admonent, vt timor & precatio pellant securitatem, vt Salomon inquit: Beatus qui semper est pauidus. Item, Orate ne intretis in tentationem.

Et si igitur abhorremus à Catharorum pernicio.

nicioso dogmate, qui negarunt, lapsos post baptismum iterum cōsequi remissionem peccatorum: tamen ex altera parte non confirmemus securitatem, sed simus vigilantes & intenti, repugnemus naturæ infirmitati, & acerrima cura caueamus insidias diaboli, sicut Petrus monet: Aduersarius vester tanquam leugiens circumit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide.

Porrò ne quis in eam cogitationem veniat, inquam multi incidunt, pœnitentiam differi posse vsque ad extremum vitæ diem: tres causæ grauissimæ cogitentur. Prima est, humanæ naturæ imbecillitas & fragilitas. Iam enim miseri homines post lapsum nihil aliud sunt, quàm inania simulachra, & leuis fumus, vt breuissimè dicit Vlysses apud Sophoclem: *ἔγω γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν ἐῖδός ὅσοι περ ζῶμεν ἢ κεφῶν σκίαν.* Et Seneca in Thyeste optimis verbis describit hanc breuem & fugacem mortalium vitam:

Nemo tam diuos habuit fauentes

Crastinum vt posset sibi polliceri.

Res Deus nostras celeri citatas

Turbine versat.

Quid porrò magis ad omnes casus subitorum periculorum expositum est, quàm natura hæc misera & mortalis? Deploremus ingentem imbecillitatem naturæ humanæ, & simus vigilantiores aduersus illecebras, & Diaboli insidias: meminerimus singula peccata mere-

ri su-

ri subitam mortem, sicut adulteri & homicidæ sæpe in ipso facto subito interficiuntur.

Secunda causa, quæ nos impellere debet, vt in præsentia ad Deum redeamus, his verbis à Paulo & Esaia significata est: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; quasi dicat: Deus immensa misericordia se patefecit, & misit Filium suum, vt dulcissimo osculo miseram & ærumnosam hominum naturam amplectatur, eique iustitiam & vitam reddat. Iam cogita quantum scelus sit, defugere osculum seu amplexum Filij Dei, & huius liberatoris munera nolle accipere, sed horribili securitate hanc tantam bonitatem contemnere, aut negligere: quod nihil est aliud, quàm pro osculo dare ei colaphum.

Quapropter mens excitanda est recordatione talium beneficiorum, & corrigenda securitas, statuendumque, verè tibi donari remissionem peccatorum propter hunc Filium gratis, non propter tuam dignitatem, aut tuas virtutes, & hac fiducia ad Deum accedendum est, & ab eo bona petenda & expectanda sunt, sicut in Apocalypsi dulcissimè scriptum est: Age pœnitentiam, ecce ego sto ante ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & mihi aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo. O gratum, periucundum & salutarem hospitem, cui fores nostræ semper patere debent, nec vnquam committendum est, vt nostra petulantia excludatur aut excutatur.

Tertia

Tertia causa est, quòd vera & salutaris pœnitentia non tantùm à nostra voluntate oritur: sed plures causas requirit, scilicet verbum Dei, & natiuam eius sententiam: deinde motum cœlestem ac diuinum Spiritus sancti, sine quo nec veritas nota esse cuiquam potest, nec beneficiorum Dei ad nos pars vlla pertinere. Fieri autem potest, vt tibi propter ingratitudinem & contumaciam eripiatur lux cœlestis doctrinæ, atque in huius locum fraudes dolique succedant, quales sunt Iudæorum, Turcarum, Monachorum & aliorum phanaticorum corruptelæ. His tenebris tua mens irretita, ignorabit veram & salutarem rationem redeundi ad Deum.

Quid? quòd Spir. sanctus non datur nisi pœnitentibus. Neq; enim vult habitare aut potest in corde securo, & contumaciter repudiante omnes promissiones & comminationes diuinas, quas iudicat tantùm fabellas esse, aut inania terculamenta. Quare ne idem tibi vsu veniat, quod Iudæ, & aliis securè contemnentibus iudicium Dei accidit, hoc ipso tempore, quo & lux Euangelij accensa est, & Spiritus sanctus sua munera omnibus offert, pœnitentiam agito, & vt Christi verbis vtar, dùm lucem habes, ambulato, ne tenebris & densissima caligine tuum pectus inuoluatur. Hæ causæ, quas breuiter recensui, apud omnes pios & moderatos & solent & debent valere plurimum.

DOMINICA
De tertio Loco.

Admonet Episcopos de suo officio, & præcipit quibus virtutibus debeant tueri auctoritatem, & ornare ministerium. Estque egregium præceptum tum cæteris gubernatoribus utile, tum maximè his qui Ecclesias regunt. Requirit enim sex virtutes; puritatem doctrinæ, inculpatos mores, iusticiam & lenitatem in castigandis sanabilibus, seueritatem in castigandis contumacibus, constantiam in afflictionibus, castiratè. Hunc catalogum proponit virtutum, quæ præcipuè existere in gubernatore Ecclesiæ debent.

Prima autem virtus est & præcipua puritas doctrinæ, quam satis constat in doctore præcipuè necessariam esse.

Secunda est morum integritas. Hæc in genere complectitur virtutes priuatas, vt quotidiana exempla pietatis, sermones pios, iusticiam in communi consuetudine vitæ, quæ cauet, ne corporibus aut fortunæ aliorum noceamus, veritatem in seruandis pactis, temperantiam & modestiam in sermone & omni cultu vitæ, grauitatem sine tristitia & sine asperitate morum, beneficentiam, parsimoniam, diligentiam regendæ familiæ, & similes priuatas virtutes. Deinde sequuntur politicæ virtutes propriæ gubernatoris.

Est igitur tertia, dilectio, de qua sæpe solet Paulus concionari, vt Coloss. 3 vocat eam vinculum integritatis. Præcipuè autem hæc dilectio est

est in iudicâdo candor, & in gubernatione lenitas. Candor autē est iustitia quædā, hoc est, non insidiari aliis, nec calumniosè deprauare aliorū dicta & facta, sed dextrè interpretari, nec excitare discordias sine necessitate, sicut olim rixæ ortæ sunt de vocabulo ὑπόστασις, cūm quidam nollent ὑπόστασιν pro persona vsurpare. Et sæpè omnibus ætatibus homines morosi aut ambitiosi magna certamina excitarunt de logomachiis, aut calumniosè interpretantes aliorum dicta, atque hîc videndum, ne ira aut odio corrumpi sinamus rectum iudicium.

Deinde etiam lenitate opus est in corrigendis erratis sanabilium, quia longè aliter tractâdi sunt homines dociles aut infirmi, aliter pertinaces & præfracti: sicut Paulus euidentissimè præcipit Galat. 6 de lapsu fratris: Vos qui spirituales estis, emendate talem spiritu lenitatis. Et ad Corinth. ait: Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem. Verat igitur sæuitiam exerceri in alios, qui sunt sanabiles.

Quarta virtus, seueritas in castigandis pertinacibus. Hæc virtus non est contraria superiori, sed vicina: Quia insanabiles, qui mordicus tenent praua dogmata, & alios inficiunt, aut quorum exempla nocent reliquis, necesse est remoueri à cōmuni cœtu, iuxta illud; Sed vt immedicabile vulnus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur. Sic laudatur Alexandri Episcopi & Athanasij seueritas, qui hæreticis

ticis arte occultantibus & mitigantibus falsa dogmata, acerrimè aduersati sunt. Et reprehenditur Osius Cordubensis Episcopus, quèd in synodo Syrnuensi approbavit symbolum factum ab Arianis, in quo etsi expressè nihil videbatur absurdè aut impiè positum, tamen rectè autoritas & veritas prioris symboli lædebat. Sæpe etiam in imperitis indulgentia & nimia remissio non minus nocet, quàm asperitas nimia, seu crudelitas.

Quinta virtus est patientia seu magnitudo animi in periculis. Cæteræ virtutes, quas supra recensuit, magis affines sunt iustitiæ. Hæc fiducia ad fortitudinem pertinet. Vt autem militi seu duci non solum iustitia, sed etiam fortitudine opus est, ita cum in reliquis Christianis, tum verò præcipuè in gubernatore Ecclesiastico constantia esse debet, quæ pergat facere suum officium, nec minis, terroribus, calumniis, aut suspicionibus fractus deserat Ecclesiam, aut quærat non concessa præsidia, aut conetur opprimere malis artibus aduersarios, sed magnitudine animi & fide contemnat terrores ac superstitiones, & sciat Deum velle, ne Ecclesia ab humanis præfidiis pendeat.

Expectet igitur à Deo defensionem, & ingenti animo pericula sustineat, nec recuset tollerare, si quid erit patiendum. Hac fide oportet hunc heroicum virum gubernatorem Ecclesiæ munitum & septum esse, quem hic describit. Talis fuit fides in Moyse, in Dauide, in

Esaia,

Esaia, & aliis similibus præstantibus gubernatoribus. Hac fide præluceant doctores Ecclesiis, vt non abiiciant Euangelium, exterriti minis: sed sciant, Ecclesiam non posse deleri, etiamsi tyranni aliqua membra interficiant, ideoque expectent à Deo auxilium & liberationem.

Sexta virtus est castitas, quæ quid sit, non est obscurum. Est enim vitare libidines à Deo prohibitas. Sed illud considerandum est, nominatim hanc virtutem requiri, quia reliquas ad dilectionem pertinentes supra complexus est appellatione dilectionis. Deinde libidines eò magis vitandæ sunt, præsertim in gubernatoribus: Quia scriptura docet, cæcitatem præcipuè pœnam esse libidinum: sicut monet Propheta Oseas: Fornicatio & ebrietas auferunt cor. Et Hebr. 12 dicitur: Sectamini sanctificationem, sine qua nemo videbit Deum. Et ad Rom. 1 scribitur, amentiam seu cæcitatem pœnam esse libidinum.

Ad Ephes. tribuit libidinosi hæc duo, quòd habeant corda excæcata, & sino vlllo dolore. Impediti cæcitate & securitate carnali, fingunt per temeritatem nouas opiniones in consiliis & negociis, consulunt suis cupiditatibus, luxui, ambitioni, &c. Estque hoc detestabilius vitium, quòd excæcati & indurati vix redeunt ad pœnitentiam. Quare etsi omnes pij ex animo fugere libidines debent, tamen gubernatores eò debent esse cautiore, ne cæcitate

plectantur, quæ maiora & grauiora pericula
& pœnas affert.

Postremò in gubernatore etiam plurimum
scandali parit fama libidinum, & alienat ani-
mos à doctrina, & malos ad imitationem in-
uitat.

Finis Epistola, die 3 Martij, anno 1547.

DOMINICA REMI- NISCERE.

Epistola I Thessal. 4.

Quod superest igitur fratres, rogamus
vos & adhortamur per Dominum
Iesum, quemadmodum accepistis à nobis,
quomodo oporteat vos versari, & placere
Deo, ut abundetis magis. Nostis enim, quæ
præcepta dederimus vobis per Dominum no-
strum Iesum. Hac enim est voluntas Dei san-
ctificatio vestra, ut abstineatis à scortatione,
& sciat unusquisque vestrum suum vas pos-
sidere cum sanctificatione & honore, non
cum affectu concupiscentiæ, quemadmodum
& gentes, quæ non nouerunt Deum: ne quis
opprimat ac fraudet in negotio fratrem su-
um, propterea quòd ultor est Dominus de o-
mnibus his, quemadmodum & antea dixi-
mus vobis, ac testati sumus. Non enim vo-
cauit

ut nos Deus immundicia causa, sed ad sanctificationem.

LOCI PRAECIPVI TRES.

- I. De Castitate.
- II. De Iustitia commutativa.
- III. De sedulitate & φιλοσυχη, id est, studio sedulitatis.

De primo Loco.

 Vi de castitate in Ecclesia dicturus est, huic quatuor quaestiones explicandae videntur. Prima est de mandato Dei. Secunda, quomodo placeat castitas. Tertia de auxilio. Quarta de finibus; qui diligenter eruendi sunt, & amplificandi.

Primum igitur ordiamur à mandato Dei, quod seuerissimè praecipit castitatem, id est, puritatem animi & corporis. Mandatum clarè extat apud Paulum; Thessal. 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis à fornicatione, & meminerit vnusquisquis vestrum, ut possideat vas suum in sanctificatione & honore, & non obtemperet affectibus. Et Hebr. 12 scribitur: Sectamini sanctificationem, sine qua nemo videbit Deum. Quare cogitatione mandati diuini nos ad castitatem excitemus, & quæ sit vera castitas, discamus ex testimoniis diuinis, non ex rancidis cano-

nibus. Est enim virtus, quæ vetat omnes commixtiones prohibitas à Deo, nec tantum est in puro calibatu, sed etiam in consuetudine coniugali, qua seruetur naturæ ordo, quem Deus instituit, qui & coniungi marem & feminam certa lege, & hos coniunctos non vagari affectibus, nec aliis modis contaminari voluit,

Secundò: Etsi semper manent in renatis in hac vita peccata: tamen placet inchoata obedientia propter Christum. Non dubium est, Ioseph sollicitatum à domina ad libidinem, multas flammæ errantes in pectore sensisse, verum cum se reprimeret, & actiones carnis mortificaret Spiritu (vt Pauli vtar verbis) mansit in gratia, ac retinuit Spiritum sanctum. Hoc exemplum insigne & illustre nobis quoque ad imitandum proponamus. Etsi manet in nobis concupiscentia, & corda multoties inflammantur prauis motibus: tamen si fide & inuocatione his cupiditatibus repugnemus, placemus Deo, & hæc qualiscunque diligentia recipitur propter pontificem Christum. Ita initio in doctrina operum simul inculcetur doctrina fidei, vt meminerimus, opera placere propter Christum.

Tertiò, cum magna sit infirmitas humanæ naturæ, & diabolus ei perpetuò insidetur, quærunt anxie mentes, quomodo vincere Diaboli insidias, & nostræ naturæ fragilitatem possint. Videmus in historiis summos viros ferè omnes insignibus quibusdam probis

bris deformatos esse. Themistocles post victoriam ad eò sibi indulfit, vt aliquando sedens in vehiculo à quatuor nudis mulieribus in forum veheretur. In Hercule, Alexandro & aliis multis, quàm ardentes in initio impetus ad virtutem fuerunt, & tamen hi summi viri in ocio labefactati, libidinibus se totos dediderunt! Quàm fœdi lapsus sunt Samsonis, Dauidis & aliorum, qui amplexi fuerunt Prophetarum doctrinam!

Hæc exempla cum intuemur, & nostram ingentem imbecillitatem consideramus, quæ assidue circumfert multas prauas inclinationes, solliciti quærimus, quæ præsidia sint opponenda. Philosophi nihil opponunt, nisi diligentiam rationis & voluntatis humanæ. Etsi autem in regendis externis moribus aliquid loci est humanæ voluntati & diligentia: tamen humana diligentia sine auxilio Spiritus sancti non potest perseverare in cursu bonorum operum, nec ad eò intenta est, vt omnes lapsus caueat. Ideò semper in doctrina operum admonendi sunt homines, vt petant auxilium, & fidem & inuocationem exercent. Ita vincit Diabolum, sicut ait Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

Quanta pericula sunt in administratione? In talibus magnis certaminibus experimur, nobis opus esse auxilio Spiritus sancti. Ideò iubet petere Christus hunc gubernatorem, cum ait: Si homines possunt dare dona suis li-

beris, quantò magis Pater vester qui est in cœlis, dabit Spiritum sanctum petentibus? Hic Spiritus datur, vt regat corda nostra consilio, & exuscitet motus salutare, vincat diaboli insidias, & pro nobis interpellat gemitibus ineffabilibus, Rom. 8.

Quartò fines castitatis consideremus, quorum primus est, vt retineamus gratiam: quia impossibile est, simul esse iustitiam fidei, & prohibitas libidines. Ideò scriptum est aliquoties: Fornicatores & adulteri regnum Dei non possidebunt. Item, Tollens ne membra Christi faciam membra meretricis. Hæc necessitas est magna, qua si qui non mouentur, nequaquam sunt pij.

Secundus finis est, ne exempla nostra lædant gloriam Dei. Hic finis etiam debet piis curæ esse, iuxta illud: Luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificetur pater vester cœlestis. Et in 2 præcepto Deus minatur pœnam, omnibus, qui suis exemplis inuitant alios ad peccandum, aut præbent occasionem, vt alij vituperent verbum Dei, aut leuiùs de doctrina aut Euangelio sentiant. Sic Dauid rapiens sancti viri coniugem, & maritum interficiens, præbuit occasionem blasphemis hostibus, vt aduersus Deum: Israël triumphâtes dicerent conuicia in Deum, & hæc insultatio ingentem dolorem attulit cordibus piorum. Denique multi infirmi in populo Dei, cognito lapsu Dauidis, leuiùs de doctrina, quam hic Propheta Dei tradiderat, senserunt. Hæc scandala

dala sunt horribilia peccata, & non satis intellecta: sed tamen populo declarari debebant, vt scirent homines, etiam propter hanc causam maiore cura cauendos esse lapsus, ne scandala nostra aliis noceant.

Tertius finis est cultus. Quia enim sumus populus Dei, necesse est, nos Deo reddere aliquem cultum, & magna dignitas est bonorum operum, quod Deus approbat ea, & dicit esse sacrificia, si fiant opera in fide Christi, & propter gloriam Christi.

Quartus finis est exercitium fidei & inuocationis: quia sine exercitiis languescit & extinguitur fides. Et Deus ideo varias tentationes proposuit piis, vt in illis exercitiis inuocent & glorificent nomen eius, & crescat in nobis fides & spiritualis nouitas.

Quintus finis. Deterreant nos à libidinibus primum æternæ pœnæ: quia scriptura clarè inquit: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Item præsentis pœnæ. Quia Deus sæpe etiam præsentibus pœnis declarat iram suam, vt in diluuiio Noë.

Econtra casti impetrant à Deo incrementa donorum spiritualium, vt apparet in Ioseph. Et i Corinth. 6 de castis dicitur: Nescitis quod corda vestra sint templum Spiritus sancti? Quare Spiritus sanctus cumulat sua dona in castis. Ornat Deus castitatem etiam præmiis corporalibus, sicut Phineas, qui puniuit scoratores, donatus est successione sacerdotali. Item Iudith seruauit ciuitatem. Et cum con-

stet pœnis corporalibus puniri libidines, non dubium est e contra piorum castitatem sæpe etiam habere præmia corporalia.

Sextus finis est: In hac ipsa virtute, videlicet castitate, habenda est proximi ratio, ne vel alij exemplis nostris corrumpantur, vel nostra facta noceant Reip. sicut libido paucorum in Gabaa punita est exitio ferè vniuersæ tribus Benjamin, Iudic. 19. Et huiusmodi exempla monent nostra benefacta & malefacta etiam ad alios pertinere.

Hactenus locos proposui, ex quibus argumenta duci possunt profutura in *κατασκευαστηριον* ad castitatem. Etsi autem extremas tantum lineas duxi, tamen non difficile est mediocriter eruditus, hos ipsos locos amplificare.

De secundo Loco.

In quinto libro Ethicorum eruditissimè dicitur ab Aristotele: In rerum communicatione efficiendam esse æqualitatem Arithmetica proportione. Nam alioqui non potest perpetuò durare rerum communicatio, quia vbi rerum non seruatur æqualitas, vt in vsuris & aliis expilationibus immodicis, vna pars exhauritur, & ad famem adigitur. Ideò & de hac æqualitate præcipit Deus, cum inquit: Non furtum facies. Et 1 Thess. 4. Nolite transgredi, nec plus auferre in negotio, id est, non recedite in contractibus à legitima æqualitate.

Primum

Primum igitur sciamus, non tantum propter nostram tranquillitatem seruandam esse æqualitatem, sed multò magis propter Deum. Ideò vult nos amare iustitiam, vt de sua iustitia nos admoneat: docet iustitiam æqualitatem esse, vt se quoque sciamus æqualem, non tyrannum, non acceptatorem personarum, quod cogitare magna profectò pietas & consolatio est: sicut docet Paulus: Idem Deus diues est in omnes, qui inuocant eum. Item Petrus: In veritate cognoui, quòd Deus non acceptet personam. Amemus ergo in contractibus hanc diuinam ordinationem, & sciamus in eis proposita esse exempla commonefacientia nos de Deo. Hæc semper cogitanda sunt, quoties de iustitia dicimus in contractibus.

De tertio Loco.

De rebus politicis sententias Pauli longè antefero Platonis & Aristotelis politicis, et si hæc quoque sapienter scripta sunt. Quadam enim non vulgari prudentia monet gubernatorem de neruis boni status, & de fontibus maximarum mutationum.

Vsitatum est, peccare gubernatores ignauia. Cùm nunciatum Honorio esset, qui Rauenæ desidebat, Romam perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse, admiratúsque vehementer, tam subitò periisse eum, quo cum paulò ante festiuissimè luserat. Adeò socordis ingenij erat

Princeps, nec quicquam omninò paternæ auitæque virtutis referens.

Sed multi sapientes & acres peccant πολυ-
 θεαγμοσύνη. Sæpe igitur monet, hunc mor-
 bum cauendum esse. Et quia ex ambitione or-
 ritur. eruditissimè opponit contrariam ambi-
 tionem. Iubet nos hanc gloriam experere, vi-
 delicet, studium manendi intra septa & me-
 tas nostri muneris, seu vt dicitur, vt suam quis
 que spartam ornet. Sed popularia ingenia
 magis gloriosum esse ducūt πολυθεαγμοσύνην,
 passim se ingerentem, multos lacerantem,
 tranquilla consilia conturbantem, denique
 negocia vndique attrahentem, vt Cæcias nu-
 bes ad se attrahere dicitur.

Tales fuisse multos in historiis legimus, vt
 Cleonem, quem dicebant alterum pedem in
 castris, alterum in curia habere. Quàm multi
 nunc sunt, qui alterum pedem in curia, alte-
 rum in ara collocant, hoc est, qui suis tantùm
 consiliis Respublicas regi, & prorsus ad sua iu-
 dicia doctrinam in templis attemperari vo-
 lunt? Sæpe hoc malum Ecclesiæ nocuit. Sed
 omitto exempla. Nam lector non rudis vitæ
 communis, si expendet Paulinas admonitio-
 nes, videbit eum multa significare, quæ sapi-
 enti & sagaci gubernatori sunt prouidenda.

*Finis Epistolæ, die 7 Martij, Anno à natali
 Christi 1547.*

DOMI-

DOMINICA

OCVLI.

Epistola Ephes. 5.

Fratres: Sitis igitur imitatores Dei, tanquam filij dilecti, & ambuletis in dilectione, quemadmodum & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac victimam Deo in odorem bonae fragrantiae. Caterum scortatio & omnis immundicia, aut auaritia ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos: aut obscenitas, aut stultiloquium, aut urbanitas, quae non conueniunt, sed magis gratiarum actio. Nam hoc scitis, quod omnis scortator, aut immundus, aut auarus, qui est simulachrorum cultor, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Ne quisquam vos decipiat inanibus sermonibus. Propter haec enim venire solet ira Dei in filios inobedientes. Ne sitis igitur consortes illorum. Eratis enim quondam tenebrae, nunc autem lux in Domino, ut filij lucis ambulate: nam fructus spiritus situs est in omni bonitate & iustitia & veritate.

LOCI DVO.

I. Concio generalis de omnibus bonis operibus.

II. Prae-

II. Præceptum peculiare de Temperantia.

De primo Loco.

CAusa, propriè sic dicta, vitæ æternæ est misericordia propter Christum promissa, quam fide accipi necesse est. Quòd autem necessaria sit inchoata obedientia post acceptam reconciliationem, præcipuè docent hæc dicta. ¹ Corinth. 13. Si omnem fidem habeam, dilectionem autem non habeam, nihil sum. ² Corinth. 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur. Roman. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem. Hebr. 12. Retinete sanctificationem, sine qua nemo videtur Deum. Ephes. 5. Ambulate accuratè, non vt fatui, id est, laxantes frenum cupiditatis, sed vt sapientes, id est, qui frenant errantes impetus.

Manet enim discrimen operum, sitque coniuncta fidei diligentia nostra, imò in tanta nostra imbecillitate, & in tantis insidiis Diaboli opus est magna vigilantia. Idèd insigni verbo hic usus est, ἀκριβῶς, quod significat accuratam diligentiam animi intenti. Eodem pertinet verbum, δοκιμάζοντες. Probate, inquit, quid placeat Domino, id est, cōscientia eligat opera Deo placentia, hoc est, præcepta lege Dei, & vitæ Deo displicentia.

Hæ igitur & similes sententiæ docent, nostram obedientiam, etsi manca sit & inchoata, tamen

tamen necessariam esse. Neque enim sententia huius; Fide iustificamur, sine operibus legis, ea vis est, ut alia virtutes cum fide coniuncta non sint, sed opinio meriti excluditur, & à contemplatione propriarum virium traducitur ad conspectum vnus Mediatoris.

De secundo Loco.

Causæ Temperantiæ.

1. *Mandatum Dei.*
2. *Quia Temperantia est fida nutrix cum aliarum virtutum, tum præcipuè invocationis.*
3. *Propter valetudinem, qua opus est in omnibus vite partibus.*
4. *Ebrietas, qua est voluntaria insania, nos præcipitat in Tragicos casus, ut Cambysen.*
5. *Propter naturæ nostræ excellentiam & dignitatē, à qua aliena est sædissima consuetudo heluandi.*

Cum in postrema senectâ mundi omnes virtutes sint languidiores, & nunc genus illud animæ, quod ἄνθρωπινὸν Plato vocat, in hominibus præcipuè dominetur. (Etenim natura hominum nec sapientiæ studet ut olim, nec acerrimos militiæ labores sustinet, quos Cyrus, Alexander, C. Cæsar, & alij viri heroici susti-

sustinuerunt: sed velut eneruata, delicias & voluptates querit.) Diligenter illustrandæ sunt omnes causæ, quæ nos à turpissimis voluptatibus reuocât ad amorem castitatis & temperantiæ, seruantis mediocritatem in cibo & potu, & præcipuè corpori salutaris est. Nam si singulæ nos fortè non mouent, vniuersa tamen certè inter se connexæ atque coniunctæ mouere debent. Cùm autem de castitate, quæ vitat libidines à Deo prohibitas, & aliàs sæpe & in superiori concione paulò accuratius dictum sit, nunc de altera virtute dicam, & quæque causas breuiter colligam, quæ si oculis cernerentur, mirabiles amores, vt ait Plato, excitarent Temperantiæ.

Primum igitur impellat nos ad moderationem cibi & potus mandatum Dei, qui vult genus humanum reuerenter vti illis donis, vita, corpore, cibo, potione, & aliis: quæ ad victum cultumq; pertinent. Ideò Paulus ait, sanctificari cibum per orationem, quæ est inuocatio & gratiarum actio. Debemus enim petere à Deo, vt det cibos, & benedicat. Item, debemus gratias agere, hoc est, agnoscere, quòd sint Dei dona, & vti illis ad gloriam Dei, & testari nostram obedientiam & confessionem, quòd Deum auctorem magni faciamus. Ita vsus ciborum fit sanctus, hoc est, non solum concessus, sed etiam bonum opus, & Deo placens.

Secundò intelligendum est, Temperantiam esse fidam nutricem cùm aliarum virtutum, tum præcipuè inuocationis. Ac Aristoteles

teles quidem studiosè inquirens, vnde verba sint ducta apud Græcos, σωφροσύνη dictam esse putat, quia seruet prudentiam, quam Græci φρόνησις dicunt, aliásque virtutes.

Nam vt omittam cæteras virtutes, iustitiam, castitatem & similes, quas constat ab ebbriis procul segregatas esse, quæ potest esse in homine ebrio inuocatio, quæ meditatio vllius seriæ rei?

Quanta autem miseria est, viuere hominem sine Deo, non habere custodem aduersus Diabolum, non iuuari à Filio Dei, manere hostem Dei, & ab eo abiici? Præterea excellentem virtutem, destitutam excubiis & custodia filij Dei, plerunque diabolus de statu deturbat. Ideò vides in historiis summos viros ferè omnes insignibus quibusdam probris deformatos esse. Nam sine filio Dei, (vt ipse inquit, Sine me nihil potestis facere) etiam cœlestia bona non sunt durabilia. Quare si existimamus agnitionem Dei & inuocationem virtutem necessariam esse, hanc quoque, de qua nunc differimus, temperantiam nobis amandam & colendam putemus. Pertinet enim ad illud genus causarum efficiētium, quas Græci εὐεργα, ἢ ἀλῆα τῶν ἐν ἀνθρώποις dicunt.

Tertiò colamus hanc virtutem tuendæ valetudinis causâ, qua in omnibus vitæ partibus opus est. Constat enim, intemperantia accersit morbos & exitium, sicut plerunque pœnæ in ea re grassantur, qua peccatur. Et vt in libro sapientiæ dicitur: Per quæ quis peccat, per eadem

dem punitur. Id ideò fit, vt sciamus nos à Deo commonefieri de illis ipsis delictis, vt redeamus ad pœnitentiam. Cùm Alexander nimium vini haufiffet, haufiffet femel præbibens duas choas, id est, quatuor noftrates menfuras, in eo conuiuio pœnas temulentiaè dedit. Mox enim inflammatus vino egrotare cœpit, & post paucos dies extinctus est.

Hæc fatis fit breuiter admoniffè de tertia caufa, quæ diligenter consideranda est, vt difcamus rectè regere appetitiones, vt natura pofitulat. Vult enim Deus, nos honorem habere corpori, quod est domiciliũ & organum Spiritus sancti. Læditur corpus nimis tenui aut immundo victu, fed multò magis contumelia afficitur heluationibus. Quanta enim contumelia est, fic oneratum esse cibo & potu, vt imago Dei vertatur in imaginè beluæ? Quod igitur Paulus de libidinofis inquit, ne corpus fuum perdant, id etiam de heluonibus verum est. Vtrique in ea re corpus fuum perdunt, id est, fua corpora adfligunt & contumelia afficiunt, videlicet ne fint organa Dei.

Quartò cogitemus, non corpora tantùm frági ac debilitari Antonianis heluationibus, fed animis quoque denfiffimas tenebras, & quali noctem quandam offundi, quæ parit fu rores, & magnam fegetem malorum, quæ partim ita feæda sunt, partim ita flagitiofa, vt dicta quoque videantur turpia. Verè enim & grauitè dixit Seneca: confuetudine infania durata, vitia vino concepta, etiam sine vino valent.

valent. Et venustè inquit Galenus, crapulam dictam esse à vibrando & quatiendo capite. Nam fumi illi, qui magna frequentia & assiduitate in cerebrum exhalant, lædunt & corrumpunt actionem, cuius principatum in capite, sicut in arce, Plato posuit. Cæterùm fonte conturbato, quæ potest esse actio pura, tanquam rivulus ex eodem manans?

Sed ne nimis subtiliter hanc sententiã explicemus, verùm exemplis potius adhibitis illustremus. Traiecit Cambyzes iratus simul atque ebrius Prexaspis familiaris sui filium sagitta, atque aperto illius pectore, iussit inspicere, an cor, quod petierat, transfixum esset: cui cum infixam sagittam renunciaissent, tunc ad patrem qui astant, cõuersus: Ecquid, inquit, certam tibi habere manũ videor? Ad quæ ille cõfestim, nullo perturbationis signo dato; ne Apollinem quidem potuisse certius figere, respondit. Quis non in hoc tam nefario & nunquam antea comperto scelere, tragicum illud oportunè subiiciat:

*Quis Colchus hoc, quis sedis incerta Scythæ
Commisit? aut quæ Caspium tangens mare
Gens iuris exspers ausa, &c.*

In Alexandro quàm ardentes initio impetus ad virtutem fuerunt? Sed hic tantus vir ommissa priore animi intentione, dedidit se obscenis voluptatibus, heluatus est, interfecit ebrius amicos, sæviit in duces fideles & optimè meritos, Parmenionem & Clytum, pollutus est libidinibus. His flagitiis addidit manife-

stas contumelias aduersus Deum: credi voluit, se supra mortalium conditionem quidam diuini numinis habere: prodibat interdum cornutus vt Iuppiter Hammonius, interdum vt Diana: denique intolerabili perulantia ludebat. Secutæ igitur sunt tristissimæ pœnæ, quas narrat Pausanias in Bœoticis de Cassandro, quæque alio loco à nobis expositæ sunt, in titulo de superbia.

Valdè autem prodest, historiam Alexandri nosse, vt cogitatio huius exempli & iudicij diuini nos ad timorem Dei exuscitet.

Postremò si considerare volumus, quæ sit in natura hominis excellentia & dignitas, intelligemus, quàm sit turpe diffuere luxuria, & delicatè & molliter viuere, quàmque honestum parcè, continenter, seuerè, sobriè viuere. Apperet enim, diuinitùs impressas esse imagines morum in brutis animatibus, vt exemplis illis admoniti homines, discant amare rectè facta, & odisse vitia. Nam vt in Polypo tanta libido est, vt extinguatur in concubitu, ita noctua piscis tam vorax est, vt non desinat se onerare cibo, donec rumpatur. Hac imago tantam habet similitudinem cum Antonio, Alexandro, Demetrio, & nostris helionibus, vt nec ouum ouo, vt dicitur, nec lacti magis simile esse possit. Cogita autem, quanta sit immanitas, quanta turpitudine exure imaginem Dei, & proximè ad bestiarum naturam accedere. Hac igitur causa & reliquis,

quis, quas paulò ante exposui, omnes sanos & moderatos moueri decet, vt colant sobrietatem seu temperantiam, & *ασουτιαν* illam, quæ comes est tumulentiæ, omnium acerrimè maximèque tanquam pestem naturæ humanæ execrentur.

Finis Epistolæ, die 14 Martij, anno 1547.

D O M I N I C A L Æ T A R È.

Epistola Galat. 4.

FRatres : Scriptum est, quòd Abraham duos filios habebat, unum ex ancilla, & unum ex libera. Verùm is qui ex ancilla natus est, secundum carnem natus est: qui verò ex libera per repromissionem, quæ per allegoriam dicuntur. Nam hæc sunt duo testamenta, unum quidem à monte Sina, in seruitutem generans, quæ est Agar. Nam Agar, Sina mons est in Arabia: confinis est autem ei, quæ nunc vocatur Hierusalem, seruit autem cum filiis suis. At qua sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Scriptum est enim: Latere sterilis quæ non parit, erumpe & clama quæ non parturit; quoniam multi liberi deserta magis,

quàm eius qua habet virum. Nos autem fratres, secundum Isaac promissionis filij sumus: sed quemadmodum tunc is, qui secundum carnem natus erat, persequabatur eum, qui natus erat secundum spiritum, ita & nunc. At quid dicit scriptura? Ejce ancillam & filium illius. Non enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae. Itaque fratres, non sumus ancilla filij, sed liberae.

LOCITRES.

- I. De discrimine noui & veteris Testamenti.
- II. Consolatio opponenda multis tentationibus, et capite 54 Esaiæ.
- III. De bello ἀπὸν δα, quod inter se gerunt duo hominum cætus, vera Ecclesia amplectens Evangelium, & multitudo hypocritarum, quæ nihil nōrunt, nisi legis doctrinam.

De primo Loco.

Vna est doctrina Ecclesiæ Dei, tradita inde vsque ab initio, & propagata certis testimoniis, & certa serie omnium temporum mandata literis per Prophetas & Apostolos, quæ certò docet de voluntate Dei, placatam esse iram Dei propter hunc Pontificem exaudiri inuocantes, iuari & donari inenarrabili læticia in vita per-

ta perpetua. Hæc arcana sapientia longè posita extra conspectum humanæ rationis, discernenda est à Lege & Philosophia, ideóq; Apostoli suam doctrinam Euangelium vocarunt, vt nominis nouitas de discrimine admoneat, quod priusquam enarro, vos adolescentes de duabus rebus, vt videntur, paruis, commonefaciam, videlicet de eloquentia Prophetarum & Apostolorum, & de allegoriis tractandis.

Mihi legenti hunc locum Pauli, & alia dicta in Prophetarum & Apostolorum scriptis, valde errare videntur quidam literati, qui omnem eloquentiæ laudem sacris monumentis detrahunt, & his falsis clamoribus multos à lectione horum librorum abducunt.

Si quis autem requirit integram eloquentiæ descriptionem, is cogitet eloquentiam esse facultatem sapienter aliquid & iusto ordine explicandi, & id quod sentis politè eloquendi, vt delectatione quadam allicias lectorem vel auditorem. Præclarum est enim, quod de inuentione Demosthenes inquit: *ἅπας ὁ λόγος, ἂν ἀπὸ τῶν ἔργων, μάταιόν τι καὶ κενὸν φαίνεται*, id est, Omnis oratio, si desint res, stultum quiddam & inane videtur. Suauissimè etiam Xenophon dixit in Oeconomia, laudans dispositionem: *ἂν ἔν ἄνω ἔδ' εὐχρηστον, ἔδ' ἐ καλὸν ἀνθρώποις, ὡς λάξαις*, id est, Ordine nihil est melius, nec pulchrius.

Cum igitur constet in scriptis Prophetiis & Apostolicis contineri sententias de rebus multis & magnis, & quidem diuinis: Et cum appareat excellens & singulare consilium in

disponendo habuisse Prophetas & Apostolos, fateamur constare illud etiam, præcipuas eloquentiæ virtutes in his scriptis inesse.

Qui autem requirunt ornamenta orationis, hos, si admoneant amicè, docebimus: si calumniosè insectantur, repellere & confutare possumus. Nulla enim vbertas & copia figurarum, deniq; nullus est in verbis aut poetarum aut oratorum tantus ornatus, qui cum libris Propheticis & Apostolicis, præcipuè verò cum Psalmis aut descriptionibus Esaia & Pauli comparari possit.

Sed omitto exemplorum indicationem, quæ cum omnibus piis nota sint, mihi ad commemorandum non sunt necessaria.

Postremò & hoc decus eloquentiæ præcipuum & necessarium in omnibus viris diuinitus excitatis agnoscamus, quòd Græci dicunt, δύνασθαι λέγειν κοινὰ καινῶς, ἢ κατὰ κοινῶς. id est, posse noua & inaudita dicere tanta cum perspicuitate & simplicitate, vt appareant communia: & contrà, res notas & vsitatas semper alia forma verborum ornare, vt videantur nouæ. Hæc virtus in nostris doctoribus potissimum lucet atque conspicitur.

Etenim dogmata arcana & admiranda, quæ longè posita sunt supra Philosophiam & captum humanæ rationis, non tam subtiliter, quàm dilucidè explicat, & formam orationis attempèrant ad nostræ mētis imbecillitatem, quæ fulgorem maiestatis diuinæ sustinere in hac vita nullo modo potest.

Econtra

Econtrà vnam & eandem doctrinam de Lege & Euangelio, quæ est propria horum scriptorum sententia, tot & tam variis verborum luminibus illustrant, vt noua subinde, & nunquam prius audita dicere videantur.

Discrimen Legis & Euangelij, aliàs sæpe repetitum, hoc loco pingitur velut in tabella in imagine coniugum Abrahæ.

Si qui autem desiderant compositionem in periodis sacris, curiosiùs id faciunt, quàm necesse est. Nam cõponere & struere verba sic, vt numeros quosdam efficerent, pauci oratores potuerunt. Isocrates primus intellexit, etiam in soluta oratione, dùm versum effugeret, modum tamen & numerum quendam oportere seruari. Ante hunc enim, verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio nulla erat. Hanc etsi optimus dicendi magister Cicero non solum consecutus est, sed eiusdem etiam amplificator fuit: tamen pauci imitatores (qui omni cura & cogitatione in id incubuerunt, vt sententiæ plerunque numerosè caderent) parem collationem & formam efficere potuerunt. Ac de prima quidem parte, hoc est, de eloquentia scripturæ satis dictum est: sequitur vt doceam, quæ sit ratio tractandi allegorias.

Primum igitur reprehendenda est Origenis & similibus scriptorum audacia, qui omnes sententias scripturæ in allegorias transformarunt. Nam hæc vitiosa consuetudo, & hic ludus immoderatus allego-
 K 4

conscientias in dubitationem de certitudine doctrinæ, quam constat diuinitus traditam esse Prophetis & Apostolis. Verè enim & grauius dixit Epiphanius in refutatione Enthusiastarum: πᾶν τὸ ἀμετρον πανταχῶς λυπηρὸν: Omne immoderatum est insuaue, sicut cursus immoderatus destruit naturam. Vt igitur natura in omnibus motibus & actionibus certam moderatiōem postulat: Ita nos modum quendam adhibeamus in tractandis allegoriis, easque docendi & illustrandi causa interdum verecundè proponamus. Nam tempestiuæ allegoriæ ab artificibus tractatæ atque explicatæ plurimum momenti, cum ad docendos auditores, tum ad delectandos afferre solent.

Sequamur autem in iis tractandis regulam aliàs sæpe repetitam: Si quis habet prophetiam, id est, donum enarrandi conciones diuinas, is dirigat eam ad certam normam, videlicet ad fidei ἀναλογία. Vt enim in portu nauigare tristissimum est, & contra portu soluentes sæpe naufragium faciunt: sicut Vergilius inducit Æneam ægerrimè ferentem amici naufragium, his verbis:

*Oninium pelago & cælo confise sereno,
Nudus in ignota Palinure iacebis arena:*

Ita optima & simplicissima ratio interpretandi scripta Prophetica & Apostolica, debet continere enarrationem intra metas articulorum fidei, nec extra has metas quadam temeritate & stulta confidentia longius euagari.

fi. Hæc enim leuitas, quæ vt Thucydides ait, contemptrix est rerum vſitatarum, & ſerua absurdarum, multos pernicioſos errores omnibus ætatibus peperit. Quapropter maneamus intra metas, quas Deus ipſe bonis interpretibus circumdedit, & ſcripturæ enarrationem, addo & allegoſiarum eruditam tractationem ad vtilis eôſque præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos accommodemus, & hac quidem in parte, vt in cæteris omnibus, Pauli exemplum imitemur, qui allegoſias proponit, non de cæremoniis aut ſimilibus nugis, ſed eas tranſfert ad ornandos & illuſtrandos præcipuos doctrinæ articulos, quales ſunt hi loci, de Lege, de diſcrimine Legis & Euangelij, de beneficijs Chriſti, de noua obediētia. Sed omiſſa longiore enumeratione, de hoc capite quarto ad Galatas breuiter dicam.

Comparat Paulus duo teſtamēta cum duabus coniugibus Abrahæ, quarū vna fuit libera, altera ſeruili conditione. Sicut igitur Agar concubina non venit in ſocietatem bonorum Abrahæ, ſed vnà cum filio domo expulſa eſt. Nam ſerui non manent in domo herili perpetuò, ſed ſtatuto quodā tempore eiiciuntur, non accepta hereditatē, quæ filiorum propria eſt. Sic lex vniuerſa, hoc eſt, diſciplina & cæremoniæ ſine Spiritu ſancto, & ſine agnitione Mediatoris, non poſſunt genus humanū oppreſſum triſtiſſimā ſeruitutē peccati & mortis vindicare in veterem libertatem & dignitatem. Ita enim Chriſtus inquit Iohan. 8.

Qui facit peccatum, seruus est peccati. Quòd si Filius Dei vos liberauerit, verè liberi estis. Ideò lex verè appellatur Testamentum ad seruitutem generans, id est, non liberans homines à tristissimis malis, quibus onerati sunt, à peccato & morte. Imò vt vinum auget calorem in febricitante, nam similia crescunt accessione similibus qualitatum: ita tantum abest, vt lex hæc ingentia mala tollat, vt augeat etiam, magisque exasperet iram.

Ac sine lege quidem ignota omnibus hæc seruitus esse solet. Posteaquam verò aperta & patefacta est legis horrenda accusatio, quæ ipsa specie nos terret, & mirabiles terrores excitat conscientia, tùm demùm agnoscimus, nos esse seruos peccati. Non intelligitur autem hæc doctrina ab Epicuræis aut hypocritis, qui partim securè derident iudicium Dei, partim fascinati sunt aliis opinionibus de disciplina ac ceremoniis, quas iudicant esse iustitiam legis satisfacientem: denique ignota est ardentibus ambitione, & omnibus qui sunt ebrij voluptatibus. Sed à sola Ecclesiapercipitur & cognoscitur in vera pœnitentia, in inuocatione & alijs exercitiis spiritualibus.

Hanc sententiam ignotam humanis iudiciis luculentissimè expressit Paulus cap 7 ad Roman. cùm ait: Ego aliquando sine lege vivebam. Posteaquam verò venit lex, monstrans iudicium Dei irascentis hominum peccatis, ibi peccatum quasi à mortuis excitatum est, & mihi dolores attulit longè maiores, quàm qui

qui hominum aut angelorum eloquentia describi possint.

Deinde vt Sara iuxta promissionem genuit Isaac, non seruum, sed filium & hæredem domus paternæ, & omnium facultatum, quæ in ea fuerunt: ita Ecclesia nascitur non quidem ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed Deo regenerante corda per Euangelium & Spiritum sanctum, sicut Ioh. 1 & 3 dicitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Item: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.

Porro vt filius à patre accipit iustam & legitimam hæreditatem: sic Ecclesia erit sociæ & hæres illius æternæ beatitudinis, in qua fruetur dulcissima consuetudine Dei, atque eiusdem sapientia, iustitia, & vita perpetua. Hæc summa est allegoriæ à Paulo propositæ, quæ quàm pulchrè pingat discrimen Legis & Euangelij: Item, veteris & noui Testamenti, nemini obscurum esse potest, præsertim consideranti historias in Genesi traditas, quæ omnibus piis notæ esse debent.

De secundo Loco.

Etsi caput 54. Esaïæ à me quidem non potest explicari pro dignitate: tamen attingere volui, vt adolescentes eam concionem considerent, & statuunt, occurrere Prophetam præci-

præcipuis animorum nostrorū curis & solici-
tudinibus, & opponere cōsolationes maximè
congruentes. Impossibile est, non obstupesce-
re rationem humanam, si conferat Ecclesiam
ad imperia mundi, aut reliquos hominum
cœtus, velut ad Turcicam multitudinem, flo-
rentem opibus, potentia, & magnitudine suc-
cessuum. Cùm enim infinita sit multitudo ho-
minum aduersantium veræ doctrinæ Euan-
gelij, & in mundo teneant imperia impij: è-
contrà exigua sit Ecclesia, & spreta atque abie-
cta in mundo, qualis pingitur in imagine cor-
ruçæ, quæ Græcis est hypolais, quæ nomen ha-
bet, quòd humi ad saxa nidificet. Hac specie
multi offensi à Deo deficiunt, & à vera Ecclesia
aberrant, ac difficile est eluctari ex hac tenta-
tione.

Sed opponi ei oportet cōmonefactionem
seu cōsolationē ab Esaia traditam: *Lætare ste-
rilis, quæ non paris, &c:* quæ confirmat Eccle-
siam, vt statuatur, se salutariter laboraturam esse,
& tandem percepturam esse vberem fructum
laboris, id est, cōseruationem doctrinæ & au-
ditorum, qui inenarrabili læticia in vita per-
petua donabuntur.

Et si enim magis conspiciuntur acerrimi la-
bores militiæ, quos sustinuerunt Cyrus, Ale-
xander, Scipio, C. Cæsar, Augustus & similes,
qui politias aut constituerunt, aut collapsas
iterum erexerunt tamē Ecclesia res longè ma-
iores & salutare hominum generi efficit atq;
assequitur. Nam exiguo tempore profunt la-
bores

bres Augusti & Scipionis, cum politiæ tantum ad tempus manserint, sed æterni fructus sunt docentium, qui colligunt Deo Ecclesiam, & ornantur ipsi æternis præmiis. Nemo Romæ in senatu existimabat diu mansuram esse hanc doctrinam, quam Paulus circumferrebat, sed manent Paulus ipse, discipuli, & doctrina ad omnem æternitatem. Hac igitur dulcissima consolatione nos quoque sustentemus. Non videtur mansurus esse hic status Ecclesiarum & scholarum, qui Dei beneficio iam constitutus est, luce Euangelij reddita, sed mansurus est tamen, etiamsi mundus & Diaboli aduersantur, sicut alibi Christus inquit: Portæ inferorum non præualebant aduersus Ecclesiam.

Deinde, cum agnoscat Ecclesia, se subiectam esse isti ingenti moli ærumnarum propter peccatum, angitur sæpenumerò de voluntate Dei, utrum ab ipso inter tot horrenda signa iræ Dei, & inter pœnas quotidianas ametur & diligatur, an cõtrà ab eodem deserta & abiecta sit. Hoc certamen multò difficilius est superiore. Sed huic tristissimæ cogitationi de abiectioe, opponenda est vox Elaiæ de misericordia, neq; incerta, ut est hominum benevolentia, sed fixa & stabilis, quæ nunquam ab Ecclesia abalièatur. His enim verbis Deus ipse Ecclesiam consolatur: Exiguo momento dispersi te, sed immensa misericordia te rursus congregabo, perinde ut *πανάγιστα*, hoc est, tabulæ fractæ navis in portu colligi solent. Item,
 Paruo

Paruo tempore, cùm irascerer, abscondi faciem meam, verùm æterna misericordia velut osculans suauissimè complectar. Hæc dicit Redemptor tuus Dominus.

Sicut arcus cœlestis signum est, quod mihi in memoriam reuocat fœdus cum Noah factum, in quo constantissimè asseueravi, me nullo vnquam tempore deinceps terram oppressurum esse aquis diluuij, & hoc fœdus probè fixum & stabilitum est: ita nunc trado tibi promissionem, iureiurando confirmatam, de liberatione pœnarum. Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent, misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus patris meæ non mouebitur, dicit Misericors Dominus. Neque enim aliis verbis magnitudo misericordiæ diuinæ magis propriè describi potest, quàm quæ sunt in ipsis Prophetis.

Tertiò cùm multos frangat & debilitet hostium Ecclesiæ potentia, affirmat Propheta, inanes & irritos fore tumultus impiorum, qui Ecclesiam delere ex hominum memoria conantur. Omne vas seu instrumentum in perniciem Ecclesiæ paratum, nihil efficiet atque assequetur, & omnem linguam, quæ odiosè tibi repugnat, iudicio tuo condemnabis. Hæc consolatio illustrior erit repetenti historiam Ecclesiæ, inde vsque ab initio mirabiliter seruata ac defensæ.

Cùm in Ægypto edictum à rege propositum esset, vt recens editi fœtus necarentur, & Ægyptij

Ægyptij tentarent omnes vias delendi & pre-
mendi populi Iſraël annis totis 80: tamen De-
us eam gentem mirabiliter ſeruauit & auxit,
& defendit poſtea in deſerto, item in exilio
Babylonico. Denique tota hiſtoria Eccle-
ſiæ inde uſque ab initio mundi continet hu-
ius generis exempla plurima, quæ oſtendunt,
Eccleſiam aſiduè verſari in periculis, quæ hu-
manis conſiliis diſcuti non poſſunt, & tamen
ſeruari eam teſtatur & regi diuinitus.

Cùm igitur omnibus terroribus opponat
conſolationes dulciſſimas & ſuauiſſimas, ſæpe
eas conſideremus, vt nos in his aſiduè pericu-
lis, quæ coniuncta ſunt cum Euangelij profes-
ſione, confirmet, & earum cogitatione fidem
& fiduciam Chriſti in nobis excitemus.

De tertio Loco.

Semper in mundo, poſt editam promiſſio-
nem de ſemine, duo cœtus hominum fue-
runt: vnus veræ Eccleſiæ, quæ amplectitur &
proſitetur doctrinam Euangelij à Deo tradi-
tam, & natiuam eius ſententiam in inuocati-
one & aliis exercitiis pietatis retinet. Alter
cœtus, qui veram Eccleſiam & numero & au-
toritate politica vincit, eſt hypocritarum, & e-
orum, qui ſibi titulos Eccleſiæ falſò arrogat,
propter carnales quaſdam prærogatiuas, quas
vno verſiculo complectitur Iohannes.

Non ex ſanguinibus, id eſt, Eccleſia nõ ge-
neratur propagatiõe carnali, ſicut Iudæi glori-
antur

antur, se populum Dei esse, ob hanc potissimum causam, quòd sint posterì Abrahæ. Neque ex voluntate carnis, id est, per successiõnem aut electionem humanam, quam nunc arrogantissimè prædicat collegia Episcoporum & Cardinalium. Deinde non fit Ecclesia voluntate carnis, id est, per imitationem patrum, sicut multi superstitionè imitantes quasdam ceremonias patrum, se illorum similes esse arbitrantur.

Hic cœtus hypocritarum acerrimè odit ac detestatur Ecclesiam, velut pestem humani generis. Cùm enim Ecclesia reprehendat errores & idola mundi, & monstret veram Religionem, hoc est, pietatem & cultum Dei, ægerimè ferunt hypocritæ hanc censuram, qui nolunt sibi detrahi opinionem sapientiæ, iustitiæ, & aliarum virtutum: idè Ecclesiam atrocissimè accusant & execrantur tanquam hoste Dei, & ei crimina omniũ maximè detestanda obiiciunt, motæ seditionis & hæreseos, & vocant eam cùm schismaticam, tùm hæreticam. Neque verò id faciunt solùm, sed insuper addunt Neronianam sæuitiam, & homines propter piam confessionem atrocissimis suppliciis afficiunt.

Hoc atrocissimum & immortale odium, quo Diaboli & hypocritæ persequuntur Ecclesiam, eamque funditùs tollere atque delere conantur, multis descriptionibus significatum est, vt Gen. 3. Deus ipse tanquam facialis aut præco indicit bellum *απορρογ* inter Ecclesiam & Dia-

& Diabolum, cum ait: Semen mulieris conter caput serpentis, & serpens mordebit calcaneum eius. Hoc præconium in Paradyso vocé Dei innumerabilibus tum veteribus, tum recentibus exemplis comprobatum est. Et Paulus insignibus verbis describit huius odij acerbiteratem. Ait enim, Apostolos videri hominibus καθάρματα καὶ περιφρήματα, id est, piacula seu hostias, quas necesse sit, è medio tolli ad placandam iram Dei. Et Christus inquit: Veniet tempus, quando interfectores Apostolorum, & aliorum rectè docentium existimabunt, se λατρείαν præstare Deo, hoc est, cultum excellentem & singularem, quo Deus suavissimè recreetur & afficiatur.

Si quis autem requirit, quæ causa sit huius immanis & acerbissimi odij in hypocritis adversus Ecclesiam, nihil est quod expedire tam facile possimus: Etsi enim multæ sunt causæ, quæ hypocritas impellunt, vt omnem regni sui conatum in nostram pernitiem parent atque meditentur: tamen ex hoc fonte potissimum oritur dissidium inter Ecclesiam & hypocritas, quòd de Deo, & de vera inuocatione alias opiniones in animis hypocritæ circumferunt, & has reprehendi nolunt: aliam verò doctrinam de his maximis rebus Ecclesia amplectitur & profitetur.

Est enim verissima apud Ciceronem amicitia descriptio, cum inquit: Amicitiam esse omnium rerum diuinarum humanarumque summam consensionem. Cum enim de religio-

ne mentes hominum variis & diuersis opinionibus imbutæ sint, fieri non potest, vt voluntatum consensio atque concordia de cæteris rebus inter homines retineatur. Tradunt enim Physici, affectus esse motus in voluntate aut corde, qui sequuntur cogitationem, quæ cùm fallitur, affectus quoque eam comitantes labi, errare, ac decipi necesse est.

Ideò Christus ante extremum agonem nõ frustra à Deo precatur doctrinæ concordiam & summam consensionem: Oro, inquit, Pater, vt in nobis vnum sint, hoc est, eandem, non diuersas sententias amplectantur de vera agnitione & vero cultu Dei. Vt enim gubernator in specula sedens prospicit futuras tempestates: Ita Christus secum tacitus reperens, quantis iam inde vsque ab initio motibus Ecclesia quassata sit propter doctrinæ corruptelas ac pericula, quæ impendebant, posteritati prospiciens, cõtendit toto pectore, ac vota ardentissima fecit, vt pater æternus ^{omnibus} Ecclesiæ conseruet. Hæc de tertio loco, qui latissimè patet, breuiter dicta sint.

Finis Epistolæ, die 21 Martij, anno Domini

1547, in vrbe Parthenope.

D O M I N I C A

I V D I C A.

Epistola Hebr. 9.

Christus accedens Pontifex futurorum bonorum, per mains ac perfectius tabernaculo

naculum, non manu factum, hoc est, non huius structurae, neque per sanguinem hircorum ac vitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, aeterna redemptione reperta. Nam si sanguis taurorum & hircorum & cinis iuuenta, aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum aeternum seipsum obtulit immaculatum Deo, purgavit conscientiam vestram à mortuis operibus, ad seruiendum Deo viventi? Et ob id novi Testamēti conciliator est, ut morte intercedente, ad redemptionem, earum prauaricationum, qua fuerant sub priori testamento, ij qui vocati sunt, promissionē accipiant aeternae hereditatis.

V Nus est præcipuus Locus Epistolæ ad Hebræos, videlicet, doctrina de sacerdotio Christi, de quo scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedech. Christus enim verè est summus sacerdos, cui hæc definitio conuenit: Sacerdos est persona, quæ promissionem diuinam habet, vt certò statuere possit se exaudiri, vocata mandato diuino, vt doceat Euangelium, & oret ac sacrificet pro aliis.

Hæc propriissimè ac primùm cōpetunt Filio Dei, quia promissionem habet, qua certò scit se exaudiri, iuxta illud: Hic est Filius meus di-

lectus, quo delector. Et 1 Timoth. 2. Vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Et hic Filius protulit arcanum decretum de reconciliatione, ex sinu æterni Patris, vt Iohann. 1 dicitur: Vnigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Et Iohan. 17: Non pro eis tantum oro, sed pro omnibus, qui credent per verbum eorum in me. Et Esai. 53 scriptum est: Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Postremò & sacrificium pro nobis obtulit, & quidem id sacrificium nobis applicauit, sicut expressè inquit Iohan. 17. Pro eis ego sacrifico me, vt ipsi sint sanctificati in veritate. Et Matth. 20. Filius Dei venit dare animam suam $\lambdaύτρον$ pro multis.

Hæc autè applicatio fide apprehendèda est, vt Act. 10 dicitur: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Hoc dictum postulat, vt fide accipiant beneficium Christi, id est, statuamus verè nobis donari remissionem peccatorum propter huius Mediatoris sacrificium & intercessionem.

Multi autem à nobis quærere solent, non aliqua curiositate, sed vera pietate adducti, quæ causa Christum impulerit, vt pœnas, mortem, ac supplicia perferret? Nobis in Ecclesia non difficilis, neque obscura responsio est.

Narrant Regem Hispanicum Alphonsum, visitato more Principum, suo quodam symbolo dele-

delectatum esse. Passim enim pinxit Pellicanum fodientem rostro pectus, & elicentē sanguinē ad pullos pascendos. Huic picture addidit Epigramma: Pro lege & pro grege; significans Principem omnia pericula adire debere, & religionis ornandæ causa, & pro populi defensione. Huius honestissimi versiculi exemplum maximè in Christo conspectum est.

Cùm enim nollet Deus totum genus humanum perire, & tamen iustitia Dei compensationem & pœnam pro peccatis postularet: Filius factus est deprecator, & pœnam ac horrendam iram Dei in sese deriuavit, vt nobis Pater placaretur.

Fuit igitur causa impulsiva passionis Christi lex, quæ est æterna & immota regula iustitiæ in mente diuina, obligans omnes creaturas rationales vel ad obedientiam, vel ad pœnam. Cùm autem nulla creatura magnitudinem iræ Dei & horribilium pœnarum perferre ac sustinere posset, arcano consilio æterni Patris, Filij & Spiritus sancti decretum est, vt hic Filius pro nobis victima fieret, vt iusta ira Dei placata, genus humanum rursus in gratiam reciperetur.

Finalis causa passionis fuit, vt magnæ parti generis humani iustitia & gloria æterna redderetur, & Deus haberet æternam Ecclesiam, à qua agnosceretur & celebraretur, vt Psalmus 22 dicit: Apud te laus mea. In Ecclesia magna confitebor tibi, vota mea reddam in conspe-

et uimentium eum. Hæ causæ semper cogitentur, quoties de passione & sacrificio Filij Dei differitur.

Finis Epistole, die 2 Aprilis, anno Christi

1547.

DOMINICA PAL- MARVM.

Epistola Philip. 2.

IS affectus sit in uobis, qui fuit & in Christo Iesu: qui cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est, ut esset æqualis Deo, sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & Deus illum in summam extulit sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu se flectat, cælestium & terrestrium & infernorum, omniſque lingua confiteatur, quòd Dominus sit Iesus Christus ad gloriam Dei Patris.

ONCIO παραυετικὴν est, in qua Paulus piis omnibus hortator est, ut Christi humilitatem sibi ad imitandum proponant. Etſi enim multa

multa sunt argumenta, quæ nos mouere debent, vt hanc virtutem, quæ vocatur humilitas, amemus & colamus: tamen longè omnibus præstat, Christi liberatoris nostri exemplum, quod hîc apertè & luculentè à Paulo expositum est. Sed quoniam in Græca lectione aliquæ particulæ occurrunt, quarum ignorantia errores & quasi noctem quandam imperitis offundit, antequâ de re dicere instituo, de versione pauca dicam, nō quod mihi potior sit hoc quidem tempore refutatio ineruditorum interpretum, sed vt natiua vocum significatione monstrata, Paulinæ concioni aliquid lucis addatur.

ὄχι ἄρπαγμα ἢ γήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, id est, non rapuit æqualitatem Dei. Sæpè enim in Græca lingua duæ voces ita iunguntur, vt altera tantùm reddenda sit atque exprimenda. Sic Ptolomæus lib. 1. de iudiciis Astrologicis has formas verborum libenter vsurpat: ποιῆσαι μετάβασιν, ποιῆσαι βάσιν, pro transire & apparere. Thucyd. lib. 8. στρομβιλίδης λάμβανον ἀτήχισον ἑσανέλων, καὶ σκέπη μὲν καὶ ἀνδράποδα ἀρπαγῶν ποιησάμενος. id est, Strombilides occupato Lampſaco, quod non erat munitum, rapuit vasâ & mancipia. Hanc Græcæ linguæ consuetudinem Paulus imitatus est, ac dixit, ἢ γήσατο ἄρπαγμα, pro rapere.

Deinde oratio infinitiua, τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, conuerti debet in nomen, vt sæpè fit apud Græcos, præsertim quando articulus neutri generis præponitur. Est igitur simplicissima & pla-

nissima versio huius loci: Non rapuit æqualitate id est, non exeruit suas vires, non usus est sua potentia contra vocationem, sed λόγος in Christo requieuit, vt natura humana crucifigi & mori posset.

καὶ χήματι ἐνεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, id est, affectu inuentus est vt homo. Etsi enim χήμα proprie significat gestum: tamen eadē vox idem alibi præ se fert, quod affectus, qui reuera quasi gestus quidam cordis est. In hac ipsa significatione legitur apud Paulum 1 Corinth. 7: παράγει τὸ χήμα κόσμος τῆς, id est, affectus huius mundi transit. Taxat enim πλεονεχθήματα & multiplices corruptelas, quæ in contractibus à Deo ordinatis hominum malicia misceri solent. Hos affectus ait interituros esse.

Quis autem potest magnitudinem huius dicti enarrare, quòd subiicit se Filius Dei tantam reum tantarum turpitudinum, quibus se turpissimi idolorum cultores, parricidæ, & alij flagitiosi homines polluerunt. Iacuit enim Christus coram æterno Patre prostratus, iram sustinens, quasi ipse se meis, tuis, & omnium hominum peccatis contaminasset. Hæc non est Rhetorica & inanis amplificatio, sed verè fuit talis dolor Christi deriuantis in se iram Dei, ac si ipse admisisset nostra delicta.

Hanc humilitatem, cum Filius Dei præstiterit, cum nostra probra, & nostram deformitatem in se deriuarit, pudeat nos nostræ superbix, arrogantix, & vanitatis, quòd nolumus exiguam iacturam nostræ opinionis pati, sed
 offerimus

fferimus nos, quasi vertice cœlum tangentes,
& blandimur ipsi nobis, quasi antecellamus
omnibus sapientia.

Vt igitur Rex Assyrius, teste Herodoto,
hunc versiculum in sculpi iussit statuar, quæ i-
pli post mortem erecta est: *εἰς ἐμὴν ὁμιλίαν ἐυσέβητος*
ἦν, id est, meo exemplo commonefactus di-
sce iustitiam: Ita Christus verè & sine simula-
tione de se prædicat: Discite à me, quia mitis
sum, & humilis corde, & c.

*Finis Epistolarum ab Aduentu vsque ad Pa-
scha, in vrbe Parthenope, 1547.*

IN FESTO PA- SCHATIS.

Epistola I Corinth. 5.

FRATRES: Expurgate itaque vetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis in-
fermentati. Nam & Pascha nostrum pro
nobis immolatus est Christus. Itaque festum
celebremus non in fermento veteri, nec in
fermento malitia & versutia, sed in azymis
sinceritatis & veritatis.

LOCI PRAECIPVI TRES.

I. De peccato originis reprimendo atque extin-
guendo.

L 5

II. De typo Paschatis.

III. De noua obedientia.

De primo Loco.

Etsi Paulus in hoc capite differit de Iurisdictione, qua contumaces & polluti manifestis sceleribus ex Ecclesia eiiciendi sunt: tamen nos in hac enarratione regulam Ciceronis sequemur, qui in libris de oratore sic inquit: Ornatisimæ sunt orationes ex, quæ latissimè vagantur, & à priuata & singulari controuersia se ad vniuersi generis vim explicandam conferunt & conuertunt, vt ij, qui audiunt, natura & genere & vniuersa re cognita, de singulis rebus statuere possint. Hanc ad consuetudinem exercitationis vos adolescentes est horatus Antonius, atque in minutis angustisque concertationibus ad omnem vitam varietatemq; differendi traducendos putauit. Quare de fermento in genere dicemus, & hanc concionem transferemus ad malum originis reprimendum atque extirpandum.

Et primùm obseruetur græca vox ζῦμα, quæ dicitur, ἀπὸ τῆς ζέω, id est, à feruendo. Ea enim vis est atque natura fermenti, vt partes massæ frumentariæ non cupulet solùm, sed etiã inflet atq; excitet, nec vnquam cõquiescerete sinat, sed instar vèti eas agitet. Hæc imago venustissimè pingit naturã peccati originalis. Etsi enim hæc infirma natura hominum vtcunque regit actiones ad vitam ciuilem pertinentes, &

mem.

membra in officio continet: tamen vt Vergilius de Ænea inquit: Spem vultu simulat, premit alto corde dolorem: Ita nos quoque disciplinam præstantes assiduè circumferimus naturæ prauitatem & malitiam. Nam mentes de Deo prauè sentiunt. Alij enim iudicant nihil omninò esse Deum, & hoc esse nomen solum inane, totàmque de diis immortalibus opinionem fictam esse ab hominibus sapientibus, Reip. causa, vt quos ratio non posset, eos ad officium religio duceret.

Alij etsi conuincuntur legibus motuum cœlestium & aliis testimoniis, vt hunc mundum ab æterna mente opifice conditum esse fateri cogantur: Tamen illi ipsi, cùm rerum humanarum confusiones intuentur, tùm negligi se ac desereri in magnis ærumnis vident, experiuntur assensionem illam omnem elabi, & quasi lumen quoddam densissima caligine inuolutum tandem penitùs extinguui.

Sunt autem alij, & hi quidem magni atque nobiles, qui etsi mentem à vulgi opinionibus abducunt, nec statuis diuinitatem tribuunt, sed sapientissima ratione Deum quaerunt, ac definiunt esse mentem æternam, causam boni in natura: tamen à Deo aberrant. Quid ita? inquiet aliquis. Quam requiris descriptionem magis propriam? Assentior de naturâ Dei eruditè cogitatam esse hanc Platonis definitionem, sed de essentia distincta tribus personis, & de voluntate Dei & dubitat Plato ipse, & relinquit in dubitatione alios *χειμαζόμενος*

μένους ἐν λόγῳ, vt ipsius verbo vtar. Nec Plato, nec Mahometes nouit, an recipiat ac exaudiat Deus indignos, & cur recipiat. Constat igitur, mentem non illustratam Spiritu sancto impediri multis tetrīs erroribus ac dubitationibus, quò minùs Deum ita, vti deberet, agnoscat.

Veniamus nunc ad hominum voluntates, quæ excusso rectore Deo ludunt securè, & frenos cæcis ac temerariis cupiditatibus laxant, fremunt aduersus Deum in calamitatibus, denique circumferunt contemptum iudicij diuini, amorem sui, ambitionem, studium premendi imbecilliores, fiduciam suæ potentia, odium veræ doctrinæ, & alios vitiosos & furentes motus. Hæc mala sæpe describuntur non solùm à Prophetis & Apostolis, sed etiam à sapientibus Ethnicis, vt Esa. 59 de impiis dicitur: Viam pacis non nouerunt, non est timor Dei ante oculos eorum. Et Cyclops, qui est imago cætus impiorum, apud Euripidem inquit: Non vlla expauesco numina cœlitum, sed victimas vni deorum maximo ventri offero, deos ignoro cæteros.

Sed tanta est huius mali magnitudo, vt eam nulla vox angelorum & hominum satis describere possit. Accedo igitur ad cordis multiplicem ἀταξίαν, quam ne ipsam quidem in-
 umbrare suis verbis, ne dum figurare queam, aut explicare oratione. Quod enim fretum tot motus, tantas, tam varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes & x-
 stus

stus inordinatos habet cordis humani fermentatio? Etsi enim affectus per se & suo genere res bonæ sunt: tamen hæc ingens confusio & perturbatio motuum cordis nõ à Deo, sed aliunde orta & profecta est, videlicet à peccato, quòd simul atque in lucem editi atque suscepti sumus, cõtinuò nobiscum velut signa reatus circumferimus.

Nam motus cordis sine vlla exceptione regi debebant luce diuina, quæ monstrat, quo ordine res expetendæ sint. Vult Deus amari sobolem, sed ita, vt cultus primæ tabulæ huic amori anteferatur, sicut præcipit Christus: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Vult Deus, lætari nos præsentia atque vsu rerum corporalium, quas concessu & beneficio ipsius possidemus, sed ea lege atque conditione, vt lætitiã nostrã primùm in ipso tanquàm in autore & fonte bonitatis acquiescat. Sed hic ordo nunc aut omninò, aut magna ex parte inuersus atque conturbatus est. Corda magis lætatur possessione opum & voluptatum, quàm Dei fauore & beneuolentiã. Ardentiùs diligitur coniunx quàm Deus, sicut adolescens ille apud Plautum ait: Malo me ista mulier amet, quàm Dij.

Nullum præterea tristiùs monstrum, nec sauior vlla pestis Stygiis sese extulit vndis, quàm immanis vindictæ cupiditas, quæ sæpè impellit homines, vt discordias excitent perniciosas sibi & aliis. Vt Coriolanus irritatus iniusta condemnatione bellum patriæ intulit.

lit. Nam difficile est irato & ardenti cupiditate vindictæ, cohibere se, quò minus extra metas erumpat, vt verissimè dixit Pindarus: Ira etiam sapientes turbat, vt peccent. Et Iuuenalis Satyra 13. At vindicta bonum vita iucundius ipsa.

Hæc exempla satis declarât, qualis & quanta sit *arâ & la* motuum cordis humani. Sic cor libidinibus inflammatum omnia rabiðè appetit cum inexplebili cupiditate, quòque affluentiùs voluptates vndique haurit, eò grauiùs ardentiùsque fitit.

Spero ex his quæ dixi, non esse obscurum, quid Paulus vocet vetus fermentum, videlicet massam peccati, quam à parentibus primis tanquam iustam & legitimam hæreditatem accepimus: & hæc quidem massa nunquam ocio languet, sed assiduè gignit venenatas dubitationes de Deo, de prouidentia, de vera doctrina, quæ voluntatem Dei nobis patefacit, denique ciet innumerabiles procellas in voluntate & corde, vt verbi causa, securitatem prophanam, diffidentiam, impatientiam &c.

Hanc tantam malorum segetem Paulus vna appellatione fermèti complexus est, cùmque iubet expurgari eam atque exterminari, idem omninò præcipit, quod alibi dicit: Si actiones carnis, id est reliquias veteris fermenti, hærentes in hac natura hominum vniuersa, & singulis eius partibus, mortificabitis spiritu, id est, veris, non simulatis motibus Spiritus sancti, cuiusmodi sunt, vera penitentia.

tentia, fides, inuocatio, tolerantia in afflictionibus; viuetis, hoc est, retinebitis beneuolentiam Dei, & possessionem permanentium bonorum, Spiritum sanctum, & vitam æternam.

Subiiciet autem aliquis: Nihil opus est tali purgatione, cum Paulus disertè affirmet, nos esse *ἀζυμοις*. Est enim nota omnibus sententia Hippocratis: Corpora munda, quæ nihil habent fordium, non indigere purgatione. Et Christus inquit Iohan. 13. Qui lotus est, non indiget vt lauetur.

Non obscura est, neque difficilis ad explicandum hæc obiectio, si doctrinam prædicamentorum animo repetamus, & principalem significationem vocabulorum consideremus. Nam verba, vt Dialectici tradunt, collocantur in prædicamentis, & quasi in classes suas distribuuntur secundum principalem significationem.

Sciunt igitur studiosi, vocabulum fermenti in hac oratione, cum Paulus ait: Expurgate *πάλαιον ζύμω*, referendum esse ad secundam qualitatis speciem, quæ Græcis dicitur *φυσικὴ ἐδύναμια*. Significat enim morbum originis, & fructus quos arbor vitiosa gignit.

Nec fieri potest, vt ante obitum, supremæque funera vitæ funditè ex hac misera & mortali natura deleatur radix peccati, quæ tamè in dies singulos magis magisque attenuari debet. Quòd verò disertè inquit, nos esse *ἀζυμοις*, id est, expertes fermenti, id principaliter ac propriè

piè de relatione, hoc est, de imputatione diuina intelligas, qua Deus propter Filium nos recipit, & mundos pronunciat, perinde ac si lege integram & perfectam obedientiam præstitissemus.

Hic cogitet pia mens, quanta vis sit amoris diuini erga nos, quod recipit non modò personam nostram horribiliter pollutam & ream, sed insuper obedientiam nostram, quanquam manca sit & imperfecta, iudicio ac testimonio suo comprobatur, & honestissimum de ea præconium facit, vocans eam sacrificium, *λογικὴν λατρείαν*, aliisque amplissimis titulis ornans.

Postremò sicut aliàs sæpe hortator fui studiosis veræ doctrinæ Euangelij: Ita adhuc sum, vt in bonis artibus multum operæ studijque ponant, præsertim cum res ipsa ostendat, scripta Prophetica & Apostolica sine multiplici eruditione & magna varietate artium enarrari non posse, vt verbi causa, hunc versiculum: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis *ἀζύμοι*; nullus interpres luculentè enarrare potest sine cognitione Græcæ linguæ, quæ monstrat originem vocabulorum, & sine Dialectica coniuncta cum distributione potentiæ animæ. Ad mentem igitur & colant studiosi bonas artes, & has linguas, in quibus Deus oracula sua nobis tradidit. Imò quæ sunt velut fasciolarum illarum, quibus Christus inuolutus est.

Hanc commonefactionem adieci, quia omnes

omnes in hoc genere adhortationes prodesse iuuenibus intelligo.

De secundo Loco.

Multa nos monet ritus veteris Paschatis: Vt enim in primo Paschate Deus transiens per Ægyptum, interfecit omnes primogenitos, & horribilem iram aduersus peccata declarauit, e contra seruauit Israëlitas, quorum postes erant conspersi sanguine agni: ita omnibus ætatibus Deus transit per mundum, colligens sibi æternam Ecclesiam ex genere humano, & huic parcit, quia tincta est sanguine Filij Dei, quem voluit esse *μέστω καὶ ἐπέτω, καὶ ἀρχιερέα*, deletis interim & miserabiliter oppressis omnibus impiis, qui pertinaciter defendunt idola, & cædibus iniustis grassantur, denique libidinibus sese polluunt, quæ tam tetra sunt, vt eas fugiat & reformidet oratio. Sed tota Paschatis allegoria aliâs copiosius enarrata est.

De tertio Loco.

Celebremus festum in azymis sinceritatis & veritatis. Veritatem opponit mendaciis & falsis opinionibus, & vocat veritatem veræ doctrinæ de Deo agnitionem & confessionem; *ἐλικρινείαν*, id est, candorem opponit hypocri- si, falsæ inuocationi, sine timore, fide, constantia, & vocat sinceritatem non fucatas virtutes, timorem, fidem, inuocationem, constantiam

tiam fidei. Hic etiam Antithesis consideretur. Iniustitiæ apud Græcos duo genera sunt : vnum appellant *κακίαν*, quæ nõ multum differt ab omiffione. Talis *κακία* fuit in Principe Honorio, qui Rauennæ defedit, nec opem tulit Romæ periclitanti. Cui cum nunciatum esset, Romam perditam esse, credidit ille de pugna-cæ Gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse, admiratúsque vehementer, tam subito periisse eum, qui cum Paulo ante festiuissimè luserat. Adeò socordis ingenij Princeps, nec quidquam paternæ auitæque virtutis refe-rens.

Alterum genus *ἀδικίας* Græci vocant *πονη-
γίαν*, id est, iniuriam, quæ nocendi causa de in-
dustria inferitur. Tales *πονηγοί* sunt omnes
Tyranni, qui & studium habent malefa-
ciendi, & plerunque malè faciunt, etsi inter-
dum aliquid boni faciunt. Hi à Paulo tristissi-
ma appellatione describuntur, cum vocat eos
ύασιρα, id est, organa exitialia multis genti-
bus, & vniuersæ hominum societati.

Pausanias honestissimam laudem tribuit
Themistocli, Aristidi, Cimoni, Cononi & ali-
is quibusdam, qui de patria præclarè meriti
sunt. At Periclem, Alcybiadem, Niciam & cæ-
teros, qui in bello Peloponnesiaco fuerunt, vo-
cat sine exceptione *ἀυτόχειρας ἢ καταποντίδας
τῆς ἐλλάδος*, id est, parricidas & euerfores pa-
triæ. Quid autem tristius cogitari potest,
quàm hominem esse pestem aliorum, præser-
tim patriæ & Ecclesiæ? Sanè huic homini non
nasci

nasci optimum esset, proximum autē quam-
 primum mori. Aduersus hoc tantum malum
 assiduè petamus à Deo, vt nos faciat vasa mi-
 sericordiæ, non vasa iræ, quorum cursus infelix
 noceat magnæ parti generis humani, atque i-
 ta precemur: Gressus meos dirige, ne domine-
 tur mihi omnis iniquitas.

*Finis Epistola, Anno Christi 1547, die 26 Aprilis, in
 vrbe Hieræ, in Collegio honestissimo, quod à
 Saxonum gente nomen accepit.*

DOMINICA QVA- SIMODO GENITI.

Epistola 1 Iohan. 5.

OMne quod natum est ex Deo, vincit
 mundum: & hæc est victoria, quæ vin-
 cit mundum, fides vestra. Quis est qui vin-
 cit mundū, nisi qui credit quod Iesus est Filius
 Dei? Hic est, qui venit per aquā & sanguinē,
 Iesus Christus: non per aquā solum, sed per a-
 quam & sanguinem. Et spiritus est qui testi-
 ficatur, quoniam spiritus est veritas. Quoni-
 am tres sunt, qui testimonium dant in cælo,
 Pater, Verbum & Spiritus sanctus, & hi tres
 vnum sunt. Et tres sunt qui testimoniū dant
 in terra, spiritus, & aqua, & sanguis, & hi
 tres vnum sunt. Si testimonium hominum

accipimus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium Dei, quo testificatus est de Filio suo. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium in seipso.

Sæpè iam dictum est, tria esse officia boni interpretis, enarrantis scripturam à Deo traditam per Prophetas & Apostolos. Primum officium est Grammaticum, id est, verborum & totius orationis, qua Prophete & Apostoli vtuntur, germana & simplex declaratio. Cùm enim verbarum notæ sint, fieri non potest, vt natia sententia optimarum rerum retineatur, nisi hæc Grammatica & puerilis diligentia adhibeatur in exponendo genere sermonis. Verissimum enim illud est, quod Aristoteles inquit: Hos qui vires vocum non tenent, perinde decipi, vt falluntur in computando imperiti Arithmetices.

Secundum officium boni interpretis est Dialecticum, id est, monstrare imperitis ordinem sententiarum in concionibus Prophetis & Apostolicis, atque ostendere consilium, quid, cur dicatur, ex quibus fontibus singulæ partes manent, ad quem finem referendæ sint. Nam hæc commonefactio longè plus conducit ad veram scripturæ intelligentiam, quàm moles commentariorum immensæ, in quibus τὰ πάρεργα τῶν ἔργων πλείω γίνονται.

Tertium munus est, vt sit testis veræ sententia

tia accepta à Christo, & per Apostolos ad nos
 usque propagata. Summo etiam studio curaque
 refuret omnes corruptelas, quae transformant
 Evangelium in Legem aut Philosophicas opi-
 niones. De hoc postremo munere Christus
 inquit Iohan. 15. Vos testes mei eritis. Et Pau-
 lus in Episcopo utrunque requirit: *ἵνα δυνατὸς*
ᾖ καὶ τοῖς ἀντιλέγοις ἐλέγχειν.

Et si autem multi nos exagitant, ac superbè
 derident, quòd in Pauli & aliorum scriptorum
 enarratione nihil nisi Grammaticam operam
 praestare videmur: tamen certò nobis persua-
 deamus, vtiliorem esse Ecclesiae Dei magisque
 salutarem hanc qualemcunque diligentiam
 enarrandi vocabula & phrasas, quàm longas
 & nugaces declamationes de choris angelo-
 rum, deque aliis rebus fictis & commentitiis,
 quas stulti quidam nouitatis affectatores im-
 piè mirantur. Demus sanè hoc aduersariis,
 vt mirificam voluptatem ex his lusibus inge-
 niorum capiant, & verè sint, iuxta Cleonis sen-
 tentiam, *ὑπερόπται τῶν εἰωθότων, καὶ δέλοισι τῶν ἀτό-*
πων, id est, contemptores rerum vsitatarum, &
 serui absurdarum: Nos contra velut infantes
 & lactentes Grammaticorum munere & offi-
 cio fungamur, nec dubitemus, hunc laborem
 nostrum, quanquam puerilis & penè ridicu-
 lus videatur, tamen Ecclesiae Dei profuturum
 esse, sicut Paulus constantissimè asseuerat
 1 Corinth. 15. *κόποι ὑμῶν ὑπὲρ κενὸς ἐν κυρίῳ.*

Hæc idèò praefatus sum, vt lector intelligat,
 quid ex nostra commentatione in caput 5 E-

pistolæ Iohannis expectare debeat. Nam & phrasin Apostoli declarabimus, quæ dissimilis est orationi Pauli, & ordinem sententiarum indicabimus. Denique prudenter huic commentationi intertexemus refutationes falsarum opinionum, quæ lucem his sententiis eripiunt, & quasi noctem quandam offundunt.

*Omnis qui credit, Iesum esse Christum,
natus est ex Deo.*

Prima sententia docet nos de re omnium maxima & saluberrima. Omnes enim anxie quarunt, quæ res nobis in patriam, è qua pulsi sumus, patefaciat aditum, quæ pacem nobis cum Deo conciliet, quæ nos ex inimicis amicos, ex alienis filios Dei charissimos faciat. Iohannes vno versu totum locum conficit: Omnis qui credit Iesum esse Christum, natus est ex Deo. Docet enim, Ecclesiam non propagari carnali generatione, nec successione, quæ fit per electionem, ut cum collegia eligunt Episcopos, nec per imitationem humanam, ut cum hypocritæ imitantur ritus piorum. Sed homines fieri membra Ecclesiæ, & socios æternæ beatitudinis, Deo regenerante corda per Euangelium & Spiritum sanctum. Sic alibi inquit: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Item: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum,

Hang

Hanc doctrinam necesse est assidue proponi & inculcari, partim ad refutandos Phariseos, & alias humanas persuasiones, quæ longè ab ipsa distant atq; à veritate, partim ad nos ipsos erudiendos & confirmandos de hac sententia, quæ est propria & præcipua Evangelij, videlicet non aliter consequi homines à Deo remissionem peccatorum, coniunctam donatione Spiritus Sancti & vitæ perpetuæ, nisi hac ipsa fide, id est, fiducia promissæ misericordix propter Christum *μεσίτην ἢ ἐνέτην, ἢ ἀρχι-επίσκοπον* gratis. Agnoscis igitur summam Evangelij eruditissimè comprehensam esse hac breui oratiuncula: Omnis, qui credit Iesum esse Christum, natus est ex Deo. Sic & alibi dicitur: Hæc scripta sunt ut credatis Iesum esse Christum Filium Dei, ut credentes vitam habeatis in nomine eius.

*Omnis qui Patrem diligit, haud dubiè
& illum amat, qui ex eodem patre
genitus est.*

Secunda propositio concionatur de dilectione Dei & proximi, quæ fidem necessariò sequitur. Nam donec mēs fugit Deum, nō potest hoc decus in corde lucere. Postquam verò cor statuit, placatum esse æternū patrem per hunc Filium, quem misit in terram, & propter hunc Pontificem exaudiri inuocantes, iuuari, & donari inenarrabili lætitia in vita perpetua. Hac fiducia cor inflammatur, & concipit amorem Dei & proximi. Verissimum est enim

illud, quod vulgò dicitur: Amor amore emittur: vel, vt ameris, amabilis esto. Cùm igitur immensa vis sit paterni illius amoris, quo Deus nos miseros & multipliciter contaminatos complectitur: necesse est in nobis inchoari mutuum amorem, respondetem aliqua ex parte huic cœlesti & diuinæ erga genus humanum charitati.

Huic autem dilectioni, quæ ad Deum refertur, cognata est, vel potius adiuncta *φιλosophία* erga fratres. Etenim, si memoriæ proditum est, Pub. Scipionem, cui à virtute Africano cognomen fuit, tanto amore erga fratrem L. Scipionem fuisse, vt eum in contentione honoris coniunctissimo homini, Lælio prætulit: (Cùm enim ambo, frater & Lælius provinciam Asianam decerni sibi peterent, P. Scipio affirmavit, se legatum fore fratris, si ad eum summa belligerendi contra opulentissimum Asiæ regem Antiochum deferretur) quo tandem animo nos esse debemus erga eos, quos vnus atque idem pater genuit, & nobis sensum fraterni amoris erga omnes Christianos indidit? Hoc cùm ita sit, perspicuum debet esse, Iohannem optimè pulcherrimèque complexum esse summam doctrinæ Christianæ, quæ duabus rebus continetur, fide & dilectione, vt alibi dicitur: Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. Et, dilectio ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

His autem probè stabilitis & fixis, illud ex-
cutien-

tuendum est, vt sciatur, quid sit dilectio, ne relinquantur aliquid vel suspicionis, vel erroris in verbo. Dilectionem Iohannes definit in Epistola cap. 5. Hæc est dilectio Dei, seruare mandata eius cum quadam læticia, quæ oritur ex agnitione misericordiæ, beneficiorum, & præsentia Dei, curantis & recipientis nos propter Filium. Propter hunc Iohannis locum scholastici doctores de dilectione, vt philosophi de iustitia yniuersali, locuti sunt. Sed hæc iustitia dilectionis etsi hic inchoanda est, tamen adhuc valdè imbecilla & exigua est. Ideò oportet cõsolationem illam alteram proponi, quòd propter Filium Dei placeamus.

Mandata eius graua non sunt.

Occupatio est, qua occurrit necessariæ obiectioni. Subiiciet enim aliquis in hac quaestione, impossibilem esse obedientiam, quam lex Dei postulat: Diligas Dominum Deum toto pectore, & proximum sicut teipsum. Hic responderet Iohannes, legem Dei possibilem esse, scilicet per gratiam, quæ duas res cõplectitur: Auxilium Spiritus sancti, adiuuantis nostram imbecillitatem: & gratuitam imputationem, qua Deus propter Christum tegit reliquias peccati in sanctis. Nam vt extaret evidens signum diuini erga nos amoris, Deus largitus est nobis cœlestem illum Spiritum, vt non solùm hoc monitore, sed eodem etiam adiutore, cùm velimus, tùm possimus piè & sanctè viuere. Deinde si quid deest de perfe-

cta & absoluta obedientia (deesse autem plurima omnes pij fatentur) hunc defectum immensa Dei bonitas compensat, quæ in Christo nos consummatos esse pronunciat, tantisper dum in resurrectione vniuersali erimus consummati, accepta integra nouitate, clara luce agnoscente Deum, & obedientia, in qua sentiemus ardentem amorem Dei sine vllis fordibus, & sine morte.

Quod autem scholastici doctores hic intempestiuè disputant de libero arbitrio, vt ipsi vocant, ac contendunt, hominem non renatum posse legi Dei satisfacere, id longè ab re ipsa distat, atque à veritate. Constat enim inter omnes, nisi inter eos, qui ipsi quoque insanunt, naturam humanam non posse efficere atque assequi, vt legi Dei sine Spiritu sancto integrè pareat & obediat. Hæc sententia non tam subtiliter, quàm dilucidè explicata est à Paulo Rom. 8, cum ait, Legem non posse fieri per carnem, id est, ab homine nō renato. Item Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum.

Quare ita statutum habeamus, nullam esse tantam facultatem in humana natura, quæ sine agnitione Mediatoris, & sine instinctu afflatuque Spiritus sancti, legi diuinæ, hoc est, decalogo satisfacere possit. Hæc quanquam ita sint in promptu, vt res disputatione non egeat, sunt tamen à nobis alio loco prolixius explicata.

Quia

*Quia omne quod natum est ex Deo,
vincit mundum.*

Cōfirmatio est superioris occupationis, in hanc sententiam: Si illud, quod minus videtur adesse propter difficultatem, adest Christianis renatis ex aqua & spiritu; consentaneum est, alterum quoque non omninò deesse, quod omnes intelligunt facilius ac expeditius esse. Sunt autem Christiani victores Diaboli & mortis, vt non solum vetera exempla, quæ propter vetustatem ab omni memoria remota sunt, sed etiam exempla quotidiana ostendunt. Hæc enim duo in omnibus tentationibus pij præcipuè faciunt, intuentur verbum Dei, & inde consilium petunt, nec auelli se à verbo patiuntur. Petunt igitur auxilium à victore Christo, & sciunt Ecclesiam talibus certaminibus exerceri, & velle in his certaminibus adesse Filium Dei. Ita omnes sancti vincunt diabolum & mundum, hoc est, tristissimam confusionem peccati & mortis, sicut Iohannes ait: Hæc est victoria vincens mundum, fides nostra, id est, nulla re magis armati paratique esse possumus contra furorem & rabiem grassantis diaboli, quàm fide, id est, agnitione Mediatoris, & petitione auxilij diuini. Hoc posito atque concesso, confitendum est, nō esse prorsus impossibilem piis inchoatam obedientiam seu dilectionem. Hæc summa est argumenti in textu, quam simplicissimè recensui.

Ille

*Ille vincit mundum, qui credit, Iesum
esse Filium Dei.*

Quemadmodum supra definiuit charitatem: ita hoc loco prudenter intertextit Dialecticam descriptionem fidei, de qua vniuersa scriptura Prophetica & Apostolica amplissimum præconium facit. Vult enim discerni fidem & inuocationem Christianam ab aliis religionibus, quæ Turcas, Iudæos, Ethnicos, & alios extra Ecclesiam aut impia fraude, aut anili superstitione obligant. Præcipua autem sunt hæc duo discrimina veræ & falsæ inuocationis: Alterum est de essentia Dei, alterum de voluntate Dei.

Ethnici, Iudæi, Mahometistæ errant omnes de essentia Dei. Nolunt enim hunc esse Deum conditorem, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi crucifixi pro nobis & resuscitati. Negant aliquem esse Filium Dei, genitum ex Patris essentia. Negant Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere: imò execrantur hunc conditorem, quem Ecclesia vera prædicat. Errant igitur de essentia Dei cæteræ gentes, quæ Deum non patefactum, & sine verbo quæ-
runt.

Alterum discrimen veræ & falsæ inuocationis est de voluntate Dei, de qua errant Ethnici, Iudæi, Mahometistæ, & alij hostes Euangelij: quia nec possunt statuere, nec statuunt se exaudiri, & accedere ad Deum volunt sine Mediatore. At Christus ex-
presse

pressè dicit: Qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Item, Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Cùm igitur necesse sit in inuocatione agnoscere Mediatorem Filium Dei, satis apparet, inuocationem omnium gentium a-liarum, quæ Euangelium contemnunt, damnatam esse. Sed de hoc discrimine & aliàs sæpè dictum est, & paulò accuratiùs in titulo de Deo. Quare quæ ad hunc locum pertinent, illinc studiosi assumant.

Finis Epistolæ, die 27 Aprilis, anno Christi

1547.

DOMINICA MISE-
RICORDIÆ.

Epistola 1 Pet. 2.

Christus afflictus est pro nobis, relin-
quens nobis exemplum, ut insequere-
mini vestigia ipsius, qui peccatum non fece-
rat, nec inuentus est dolus in ore illius: qui
cùm maledictis intesseretur, non remaledi-
xit: cùm malis afficeretur, non minabatur.
Sed tradidit uindictam ei, qui iudicat iustè,
qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo
super lignum, quò peccatis mortui, iustitia
uiueremus. Cuius eiusdem uibice sanati fui-
sitis. Nam eratis uelut oues errantes, sed con-
uersi

*uersi estis nunc ad pastorem & curatorem
animarum uestrarum.*

LOCI DVO.

- I. *De triplici meditatione passionis Christi.*
- II. *Particula capituli 53 apud Esaiam.*

De primo Loco.

Triplex est meditatio passionis Christi: prima vocatur pædagogica; altera est spiritualis: tertia vocari potest exemplaris. Vt enim lex pædagogus est ad Christum, & magistra disciplinæ, siue qua Spiritus sanctus non potest esse efficax in auditoribus Euangelij: Ita meditationem pædagogicam intelligimus de assidue lectione & auditione historiarum: Item de consideratione causarum, quæ Christo hortatrices fuerunt, vt pulchram peteret per vulnera mortem.

Sed hæc meditatio procul segretata sit à superstitione, quæ quidem fuit multiplex, & penè infinita. Et huic adiungatur altera, quæ longè omnibus præstat. Est enim meditatio spiritualis timor & fides, hoc est, pavor ortus ex agnitione iræ Dei aduersus meam, tuam, & omnium hominum peccata, quæ non potuerunt tolli atque deleri, nisi hic Filius pro nobis fieret victima. Hic descendum est, Deum verè & horribiliter irasci peccato, cum non alia victima, non aliis officiis placari potuerit.

Dein-

Deinde & magnitudo consideranda est misericordiae Dei, quod Filium pro nobis piaculum fieri voluit, ac propter hanc tantam hostiam, certam salutem promisit. Nec verò utilis quicquam est ad castigandam securitatem in animis hominum, & ad excitandam pietatem, quàm illius mirandi operis consideratio.

Tertia meditatio est exemplaris. Cùm enim Christus, Abel, David, & alij sancti horribiles ærumnas sustinuerint, sciamus voluntatem Dei esse, vt Ecclesia sit subiecta cruci, nec nos abiectos esse, etiamsi dura patimur. Imitemur & inuocationem, quam illi in cruce exercuerunt, tolerantiam, spem, & alias virtutes. Hanc imitationem Petrus in Epistola clarè præcipit: Christus est pro nobis passus, relinquens exemplum, in quod intuentes studeatis insilere vestigiis eius.

De secundo Loco.

Cùm tota Petri concio ex Esaia capite 53 repetita sit, quædam illius capitis sententiæ explicandæ nobis videntur.

*Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus
in ore eius, sed Deo placuit conterere
eum in afflictione.*

Testimonium insigne atque illustre recitatur de Christi innocentia. Nam Christus docēs in Iudæa aliquot annos, doctrinam veram, salutarem, & necessariam auditoribus
propo-

propofuit. Addidit & miracula, quæ magnæ parti hominum profuerunt. Cæcis vifum reftituit: leprofos fonauit: denique etiam mortuos in vitam reuocauit. Hæc facta nemo fanus condemnare potest impietatis aut ſceleris, niſi velit ea calumniando peruertere.

Cum igitur certum fit, in Chriſto nullum peccatum hæſiſſe, quæri ſolet, quid cauſæ fit, cur Chriſtus tam tetra perpeſſus fit. Eſt ſi aliàs prolixè dictum eſt de cauſis paſſionis Chriſti: Tamen Propheta hîc expreſſè cauſam repetit: Deus voluit eum contere in infirmitate. Voluntatem & decretum Dei fuiſſe inquit, vt à Deo ipſo tanta obrueretur ira, vt eſſet *λότρον* pro noſtris peccatis: Quia iuſtitia Dei flagitabat aliquam compensationem. Omnis enim lex vel ad obediētiam, vel ad pœnam obligat, nec eſt leue quiddam, conteri à Deo. Aliud eſt lacerari corpus ferro, aut à beſtiis: aliud & longè maius eſt, percuti à Deo, & ſentire iram Dei, hoc eſt, luctari cum tentatione de abiectione.

Non aperuit os ſuum, ſicut agnus, qui ad maſtationem ducitur.

Amplificatio à circūſtantia qualitatis. Quærat enim aliquis; an Meſſias toleranter ferre potuerit iniurias & contumelias, quibus eum leuiſſimi homines onerarunt. Nam cæteri homines circumuenti iniuſtis indiſijs fremere & indignari ſolent, vt declarat acerbiſſima querela Andromachæ apud Euripidem, quam ſclera-

sceleratè Menelaus deceperat. Cùm enim confugisset ad aram, ne à Menelao interficeretur, iubet ille afferri infantem, filium Pyrrhì & Andromaches, eamque iubet ab ara discedentem redire ad percussorem. Quod nisi faciat, minatur se filium ipsius interfecturum esse. Hic generosa mater filij salutem anteponebat suæ, ac discedit ab ara. Postquàm igitur ad percussorem redit, insultat Menelaus deceptæ mulieri: Te, inquit, ego quidem interficiam, sed infantem filia mea perdet. Hic illa ingenti dolore affecta exclamat: O dignissimi odio Spartani, & execrandi ab omnibus hominibus, dolosi, mendaces, mendaciorum architecti, insidiosus, flexiloquas ambages captantes, aliud loquentes, & aliud sentientes, malè percatis.

Hic ergo quæri potest; An Christus similem impatientiam in sermone aut gestu declarauerit? Imò inquit Propheta, tam alienus fuit ab omni fremitu & indignatione, ut ne verbo quidem calumnias manifestissimas & impudenter excogitatas refutarit. Discamus igitur, hoc exemplo commonefacti, tolerantiam in cõfessione, nec certemus cum aduersariis scurrilitate aut leuitate orationis, sed causam nostram agamus *ἀνευ προσμιών, καὶ ἀνευ καθῶν.*

Vulneribus eius sanati sumus.

Causa finalis passionis Christi est, pax & sanitas, hoc est, ne peccatum, quo diabolus nostram naturam horribiliter sauciauit, nos op-

primat & præcipitet in æternum exitium. Nam Christus est ille Samaritanus, reiectus à populo legis, qui obligat vulnera, infundit vinum, id est, prædicationem pœnitentiæ, & oleum, id est, Euangelium & Spiritum sanctum, quo inchoatur vita æterna. Hanc igitur consolationem infigamus animis, eamque nobis proponamus, cum verè expauescimus recollectione nostrorum lapsuum.

Quoties inuocas, obstrepit tibi tua immun-
dities: cur accedis ad Deum, qua fronte audes
petere ab eo bona, cum multipliciter pollutus
sis, & iram Dei & pœnam promerueris? Hic
veniat in mentem dulcissimæ concionis pro-
pheticæ: Pœnam Christus sustinuit, sensit
iram Dei in se deriuatam, vt nos pacem, id est,
remissionem peccatorum & recõciliationem
consequamur. Denique vulneribus eius sana-
ti sumus. Cum hoc modo ad vsum sententiæ
transferuntur, fiunt multò magis claræ & per-
spicuas, quàm si longis & intempestiuis decla-
mationibus explicentur.

Omnes sicut oves errauimus.

Sicut primus ad sanitatem gradus est, nosse
morbum: ita verè dixit quidam, primum esse
gradum ad virtutem, nosse vitia. Hæc dicta
eò recito, vt cogitent studiosi, non intelligi,
nec magnifieri beneficia liberatoris nostri Ie-
su Christi, nisi magnitudo humanarum mise-
riarum ante oculos explicata cernatur. Qua-
re prudentet huic concioni à Propheta inter-
textitur

textitur descriptio humanæ conditionis post lapsum, quæ sanè miserrima & luctuosissima est. Sic enim disertè ait: Omnes instar ouium errauimus.

Errant Ethnici, Iudæi, Mahometistæ de essentia & de voluntate Dei, qui Deum non patet factum & sine verbo quærunt. Ideò horribilia portenta audacissimè semper finxerunt. Aliud Plato, aliud Stoici, aliud idolorum cultores senserunt. Denique sapientes apud Ethnicos prorsus nesciunt quid inuocent, vt Euripides inquit: O Iuppiter siue hoc cœlum, siue aliud quiddam. Hanc errorum varietatem inuolutes expauescamus, & deploremus cæcitate & audaciam humanam, quæ sic audet ludere fingendis tetræ opinionibus de Deo. Nec tamen maneant tantùm pauores, sed accedere consolationem & viuificationem oportet. Statuat igitur fides, iram Dei placatam esse per Filium, & propter Filium nobis remitti peccata, ac reddi iustitiam & vitam perpetuam, sicut mox in textu additur: Sed nunc conuersi estis ad Pastorem & Episcopum animarum uestrarum. Hunc Pastorem veris & ardentibus votis oremus, ne vnquam nobis lucem doctrinæ cœlestis eripi sinat, aut errores quasi noctem quandam offundi, sed legem suam in nobis obsignet, nôsque sanctificet in sua veritate. Huic Pastori laus & gloria tribuatur ad omnem æternitatem, Amen.

Finis Epistolæ, die 27 Aprilis, anno à nati-

uitate Filij Dei 1547, inter horribiles Reip. tumultus. Sed vt pueri coniecti in fornacem Babylonicam inter medias flammās defenſi ſunt, & beneficia Filij Dei celebrarunt: ita noſtræ linguæ & mentes hoc inenarrabile beneficium Dei celebrent, quòd nos ereptos poteſtati tenebrarum, tranſtulit in regnum lucis ſuæ, & quanquam deerunt præſidia humana, tamen à Deo æterno Patre Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſe tot & tam multis promiſſionibus patefecit, deſenſionem petamus & expectemus.

DOMINICA IV- BILATE.

Epistoła I Petr. 2.

Dilecti, Obſecro tanquam aduenas & peregrinos, abſtinetes à carnalibus concupiſcentiis, quæ militant aduerſus animam, & conuerſationem veſtram habete honeſtam inter gentes, vt in hoc quod obtrectant vobis quaſi maleficis, ex bonis operibus eſtimantes vos, glorificent Deum in die viſitationis. Proinde, ſubditi eſtote cuius humane creaturæ propter Dominum, ſiue regi tanquam præcellenti, ſiue præſidibus, vt qui per eum mittantur ad vindiectam quidem nocentium, laudem verò rectè agentium: quoniam

niam sic est voluntas Dei, ut benefaciendo obturetis os hominibus ignorantibus, tanquam liberi, & non veluti pretextum habentes maliciae libertatem, sed tanquam serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorate. Famuli subditi sint cum timore dominis, non solum bonis ac humanis, verum etiam prauis. Nam haec est gratia, si quis propter conscientiam Dei suffert molestias, praeter meritum affectus malis.

L O C I S E X.

- I. Descriptio Ecclesiae, splendidè copiosèque ornatà.
- II. Concio de noua obedientia, quae propter multas & magnas causas praestanda est.
- III. De dignitate ordinis politici.
- IIII. De vsu libertatis Christianae.
- V. De officiis seruorum erga dominos.
- VI. De generibus calamitatum.

De primo Loco.

Rauissima & copiosissima Ecclesiae descriptio his verbis proponitur: Ecclesia est coetus hominum à Deo vocatus, nō quidem ad occupanda imperia mundi, sed ad hoc munus praecipuè, vt doceat Euangelium, per quod Deus verè

vult esse efficax, & in mentibus accendit veram notitiam & inuocationem sui, & vt celebret hoc ingens beneficium Dei, quod à tenebris & erroribus reuocata est, traductaque ad lucem & vitam æternam, in qua fruatur Dei & Filij eius Domini nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti iucundissimo conspectu, quem bona mens præcipuè expetit.

Hæc descriptio non solum discernit Ecclesiam à cæteris gentibus, quæ nomen populi Dei falsò ad se transferunt, sed hunc etiam fructum longè vberiorum nobis exhibet, quod nos consolatur & confirmat, aduersus tragicas declamationes aduersariorum, quibus crimina omnium maximè detestanda nobis obiiciunt, motæ seditionis & hæreseos, & nos execrantur tanquam pestes generis humani. Nec dici potest, quantum homo moderatus, qui non vult videri *αὐτόχειρ κατὰ πορνείας τῆς ἐκκλησίας*, his conuiciis perturbetur. Imò facilius esset multis, acerbissimos cruciatus corporum perferre, quàm audire hæc venenata conuicia. Multi etiam metu talium criminum fugiunt professionem Euangelij.

Quare ne frangamur atrocissimis declamationibus hostium Euangelij, sæpe & multum cogitemus hoc præconium, quod Deus facit de pusillo grege, amplectente ipsius verbum incorruptum: Vos estis gens electa & sancta, quæ fungitur munere sacerdotum celebrantium beneficia totius diuinitatis, æterni Patris, Filij, & Spiritus sancti, quæ sunt, redemptio

ptio generis humani, & liberatio à potestate diaboli & à morte æterna, & donatio vitæ æternæ.

Epaminondas interrogatus, quid ei in vita iucundissimum accidisset, respondit, in de se maximam voluptatem cœpisse, quòd parentes adhuc spectatores haberet suæ gloriæ. Nam viuis parentibus liberavit seruitute patriam, victis ingenti prælio hostibus. Et Hector apud Neuium inquit: Lator laudari me abs te pater laudato viro. Ea est enim iucunda laus, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Ita nos hanc summam voluptatem ducamus, lenientem omnes dolores, quos nobis afferunt conuicia virulenta hostium Evangelij, audire tantum & tam gloriosum præconium, quòd Deus ipse sua voce veræ Ecclesiæ proficenti incorruptum Euangelium, cuius nos membra sumus, tribuit.

De secundo Loco.

Et si alio loco vberius & ornatius differitur de causis, cur præstanda sit noua obedientia post acceptam reconciliationem: tamen hic quatuor causæ graues & magnæ recensentur, quas nefas est silentio prætere.

Prima est: Vos estis populus Dei. Ergo necesse est omnes, qui sunt membra veræ Ecclesiæ, parère & obedire Deo præcipienti nouam obedientiam. Nam Rom. 8 expressè dicitur: Debitorum sumus Deo, vt viuamus non qui-

dem secundum carnem, sed secundum spiritum. Et Plato inquit: Tunc vnamquamque Rep. optimè se habere, quando ipsa suum nomen sonat coram Deo & hominibus. Cùm igitur Ecclesia verè appelletur populus Dei, non dubium est, debere eam hoc insigne atque illustre nomen coram Deo & hominibus, non verbis tantùm, sed vera etiam pietate & virtute sonare.

Secundà causa. Tota Ecclesia exulat in hoc mundo: Ergo maneat intra metas τῶν πατριῶν. Peregrinis autem atque incolis nihil præter suum officium agere licet, nihil de alieno inquirere, minimèq; esse in aliena Rep. curiosum. Quamobrem amet Ecclesia tranquillitatem, & tantùm agat propria, nec sese polluat societate scelerum, quibus maxima pars mundi horribiliter contaminata est.

Tertia causa. Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri, vt Poëta ait. Optimam autem hæreditatem à Patre æterno traditam liberis, omnìq; patrimonio præstantiorem tenere tuerique non possumus, nisi cupiditates errantes, quæ repugnant & aduersantur voluntati Dei, opprimamus atque extinguiamus. Quare vel ob hanc causam non laxemus frenos cæcis ac temerariis cupiditatibus, sed iustam & legitimam hæreditatem vitæ æternæ omnibus officiis Deo placentibus retinere studeamus.

Quarta causa. Quoniam non nobis solùm nati sumus, sed ortus nostri partem patria sibi vendicat, partem parentes, partem amici: ho-

mines

hines autè valdè offenduntur malis exemplis, præsertim eorum, qui in numero Ecclesiæ haberi volunt; magna etiam scandali ratio in nostra vita habenda est, ne aliis occasionem præbeamus leuius sentiendi de doctrina, aut quod longè tristius est, afficiendi Deum contumelia, qui fons & autor est doctrinæ, quam nos in mundo circumferimus. Etenim David ob hanc causam tristissimas pœnas sustinuit, quòd, rapta alterius coniuge, & doctis dolis interfecto marito, Ethnicis causam dedit dicendi conuicia aduersus Deum patefactum populo Israël. Summa igitur cura, summòque studio vitemus omnem turpitudinem, ne nomen Dei, vt Paulus ait, propter nos malè audiat.

Si quis autem adèdè ferus est, & immanis, vt his causis non impellatur ad castè sanctèque viuendum, haud sanè intelligo, quidnam sit, quod eum allicere atq; excitare possit. In Hippocratis iuramento hæc verba leguntur, infingenda intimis animorum sensibus: ἀγνως καὶ ἱσθως τηρήσω καὶ βίον τὸν ἐμὸν, καὶ τέχνην τὴν ἐμὴν, id est, castè & sanctè conseruabo & vitam meam, & professionem meam. Vtinam omnes Christiani sic affecti essent, & simile studium haberent ornandæ atque illustrandæ doctrinæ piis officiis, quæ & Deo grata sunt, & rectè iudicantium testimonio comprobantur.

De tertio Loco.

Homines politici perpetuò nos accusant,

quòd iura & neruos humanæ societatis, ac
 ìmperiorum conuellamus, & labore docendi
 Euangelij nihil efficiamus, nisi corruptelam
 bonorum morum, & disciplinæ laxationem.
 Hanc vnã rem gubernatores acerrimè ode-
 runt, maximè que detestantur. Sed hac in cau-
 sa & beneuolos obiurgatores placare, & inui-
 dos vituperatores confutare possumus, vt al-
 teros reprehendisse se pœniteat, alteri didicisse
 se gaudeant. Nam qui admonent amicè, do-
 cendi sunt, qui inimicè insectantur, repellen-
 di.

Fateor præclarè scriptos esse libros de Rep.
 Aristotelis & Platonis, sed nulla oratio magis
 ornat & illustrat dignitatem ordinis politici,
 quàm conciones Prophetarum & Apostolo-
 rum. Docent enim, vndè primùm orta & pro-
 fecta sit Magistratum autoritas, videlicet à
 voluntate Dei, qui genus humanum, sua libi-
 dine & improbitate in ruinam prolapsum,
 hoc modo vult coherceri. Sic enim scriptum
 est Gene. 9. Qui fuderit humanum sanguinè,
 fundetur sanguinis illius per hominem, id est,
 per Magistratum. Et Paulus diseretè vocat Ma-
 gistratum ordinationem Dei, quæ vox quàm
 multa complectatur, suo loco dicemus.

Deinde scriptura concionatur de subiecti-
 one debita Magistratui, & tres gradus honoris
 postulat. Quorum primus est honesta opinio
 de omnibus gradibus in vita politica, de legi-
 bus, de iudiciis & de pœnis, quas Magistratus
 iurè diuino exercet. Alter gradus *ὀμιλία*, quæ
 multa

multa errata gubernatorū tegit & dissimulat, & non necesse habet omnia ad viuū refecare, sed publicæ tranquillitati, & cōmuni imbecillitati hominum sæpè aliquid condonat. Tertius gradus est obedientia, qua subiiciunt se homines imperio Magistratum & potestati, eique tribuunt nervos regendarum Rerump, velut opes, copias, aliásque res necessarias.

Ex his omnibus, multisque aliis perspicuum est, iniuste nos accusari à gubernatoribus Rerump. quòd faces simus bellorum ciuiliū, & autores discordiæ, cū quidem multò accuratius præcipiamus de omni genere officiorum, quæ Magistratui debentur, quàm omnes Philosophi inter Ethnicos.

Porrò diligenter considerandum est, quas metas hæc obediētia erga politicum ordinem habeat. Multi enim immoderatè amplificant obligationem erga ciuilem potestatem, & ratiocinātur *ἐκ ὀλίγου τὰ πολλὰ*, vt ait Thucydides. Nos igitur Regulam teneamus Act. 5 traditam: Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Item, Si quis aliud Euangelium docebit, sit anathema. Has regulas immotas & æternas omnibus rebus humanis, quæcunque dici aut cogitari possunt, anteferamus. Qua quidem in re Liberij Episcopi exemplum imitemur, cuius historiam Ecclesia meditandam proponit die 18 Maij.

Cū enim Athanasius pius & salutaris doctor Ecclesiæ, quique acerrimè defendit gloriam Filij Dei aduersus Arianos, iniusto iudicio

cir-

circumuentus esset, & Liberius Episcopus Romanus ab Imperatore Constantio alliceretur ad hunc virum condemnandum, grauius Liberius obtemperauit sententiæ Plautinæ, quæ imaginem continet omnium piorum concionatorum:

Seruam operam, liberam linguam herus meus iussit me habere.

His enim verbis apertè & ingenuè Imperatorem obiurgat: Ecclesiastica iudicia cum summa iustitiæ obseruatione fieri debent. Subiiciente autem in hac quæstione Imperatore: Quota, inquit, pars tu es orbis terrarum, qui solus defendis hominem sceleratum, ac mundi totius pacem dissoluis? Liberius *παρρησιαζόμενος* respondet: Non diminuitur solitudine mea verbum fidei. Nam & olim tres solum inuenti fuere, qui edicto regis Babylonicæ resisterent. Deinde cum nouo modo Imperator tentaret Episcopi animum, ac promitteret ei felicem reditum in urbem Romam & veterem dignitatem, constantissimè respondit: Valedixi iam fratribus Romanis. Potiores enim sunt mihi leges Ecclesiasticæ, quàm vita Romæ degenda. Imperator post duos dies requisitum Liberium & perseverantem in sententia, imperauit relegari in Thraciam, & abeunti misit solidos quingentos in sumptus. Liberius illi qui attulerat; Abi, inquit, redde Imperatori: opus enim his est militibus ipsius. Hæc & alia multa satis declarant, Liberium memorem fuisse stipulationis in Baptismo factæ

Etæ, quæ omnes Christianos obligat, vt pro factis & soli dimicent, & cum aliis.

De quarto Loco.

Tristis descriptio est naturæ humanæ apud Ieremiam cap. 17. Præuū est cor hominis, & ærumnosum, & inscrutabile. Hæc descriptio cum ex aliis rebus permultis intelligi potest, tum ex hac re vel maximè, quòd homines prophani aut hypocritæ dulcissimum & grauissimum nomen libertatis transferunt ad Cyclopicam & barbaricam licentiam viuēdi. Multos enim videre licet, non aliter viuentes prætextu libertatis Christianæ, quàm solutè & liberè pecudes in syluis vagantur. Ita fertur equis auriga, neque audit currus habenas, vt Poëta ait.

Alij transformare conantur libertatem Christianam in *σεισαχθίαν & ἀλειτηργίαν*, id est, immunitatem onerum ciuiliū. Quæ enim maior pestis Srygiis sese extulit vndis, quàm seditio mota à colonis aduersus Magistratum? Vt enim Gracchi quondam de legibus Agrariis tumultuantes miserabiliter oppressi sunt. Ita coloni passim ex agris cōgregati, populari & maximè plausibili oratione de libertate Christiana malè intellecta, mouerunt tumultus exitiales sibi & aliis.

Quis porrò ignorat, quanti furores extiterint Anabaptistarū, *λύοντων πάντας τῆς νόμους*, id est, abrogantium leges, & omnia vincula honestæ

nestæ disciplinæ ac ceremoniarum, quæ ^{παλαι-}
^{θείας καὶ ἐνταξίας ἐνεκα} seruandæ sunt, vt Paulus
 præcipit Corinth. 14. ^{πάντα εὐχημότως καὶ κατὰ}
^{τάξιν γινέσθω}, id est, omnia decenter & pulchro
 ordine fiant. His igitur extremis morbis ex-
 tremæ & exquisita remedia opponenda sunt,
 id quod euidenter & grauius facit Petrus, in-
 quiens: ^{ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες}
^{τῆς κακίας τῶν ἐλευθέρων, ἀλλ' ὡς δούλοι θεοῦ}, id
 est; Estis quidem liberi, sed hæc libertas non
 prætexenda est prauis cupiditatibus. Imò,
 singuli agnoscant, se esse seruos Dei. Cæterùm
 ex secundo præcepto Decalogi: Non assu-
 mes nomen Domini Dei tui inuanius, quasi
 quodam sancto augustoque fonte omnis hæc
 de libertatis vsu manat oratio.

De quinto Loco.

Graue præceptū hîc traditur de officio ser-
 uorū erga dominos. Serui, inquit, pareant &
 obediāt cum omni tremore. Neq; verò bonis
 & æquis solūm, sed etiam morosis. Hæc grauis
 concio opposita est instar remedij vitiosis mo-
 ribus seruorum, quorum imago in comædiis
 proponitur. Ludunt serui fallaciis, vt Syrus:
 Huic quidem consilio palmam do, hîc me
 magnificè effero, qui rem tantam & potesta-
 tem habeam tantæ astutiæ, vera dicendo vt
 eos ambos fallam. Sed ille idem veterator
 paulò post deprehensus, quid ait? Perij scele-
 lestus;

us, quantas turbas consciui insciens? Non diu fefellerat senes, sed sibi plagas accersuerat.

Econtrà optimi & modestissimi serui exemplum in historia Jacob narratur. Jacob annis 20 maximas molestias morosissimi hominis Laban tolerauit, cuius tanta fuit ἀσοςγία erga generum Iacob, vt eidem redeunti ad patrem vnà cum grege coniugum ac liberorum, ne obulum quidem in sumptus viaticū dederit. Hanc morositatem significat græca vox ἀκόλας, sicut è regione εὐκόλας idem præ se fert, quod facilis humanus, æquus, placidus.

Et si igitur iubet summa animi æquitate communes infirmitates dominorum, quæ non puniuntur legibus, tegere ac dissimulare, denique etiam perferre, vt, quòd alius propensior est ad iram, alius attentior ad rem, alius morosior, &c: tamen casus necessariæ defensionis aduersus atrocem iniuriam dominorum vniuersaliter exceptus est, etiam si non fiat illius expressa mentio. Ita Harpagus accersuit Cyrum ad puniendum Astyagen, quæ ei Filium edendum præbuerat. Et quoniam historia propter exemplum immanitatis memorabilis est, breuiter eam adolescentum causa recensebo.

Apposuit Medorum immanissimus rex Astyages Harpago cōsiliario suo, patri, filiū epulandum, offensus ipse optimis illius cōmonefactionibus ad regis humanitatis placabilitatisque dignitatem retinendam. Atque inter
eden-

edendum subinde percontabatur, lautæne essent epulæ, opiparumne condimentum, placentæne ciborum concinnatio ac saporum. Utque patrem ipsum plenum iam abundè vidit, filij caput & membra mutilata in lancibus afferri in mensam iussit ante oculos illius, & an satis comiter exceptus esset interrogauit, ne tibi fortasse Thyestæ illæ cœnæ commenticiæ videantur ac fabulosæ. Ad aspectum igitur tam fœdum, immanem, incogitatum, regiámque interrogationem ne Harpagi non recenseatur, responsum huiusmodi illud quidem fuit; vt vultu, quàm maximè potuit, composito diceret: Omnem apud regem cœnam periucundam esse. Hæc immanitas causa fuit, cur à Medis Imperium ad Persas translatum sit, cum quidem Harpagus à Cyro opem peteret, vt prolixè narrat Herodotus.

Si autem iniuria non est notoria, vt loquuntur Iurisconsulti, toleranda est iniuria, vt maneat rerum iudicatarum autoritas. Non enim debent priuati dissoluere statum Reip. iuxta illud: Qui Magistratui resistit, Dei ordinationi resistit. Et Christus inquit: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Nam gladium accipere, significat accipere non datum à legibus & à Magistratibus, id est, seditiosum esse, & non obtemperare præsentibus Magistratibus. Quare Magistratiõus condonandæ sunt iniuriæ non notoriæ. Sic Iason Phæreus dixit: Eum qui tendat ad summam iustitiam, multa interim iniusta in rebus leuioribus admittere

tere, quæ condonanda sint, summam imperij
 tenenti, & formam Reip. ac leges conseruan-
 ti. Et Eurip. inquit in hanc sententiam, τὰς
 τῶν κρατύντων ἀμαρτίας φέρειν δεῖ.

De sexto Loco.

Ingens discrimen est inter calamitates, quæ
 sunt τιμωρίαι certorum scelerum, & eas quæ
 sunt μαρτύρια, hoc est, testimonia doctrinæ &
 immortalitatis. Et si autem homo, qui ad sup-
 plicium ducitur, τῆς ἀνομίας ἕνεκα non debet
 desperare, sed potius cogitet, quæ causæ sint
 pœnarum politicarum, & statuat gratiam v-
 beriore esse peccato, denique illud Esaiæ
 animo repetat: Habitans cum contrito corde
 & humili spiritu, ut viuificet cor contrito-
 rum, & erigat spiritum humilium: tamen res
 atque euentus declarat, quid intersit inter pa-
 tientiam latronis, & tolerantiam Laurentij
 perferentis supplicium.

Nam in bona causa, decet habere bonum
 animum, ἐνὸς τῶ δικαίου Ἰδὲ μέγ' ἔξοσιν φρονεῖν.
 Quare non dubium est, maius esse robur, ma-
 iorémque constantiam animi huius, qui be-
 nè sibi conscius est, nec propter scelus aliquod
 manifestum morte mulctatur, quàm illius,
 qui meritas pœnas legibus persoluit. Ideò
 grauis est & vera oratio Petri præcipientis, ne
 patiamur instar latronum, sed conscientiam
 afferamus ad supplicium, non pollutam ma-
 lis opinionibus, quales sunt Anabaptistica &

similes, nec sauciata venenatis sceleribus, sed
ouantes ad supplicium exemplo Stephani eam-
mus, & spe nostra damna leuemus. Denique
mentem & oculos referamus, quoties propter
doctrinam perferimus mortem & supplicia,
ad amplissimum præconium, quod Filius
Dei in postremo mundi die de nobis facturum
est. Hi sunt viri, qui pro testamento Dei cor-
pora sua tradiderunt, & in sanguine agni la-
uerunt stolas suas. Præclarum est enim illud,
quod Cyprianus dixit: Causa facit martyrem,
non ipsum martyrium.

*Finis Epistolæ, die 18 Maij, quo die Liberij Episco-
pi Romani historia proponitur, quæ ima-
ginem totius concionis explica-
ta continet.*

D O M I N I C A C A N T A T E.

Epistola I Corinth. 15.

Non omnis caro eadem caro, &c.

DOMINICA VOCEM IUCVNDITATIS.

Epistola I Corinth. 15.

Ecce mysterium dico vobis, &c.

De his Epistolis, quoniam in Enarratione
capitis

capitis 15 prioris ad Corinthios satis multa diximus, illinc assumes, quæ huc pertinebunt.

DOMINICA

EXAVDI.

Epistola 1 Pet. 4.

*S*itis igitur sobrii, & vigilantes ad orandum. Ante omnia verò charitatem inter vos vehementem habentes. Nam charitas operiet multitudinē peccatorum. Hospitales estote erga vos inuicem, sine murmurationibus: ut quisq; accepit donū, ita alius in alium illud ministrantes, ut boni dispensatores varię gratiæ Dei. Si quis loquitur, loquatur ut eloquentia Dei: si quis ministrat, ministret tanquam ex virtute, quam suppeditat Deus, ut in omnibus glorificetur Deus per Iesum Christum.

LOCI QUATVOR.

- I. De temperantia.
- II De clemenciã, quæ est pars dilectionis.
- III. Quem ad vsum conferri debeant dona excellentiæ & diuina.
- IIII. De munere docendi in Ecclesia, quod tribus ex rebus potissimū constat, verbo Dei, petitiõ-

ne auxiliij diuini, & sine precipuo, ad quem omnes actiones humana referri debent, id est, celebratione Dei.

De primo Loco.

Inter omnes causas, quæ nobis monitricæ sunt & cõcionatrices de tẽperatã, præcipua est hæc, quòd tẽperantia, quæ Græcis *σωφροσύνη* dicitur, necessaria est ad exercẽdum virtutum omniũ reginam, videlicet, agnitiõẽ & inuocationẽ Dei. Verissimũ est enim illud, quod quidam ex Eremitis dixit; nullũ esse difficilius opus, quàm dicere precatõẽ Deo. Cũ enim Christus dicat: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate, difficultas facilẽ intelligi potest. Fiat inuocatio Spiritu, id est, non hypocrisi, non *βατλολογία*, sed pio motu cordis, & fiat in veritate, id est, vera Dei agnitione directã ad veram Deum, & ad Mediatorem. Concurrere igitur necesse est veram cogitationem de Deo, & motu cordis.

Hæc si tenemus, quæ mihi quidem non videntur posse conuelli, profectò ab hominibus ebriis nullam inuocationem fieri posse confitendum est. Vt enim fontes iniecto cœno turbantur: sic mentis humana præstantissimæ actiones assiduis humorum agitationibus impediuntur. Deinde non est ociosa & ebriæ mentis, de magnitudine peccati, de ira Dei, de fide accipiente remissionem cogitare. Sed hæc pro-

propria & arcana sapientia est Ecclesiæ Dei, quam Spiritus sanctus in vero certamine, & vera lucta piis monstrat.

Summa igitur miseria est hominis ebrij, quòd viuit sine Deo, hoc est, non inuocat Deum, non habet custodem aduersus diabolum, non regitur luce Spiritus sancti. Quàm porro infirma sit sapientia ac virtus humana, destituta excubiis & custodia Filij Dei, maximè ostendunt heroum exempla: vt in Pausania duce Laconico, quàm ardentes initiò impetus ad virtutem fuerunt, quibus aliquantò post in ocio labefactatis, quæ dedecora secuta sunt? Fuit enim socius & quasi quidam comes laborum & consiliorum Themistoclis in pugna Salaminia, cuius tanta gloria est, vt antè Salaminem Neptunus ipse obruiturus sit, quàm Salaminij Trophæi memoriam.

Cùm autem Xerxes fugiens in Græcia Mar donium reliquisset, adiuncis copiis militum, hunc ingenti prælio cum paucis Lacedæmoniis Pausanias vicit ad Plateas, & quod maius est victoriæ decus, in summa potestate rerum omnium modestissimè vixit. Nam cùm ei hortator esset Lampo Ægyneta ad crudelitatem exercendam in cadauera hostium, quæ ante oculos miserabiliter strata iacebant, & hanc rem gloriosam fore apud cæteros Græcos affirmaret, Pausanias ad hunc modum respondit.

Non decet Græcos, assuefactos ad humanitatem, sed barbaros, iuris expertes in corpora

mortuorum scire. Parcere enim prostratis scit nobilis ira leonis, ut in veteri versiculo dicitur. Quod verò ad gloriam attinet, scito, me non posse omnibus Græcis mea facta probare, sed contentum esse iudicio & testimonio Spartanorum, qui laudant & approbant sanctam vitam & professionem. Hæc responsio apud Herodotum extat libro 9, & digna est, quam perpetua conseruemus memoria, præsertim ad contemnendos hominum leuium & inconsideratorum calumnias & reprehensiones, ἀποχρᾶ δὲ μοι Σπαρτιήταις ἀρεσκόμενοι ὅσισι μὲν λέγειν, καὶ ὅσισι ποιεῖν.

Cum autem captiua ad eum mulier à militibus duceretur, purè & continenter se gessit. Nam petenti mulierculæ veniam, & vetera hospitij iura commemoranti, non modò clementer potestatem fecit redeundi in patriam, sed etiam viros ei senes & graues addidit comites itineris, qui pudicitia muliebris custodes essent aduersus militum petulantiam.

Quod igitur de Hierone Pindarus prædicat, idem meritò atq; optimo iure de Pausania dici potest, decerpisse eum ex omnibus virtutibus summum decus seu florè. Quanquam enim victoria res insolens & superba est, tamen hic vir seruauit modum, non elatus magnitudine successuum, aut splendore pulchritudinè recentis victoriæ. Deinde etsi natura ad libidines propensus erat, tamen hoc ingens decus fœdis voluptatibus deformare noluit, illud Bacchilidis haud dubiè animo repetens:

*Vt nisi sit vino facies expressa colore,
 Non decus in picto corpore truncus habet.
 Sic hominis mores spreti & sine honore iacebunt,
 Ni sint ornati laude pudicitie.*

Sed verissimum est illud, quod Filius Dei inquit: Sine me nihil potestis facere. Nulla est enim tam excellens virtus, quam Diabolus, si destituta sit excubiis & custodia Filij Dei, gradu non deicere possit. Nam hic tantus vir paulò post insignibus probris deformatus est, & pœnas petulantiae dedit.

Cùm enim præfectus esset Byzantij, puellam nobilem invito patre rapuit, & stupratam postea interfecit. Deinde consilia proditi-
 onis cum rege Persico agitavit, quæ patriæ magnam pestem perniciemq; allatura erant. Quamobrem Ephori conscij horum consiliorum, Pausaniam alio quidem prætextu in patriam reuocarunt, vt pœnam de eo sumerent. Sed hic exploratè cognita & percepta de liberatione Magistratus, in sacellum quoddam confugit, à quo neminem abstrahi licebat.

Cùm autem Ephori decreuissent, vt sacello obstructo & munito præfidiis Pausanias fame necaretur, pressis & flebilibus modis suam ipsè calamitatem deplorauit, & Simonidè poëtam iam pridem mortuum multoties clara voce appellauit, inquit: O Simonide Simonide. Interrogatus autem à custodibus, cur toties Simonidem vocaret, respondisse dicitur, se in conuiuio quodam post Plateesem victo-

riam Simonidem superbè rogasse, vt aliquid sapienter conuiuus diceret. Poëtam verò hoc vnum dixisse: μέμνησο ἀνθρώπων ὧν, Memento te hominem esse, ea lege natum, vt omnibus fortunæ telis proposita sit vita tua.

Hanc historiã partim ex Herodoto, partim ex Thucydide libenter recitavi, quia de maximis rebus lectorem commonefacit. Continet enim exemplum humanæ imbecillitatis, descriptæ notis quidem, sed elegantissimis versibus ab Ouidio:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,

Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Deinde monet nos necessariam esse in tantâ infirmitate naturæ, & in tantis diaboli infidiis custodiã Filij Dei, & gubernationem Spiritus sancti, quæ ardentissimè à Deo petenda est, iuxta promissionem Lucæ 11 traditam: Quantò magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus?

De secundo Loco.

Duo sunt gradus præcipui, in quibus exercenda est ἐπιεικεία, quæ est par dilectioni. Prior est, eleganter ferre communes infirmitates, quæ sunt naturæ vitia, nec puniuntur legibus, vt quòd alius natura est morosior, alius ambitione aut æmulatione ardet, alius ad rem attentior est. Hæ communes infirmitates tegendæ ac dissimulandæ sunt iuxta Christi regulam, de abluendis amicorum pedibus. Et Pin-

darus

darus venustissimè inquit: Iuxta vnum bonum dij distribuunt duo mala, quæ insipientes non nôrunt eleganter ferre, boni verò meliora & pulchriora promunt.

Idem omnibus in amicitia faciendum est. Cum enim nemo tam monstruosus sit, quin simulachra quædam virtutis habeat, & in hac naturæ imbecillitate nulla perfecta virtus sit, decet bonos & moderatos homines *ἀνεξίτητον* & dilectionem exercere in omnibus morbis sanandis, & flore virtutum decerpendo, vt Pindarus ait.

Alter gradus est, ambigua facta non calumniosè in deteriorem partem flectere, non leuia errata odiosè amplificare, nec arcana traducere. His occasionibus homines maleuoli sæpe atroces & tragicos tumultus excitant, festucam in alieno oculo culpantes, cum trābem in suo negligant.

Spero ex his quæ dixi, non esse obscuram Petri sententiam, qui ait, dilectione tegi multitudinem delictorum, scilicet in Christiana communitate, in qua sæpe incidunt offensiones, quæ dissimulandæ sunt, & delendæ ex animis, atque extinguendæ. Cæterum vt arca foederis tegebatur tabula aurea, quæ vocabatur propiciatorium: Ita sciamus Ecclesiam tegi aduersus iram & horrendum iudicium Dei, Mediatore Christo, propter quem, quia est propiciator, Deus parcat nobis, recipit nos, ac seruat nos. Nam sine hoc vmbaculo natura hominū opprimeretur magnitudine iræ Dei.

De tertio Loco.

Magnifica quædam res est excellentia præstantiæque donorum, quæ Deus hominum generi distribuit, sed longè maius decus est, moderatè & salutariter vti donis, quæ à Deo ad hominum vitam permanant. Multos enim excellenter doctos videre licet tanta leuitate & iactantia, his vt fuerit non didicisse melius; alios pecuniæ cupidos; gloriæ nōnullos, quod quidem mihi videtur esse turpissimum. Nam quælibet res illum optimum & pulcherrimum finem prospicere debet, ad quem à principio facta & constituta est. Sic cœlum, terra, plantæ, animantia suis legibus obtemperant, & hominum vitæ eas vtilitates afferunt, ad quas initidò conditæ sunt.

Hanc distributionem finium Petrus in natura considerans, grauissimè monet, quem ad vsum dona excellentia & penè diuina conferenda sint. Non vult nos, deserta & abiecta gubernatione rerum, quærere latebras & ignauum ocium, quod procul à periculis segregatum est, vt Epicurei præceptum tradiderunt, *λάθε βιώσας*, id est, benè qui latuit, benè vixit: sed præcipit, vt suam quisque vocationem diligenter obeat, & hominum vitæ salutariter seruiat, nec magis de priuata opinione sollicitus sit, quàm de gloria Dei & Ecclesiæ salute. Hoc modo Christus excellentibus donis vsus est. Non enim voluit perpetuò latere in illa sua luce ignota omnibus creaturis, sed ad nos prodiit

prodit, & doctrinam hominibus tradidit de vita & lætitia inenarrabili. Denique non ex-eruit suas vires contra vocationem, sed semet-
ipsum inaniuit, formã serui induens, & Patri obediens fuit vsque ad mortem crucis. Sic in hominum genere nulla melior natura est, quàm eorum, qui se natos ad homines iuuan-
dos, tutandos, conseruandos arbitrantur.

Narrat Philostratus, Achillem ab Aiace in-
terrogatum, quos labores omnium difficili-
mos atque asperrimos sustinisset, mox re-
spondisse, susceptos pro amicis. Cùm rursus
interrogaret Ajax, quos sustinisset iucundis-
simos: ille inquit, eosdem; significans, nihil es-
se dulcius ingentibus animis ipsa virtute, cùm
benè merentur de ciuibus. Quòd si amicitiam
ad fructum nostrum referemus, non ad illius
commoda, quem diligimus, non erit ista a-
micitia, sed mercatura quædam vtilitatũ sua-
rum. Prata & arua, & pecudum greges di-
liguntur isto modo, quòd fructus ex eis su-
muntur. Hominum, præsertim Christiano-
rum charitas & amicitia gratuita esse debet.

Taxat igitur Petrus non solum Epicureo-
rum sapientiam de fugienda hominum socie-
tate & difficultate gubernationis, sed etiam
prohibet in functionibus principaliter quæri
πλεονεκτήματα, & captare hominum applau-
sum. Nam studia nostra non tantum ad pri-
uatas vtilitates, sed ad totam Remp. ad gloriã
Dei, & Ecclesiæ salutem pertinent. Teneamus
ergo illud Euripidis præceptum, quod Aristote-
les

les proponit his, qui populo concionantur in ciuitatibus: *μη μοι τὰ κόμψα λέγε, ἀλλὰ ὅν πόλις δῆται.* Ne plausibilia dicas, sed quibus opus habet ciuitas.

Quartus locus,

De ministerio Ecclesiastico.

Sedulitas est diligentia prospiciendi metam, & eligendi media ducentia ad illam metam. Ut enim viatori locus propositus, propter quem tota itineris ratio suscipitur, & via ab eodem eliguntur, quæ ipsum deducere possunt sine longis ambagibus ad metam animo constitutam: Ita singuli in sua vocatione, ac præcipuè ministri vocati ad munus docendi in Ecclesia, illum optimum finem prospicere debent, videlicet propagationem doctrinæ cœlestis, quæ & gratam de Deo famam continet, & hominum generi salutaris est.

Hoc sine studiorum & laborum probè stabilitate & fixo, deinceps illud quærendum est, quibus mediis in portum Deo placentem & Ecclesiæ salutarem peruehi possint. Sunt autem duo media (vt ita dicam) maximè necessaria ministris Euangelij: vnum est mediocris cognitio articulorum, qui monumentis Prophetarum & Apostolorum comprehensæ sunt. Hos præcipuos & maximè necessarios articulos omnes ministri tanquam præcones & legati Dei sonare debent. Non spargant in Ecclesia fabulas de sanctis, non doceant in-
tem-

tempestiuè Philosophiam, vt ante hæc tempo-
ra multi impiè fecerunt.

Alterum medium est, petitio auxiliij diuini, quia scriptum est: Sine me nihil potestis facere: & Ierem. 10 dicitur: Scio Domine, quòd non est hominis via eius, neque est viri, dirige gressus suos, id est, in tanta imbecillitate naturæ hominum, & tantis periculis nostris, in tanta difficultate rerum gerendarum, in tantis insidiis diaboli, humanæ vires non possunt sine Spiritu sancto regere vocationem & mores. Idè toties clamat Dauid Psal. 118. Da mihi intellectum. Item, Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me. Et 2 Paralip. 2 dicitur: Cùm ignoramus quid agere debeamus, oculi nostri ad te respiciunt.

Hanc igitur doctrinam exerceamus in nostris periculis quotidianis. Quod cùm faciemus, experientia docebit nos, promissiones veras esse, ac verè regi nos, & iuari consolatione, sicut inquit Christus: Quantò magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum peccentibus. Item, Non relinquam vos orphanos.

Finis Epistola, die 2 Iunij, anno Christi

1547.

DIE

DIE PENTECOSTES.

Historia Actor. 2.

ET cùm complerentur dies Pentecostes, erant omnes unanimiter in eodem loco. Et factus est repente de cælo sonitus, tanquã impetu venientis flatus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et visa sunt illis dissecta lingua velut ignea, seditque super singulos eorum, ac repleti sunt omnes Spiritu sancto, cœperuntque loqui aliis linguis, prout spiritus dabat eloqui illis. Erant autem Hierosolymis habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione eorum, quæ sub cælo est. Is rumor cùm increbuisse, conuenit multitudo, & confusa est, quòd audiret unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes ac mirabantur, dicentes inter sese: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt? & quomodo nos audimus eos sua quisque lingua, in qua nati sumus? Parthi, & Medi, & Elamitæ, & habitatores Mesopotamiæ, Iudææ, & Cappadocia, Ponti & Asia, Phrygiæ & Pamphylia, Aegypti, & partium Lybiæ eius quæ est finitima Cyrenæ, & aduenæ Romani, Iudæique & Pro-

& Profelyti, Cretes & Arabes, audimus eos loquentes nostris linguis magnifica Dei.

LOCI PRAECIPVI QVINQVE.

- I. De patefactione Dei.
- II. De gradibus donorum, quae Spiritus sanctus in Ecclesia efficit.
- III. Discrimen inter Israëlitae, Profelytos, & viros religiosos.
- IIII. Consolatio aduersus impia iudicia mundi deridentis Euangelium.
- V. Concio Ioëlis de beneficiis noui Testamenti.

De primo Loco.

Vemadmodum nautæ eò directiùs nauim gubernant, quòd eam teneant, quæ cursu interiore breui conuertitur orbe, vt Aratus ait: Sic mens nostra, quoties precationem inchoat, & quærit Deum, non modò cælum & hoc opificium mundi cogitet, vt se de architecto admoneat, sed simul etiam sibi dicta Euangelij proponat, & intueatur in aliqua testimonia patefactionis diuinæ: vt sunt legis promulgatio in monte Sinai inter horribiles fragores, & manifesta donatio Spiritus sancti effusi primum in Apostolos, deinde in vniuersam Ecclesiam.

Hæc testimonia docent nos, quid de Lege & de Euangelio existimandum sit. Neque verò
id so-

id solùm, sed etiam imagines continent, quæ ostendunt, solius Dei potentia mirabili modo Ecclesiam gubernari ac defendi. Sciamus nunc quoque Ecclesiam duci per desertum, & regi nube & flammis cœlestibus, & adesse ducem Christum, ut illis adfuit. Quare confidentiam, quòd Deus sit seruaturus Ecclesiam, quæ retinet doctrinam traditam à Christo, Prophetis & Apostolis, sicut testatur dulcissima promissio apud Esaiam, ubi inquit Deus: Hoc fœdus meum cum eis, Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, neque ab ore feminis tui deinceps vsque in æternum.

Altera imago, quæ proponitur Act. 2, primum accommodetur ad collectionem Ecclesiæ, quæ fit per ministerium Euangelij omnibus temporibus mundi. Deinde priuatim intelligatur de pijs, qui norunt exercitia fidei & inuocationis. Ut enim flamma, quæ à vento impellitur, incredibili celeritate volitat per domos & vrbes, & latè omnia complet, nec facilè extingui atque opprimi potest: Sic doctrina Euangelij ingens incendium exuscitat, cum sit ministerium Spiritus sancti, & turpissimos idolorum cultus, aut omninò, aut magna ex parte absumit.

Et si autem diaboli omnem regni sui conatum in Ecclesiæ perniciem parant atque meditantur: tamen Ecclesia, quæ circumfert Euangelium in mundo, extirpari & funditùs tolli non

li non potest. Nam vox Euangelij est æternum & immutabile decretum æterni Patris, Filij, & Spiritus sancti, de gratuita reconciliatione, & de vita perpetua. Hoc decretum probè stabilitum & fixum manebit, non solum inter ruinas regnorum, sed etiam si fractus illabatur orbis.

Licet concurrant omnes diaboli & tyranni ad tollendum atque delendum Euangelium: tamen lucem Spiritus sancti, de cælo sparsam non extinguunt, non impediunt venti huius, id est, Euangelij felicem cursum & propagationem. Est enim illa Dauidis in Psalmo 119 vera & piis non inaudita vox: Omnis rei vidi finem, sed verbū Dei ad omnem æternitatem manet & manebit, etiam si se rumpant aduersarij, qui furiis de sua mente & sanitate deturbati sunt. Hæc est piis dulcis & salutaris consolatio, & assiduè cogitanda est.

Deinde verò priuatim in cordibus audientium Euangelium Spiritus sanctus incendit timorem Dei & fidem. Nam timor significat pauores ortos ex agnitione peccati & iræ Dei aduersus peccatum. At fides significat lucem, qua corda agnoscunt misericordiam promissam propter Christum Mediatorem, & huius fiducia iterum eriguntur, vt accedant ad Deum, & statuunt se Deo curæ esse, & ab eo diligì propter Filium, quem placatorem pro nobis constituit. Hæc agnitio & fiducia semper coniuncta est cum donatione Spiritus sancti, vt

Galat. 3. clarè dicitur, promissionem Spiritus accipi fide.

Scribunt Eliam infantem, & lambentem vbera matris, conspectum esse nō lac, sed flammam ab vberibus rapere. Quare illa acerrima Spiritus in eo flamma, quæ Reges & Pontifices sine metu corripuit, significata est.

Diuus Ambrosius paulò ante mortem dictauit enarrationē Psalmi 44., cuius initium est: Deus, auribus nostris audiuius. Ac ferunt in hac ipsa lucubratione supra caput Ambrosij flammam conspectam esse figuram clypei, quæ postea delabens fulgorem inusitatum in facie sparserit, & ore hausta sit. Cùm autem eo ipso tempore non solum pertexeret orationem, sed etiam gemens ac lachrymans vota faceret pro Ecclesia, de quæ futuris calamitatibus vaticinaretur, non dubium est, pectus eius diuino Spiritu incensum fuisse, qui se in ea flamma ostendit, vt cùm in Apostolorum cœtu publicè exhibitus est.

De secundo Loco.

Magnum profectò & inenarrabile opus Dei est donum linguarum, quod textus describit, inquiens; Apostolos varijs ac diuersis linguis locutos esse, quarum elementa nunquam didicerant. Etenim de assiduitate quotidiana, & consuetudine præclarè scriptum est ab Aristotele: Auditum esse sensum disciplinæ. Quamobrem fieri non potest, quin pij admira-

ratio-

ratione tanti operis à Deo petant, ut in mentibus nostris fidem & gratitudinem accendat. Idem & ipse toto pectore peto.

Sed multò magis robur fidei inauditum inusitatùmque est, quod Apostoli senserunt, accepto Spiritu sancto. Quis enim non iure miretur hanc animi magnitudinem in Petro, qui vehementer inuehitur in cœtum Principum & sacerdotum? Etsi enim antea exiguis terriculamentis ancillæ & seruorum perturbatus confessionem de Christo abiecerat, tamen à Deo consecutus Spiritum sanctum, potentiam Pharisaorum & Pontificum ratione stabili firmâque contemnit. Qua exre intelligi potest, verissimum esse illud quod Paulus inquit 2 Corinth. 12 : ἡ γὰρ δύναμις θεοῦ ἐν ἀδυναμία τελιοῦται.

His igitur exemplis commonefacti, emendemus securitatem nostram, & deponamus fiduciam nostri, discamus timere Deum, & petere auxilium & gubernationem diuinam. Quod cum faciemus, res atque euentus ostender, veras esse promissiones, quæ pollicentur nobis auxilium opponendum omnibus terroribus ac periculis, quæ undique in nos irruunt propter piam confessionem Euangelij.

Ac ne plura, quæ sunt penè innumerabilia, consecrè, comprehendam breui. Sic enim statuo, idem hostibus Euangelij vsu vêturum esse, quod de Porsenna rege apud Polybium libro 2 legitur: ὀυχόντω τῶν δυνάμιν ὡς τῶν ὑπόστασιν αὐτοῦ καὶ τολμᾶν καταπεπληγμένον τῶν ἐναν-

τίων, id est, non tam eis metum incutiebat robur Horatij Coclitis, quàm animi celsitudo & stupenda audacia. Erit igitur aliquis cœtus in genere humano, qui Euangelium Filij Dei discet, cantabit, proponet cæteris, & propagabit ad posteros, etiam si subeunda erunt varia certamina & supplicia. Sed duris vt illex tonsa bipennibus: ita & hic cœtus per neces, per damna ab ipso ducit robur animùmque ferro.

De tertio Loco.

Valdè prodest scire, quæ genera hominum tunc fuerint in Ecclesia Dei. Non enim soli Israëlitæ, id est, nati ex semine Abrahæ tunc fuerunt in Ecclesia Dei, sed etiam multi Ethnici. Erant igitur genera tria:

Israëlitæ, id est, nati ex semine Abrahæ. Hos opus erat esse circumcisos, & obseruare ceremonias Mosaicas.

Secundum genus erant *πρωσήλυτοι*, qui ex gentibus conuersi etiam voluerunt circumcidi, & obseruare ceremonias Mosaicas. Suidas in dictione *πρωσήλυτος*: οὐ ἐξ ἔθνῶν πρωσηλιλυθότες, καὶ κατὰ τὰς θείας πολιτδόμενοι νόμους πρωσήλυτοι εἰσίν.

Tertium genus fuit haud dubiè magnum, & in Actis Apostolorum vocantur viri religiosi, *εὐλαβεῖς*, videlicet Ethnici, qui sine circumcissione & obseruatione ceremoniarum didicerant promissionem salutis, datam propter venturum semen, quo benedicendæ erant omnes

mnes gentes , & hac fide inuocabant Deum verum, qui se populo Israël patefecerat, & verbum suum eis tradiderat.

Tales fuerunt Naëman Syrus, Nabugodonosor & eius filius: Item Darius, Cyrus, Cornelius in Actis Apostolorum, Æthiops Eunuchus. Et semper multi tales Ethnici fuerunt veræ Ecclesiæ membra. Ideoque dispersi sunt inter gentes Israëlitz, vt multi Ethnici ad agnitionem veri Dei vocarentur.

Est & illud considerandum, Palestinam, quam populus Israël incoluit, sitam esse in medio mundi habitabilis loco, vt quasi puncti instar obtineret, quod *κέντρον* Græci vocant, & cæteris gentibus toto orbe terrarum dispersis doctrinam de vero cultu Dei communicaret.

Adde huc Ptolemæi Philadelphi diligentiam, qui cum audiret, Iudæos prædicare suæ gentis antiquitatem & doctrinam, accersuit inde interpretes, qui libros Mosi & aliorum Prophetarum in græcam linguam conuerterent. Hæc vetus translatio Prophetarum librorum in græcum sermonem vocatur septuaginta interpretum opus. Per hanc occasionem credibile est aliquos in Ægypto & alibi tunc veram religionem amplexos esse, cum & libri legerentur, & viri docti è Iudæis, qui versabantur inter gentes, liberè alios docere possent. Nam vox veræ Ecclesiæ Dei nunquam temerè & frustra recitatur.

De quarto Loco.

Quod Socrates apud Platonem inquit: Animos ita confirmandos esse, & muniendos veris sententiis de fine bonorum, de immortalitate, deque aliis rebus magnis, ut eas nulla cavillatione aut subsannatione virulenta nobis excuti sinamus: idem omnibus Christianis, ac precipue doctoribus Evangelij dictum putemus. Congruit enim hæc Socratis oratio cum regula Pauli, quæ traditur Galat. 6. Probet unusquisque opus suum, & sic gloriam habebit apud se, & non ex alio.

Opus significat vocationem seu genus vitæ & professionis, in quo versamur. Hanc sciamus Deo placere, & bona conscientia tantum ea faciamus cum docendo, tum discendo, quæ vera sunt & necessaria. Quod si hanc regulam sequemur, magno animo contemnere poterimus falsa iudicia Epicuræorum & hypocritarum, quia domesticam gloriam nobiscum circumferimus, videlicet testimonium conscientia recte iudicantis, cõiunctam cum approbatione diuina.

Sic Petrus cum exploratè perceptum & cognitum haberet, se mandato Dei circumferre doctrinam veram, necessariam, & salutarem generi humano, non frangitur iudiciis Epicuræorum, qui rerum ignari, umbra tantum & imaginibus gaudebant.

Et si autem nos sapientia & virtute longè inferiores sumus Prophetis & Apostolis: tamen

men cum reuera idem munus sustineamus in Ecclesia Dei, quod sustinebant illi summi viri, hanc viam ac gloriam proximam & quasi compendariam ingrediamur, non pendamus ex hominum iudiciis, quibus nihil est incertius, nihil fallacius, nihil obscurius, sed eum vitæ ac docendi cursum teneamus, qui primum Dei iudicio, deinde & conscientie domestico testimonio comprobetur.

Quod si qui simulatione, aut inani ostentatione, & ficto non modò sermone, sed etiam vultu stabilem se gloriam consequi posse arbitrantur, vehementer errant. Vera gloria, de qua dixi, id est, approbatio diuina coniuncta cum testimonio conscientie rectè iudicantis, radices agit atque etiam propagatur: ficta autem celeriter tanquam flosculi decidunt: nec simulatum potest quicquam esse diuturnum.

Hæc quæ de gloria breuiter dixi, piis doctoribus necessaria sunt, ne metu falsorum iudiciorum fugiant professionem veritatis. Vt enim Deus blasphemos in gente Iudaica puniuit, quando exercitus Titi urbem Hierosolimam euertit, ac funditus deleuit: ita nō dubitemus, quin Filius Dei ipse in latissimo illo die, quo se iterum ostendet vniuerso generi humano, resuscitatis mortuis, refutaturus sit venenata conuicia, & falsas criminationes, quibus nunc Euangelium oneratur.

*Quintus Locus,**Concio Ioëlis de beneficiis noui Testamenti.**Effundam de spiritu meo super omnem carnem.*

Moueor equidem, vt de bonitate Dei cogitem, quoties ordinem motuum cœlestium, vices temporum, fecunditatem terræ & animantium, politicam societatem, & constitutionem imperiorum diuinitus factam cōsidero: Sed multò magis moueor, quoties cogito lucem Spiritus sancti sparsam de cœlo primùm in Apostolos, deinde in vniuersam Ecclesiam.

Quanta enim bonitas Dei est, quòd se ipsum sic impertit nobis, & sese in nos effundit, & efficit nos, vt Petrus inquit, participes diuinæ naturæ, dato Spiritu sancto, qui similes motus in nobis accendit, qualis est ipse. Quo pignore magis declarare potuit, Ecclesiã sibi curæ esse, & ardenti amore à se diligi, quàm misso Filio, qui assumpta natura humana ex virgine, constitutus est Mediator inter Deum & homines, & factus est pro nobis victima, & donato spiritu cœlesti ac diuino, qui à voluntate Patris & Filij procedit, & copulat Ecclesiam Deo, agitando eam motibus congruentibus voluntati Dei.

Hæc omnia significata sunt breui orationula, cùm ait Ioël, vtque veriùs dicam, Deus ipse: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Cæterùm carnis appellatio satis ostendit,

stendit, de rebus maximis errare Philosophos, Pelagianos & similes, qui libertatem humanæ voluntatis immodicè amplificant, & mentes abducunt à cogitatione, petitione, & expectatione auxiliij diuini, & à conspectu huius gubernatoris, de quo hîc dicitur: Effundam de Spiritu meo.

Quod enim in scena dictum est: Vitam regit fortuna, non sapientia; explodatur ex Ecclesia. Regi vitam sapientia non humana, sed diuina sciamus, & agnoscamus nostram imbecillitatem fragilitatè que, & perpetuas diaboli insidias, quas in perniciem non modò priuatorum plurimorum, sed & vniuersæ Ecclesiæ parat & meditatur, & verè expauescamus, & simul toto pectore à Deo precemur, vt Spiritu sancto duce omnes actiones, omnia item consilia nostra regantur.

Declarât enim summorum hominum exempla, nullam esse tantam virtutem, quam non de gradu suo deiicere diabolus possit, præsertim si destituta sit excubiis & custodia Filij Dei. Vides ex quanto fastigio Saulem detraxerit, quale bellum Dauidi intulerit, vt ipsum vnâ raparet in exitium, cum alios tam multos perdidisset, filium Absolonem, Achitophel, & haud dubiè multos sapientia & virtute antecellentes. Hæc cogitent pij, & sint in statione & excubiis aduersus tam dirum hostem, & à filio Dei petant defensionem & gubernationem Spiritus sancti.

Et si autem variæ sunt interpretationes hu-

ius dicti: Et Prophetabunt filij vestri & filia
vestra: Iuuenes vestri visiones videbunt, & se-
nes vestri somnia somniabunt; tamen simpli-
cissima est in eo loco sententia.

Prophetia significat vtrâq; facultatē, *σύνε-
σις πνευματικῆς, καὶ δύναμις ἐξουδυντικῆς*, hoc est,
intelligentiam scripturæ spiritualē, & copiam
orationis, qua mentis nostræ cogitationes di-
sponere & illustrare possumus.

Quòd verò additur de visione & somnio, id
ex Moyse sumptum est, Num. 12. Cùm enim
Aaron & soror Maria æmulatione arderent,
ac Moyfi gloriam, vtq; veriùs dicam, molem
gubernationis inuiderent, Deus ipse contro-
uersiam dirimit, & Moysem omnibus Prophe-
tis longè anteponit. Ego, inquit, cæteris Pro-
phetis apparebo in visione vel in somnio, sed
cum Moyse ore ad os, id est, clarè, non obscurè
& sine inuolucris loquar, sicut amicus ad ami-
cum loqui solet.

Hac igitur forma verborum Ioël vtitur, de-
scribens beneficia noui Testamenti. Et quan-
quam gradus sunt donorū, quæ Deus singulis
largitur, tamen veteres historias repetenti &
presentia exēpla cōsiderāti facilè apparet, sem-
per aliquos fuisse, qui tanquā in specula seden-
tes futuras Ecclesiæ tempestates prouiderent.

Ambrosius in enarratione Psalmi 44, cuius
initium est: Deus, auribus nostris audiui-
mus; multa sapienter prædixit instinctu afflatūque
Spiritus sancti de iis rebus, quæ post mortem
Theodosij Ecclesiæ acciderunt.

Sic fragmenta quædam Methodij Episcopi circumferuntur, quæ ostendunt, fulsisse in eodono Prophetiæ, hoc est, præsentiones & scientiam rerum futurarum.

Quid dicam de Reuerendo viro D. Martino Luthero, qui ante annos plus minus decem cum alia vaticinia de rebus Germanicis, tum de calamitate VVitebergensi hoc triste vaticinium, quod res atque euentus comprobatur, reliquit: Breui post meam mortem adducetur exercitus ad cingendam obsidione Hierosolymam. Sic enim appellare solebat VVitebergam, è qua hoc postremo tempore quasi quodam sancto augustoque fonte omnis manauit Euangelij cognitio. Quare hortator sum piis omnibus, atque imprimis meæ familiæ, vt relicta vrbe aliò se conferant ante hostis aduentum. Nam ciuitas hostilem impetum nullo modo sustinebit, sed ab exercitu capietur, & in potestatem alienam rediget, nisi Deus immensa bonitate pœnas ingratiitudinis mitiget. Qua de re cogitans vota facio, ne Deus totam iram suam accendat, sed potius in ira misericordiæ recordetur, & non sinat penitus inter nos extinguere noticiam Euangelij, & Filij sui Domini nostri Iesu Christi.

Quorsum hæc? Vt illud intelligas, nō Apostolos solum & eorum auditores, sed semper aliquos pios in Ecclesia dono Prophetiæ ornatos fuisse.

In fine additur Epiphonema omnium maxime memorabile, quod docet nos de modo,
quo

quo beneficia noui Testamenti consequimur. Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Vt autem uenustas & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine: sic uera inuocatio, de qua loquitur Propheta, cogitatione magis, quàm re à fide potest separari. Quod cum ita sit, perspicuum est, nos fide consequi magnifica & salutaria beneficia, quæ in Euangelio promittuntur, nec fingendam esse aliam rationem applicandi, ut vulgò loquuntur.

Neque verò silentio prætereunda est particula uniuersalis, quæ in dicto Ioëlis recitatur. Continet enim gratam & dulcem consolationem opponendam tentationi, quæ ex lege oritur de particularitate. Omnes enim in hanc opinionem duce sua natura vehuntur, ut existimēt, ad alios præstantes sapientia & virtute pertinere diuinas promissiones. Sed cōtra hanc humanæ mentis ratiocinationem consolatur nos Propheta, constantissimè asseuerans: **Omne** qui inuocet nomen Domini, fore socium æternæ beatitudinis.

Finis Epistola.

FERIA

FERIA SECUNDA
ET TERTIA
PENTECOSTES.

Ex capite 10 & 15 Actorum.

De autoritate Synodorum.

Laudanda est Lucæ diligentia, qui luculentam historiam scripsit de iis rebus, quas Apostoli in prima Ecclesiæ collectione gesserunt. Etenim multa sunt, quæ bonam mentem non modò delectare, sed etiam confirmare possunt, si consideret propagationem Euangelij, & incrementa Ecclesiæ, quæ multorum Ethnicorum accessione in immensum aucta est, Tyrannis interim cum omnibus impiis fame & peste miserabiliter consumptis, vt testatur narratio capitis 12 de Herode. Ac harum tantarum rerum historiæ non sunt sine singulari consilio Dei diuinitus traditæ & conseruatæ, ac vtilitas facillè à piis ac prudentibus intelligi potest.

Nam si talis liber concionum Apostolicarum non extaret, tyrannici Pontifices, qui defendunt idola & impia dogmata, prætextu successionis Apostolicæ, Ecclesiam perpetua fraude & superstitione obligarent. Affirmant enim impiè ac tetrè, cum summa temeritate ac impudentia, se ab Apostolis in illo flore nascètis Ecclesiæ accepisse sentèntias de Academica dubitatione, de satisfactione Canonica, & aliis nugis, quæ sunt penè innumerabiles.

Sed

Sed hæc Pontificum arrogantia manifestè refutari potest, citatis testimoniis ex historia, quam Lucas memoriæ posteritatis tradidit.

Nam Petrus Acto. 10 allegat consensum Prophetarum de hac ipsa sententia, quæ est propria & perpetua Euangelij; Omnes homines certò consequi remissionem peccatorum, qui in vera pœnitentia, fiducia Euangelij & huius Mediatoris se sustentant. Hunc consensum Catholicæ Ecclesiæ Dei, Patrum, Prophetarum & Apostolorum opponamus omnibus, qui in Ecclesia sæcus docuerunt.

Præclarè ergo Lutherus: Hic liber, inquit, maximè illustrem & perspicuam refutationem continet doctrinæ Pontificum, qua nulla maior pestis Ecclesiæ Christi afferri potuit. Amemus igitur & sæpe legamus dicta huius libri, vt nos confirmet aduersus idolatricas & impias opiniones, quæ & olim à Pontificibus in Ecclesiam inuectæ sunt, & nunc vi atque cæde crudelissimè defenduntur.

Vt etiam Elimas magus subita cæcitate punitus est, & Diocletianus, postquam diu sæuitiam in Christianos exercuit, mortè sibi consciiuit: Ita nunc à Deo petamus, vt hos scyphantas, & autores innumerabilium parricidiorum, pœnis quas meriti sunt opprimat. Deinde cum in hoc libro plurimæ conciones Propheticæ citentur & illustrentur, certò nobis persuadeamus, idque exploratum ducamus, nullam extare Prophetarum enarrationem tam ornatam, tamque vberem, quam in hac ipsa historia.

Postremò & illud considerandum est, dignitatem & efficaciam ministerij Euangelici in hoc scripto maximè lucere atq; conspici. Etenim primo die Pentecostes circiter tria millia hominum ad Christum cōuersa sunt. Qua ex re intelligi potest Pauli asseueratio, qui inquit, Euangelium esse potentiam Dei ad salutem omni credenti. Pellantur ergo è medio furores Enthusiatarum & Anabaptistarum, qui cōtemnunt ministerium verbi, quod Deus in ore docentium posuit, & iudicat esse tantum *λεχνηίαν ἢ φλυαρολογία*, siue vt ipsi loquuntur, literam mortuam, inanem, atque irridendam. Sed nimis longum esset, huius totius historix seriem velle persequi.

Omissa igitur longiore recitatione, pauca quædam de autoritate synodorum dicam, præsertim cùm videre liceat aliquos tanta leuitate & iactatione, vt recentes synodos pugnantes cùm doctrina Prophetica & Apostolica, omni contentione defendendas esse censeant. Multi verò in dissensionibus Ecclesiasticis neutrales esse volunt, & assensionem ab Euangelio cohibent, donec iudicio ac testimonio Pontificum & Cardinalium comprobetur.

Principiò sciendum est, Synodos nec condere, nec posse condere nouos articulos fidei: Quia doctrina de essentia & voluntate Dei, supra & extra conspectum humanæ rationis posita, non potuit nec potest ab vllis angelis aut hominibus comprehendi; sed à Deo ipso
pate-

patefacta, & Ecclesie certo verbo & illustribus testimoniis commendata est, sicut & in Iohanne dicitur: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis. Et 2 Pet. 1. Non humana voluntate allata est unquam Prophetia, sed à Spiritu sancto moti locuti sunt sancti viri. Et 1 Cor. 3. Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Et Ephes. 2. Extructi estis super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, existente angulari lapide Iesu Christo.

Non igitur alia doctrina de Dei essentia & voluntate recipienda est, nisi illa vera, quæ per Prophetas & Apostolos tradita est. His enim tradidit verbum suum, quo se patefecit, & addidit illustria testimonia, ut certò sciremus, quis sit Deus, & ubi quærendus, quomodo agnoscendus & inuocandus sit, ne à verbo Dei humanæ cogitationes aberrarent, sicut Ethnicis horribiliter & variè aberrârunt.

Cùm igitur articuli fidei non alij sint, nisi quos certum est à Deo patefaciente per Prophetas & Apostolos traditos esse, quæri potest, quid agant Synodi? Respondeo. Deus vult esse iudicia doctrinæ in Ecclesia, & præcipit doctoribus, ut sint vigilantes, ac veram & certis testimoniis propagatam sententiam constanter defendant, & caueant ne corruptelæ dogmatum in Ecclesiam irrepant, & sparsos mox refutent & explodant. Id fieri à singulis & à pluribus necesse est.

Ac prodest multos fideles doctores coniungere sententias. Primum, quia imbecilliores à peritioribus confirmandi sunt, ut dicitur: Et tu conuersus confirma fratres tuos. Deinde quia in omnibus eximium studium esse debet aggregandi se ad aliorum piorum cœtum manifesto consensu, ut sit firmior publica concordia, & magis arceantur dissidia, & schismata. Hanc diligentiam aggregandi nos ad cæteros sæpè commendat nobis Christus, ut Matth. 18: Vbicunq; duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum.

Postremò cum extant publici consensus monumeta, articuli necessarij faciliùs propagari possunt, & sunt magis muniti. Sunt igitur synodi iudicia Ecclesiæ, in quibus conuenientes doctores non fingunt noua dogmata, sed profitentur sententias prius in scriptis Prophetis & Apostolicis traditas, & ostendunt, quomodo intelligant dicta Prophetica & Apostolica, & testantur hunc intellectum verè ab Apostolis transmissum esse ad posteros.

Sunt igitur iudices in Synodis tantum testes veteris sententiæ, non sunt autores nouæ. Nec fingendum est, habere synodos potestatem aliquam regiam aut prætoriam interpretandi obscura dicta, sicut de ambigüe dictis in ciuilibus legibus dicitur: Valere regiam interpretationem propter autoritatem regiam.

Quod enim de criticis diebus, quos medici studiosè obseruant, ab Hippocrate traditum est, idem ad politica iudicia transferri potest,

lib. 1, Aphor. 20. Quæ iudicantur & iudicata sunt integrè, nec mouere, neque innouare siue medicamentis, siue aliter irritando, sed finire oportet. Aliter autem valet synodi interpretatio, videlicet quia collatio dictorum in scriptis Prophetis & Apostolicis conuincit, eam sententiam, quam amplectitur synodus, verè esse à Deo traditam, & adiunatur synodus certis testimonijs, quæ per Apostolos tradita esse ex veris monumentis constat.

Hæc de synodis dixi, vt sciamus, Euangelium non propter humanam auctoritatem eorum, qui in synodo congregati sunt, amplectendum esse, sed propter testimonia, quæ constat diuinitus tradita esse Prophetis & Apostolis. Quòd si qui assensionem ob eam causam à doctrina Euangelij cohibent, quòd nondum accesserit Romani Pontificis approbatio, vehementer errant. Nam in Euangelio acquiescendum est propter mandatum Dei æternum & immutabile, præcipientis vt audiamus Filium, siue accedat, siue non accedat synodorum auctoritas.

Deinde discrimen teneatur inter veras & falsas sententias synodorum, quod in omnibus causis fieri necesse est. Ac veras quidem sententias, & ab vno & à pluribus traditas, grato pectore amplectamur. Nullum est enim maius bonum, vt Socrates inquit, quàm veritatis communicatio. Falsas autem, quæ plenæ sunt impietatis ac sceleris, magno animo repudiemus, etiam si traditæ sint ab ijs, qui ad guber

gubernacula Ecclesiæ sedent. Scriptum est enim: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Et in primo præcepto dicitur:

Non habebis Deos alienos
coram me.

*Finis Epistolarum ab Aduentu vsque ad
festum Trinitatis.*

Iohan. 6.

Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus est veritas.

Esa. 8.

Obsigna legem tuam in discipulis meis.

Psal. 68.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, propter templum tuum sanctum, quod est in Ierusalem.

Psal. 9.

Custodi nos Domine, ut pupillam oculi.

Victorinus Strigelius:

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is extremely light and difficult to discern.

A L T E R A
P A R S H Y P O M N E -
M A T V M I N E P I S T O -
L A S D O M I N I -
C A L E S .

A festo Trinitatis vsque ad
Aduentum Christi in car-
ne.

DOMINICA I.
DOMINICA TRIN-
NITATIS.

Epistola Rom. II.

O Profunditatem diuitiarum & sapien-
tia & cognitionis Dei, quàm inscruta-
bilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles
via eius. Quis enim cognouit mentem Do-
mini? Aut quis illi fuit à consiliis? Aut quis
prior dedit illi, & reddetur ei? Quoniam ex
illo, & per illum, & in illum omnia. Ipsi glo-
ria in secula, Amen.

Locus præcipuus in hoc festo tractandus,
de articulo Trinitatis, assumatur ex loco The-
ologico de Deo.

DOMINICA PRIMA
POST TRINITATIS.

Epistola I Iohannis 4.

Charissimi: Deus charitas est. In hoc ap-
paruit charitas Dei, quòd Filium suum
unigenitum misit Deus in mundum, ut vi-
uamus per eum. In hoc est charitas, non quòd
nos dilexerimus Deum, sed quòd ipse dilexe-
rit nos, & miserit Filium suum propiciatio-
nem

nem pro peccatis nostris. Charissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus nos mutuò diligere. Deum nemo vidit unquam. Si diligimus nos inuicē, Deus in nobis manet, & charitas eius est perfecta in nobis. Ex hoc cognoscimus, quòd in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testamur, quòd Pater misit Filium seruatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quòd Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus, & credidimus charitatem, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij, quòd sicut ille est, & nos sumus in mundo hoc. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras eijcit timorem, quoniam timor cruciatum habet. Qui autē timet, non est perfectus in charitate. Nos diligimus eum, quoniam ipse prior dilexit nos. Si quis dixerit, diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim nō diligit fratrem suum, quem vidit: Deum, quem non vidit, quomodo potest diligere? Et hoc præceptum habemus ab eo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

Concio παρανετηκὴ, de Dilectione.

PRæclarè in Epistola quadam Ovidius inquit:

*Acer & ad palma per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.*

Hoc ille de equis: sed nos dictum putemus de omnibus, qui sanctissimum & augustissimum munus docendi in Ecclesia sustinent. Et si enim renati habent fidei ac dilectionis initia: tamen cum nulla sit hominis perfecta virtus, sæpè nobis suasores & authores sunt Apostoli ad virtutem integrè absolutèque colendam & retinendam. Argumentis quidem ad istam sententiam, quam vult obtinere Iohannes, vitur optimis, quæ in omnibus causis suasoriis & debent & solent valere plurimum.

Et primùm quidem ab exemplo Dei orditur, in quo tâta vis est Dilectionis erga genus humanum, vt nos imaginem ac similitudinem referre sui ipsius in terra uoluerit, & animalibus nos cunctis præfecerit. Quid? quòd Deus æternus cumulatisima bonitate ac verè paterna charitate per Christum Filium succurrit mortalibus in ruinam prolabantibus, eosque restituit in antiquam gratiam per peccatam ac supplicia, quæ ille volens, sciens, libensque perpeffus est. Adde huc donationem
Spiri-

Spiritus sancti, quem largè in nos effudit, vt euidētissimè ostenderet, Ecclesiam sibi curæ esse & à se diligi. Hæc testimonia cùm legimus, possumusne dubitare, quin Deus sit charitas, vt Iohannes ait, siue vt nos dicimus, mens æterna, plena paterni amoris, qui longè superat vim iræ iustissimæ aduersus peccata, vt Roman. 5 dicitur; Gratia exuberat supra peccatum. Et Os. 11. Quomodo dabo te Ephraim, quomodo affligam te Israël? Iustè te delerem, sicut Adama & Seboim: sed conuersum est in me cor meum, exarsit commiseratio mea, nō faciam furorem iræ meæ, non delebo Ephraim: Quia Deus ego sum & non homo, in medio tui sanctus.

Secundum argumentum est, quòd Dei beneuolentiã tenere tuerique non possumus, nisi & in nostris mentibus luceat Dilectio Dei & proximi. Vult enim Deus mutuum esse amorem non solùm erga se, sed etiam erga reliquos homines, eos præsertim qui nobis coniuncti sunt societate eiusdem professionis, & quos ipse ad communem hæreditatem vitæ æternæ vocauit. Et si igitur aliæ causæ impellunt Deum, vt nos miseros & imbecilles immensa misericordia complectatur, videlicet meritum & intercessio Filij Dei, vt Ephes. 1 scribitur: Dilexit nos propter dilectum: Tamē de retinenda ac conseruanda Dei beneuolentiã verè ista & grauitè dici possunt: Amor amore emitur: Item, vt ameris amabilis esto.

Tertium argumentum ducitur à consequentibus, siue vt magis propriè dicam ab effectibus. Nam dilectio duas res optimas & pulcherrimas efficit, *καρπνοδαν* & magnitudinem animi despicientis hostiũ calumnias & furores, quibus aut deformare, aut funditũs extirpare Euangelium conantur. Hæc enim verba pertinere mihi ad casum confessionis videntur, quem multi fugiunt metu acerbissimorum suppliciorum, quæ confessoribus veræ doctrinæ proposita sunt. Perfecta, id est, vera non simulata charitas efficit in animis constantiam, tolerantem supplicia & acerbissimos cruciatus, qui perferendi sunt propter piã, necessariã & salutarem confessionem.

Cùm enim Hieremias, Baptista, Paulus, & cæteri doctores Euangelij exploratè perceptum & cognitum habeant, se non humana authoritate, sed diuina circumferre doctrinam in mundo, & nulla turpitudine, quam leges puniunt, contaminanti sint, læti adeunt certamina & supplicia, quia norunt se non rapi ad necem propter fanaticos errores doctrinæ, aut morum prauitatem, sed ideò sua corpora Tyrannis obiectant, pulchrãque petunt per vulnera mortem, vt testimonium dicant de doctrina, quam professi sunt, & de futuro iudicio, in quo Deus manifesta voce declarabit, hos viros non suæ utilitatis aut voluptatis ratione habuisse in tot ac tantis certaminibus de doctrina, sed tota mète atq; omni animo in id incubuisse, vt & gloria Dei per hoc

hoc ministerium ornaretur, & multi ad societatem æternæ beatitudinis vocarentur. Sic enim Ioannes in Apocalypsi Deum loquentem facit: Hi sunt viri, qui pro Testamento Dei corpora sua tradiderunt, & non dilexerunt animas suas vsque ad mortem, sed in sanguine agni tauerunt stolas suas. Præclare ergo Teu-
cer apud Sophoclem:

Σὺν γὰρ τῷ δικαίῳ μέγ' ἔξεται φρονεῖν.

Sequitur altera particula, quam simpliciter intelligo de bona conscientia: Charitas expellit timorem. Magna enim vis est conscientia in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnas semper ante oculos versari putent, qui peccarint. Et noti sunt versiculi de eadem sententia:

*Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.*

Sed omnium venustissima est Platonis sententia in primo πολιτ. Quicumque multas conscientia labes in animo habet, eum necesse est sæpenuerò cohorrescere, perinde ut pueri visu somniorum excitantur, & eum mala spe vivere. Qui verò optimorum consiliorum & actionum memoria sese sustentat, huic semper adest dulcis spes, quæ est fida nutricula, fouens senectutem, ut præclare à Pindaro scriptum est. Denique nobis persuasum sit, mentem in grauissimis deliberationibus potissimum regi & gubernari à bona conscientia.

Hæc dicta omnia congruunt cum Iohannis oratione: Charitas expellit timorẽ, id est,
bona

bona conscientia non solum futes causas, quæ aliis pauorem afferunt, cõtemnit vt vellitationes & cõuitia, sed ne tunc quidem frangitur ac debilitatur metu, cum videt molem periculorum & ærumnarum impendere. Testes sunt permulti, sed breuitatis causâ historia contenti simus vna. Martinus enim Lutherus, σοφὸς ἔχθρὸς ἀνίηρ, cum non modò vitam suam, sed & professionẽ omni pietate, sanctitate, castitate & iustitia regeret ac moderaretur, magno animo cõtempfit conuitia & vellitationes Sycophantarũ. Neq; verò id solum, sed etiam regibus & præcipuis gubernatoribus metum sua constantia attulit. Nam cum Cardinalis in conuentu Principum ei minaretur exilium, grauiter ille ad hunc modum respondit: Si terra nos non capiet, cœlum capiet. Sed nimis longum esset, huius viri integram historiã velle persequi. Omissa igitur longiore enumeratione exemplorum, quæ in rebus à D. Martino gestis plurima sunt, ad alteram Epistolam accedo.

DOMINICA SECUNDA POST TRINITATIS.

Epistola 1 Iohann. 3.

NE miremini fratres mei. si odit vos mundus. Nos scimus, quòd translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.

res. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quòd omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem. Per hoc cognouimus charitatem, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui verò habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum egentem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, ne diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.

HÆc conicio ὁμολογεῖται καὶ ὁμολογεῖται est superiori. Etenim tanta seueritate Dilectionem requirit, vt sine ea neget Ecclesiam viuere posse. Sed quoniam multi ex hoc loco falsam conclusionem efficere conantur de iustitia operum, breuiter exponam, quæ sit natiua sententia Iohannis. Non ait, Dilectionem esse causam, à qua ex morte erepti sumus; sed affirmat, dilectionem proximi esse signum, quo commonefacti animaduertere ac notare possimus vtrum vitam receperimus, an adhuc morte oppressi iaceamus.

Ne autem obscuritas sit in hac responsione, vtar similitudine, quæ maximè ad institutum accommodata videtur. Quanquam spiratio non est causa vitæ in animalibus, sed anima est
illa

illa ἐν δειλίᾳ, quæ continuatam & perennem motionem corporibus animantium præbet: Tamen ad eò necessaria est, vt nisi animal spiraret, viuere nullo modo possit, imò etiam signum est, quo animal viuum à cadauere discernitur. Sic dilectio non quidem causa est eripiens nos ex morte, (nam hoc beneficium Christo liberatori tribuendum est), sed tamè signum est, quo cum nos ipsi, tum alij admoniti, exploratū habemus, nos ab interitu vindicatos esse. Etenim vitam, quam Christi concessu & beneficio recepimus, tenere tuerique non possumus, nisi scintilla quædam dilectionis in nobis ardeat.

Ex his, quæ dixi, multisque aliis perspicuum est, Iohannem nō repugnare Paulo, sed vnam & eandem esse doctrinam Prophetarum & Apostolorum. Nam vt olim duo Cherubini stabant in arca fœderis iungentes alas, & sese contuentes: Sic Prophetæ & Apostoli vna voce eodémque spiritu celebrant beneficia Mediatoris, & doctrinam consentientem de maximis articulis tradunt.

Sicut Christus posuit animam suam pro nobis: ita debemus & nos pro fratribus, &c.

Hanc regulam de officio necessariæ defensionis meminerimus, quæ non modò gubernatoribus, sed priuatis hominibus concionatur. Ac notum est illud Alphonfi: Pro lege & pro grege, significans Principem omnia pericu-

pericula adire debere & religionis ornandæ causa & pro populi defensione. Sciant etiã priuati homines, se obligatos esse mandato Dei ad defensionem piarum Ecclesiarum & scholarum, ne abiiciantur dissecti infantes, aut senes trucidentur, aut puellæ & mulieres prius contumelia affectæ iugulentur. Cùm autem incurrat in venatoris spiculum lea pro tuendis catulis, & gallina pro suis pullis acerrimè dimicet, pudeat nos nostræ ignauix, quòd mortem pro patria, pro Ecclesia, pro libertate non audemus oppetere. Sed verissimum est illud quod à sapientibus accepimus, duabus animæ partibus oppressis atque extinctis, tertiam mollem atque effœminatam, videlicet *ἠθρομητικὸν* nunc potissimùm dominari.

Diligamus opere & veritate.

Nihil in vita vsitatius est, quàm aliud sentire & aliud loqui, vt Andromacha apud Euripidè exclamat: O dignissimi odio Spartani & execrandi ab omnibus hominibus, aliud loquentes & aliud sentientes, &c. Et Psal. inquit: Pacem loquuntur cum proximo, mala autem in cordibus eorum. Hanc simulatam dilectionem *ἰσπὲ* & grauius taxat Scriptura, & nos hortatur vt veris officiis declaremus sensum fraterni amoris. Sic Paulus ad *φιλήμονα* laudat suum hospitem Onesimum, inquit: Sanctorum plurimorum viscera ab eodem resecta & recreata esse.

DOMINICA TERTIA
POST TRINITATIS.

Epistola i Pet. 5.

Charissimi: Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos extollat cum erit oportunum, omni cura vestra coniecta in illum. Nam illi cura est de vobis. Sobrii estote, vigilate, quoniam aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quaerens quem deuoret. Cui resistite solidi fide, scientes easdem afflictiones fraternitati vestrae, quae in mundo est, consummari. Sed Deus omnis gratia, qui vocauit nos ad aeternam suam gloriam per Christum Iesum, parum per afflictos, idem instauret vos, fulciat, roboret, stabiliat. Ipsi gloria, imperium in secula seculorum, Amen.

LOCI PRAECIPVI.

- I. De patientia in afflictione.
- II. De prouidentia.
- III. Reprehensio securitatis, & de victoria aduersus Sathanam.
- IIII. Consolatio in aramnis.

De

De primo Loco.

Sitatum est in omnibus artibus locos vriles & maximè necessarios sæpenumerò proponi, repeti & inculcari. Quoties enim Hippocrates hanc sententiam de purgatione repetit? Si talis humor purgetur, qualem purgare cõuenit, salutare est, & corpora facillimè ferunt. Sin autem contrarium accidit, difficulter ferunt. Sic multoties à Dialecticis quinque prædabilia seu gradus vocum repetuntur. Etsi igitur aliàs sæpè dictum est de discrimine patientiæ Philosophicæ & Christianæ tamen cum nulla virtus hoc quidem tempore magis necessaria sit Ecclesiæ Dei, quàm tolerantia afflictionum, quæ magno impetu in eam irruunt, breuiter de hoc discrimine repetant studiosi doctrinam vsitatam, vt seipfos & alios ad hanc virtutem pulcherrimam colendam & retinendam exuscitent.

Expende autem, quàm sint insignia & illustria verba in dicto Petri: Humiliamini, inquit: sub potenti manu Dei. Socrates cum in manu mortiferum illud teneret poculum, moderabatur quidem dolorem ratione Philosophica, sed nec Deum intuebatur, nec liberationem in vita æterna expectabat. Sed latro in cruce præstat Deo obedientiam, & certò statuit se cooptatum esse in collegium æternæ beatitudinis, iuxta promissionem: Hodie mecum eris in paradyso.

Sed cur vocat manum Dei potentem? Vt intelligas Dei potentiam in vtrâque re potissimum cōspici, videlicet in afflictione & liberatione non modò piorum plurimorum, sed & vniuersæ Ecclesiæ.

Ante annos 2121, die 3 Iulij, capta est vrbs Hierosolyma à Rege Babylonico. Etsi autè populus Dei horribili exemplo punitus est propter idolatriã & alia peccata, quibus se contaminauerat: tamen hæc tanta mala Deus conuertit in bonum. Nam in Babylone maior fuit gloria huius populi quàm vnquam florente regno in terra Canaan. Postea reduxit hanc gentem ex Babylone, & seruanit eam vsque ad Apostolos annos ferè 500. Quod exemplum commemorari illustrius potest ærumnarum & liberationum Ecclesiæ?

Age verò, ne semper de vniuersa Ecclesia dicamus, quis ignorat historiam Ioseph, David, Nabuchodonosor, quorum calamitates partim *τιμωρία*, partim *δοκιμασία* fuerunt. Sed res atque euentus in fine secutus comprobauit vocem Annæ 1 Reg. 2: Dominus mortificat & viuificat, deicit de gradu, & iterum in sede collocat, denique ad inferos deducit & reducit. Hæc exempla animo colligentes, quæ Deus in literas referri voluit, vt eorum memoria semper extaret, possumusne dubitare, quin Deus Ecclesiam hoc postremo tempore non leuiter quassatam, & pios Principes, qui sunt socij calamitatum Ecclesiæ mirabili modo seruaturus sit? Amen Amen.

Secun-

*Secundus locus,**De prouidentia.*

Prouidentia est gubernatio Dei, qua naturam vniuersam & creaturas singulas seruat, id est, ordinē motuum, vices temporum, fœcunditatem terræ & animantium, & curat & seruat genus humanum, custodit politicam societatem, imperia, iudicia, iusticiam, punit atrocitatem scelera pugnancia cum lege naturæ, in qua voluntatem suam ostendit, & tandem iniuste oppressos liberat. Hæc doctrina, quæ affirmat Deum non esse ociosum, sed paterna ^{regni} genus humanum fouere, punire atrocitatem scelera, & liberare inuocantes, traditur in dicto Psal. 54: Iacta in Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, nec sinet iustum versari in ærumnis perpetuis. Sic Deus ad Abraham inquit: Noli timere, ego ero protector tuus, & merces tua magna valdè. Et in primo præcepto dicitur: Ego sum Dominus Deus tuus, id est, conditor omnium rerum & conseruator & opitulator: In me solo Ecclesia omnem spem reponet sui, à me petet & expectabit præsentia & æterna bona. Etsi enim Principes ac præcipuè gubernatores immani *ἀσοφία* Ecclesiam deserunt, cuius nutricij esse debebant: tamen vt Dei concessu & beneficio puli coruorum à parētibus deserti pascuntur, sic Ecclesia & quidem mirabili modo seruatur ac defenditur.

De tertio Loco.

Apud Homerum duo extant versiculi, qui officium boni militis describunt, & diligentiam prospiciendi pericula, quæ ab hostibus impendent, omnium maxime flagitant:

*Non decet integram noctem dormire, regentem
Imperio populos, & agentem pectore curas.*

Hanc imaginem Christiani considerent, & sciant se καλῶ στρατείας militare, non solum quia Deo placet & aliis salutaris est, sed etiam quia ardua est & sine multis virtutibus, cuiusmodi sunt fides, inuocatio, sobrietas, vigilantia, sustineri non potest. Neque enim Diabolo quidquam deliberatius est, quam nos, quacunque ratione possit, non iudicio neque disceptatione, sed vi atque impressione euertere. Omni igitur contentione pugnandum est, ne Diaboli inuadant urbem vino somnoque sepultam, ut Vergilij verbis utar.

Nam plurima exempla summorum virorum proposita sunt, qui securitate lapsi sunt, & poenas sibi & posteris accersuerunt, ut Adam, Eua, Dauid, Salomon. Ac circumit Diabolus intentus in omnes occasiones, ut incautos implicet lapsibus inextricabilibus. Texit enim longam telam: videt ex vno lapsu multa mala secutura esse, ut ex lapsu Adæ, Dauidis Salomonis quanta moles peccatorum & calamitatum secuta est? Hac exempla animo colligentes, & considerantes ingentem imbecillitatem humanæ naturæ, sumus vigilantiores aduer-

aduersus illecebras & Diaboli infidias.

Rogas me, quibus armis vtendum sit ad Diaboli ferocitatem ita reprimendam, vt facile victoriam nobis tradat? Authore vtar Apostolo, qui vno versu totum locum conficit: Huic, inquit, resistite fortes in fide. Nulla. n. re magis armati paratiq; esse possumus contra furorem & rabię grassantis Diaboli, quàm fide, id est, agnitione Mediatoris, & petitione auxiliij diuini. Hęc tantę res optimè pulcherri- męque pictę sunt, & quasi ante oculos exposi- tę in naturali dissidio, quod est inter leonem & gallum. Etsi enim leo cunctis animanti- bus terribilis est, tamen hic tantus bellator cantu galli gallinacei non terretur solũ, sed etiam in fugam vertitur. Ita res atque euentus ostendit, tantum verę Ecclesię, id est, piam in- uocationem petentem & expectantem à Deo auxilium & defensionem aduersus Diabo- lum, non esse sonitum inane atque irriden- dum. Hoc enim cantu frangitur & commi- nuitur potentia Diaboli, ne possit nocere quantum vult & conatur.

Quartus locus,

Consolatio in arumnis.

Venustissimè apud Platonem Axiochus inquit: Tu quidem ex futile doctrina, quę nunc in honore est, hęc callidè deprompta dixisti. Inde enim omnis garrulitas quasi quo-

dam fonte manat. Hæc verò etsi ad pueros de-
mulcendos valet, tamen me quidem non satis
confirmat, vt statuam in morte nihil esse mali.
Illud enim angit vel potius excruciat, disces-
sus ab omnibus his quæ sunt bona in vita.
Quorsum hæc? Vt intelligas infinitum discrimen esse inter Philosophicas consolationes, &
eas quas Euangelii doctrina ærumnosis adhi-
bet. Nam Axiochus auditor & discipulus So-
cratis dicit ex animo quod res est, se in Magi-
stri consolatione nullo modo acquiescere posse,
& diserte eam vocat stultitiam loquacem.

Hæc ingenua & aperta cōfessio declarat Pau-
li dictum Rom. 8: *ἡ θάνατος ἐστὶ θάνατος*, id
est, non liberat à peccato & à morte, sed est
consolatio fugax & euanescent, non susten-
tans corda in veris pauoribus aut certamini-
bus: contrà verò sensus spiritus, id est, iudiciū
spirituale de causis afflictionū, & fides acquie-
scens in consolatione efficit in animis pacem,
lætitiā & vitam. Quid enim dulcius dici
potest, quàm quod Paulus ait: Fidelis est Deus,
qui non finit nos tentari supra vires. sed dat
cum tentatione robur, vt possimus sustinere.
Et apud Prophetam Deus ipse inquit: Ego
habito cum cōtrito & humili spiritum, vt vi-
uificem cor contritū, & erigam spiritū humili-
lem. O dulcem cōsolationem infingendam in-
timis pectorib, quæ affirmat, Deum adesse æ-
rumnosis, qui sunt membra Ecclesiæ, eisque o-
pem & salutem ferre,

Acce-

Accedit illa quoque consolatio, quæ ducitur à spe lætissimi exitus. Scimus enim Ecclesiam non ad hanc breuem & fugacem vitam conditam esse, sed ad æternitatem, vbi fruatur Dei conspectu, quem præcipuè bona mens appetit. Has consolationes de auxilio Dei, & de spe illius lætissimi diei, in quo bonis dabuntur præmia, impij afficientur iustis pœnis, breui oratiuncula Petrus complectitur, cùm ait: Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam gloriam suam per Iesum Christum, confirmabit nos in ærumnis, quæ exiguo tempore durant, & robur piis omnibus largietur, vt afflictiones perferre ac sustinere possint.

DOMINICA QVARTA
POST TRINITATIS,

Epistola Rom. 8.

Nam reputo, non esse pares afflictiones presentis temporis ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos. Etenim sollicita creaturæ expectatio, expectat vt palàm fiant filij Dei. Quippe vanitati creaturæ subiacet, non volens, sed propter eum, qui subiecit illam sub spe. Quoniam & ipsa creaturæ liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, quòd omnis creaturæ ingemiscit, simulque nobiscum parturit vsque ad hoc tempus. Non solum autem

illa, sed & ipsi, qui primitias spiritus habemus, & nos ipsi in nobis ipsis gemimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri.

Primus Locus.

Consolatio amplissima.

Constat inter omnes non Philosophos solum, sed etiam indoctos, finiti ad infinitum nullam esse proportionem, siue, ut graeci, dicunt *ἀναλογία*. Quidquid enim finitum est, breue & exiguum ducendum est praeter aeterno. Quare ut Mathematici persuadent, terram in medio firmam ad vniuersi coeli complexum quasi puncti instar obtinere, quod illi *κέντρον* vocant: Ita nobis persuasum sit, idque exploratum omnino ducamus, hanc breuem & fugacem hominum vitam, cum illa aeternitate, quam nulla circumscriptio temporis metitur, nullo modo comparandam esse. Etsi igitur videmus differri vtrumque; poenas impiorum & praemia verae Ecclesiae, tamen membra filij Dei, quae capiti coniuncta sunt societate aeternarum, tota mente atque omni animo intueantur in illam aeternitatem, in qua Deus absterget omnem lachrymam ab oculis resuscitatae Ecclesiae, eamque ornabit non quidem perituris praemiis, sed aeternis, quae sunt tanta, ut nec humana

mana cogitatione comprehendi, nec verbis enarrari possint. Cùm autem Paulus ipse fateatur, se harum rerũ magnitudine superari, nos quoque contenti simus hac breui commonefactione, quæ nobis spem facit lætissimi exitus, vt in versu dicitur; Perfer & obdura, labor hic tibi proderit olim

Secundus locus.

Sequitur, vt de altero loco dicendum sit, in quo insignia & illustria verba à Paulo vsurpantur. Nam ἀποκαταδονία significat illud ingens & inenarrabile desiderium, quod grauidas tenet ædendi fœtum & pulchrum & peruenuitũ. Hanc imaginem Paulus eruditè accommodat ad vniuersam creaturam, eamque sociam facit nostræ ægritudinis. Quod quidem vt clariùs intelligi possit, nos adhibitis, imò conquisitis exemplis grauioribus, nec iis quidem ita multis, quæ ad hunc locum pertinebunt, reliqua vestris iudiciis permittemus.

Res nulla est admiratione magis digna, quàm altitudini Solis in imargine Eccentrici ferè quartam partem decessisse. Dubitari enim potest, vtrum propter senectam mundi quasi delabatur, & factus sit languidior, paulatim ruente natura rerum: an verò in hac senecta terræ tanquam effœtæ opus sit viciniore positu Solis ipsam fouentis. Nam hoc tempore Sol tam Solstitialis quàm Brumalis propior est terris, quàm fuit Ptolomæi tempore, milia.

ribus Germanicis 99¹/₆, id est, ferè sexies Sol terræ propior est, quàm quanta est totius terræ profunditas. Nec miremur hanc nostram inferiorem naturam & terram tantas habere mutationes, cùm etiam in illa superiore, firma & durabili natura quasi rectrice fiat tam euidentis mutatio.

Plinij Secundi ex 17 naturalis historię libro de Africę fertilitate verba sunt: In Byzantio Africę illum centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cùm ficcus est arabilem tauris, post imbres vili asello, & à parte altera iugi anu vomerem trahente vidimus scindi. Quod exemplum commemorari illustrius potest mirę fertilitatis, quàm quod ait 150 modios pro vno modio reddi? Sed longè distant ab hac fertilitate non solùm cęterę regiones, in quibus vix decuplum hoc tempore redditur, sed & Africa vniuersa.

Quid dicam de arboribus, quę nunc quidem truncatę non renascuntur: qua ex re intelligi potest, secururam esse lignorum inopiam, nisi dies ille terribilis aliis, nobis opratus hanc calamitatem benignè anteuertat.

Adde huc venas metallicas, quę in hac postrema ætate senescentis mundi non sunt ita locupletes, vt olim fuerunt. Nam vt omittam cęteras, quis ignorat Hannibalē 120000 coronatorum ex venis Hispanicis quotannis habuisse? Sed nunc res ipsa ostendit, quantum de illa copia & vbertate venarum decesserit. Hęc igitur & alia innumerabilia, cùm oculis non dico

dico Philosophicis, sed verè Christianis aspici-
mus, possumusne dubitare, quin vniuersa cre-
atura sociata sit nostræ ægritudinis, & sensu cala-
mitatum Ecclesiæ afficiatur?

Omissa igitur lōgiore enumeratione exem-
plorū, quæ in tota natura animaduerti facile
ac notari possunt, ad tertiū locum accedo, qui
proponit exemplum Apostolorum, quod ip-
sum continet consolationem insignem.

De tertio Loco.

Ait Apostolos voluntate Dei ita regi, vt
præ reliqua Ecclesia subiecti sint cruci, sint spe-
ctacula Angelis & hominibus, imò ducantur
esse καθάρματα ἢ περιψήματα. Sciamus ergo
voluntatem Dei esse, vt vniuersa Ecclesia sit
subiecta cruci, quæ audit & amplectitur do-
ctrinam à Christo & Apostolis traditam. Imit-
temur & in uocatione, quam illi in cruce exer-
cuerunt tolerantiam, spem & alias virtutes.

De quarto Loco.

Quartò prudenter intertextitur huic conso-
lationi suauissimæ & dulcissimæ definitio
spei. Nam spes est expectatio futuræ liberatio-
nis. Sed hîc obseruetur discrimen spei veræ &
carnalis. Ac prior quidem luculentè descri-
bitur in Psal. 31. In te Domine speraui, nō con-
fundar in æternum, id est, mea spes nititur nō
humanis præsiidiis, non mea iustitia, non
meis

meis viribus, sed tua misericordia. Est enim certa spei causa Mediator nobis donatus, qui est precium vitæ æternæ. Hæc spes non confundit, id est, non est irrita, non frustratur expectantes, sed reuera tandem liberationem obtinet.

Altera spes venustissimè pingitur in dicto Pindari: Vanissimum genus somnij est, quod domestica contemnens, circumspectat peregrina, quæ inania sunt, & venature ea spe inani.

Testes sunt permulti de hac ipsa sententia, sed breuitatis causa historia contenti erimus vna. Etsi populus Atheniensis hostilem exercitum Lacedæmoniorum penè in conspectu habebat, tamen ei Alcibiades facietis fabricis & doctis dolis Glaucomam ob oculos obiecit, eumque ita de sua mente & sanitate deturbauit, vt non dubitaret magnam classem aduersus Siculos instruere. Ita enim censebat, itaque disseruit Alcibiades, primo impetu capi & obtineri posse Siciliam, qua quidem occupata, deinceps in Africam traiciendum esse, & domito Carthaginensium regno, quod tunc florentissimum erat, facilem fore discurfationem per omnes gentes toto orbe terrarum, & has sine exceptione venturas esse in potestatem populi Atheniensis. Sed has magnificas, vtque veriùs dicam stultas spes cogitationum & consiliorum multi tristissimi casus fefellerunt.

Nam tertia pars exercitus intra paucos menses peste & aliis calamitatibus absumpta est.

est. Cùm autem reliqua essent hominum milia penè 40, quæ duce Nicia in patriam reuer-
ti statuerant, hi à Siculis circumuenti, miserabiliter trucidati sunt, & qui post cladem super-
stites fuerunt, in λιθοτομίας coniecti, ita vexati ac perditii sunt, vt vix nuncij tantæ cladis Athenas redierint. O fallacem hominum spem fragilémque fortunam, & inanes nostras contentiones, quæ in medio spacio sæpè franguntur & corruunt, & antè ipso in cursu obruuntur, quàm portum conspicerere potuerunt.

De quinto Loco.

Quinta pars consolationis monstrat auxilium opponendum nostræ imbecillitati. Cùm enim maior moles ærumnarum Ecclesiæ imposita sit, quàm cæteris gentibus, quærunt bonæ mentes, quomodo in tanta infirmitate eas perferre ac sustinere possint. Hic respondet Paulus, Spiritum sanctum opem & salutem ferre ærumnos, & regere mentes consilio, ne in petitione rerum præsentium atque æternarum aberrant.

Potest autem hoc loco quæri, an Spiritus sanctus dolore & mœsticia afficiatur? Simplex & vera responsio est, cùm de Spiritu sancto hæ & similes formæ verborum vsurpantur; Spiritus interpellet pro nobis gemitibus inefabilibus, intelligitur Spiritus sanctus quatenus habitat in cordibus piorum, & in his, cùm est gaudiū aut mœsticia spiritualis, simul læ-

tari aut dolere dicitur Spiritus sanctus. Sed exempla dictum Pauli demonstrant.

Moses stans ad mare rubrum, neque vllum exitum humano consilio prospiciens, gemitu ineffabili à Deo petit liberationem. Tales gemitus & vota piorum in periculis, quæ humano cõsilio prorsus sunt inextricabilia, regit & adiuuat Spiritus sanctus, ne vel in petendo errent, vel magnitudine pauorum vincantur.

De sexto Loco.

Sextus & postremus locus consolationis duo argumenta complectitur. Prius ab exitu sumptum est, & congruit cum vulgari dicto; Exitus acta probat.

Quodd autem textus dicit, diligentibus Deum omnia ad exitum salutarem perducere, simile est historiae Ioseph, qui inquit: Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, & saluos faceret multos populos. Diabolus conatur perdere Ioseph, sed Deus seruat eum, & hæc ipsa calamitas fit Deo gubernante modus ad salutarem exitum.

Alterum argumentum ducitur ab exemplo Filij Dei. Vt enim Claudianus inquit: Regis ad exemplum totus componitur orbis: sic totam Ecclesiam directam esse oportet ad normam filij Dei. Quæ est igitur eius oratio, qua facit eum Lucas vsum post resurrectionem? Sanè oportuit Christum hæc pati, atque ita intrare

trare in gloriam suam. Quare nō dubium est, omnes electos ad exemplum Christi bibere de torrente, id est, gustare communes ærumnas tantisper dū sunt in via, id est, in cursu vocationis, & à Filio Dei mirabili modo seruari ac defendi. Cū autem in ærumnis difficulter conquiescant nostræ mentes, oro æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt has consolationes, quas Paulus lenissimis & amantissimis verbis exposuit, in nobis obfirmatas seruet, ne aut verba ipsa amittamus, aut natiuam verborum sententiam, Amen.

DOMINICA QUINTA POST TRINITATIS.

Epistola 1 Pet. 3.

Charissimi: In summa, omnes sitis unanimes, similiter affecti, fraternæ prædicationis charitate, misericordes, affabiles, non retaliantes malum malo, aut conuicium conuicio: sed contrà benedicentes, scientes vos in hoc vocatos esse, vt benedictionem hereditate possideatis. Nam qui vult vitam diligere, & videre dies bonos: coherceat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: querat pacem, & persequatur eam: quoniam oculi Domini super iustos, & aures eius ad deprecationem

nem illorum. Rursum aspectus Domini super eos qui faciunt mala. Et quis est, qui sit afflictorus vos, si bonitatis amulatores fueritis? Imò si quid etiam acciderit incommodi propter iustitiam, beati tamen estis. Caterùm terrore illorum ne terreamini, neque turbemini: sed Dominum Deum sanctificate in cordibus vestris.

LOCI QVINQVE.

- I. Catalogus aliquot virtutum.
- II. Paranesis ex Psalmo 34.
- III. De tolerantia crucis.
- IIII. Necessariam esse confessionem.
- V. De bona conscientia.

Primus Locus.

ὁμόφρονες.

Audatur illud quod Dion scribens Dionysio ppinquo suo, vel fortalsè author Epistolæ illius Plato, citat, *ὄν χρυσός ἀγλαός, ὄν δ' ἀδάμας ἀσράπτε*
πρὸς ὄφεις, ὡς ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁμοφρέδμων νόσοις,
 id est, non aurum fulgens, non adamas magis sensus nostros impellit voluptate, & specie prima acriùs commouet, quàm bonorum virorum suavis concordia & consensus. Verè hoc quidem & dulcissimè dictum est, verè & illud

illud Basilius: Non tam sinistra opus est dextra, quàm Ecclesiæ concordia doctorum. Sed scimus multas diuinas sententias similes, quibus vtinam mouerentur omnes vbique, qui veræ doctrinæ studium proficentur. Quare & Deum oremus, vt animos omnium doctorū æternis vinculis veræ sententiæ & Spiritus sui copulet, & nos ipsi consilia *συμβιβασικὰ* amemus, & actiones nostras ad communem tranquillitatem referamus.

συμπαθεῖς.

Apud Euripidem in Tragœdia, quæ inscribitur *ἰκέτιδες*, memorabilis sententia extat: *ὄνη αἰσχρὸν ἀνθρώποισι τ' ἀλλήλων κακὸς*; Nō turpes videantur hominibus calamitatum societates. Huius honestissimi versiculi exemplum maximè in Christo conspectum est. Is non duxit sibi turpe esse transferre in sese pœnas nostrorū scelerum, & affici cura nostrarum miseriarū. Sic nos singuli Ecclesiæ, Reipubl. parentum, liberorum, amicorum calamitatibus moueamur, & non tantùm nobis, sed etiam aliis orem ferri petamus.

φιλάδελφοι.

Vt cætera *σοργαὶ* imagines sunt maximarum rerum, sic fraterna beneuolentia haud dubiè pingit, quanta vis sit amoris in Christo erga omnes homines, quos verè vt fratres diligit. Cùm enim factus sit os ex ossibus nostris, & caro de carne nostra, vt Paulus loquitur, quid mirum est, si totum genus huma-

num amore fraterno complectatur? Quare & in nobis existat fraterna, plena humanitatis ac pietatis voluntas, ut noster nos sensus, quanta vis sit fraterni amoris in Christo, admoneat.

ἐν πλάγγῃσι.

Inter alias conciones Prophetæ Osee omnium maximè memorabiles, & hæc est in ca. ii. Quomodo dabo te Ephraim, quomodo affligam te Israel? Iustè te delerem, sicut Adama & Seboim, sed cor meum mutatum est in me, & viscera mea, quæ Græcis *πλάγγῃσι* sunt, exarserunt: nō faciam furorem iræ meæ, non delebo Ephraim. Hanc dulcissimam & suavissimam concionem sæpe cogitemus partim propter consolationem, qua hoc tempore Ecclesiæ opus est, metuenti vniuersalem interitum doctrinæ cœlestis & literarum, partim propter exemplum. Cùm enim nemo sit, quin vehementer cupiat atque exoptet sibi ignoscere, & suam calamitatem præsertim iniustam amicorum bonitate leuari, simus eodem modo affecti erga alios, nec Troianâ petulantiam imitemur, quæ certabat illudere capto, ut poëtæ verbis utar. Et quidem Christus ipse nos deducit ad exemplum diuinæ misericordiæ, cùm ait: Estote misericordes, sicut & Pater vester cœlestis misericors est.

Φιλόφρονες.

Restat quinta virtus, quæ decore, & moderatione. & modestia continetur. Sæpissimè igitur mihi de hac virtute cogitanti, venit in mentem

mentem illud, quod apud Euripidem Orestes inquit, taxans loquacem stultitiam Tantalii, ἀκόλασον ἔχει γλώσσαν, αἰσχίτην νόσον, Petulantiam habuit linguæ, qui morbus est omnium turpissimus. Quid enim est turpius, quid tam porro alienum sapientis grauitate & constantia, quàm non posse regere atque in officio continere linguam, quæ dentibus in ore constructis quasi quodam septo munita est? Inprimis autem fugiamus conuitia, vellicationes, verborum obscœnitatem, qua nihil nec tetrius, nec fœdius excogitari potest. Cùm autem de his virtutibus, quas recensui, loci scripturarũ noti sint, libet mihi in fine adiicere memorabile dictum Senecæ, qui in postremo libro de Ira sic ait: Dùm inter homines sumus, humanitatem colamus, non timori cuiquam, non periculo simus. Detrimenta, iniurias, cõuitia, vellicationes contemnamus, & magno animo breuia feramus incommoda: Quia dùm respicimũs, quod aiunt, versamũsque nos, immortalitas aderit.

De secundo Loco.

Παράινεσις ex Psalmo 34.

Psal. 34 non solum præcepta & promissiones vberrimas continet, sed etiã applicationem, quæ docet nos intueri in exempla liberationum diuinarum. Sic enim ait: Accedite ad eum, & illuminamini: Hic pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Quis est

enim, cui non obstrepat hæc argumentatio:

Priiilegia non sunt trans formanda in regulas.

Ioseph, Daniel & similes singularem prærogatiuam præ cæteris habuerunt.

Ergo ipsorum mirandæ liberationes non sunt ad cæteros transferendæ.

Hic respondet Psalmus: Imò ob hanc ipsam causam Ioseph, Dauid, Daniel, & alij innumerabiles ex miseriis erepti sunt, vt tu simili fiducia ad Deum accedas, & ab eo expectes opem & salutem. Hæc pars in eo Psalmo præcipuè obseruanda est. Nam præcepta de operibus aliàs sæpè repetuntur.

Tertius Locus,

De tolerantia crucis.

Libet mihi cum poëta exclamare:

*Frangit & attolit vires in milite causa
Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor.*

Vix enim iusta pro re aliquis moritur, nedùm pro iniusta. Quamobrem opera danda est, vt conscientia puritatem retineamus, & vtrumque castè & piè conseruemus, non modò vitam, sed & profelsionè. Quòd si expertes culpæ ad damna aut necem rapimur, recordatione & memoria honestorum factorum nos sustentare poterimus. Neque verò id solùm:
sed

sed etiam in eo acquiescimus, si attentè considerabimus quem ad finem nostræ afflictionis directæ sint. Sunt enim testimonia primum de doctrina, quæ imbecilles inter pios confirmant. Deinde verò de immortalitate ac de vita perpetua. Cùm enim fieri nullo modo possit, ut optima & præstantissima pars generis humani tantùm ad miseras condita sit, profectò confitendū est, restare aliam vitã, in qua præmia dabuntur bonis, & impij iustis poenis afficientur. Itaque semper in conspectu illud Cypriani habeamus; Causa facit martyrem, non ipsum martyrrium.

Quartus Locus,

Necessariam esse Confessionem.

Verè illud à poëta dicitur: Quòdque parum nouit, nemo docere potest. Cùm igitur Petrus seuerissimè postulet, ut ad confessionem nostræ fidei simus parati; haud dubiè etiam flagitat, ut doctrinam cœlestem diligenter cognoscamus & percipiamus. Non enim solùm acuenda nobis neque procudenda lingua est, sed onerandum compleandūque pectus maximarum rerum & plurimarum suauitate, copia & varietate. Ne igitur aut falsã profiteamur, aut quod non satis exploratè perceptum & cognitum sit defendamus, multum operæ & studij consumendum est in doctrina Christiana. Hac enim cognita, nulla iudicia regū

aut Pontificum extimescemus : sed re atque euentu declarabimus illud quod Psalmus ait: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.

Quare vt Esaias precatur: Obsigna legem tuam in discipulis meis, ita nos vota faciamus, vt & doctrinæ fundamenta tenere possimus, & hac probè stabilita & fixa, sine vlla dubitatione propugnemus, sicut hoc ipso die alij discipuli in alia loca Euangelium attulerunt. Legimus enim Lucium Cyrenæum, Pauli discipulum primùm docuisse Euangelium ad Danubium in Augusta Tyberina, quæ nunc est Regensburg, eaque in loca venisse cum Romanis exercitibus, qui Rhetias tenebant, consentaneum est. Illuxit Euangelium Argenteratensi populo, & Colonix Agrippinæ, doctore Materno Petri discipulo. Trophimum Arelati fuisse testatur Eusebius: Clemens Metenses ad Christi agnitionem vocauit: Crescentem aiunt venisse Moguntiam: Marcum Pauli discipulum antiqua monumenta Ecclesiæ Passauiensis ad Danubium testantur conuocatum esse in vrbe Iuliobona, quæ sedes fuit Episcopi in Norico ante collegium Passauiense. Quorsum hæc? Vt intelligas opus necessarium esse veræ doctrinæ professionem, eamque sine multis & magnis virtutibus sustineri non posse.

Quintus

*Quintus Locus,**De bona conscientia.*

Vetus dictum est, multorum sermone & literis celebratum: Bona conscientia mihi opus est propter me ipsum, sed bona fama propter proximum. Nam polluta conscientia non potest Deum inuocare, quia cōtrarij motus sunt, constans & perpetua voluntas peccandi, & fiducia accedens ad Deum, ac petens ab ipso reconciliationem. Etsi autem bona & necessaria res est testimonium conscientia: tamen non est opponendum iudicio Dei, sed iudiciis humanis, vt clarè docet hoc dictum 1 Corinth 4: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus. Et 1 Pet. 3 dicitur: Bonam conscientiam habete, vt ora sycophantarum obstruere possitis, & obdurare.

Finis Epistola, die 15 Iulij, quo ante annos 1517 Apostoli & eorum auditores in totam orbem terrarum dispersi sunt. Rectè ergo Daniel Ecclesiam noui Testamenti vocat dispersionem, id est, destitutã certã sede, & expositã ad omnes casus subitorum periculorum. Sed in tanta varietate arumnarum illam Christi vocem cogitemus: Nõ relinquam vos orphanos.

DOMINICA VI. & VII.

POST TRINITATIS.

Enarratio capitis 6 ad Romanos.

Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit: qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quòd simul etiam vivemus cum illo: scientes quòd Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominatur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem nunc vivit, vivit Deo. Itaque & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato,

viventes

viuentes autem in Christo Iesu Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim sub Lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus; quoniam non sumus sub Lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis, quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratia autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra serua immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra serua iustitiæ in sanctificationem. Quum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum, mors est. Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo,

habetis fructum vestrum in sanctificationem: finem verò vitam aeternam. Stipendia enim peccati, mors: donum autem Dei, vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro.

LOCI V.

- I. *Necessariam esse nouam obedientiam.*
- II. *Enarratio vocabulorum, mortificationis, viuificationis, veteris & noui hominis, carnis & spiritus.*
- III. *De discrimine peccati regnantis & non regnantis.*
- IIII. *Consolatio: Non dominetur vobis peccatum: Item, non estis sub lege, sed sub gratia.*
- V. *Aliquot particularum declaratio.*

De primo Loco.

T Æschines calumniosè accusat Demosthenem, detrahens ei omnè virtutis laudem: Ita hoc tempore aduersarij rabiosè vociferantur doctrinam de iustificatione, quæ à nobis traditur, nihil esse nisi morum corruptelam, & disciplinæ laxationem. Si, inquit, opera nihil momenti habet ad iustificationem, quorsum attinet nos perseuerare in cursu bonorum operum? Hæc oratio popularibus & plausibilibus argumentis instructa, & confirmat impiorum furores, & perturbat imbecilles inter pios. Quare necesse est opponere veram, luculen-

eulentam, grauem & eruditam Apologiam.
Sunt autem duo argumenta præcipua in hoc
capite, quæ à Paulo Sycophantis opponuntur.
Vnum est, quod ducitur ab ordine causarum
& effectuum.

Mortua natura non debet esse efficax:

Peccatum cœpit in sanctis mortificari.

Ergo deinceps non fit efficax.

Alterum argumentum sumitur à causa for-
mali.

Viua natura semper floreat, semper do-
minetur:

In sanctis inchoata est vita æterna, quæ est
obedientia congruens cum Decalogo.

Ergo necessaria est noua obedientia.

Hæc breuitas syllogismorum meliùs intel-
ligetur, cum sequentes locos considerabimus.

De secundo Loco.

Magna laus est Aristotelis, quòd solus vidit,
tùm, cum in partes resolverentur, propositio-
nes maximè intelligi. Hac agitur ἀναλύσει nos
quoque utemur, præsertim cum toties fiat
mentio horum vocabulorum, mortificatio-
nis, viuificationis, &c.

Et Primùm quidem mortificatio intelli-
gatur non de ceremoniis aut simulatione, sed *i. Morti-
ficatio.*
de vera pœnitentia, in qua & veteres lapsus
animo colligentes, & præsentem turpitudi-
nem considerantes toto pectore cohorresci-
mus, ac verè dolemus, Deum offensum esse, vt
Dauid

David inquit; Peccavi Domino. Neque verò difficile est ad intelligendum, cur talis pœnitentia mortificatio appelletur. Nisi enim mens his obiectis perterrefacta rursus consolationem ex Euangelio conciperet, mergeretur in mortem atque in æternam desperationem, vt legimus accidisse Cain, Sauli, Iudæ, Neroni, & aliis innumerabilibus.

II. Viuificatio. E contra viuificatio est illa ipsa consolatio, quam doctrina Euangelij consternatis adhibet. Sic Adam audita promissione: Semen mulieris conteret caput serpentis; ex morte æterna ad lucem, iustitiam, & vitam æternam traductus est.

III. Vetus homo. Deinde vetus homo significat omnes vires & appetitiones in eo, qui non renatus est ex aqua & Spiritu. Etsi igitur Pharisæi & alij hypocritæ se magnificè efferunt propter vmbra qualemcunque disciplinæ, tamen reuera nihil sunt, nisi misera quædam massa contaminata peccato, & rea iræ Dei, nisi ex his malis beneficio Filij Dei eripiatur.

III. Nouus homo. At verò nouus homo & habetur & nominatur, qui à Deo per Euangelium & Spiritum sanctum iterum genitus est, vt Ioh. 1 dicitur: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri: sed ex Deo nati sunt. Et Iohannis 3: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Hæc in exemplis cerni possunt. Paulus ante conuersionem etsi multas habebat virtutes, & studium tuendæ disciplinæ: tamen mens

mens ipsius non rectè de Deo sentiebat, & voluntas ab illo summo & maximo bono auersa erat. Certum est igitur personam à Deo damnatam & reiectam fuisse: postea verò cum reuocaretur ab errore, & idolatria factus est nouus homo, id est, Deo placens, donatus Spiritu sancto, & hæres vitæ æternæ.

Appellatio carnis describit omnes labores, *V. Caro.* studia & conatus, quos impij aut hypocritæ sine Euangelio & Spiritu sancto suscipiunt. Sic labores Alcibiadis, Lyfandri & aliorum innumerabilium, quid sunt nisi contentiones inanes atque irridendæ? Age verò ne semper de Ethnicis dicamus, quid sunt Phariseorum & Monachorum exercitia, nisi caro quædam misera & immunda? Hanc sententiam clarè confirmat dictum in Iohanne cap. 3. Quod natum est ex carne, caro est.

Hoc probè stabilito & fixo, illud excutendum est, quid sit Spiritus, ne relinquamus aliquid vel suspitionis vel erroris in verbo. *V. I. Spiritus.*

Spiritus igitur non significat iudicium mentis, gubernantis vt cunque externam disciplinam, sed significat aut personam Spiritus sancti, aut motus ab eodem cœlesti & diuino Spiritu excitatos, congruentes voluntati diuinæ. Itaq; labor Davidis ducentis exercitum verè fuit spiritualis, quia in ipsis præliis Deum inuocabat, & sensit adesse ducem & gubernatorem certaminum, ac victoriam contulit ad propagandam doctrinam de Deo, de inuocatione Dei, de vita æterna, Cum multi interpre-

trepretes natiuam horum verborum significationem obscurarint, gratias agamus Deo, quòd eorum notionem & veram intelligentiam Ecclesiæ restituit, & hanc lucem ad posterios propagare studeamus.

De tertio Loco.

Vetus appellatio est peccati regnantis & non regnantis. Sic enim dicitur Gen. 4: Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis ei. Et Psal. 119. Gressus meos dirige, ne dominetur mei omnis iniquitas. Tunc enim floret & dominatur peccatum, cum non est remissum, nec tegitur umbraculo, id est, à Mediatore Filio Dei. Denique quod impellit hominem, ut ruat ex aliis sceleribus in alia, donec pœnis tristiss. obruatur. Sic Oedipus interficit patrem, & ex matre ducta in matrimonium suscipit liberos, Eteoclem & Polynicen, qui de regno inter se dimicant. Ipse denique luminibus orbatus in exilium pellitur, & terra dehiscente absorbetur, & tristissimum & luctuosissimum regnum peccati, quod vulgò vocatur φοινικὸν id est, mortale.

Peccatum verò non regnans est defectus, vel inclinatio remissa & condonata propter Filium Dei, quæ ipsa quoque à credentibus vera pœnitentia, fide & inuocatione reprimatur atq; extinguitur, ut Ioseph sentit quidem flammam libidinum: sed primùm statuit eas remitti propter promissum liberatorem. Deinde

inde & sua diligentia reprimat & coerceat. Hæc igitur appellationes multò sunt illustriores, quàm aliæ peruulgatæ peccati mortalis & uenialis.

De quarto Loco.

Dulcissima sententia est: Non estis sub lege, sed sub gratia. Sed verum est illud, quod Hippocrates ait: τὰ μὴ κάθαρα τῶν σωμάτων ὀκίσσον ἀνθρώπους, μᾶλλον βλάπτει. Corpora impura res optimas & maximè salutare ad pestem perniciemque conuertunt. Etenim syncerum est, nisi vas quodcùnque infundis, acescit. Quorsum hæc? Vt intelligas has conciones dulcissimas & suauissimas non pertinere ad homines prophanos & securos, sed ad eos, qui initia pietatis habent. Maria Magdalena, latro in cruce emendatus & similes nō sunt sub lege, sed sub gratia, id est, nō sunt oppressi maledictione legis, sed reguntur à Filio Dei velut vmbaculo: propter hunc placet non modò persona, sed & inchoata obedientia.

Haud sanè intelligo, quid dici possit ad consolandas mentes accomodatius. Nam de vtraque re vehementer solliciti sumus, & præcipuo quodam dolore angimur. Primum enim quarimus, an persona Deo placeat, cùm singuli in animo labem conscientix habeamus. Deinde non minor quæstio existit de obedientia. Cùm enim res ipsa ostendat, nos molliter & delicatè viuere, nec vllum esse in nobis mo-

tum,

tum, qui omninò respondeat legi diuinæ, sæpe in eam cogitationem ducimur, vt existimemus, nostram diligentiam parendi & obediendi Deo, nihil esse nisi inanem quandam contentionem.

Paulus vno versu locum totum conficit, in-quiens: Non estis sub lege, videlicet quod ad maledictionem attinet: sed sub gratia, id est, perinde placetis Deo propter Filium, ac si legem integrè faceretis. Hæc consolatio piis omnibus grata & necessaria est, & assiduè cogitanda.

De quinto Loco.

Qui mortuus est, iustificatus est à peccato, id est, mortua natura non est efficax, siue, vt v-
sitate loquimur, mortuus homo non mordet. Hac simplici interpretatione phraseos contentissimus, nec requiramus subtiliorem.

Quicumque in Christum Iesum baptizati sumus, in morrem ipsius baptizati sumus. Prior particula, εἰς ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, sæpe in Actis reperitur, & significat finalem causam Baptismi. Idè enim nascimur ex aqua & spiritu, vt Christum agnoscamus & inuocemus. Quia nomen Hebraica phrasi idem præ se fert, quod Latinis est noticia & celebratio.

Altera particula de causa impulsiva, id est, de merito intelligatur, quasi dicat, Baptismus valet propter admirandam humilitatem, quâ Filius Dei in morte & supplicio tolerando præstitit.

præstitit. Alij volunt nos mergi in sanguinem Christi: sed hanc abstrusam & arcanam enarrationem omitto, $\Theta\sigma\lambda\omega\nu\alpha$ peccati mors. Hic obseruet studiosi, unde metaphora ducta sit in verbo $\theta\sigma\lambda\omega\nu\iota\varsigma$. Significat enim stipendium $\kappa\alpha\tau'\ \epsilon\kappa\theta\lambda\omega\tau\omega$: quia præcipua pars mercedis militaris erant comatus necessarij cibus & potus. Nunc ære tantum militant stipendiarij.

DOMINICA OCTAVA
POST TRINITATIS.

Epistola Rom, 8.

Proinde fratres, debitores sumus, non carni, ut secundum carnem viuamus. Nam si secundum carnem vixeritis, moriemini. Quod si spiritu facta corporis mortificetis, viuetis. Etenim quicumque spiritu Dei ducuntur, hi sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba pater. Idem Spiritus testatur unà cum spiritu nostro, quod simus filii Dei. Quod si filii, igitur & heredes: Heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si quidem simul cum eo patimur, ut & unà cum illo glorificemur.

LOCI PRÆCIPVI. IIII.

I. Necessariam esse nouam obedientiam, nec esse

- quiddam ἀδιάφορον, ut Antinomi docent.
- II. De discrimine peccati mortalis & venialis.
- III. Refutatio Pelagianorum, qui immoderatè amplificant facultatem voluntatis humanæ.
- IIII. Refutatio Maluendæ & similium qui Academicam dubitationem defendunt.

De primo Loco.

Nillam ego maiorem pestem in vitam hominum inuasisse arbitror, quàm eorum opinionem, qui fidem & nouam obedientiam distrahunt, nec suum cuique locum Geometrica proportione tribuunt. Et si enim fide petenda & accipienda est remissio peccatorum: tamen & alteram sententiam teneamus, quæ docet necessariâ esse nouam obedientiâ, postquàm consecuti sumus gratuitam reconciliationem. Clarè enim affirmat Paulus, nos obligatos esse ad diligentiam frenandi & coercendi flammæ cupiditatum errantium, & ad piè castèque viuendum.

Hæc si considerarent Antinomi, qui legis & bonorum operum doctrinam ex Ecclesia tollere atque delere conantur: desinerent profectò tam esse, quàm certè sunt pertinaces, utque veriùs dicam, proterui. Quis est enim, cui non perspicua sunt illa, quæ alibi pluribus verbis commemorantur? Creaturam rationalem debere obedientiam creatori, à quo constituta & facta est. Deinde & hoc nobis certò persuademus

amus, fidem & Spiritum sanctum retineri nō posse, nisi voluntas nostra in cursu bonorum operum perseveret. Quid? quod pœnas & tristissimas calamitates nobis accersimus nostra contumacia.

Quamobrem magnoperè fugienda est siue vanitas siue insolentia Antinomorum, qui fingunt nouam obediētiam tantum esse quiddam *ἀδιάφορον*, nec fidem excuti, aut Spiritum dolore affici, cū ruunt homines *ἐν μετὰ-φύσει* in fœdissima & teterrima scelera. Nobis verò persuasum sit, morbos qui ex interuallo redeunt, & vt hodie loquuntur, qui medicinam profitentur, Recidiuas, maiore cum periculo coniunctas esse, quàm ea semina, è quibus in cipiō morbus extiterat. Sed hæc cū de bonis operibus integrè docetur, accuratius solent disputari.

De secundo Loco:

Quemadmodū aliàs sæpe hortator fui studiosis, ita & nunc sum, vt eas sententias in scripturis obseruent, quæ præcipuas probationes causarum continent. Sciant igitur studiosi in capite octauo ad Roman. sedem esse, vt vulgò uocāt, materiæ atque disputationis de discrimine peccatorum, quorum aliud mortale vocatur, aliud veniale. His enim verbis traditur, cū ait Paulus: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Nam viuere secundum carnem, est tetrè & impiè sese contaminare hu-

manis vitiis atque flagitiis, siue vt vulgò lo-
quuntur, labi contra conscientiam.

Porro vt Aratus, cùm iam præcordiis con-
ceptam mortem cõtineret, pressis sanè & fle-
bilibus modis perfidiam Philippi deplorauit,
inquiens: ταῦτα ἐπιχειρα τῆς βασιλικῆς φίλιας,
id est, hæc sunt præmia regia amicitia: ita
stulti homines bona, quæ in manibus ha-
bent, non prius intelligunt, quàm si ea amise-
runt. Est enim profecto tùm amplissima tùm
gratissima possessio Spiritus sancti & vitæ
æternæ, quam Deus largè effulcque donat his,
qui Euangelio obtemperare incipiunt. Con-
trà verò, indignissimum est, hæc tanta bona
non sollicitè custodire, sed ea petulanter excu-
tere: quod quidem fieri solet, cùm homines
indulgent prauis erroribus & cupiditatibus
contra conscientiam. Imò nisi in hac vita ad
Deum redeant, non solùm præsentibus pœnis
onerantur, sed deinceps quoque ruunt in æ-
ternum exitium. O delirationè incredibilem.
Non enim omnis furor stultitia dicenda est.
Sed nos illud Psalmi semper in ore atque in
animo habeamus: Gressus meos dirige, ne do-
minetur mei omnis iniquitas. Ac de primo
quidem peccati genere diximus.

Sequitur vt de altero dicamus, quod à Pau-
lo his verbis describitur: Si autem actiones
carnis spiritu mortificabitur, viueris. Primum
disertè significat, non modò in cæteris, sed eti-
am in renatis inesse actiones carnis, id est, de-
fectus & inclinationes pugnantes cum lege
Dei.

Dei. Quis est enim, cui non sæpenumerò incurrant in animū tetræ dubitationes de Deo, de providentia, de voluntate Dei? Quis tam porrò est ὅσι καὶ ἀγνός, qui non interdum rabidè voluptates inconcessas appetat, vt verbi causa, vindictam, libidines, & alia quæ sunt penè innumerabilia. Est enim illa Ieremiæ verissima vox: Prauum est cor hominis, & ærumnosum & inscrutabile.

Sed has cæcas & temerarias cupiditates iubet Paulus opprimi atque extingui, non tantum Philosophica quadam moderatione, vt Pericles calumniatori pepercit, aut Scipio ab alterius coniuge abstinuit: sed præcipit, vt Spiritu, id est, veris, non simulatis motibus Spiritus sancti, videlicet pœnitentia, fide, inuocatione, tolerantia in cruce, voluptatibus, quæ sunt blandissimæ dominæ, repugnemus.

Ex his multisque aliis perspicuum est, peccatum mortale in renatis esse lapsum contra conscientiam, eique adiunctam esse maximam molem pœnarum præsentium atque æternarum, quæ vocabulo mortis significantur. Peccatum autem veniale est defectus & inclinatio vitiosa quidem per se, sed piis remissa & condonata, modò desinant ruere contra conscientiam, nec sese polluant immani turpitudine. Hos ait Paulus viuere, id est, manere in gratia, & retinere præclaram hæreditatem vitæ cœlestis ac perbeatæ.

De tertio Loco.

Dignissimi sunt odio, & execrandi ab omnibus hominibus Pelagiani, qui Aiace molum imitantur, multa de se arroganter prædicantem. Vt enim Ajax patri benè monenti respondit: Ignavis & timidis opus esse auxilio Dei, se verò etiam sine Deo vincere posse: ita Pelagiani immoderatè amplificant facultatem voluntatis humanæ. Ita enim censent, itaque differunt: Hominem eniti & contendere debere quàm maximè possit, vt legi diuinæ obedientiam præster, & hanc effici posse nostris viribus sine Spiritu sancto. O admirabilem licentiam & miserabilem inscitiam disserendi. Si enim tantæ sunt vires in hominum natura, quantas Pelagiani prædicant, haud sanè intelligo, cur toties promittatur auxilium Spiritus sancti? Vt enim corpora benè constituta nullis egent remediis, teste Hippocrate in Aphorismis: sic animi nostri tanta facultate instructi, quantam eis Pelagiani tribuunt, non magnoperè requirent opem & salutem coelestis & diuini Spiritus.

Sed nos Paulum concionantem audiamus, qui inquit: Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei, id est, viua Ecclesie membra, quæ non tantum Philosophica diligentia reguntur, sed ductum & auspicia Spiritus sancti sequuntur. Hic enim solus est, vt Zachariæ vtar verbis, spiritus gratiæ & precum, id est, reificans, quod sumus à Deo recepti & cooptari

in col-

in collegium beatorum, & impellens corda ad veram inuocationem. Quare cum filius Dei constantissimè asseueret: Sine me nihil potestis facere; agnoscamus nostram imbecillitatē, & verè oremus vt nauicula nostra, ad omnes casus subitorum periculorum exposita, ab hoc gubernatore, qui nobis promittitur: Quantò magis pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus; in portum salutarem & maximè optatum peruehatur, Amen.

De quarto Loco.

Supra refutaui Antinomos & Pelagianos, sequitur vt de tertiâ opinione perniciosa & maximè detestabili dicam, quæ conscientias gratam & necessariam consolationem eripit, & dubitationem quasi noctem quandam effundit. Contendunt enim Academici, dubitandum esse de charitate & beneuolentia Dei erga nos & tantisper permanendum esse in dubitatione, donec sentias te habere nouitatem integram, & omninè parte absolutam: sed hæc opinio facile refutari potest.

Nam scriptura vniuersa requirit *πληροφροσιν*, id est, firmum assensum, & fiduciam acquiescentem in Mediatore, etiamsi non sentiamus in nobis multas eximias & singulares virtutes: sed breuitatis causa testimonio Pauli contenti erimus, quod extat in hoc ipso octauo capite: Accepistis, inquit, non seruilem Spiritum *καταφροσίν*, sed Spiritum *υιοθεσιας*, cuius

instinctu clamamus, Abba pater. Quid in his verbis est ambigui, si simpliciter & sine cavillatione accipiantur? Discernunt enim legem ab Euangelio, & perspicue docent, Euangelij proprium munus & officium esse, conscientias pacatas reddere. Non igitur fugiamus Deum audita voce Euangelij, sed freti pretio & intercessione Filij Dei ad Patrem *μετὰ τὴν ἁρτίστας* accedamus, certam persuasionem tenentes, nos ab ipso recipi & exaudiri propter hunc Mediatorem, etiamsi obedientia nostra longè distet à perfectione legis.

*Finis Epistolæ, die 9 Augusti, anno
1547.*

DOMINICA NONA POST TRINITATIS.

Epistola I Corinth. 10.

HAEC autem figura nostri fuerunt, ne nos simus concupiscentes rerum malorum, quemadmodum & illi concupierunt. Neque simulachrorum sitis cultores, sicuti quidam illorum, quemadmodum scriptum est: Sedit populus ut ederet ac biberet, & surrexerunt ad ludendum. Neque stupris inquinemur, sicuti quidam illorum stupris polluti sunt, & ceciderunt uno die viginti tria milia.

lia. Nequetentemus Christum, sicut & quidam illorum tentauerunt, & à serpentibus extincti sunt. Nequemurmuretis, sicut & quidam illorum murmurauerunt, & intercepti sunt ab extinctore. Hac autē omnia in figura cōtigerunt illis. Scripta verò sunt propter admonitionem nostri, in quos terminatatum inciderunt. Proinde qui sibi videtur stare, videat necadat. Tentatio vos non cœpit, nisi humana. Sed fidelis est Deus, qui non sinet vos tentari supra id, quod potestis: imò faciet vnà cum tentatione euentum, quò possitis sufferre.

L O C I.

- I. De vsu historiarum, quæ monumentis Propheti-
cis & Apostolicis comprehensæ sunt.
- II. Reprehensio securitatis humana, quæ, vt Vergi-
lius ait; Nescia est fati sortisque futura,
Et seruare modum rebus sublata secundis.
- III. Consolatio præcipua & maximè necessaria in
afflictionibus, quæ promittit auxilium Dei
& salutarem exitum.
- IIII. Mandatum æternum & immutabile de fugi-
enda idolatria.

De primo Loco.

gens discrimen est inter sacras & prophanas historias. Nam Ethnicæ narrationes morum ciuiliū exempla proponunt, & ostendunt

honestorum consiliorum plerumque exitus placidose esse. Atrocia verò scelera comitari tragicas calamitates, nec multò plura docent in summa historiarum Ethnicarum. At Propheticarum, res maiores, doctrinam Dei, & testimonia diuina de rebus æternis, & Ecclesiarum gubernationem continent, ac præcipuè 6 loci in his historiis considerandi sunt.

- I. Primus locus est vberimus, videlicet doctrina de Deo, de beneficiis Christi, de iustitia fidei, de inuocatione & similibus articulis, quorum cognitio Ecclesiarum necessaria & salutaris est.
- II. Secundo loco miracula obseruentur, vt testimonia teneamus, quæ ostendunt, quod doctrinæ genus, & quos doctores Deus approbauerit. Nam mira illa Dei & inusitata facta supra naturam, sunt *ορασιδες* doctrinæ.
- III. Tertio loco gubernatio & defensio Ecclesiarum spectetur. Ideò enim hæc scripta, & posteris proposita sunt, vt his exemplis confirmati sentiamus, & nobis sic velle Deum opitulari.
- III. Quartus locus est consideratio successionis. Docent enim historiarum diuinarum, Ecclesiam propagari non generis aut loci prærogatiuis, sed vocatione & verbo Dei. Familia Iacob est Ecclesia, quia verbi coelestis doctrinam retinet, Esau non retinet.
- V. Quintus locus est vitæ, morum, & actionum consideratio.
- VI. Sexto loco etiam vitia & lapsus summorum virorum considerentur, vt nos admoneant

ant de timore Dei, & vitanda securitate. Spero ex his quæ dixi non esse obscurum, quanta varietas, copia, suauitas locorum in historiis sacris contineatur: quod cum cogitabunt studiosi, plus operæ ac temporis lectioni diuinarum historiarum tribuent.

De secundo Loco.

Res nulla est, quæ maiorem hominibus pestem perniciemque afferat, quàm securitas & animi remissio. Sunt enim noti versiculi:

*Pectora dum gaudent, nec sunt astricta dolore
Ipsa patent, blanda tunc subit arte Venus.*

Item: *Ocia securis insidiosa nocent:* Et maxime est memorabilis senarius, qui à Seneca citatur; Cuius contingere potest, quod cuiquam potest. Itaque non sine causa, cum Orestem fabulam doceret Euripides, primos tres versus reuocasse dicitur Socrates:

*Neque tam terribilis vlla fandi ratio est,
Neque fors, neque ira cœlitum inuentum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.*

Hæc cum ita sint, danda est opera, ne Diabolus inuadat urbem, id est, vitam nostram somno vinoq; sepultâ. Nullius enim est tâta virtus aut sapientia, quam non de gradu suo deiciere possit diabolus, præsertim si destituta sit excubiis & custodia Flij Dei. Quamobrem Pauli dictum semper in animo circumferamus: Qui stat, videat ne cadat; vt nos reuocet ab ocio & securitate ad timorem Dei, & petitionem

tione auxiliij diuini. Prodest etiam hoc dictum meminisse ad refutandam opinionem eorum, qui negant labi posse renatos. Nec ego nunc de hac opinione prolixè disputabo, sed illud vsitatum dictum in hac causa recitabo, sophisticum esse, negare manifestam experientiam.

De tertio Loco.

Dulcissima sententia est, & infigenda omnium piorum animis: Fidelis est Deus, qui non finit nos tentari supra vires, sed dat nobis cum tentatione robur, vt molem ærumnarum ab ipso impositam perferre & sustinere possimus. Primum autem vniuersæ Ecclesiæ hæc consolatio adhibenda est. Omnes enim pij animo & cogitatione ita constituti sunt, vt Imperatorem Theodosium fuisse accepimus. Hæc enim verba sunt Ambrosij: Dilexi virum, qui cum corpore solueretur, magis de statu Ecclesiarum, quàm de suis periculis agebatur. Quis est autem asperitate ea & immanitate, vt non vehementer sollicitus sit, & præcipuo quodam dolore angatur de statu scholarum & Ecclesiarum, quarum coniunctio necessaria est? Nam diabolus omnem regni sui conatum in Ecclesiæ parat atque meditatur perniciem. Incitat enim Turcas, Pontifices & reges impios, vt Christi nomen ex omni memoria posteritatis deleant.

Sed his terroribus opponamus amplissimam

mam & gratissimam consolationem, quæ à Paulo explicatur: Fidelis est Deus, qui non finit vos tentari supra vires, id est, non finit Deus Ecclesiam suam penitus opprimi atque extinguere, sed eam mirando modo seruat, eique robur largietur, ut per ipsas ærumnas luceat decus.

Cùm in Oriente atque in Ægypto Maximinus, incredibili usus sæuitia, Christi Ecclesiam crudeliter attrinisset, attenuassétq; aded, ut breui nomen Christi extinctum iri ab omnibus putaretur: mirabili Dei prouidentia reliquæ non seruatae solùm, verùm multorum Ethnicorum accessione in immensum auctæ sunt, Tyranno interim cum omnibus impiis fame & peste miserabiliter consumptis.

Deinde ad singulos priuatim transferatur hæc dulcis & necessaria consolatio. Magna est omnium imbecillitas, nec facilè est virum bonum nasci, qui manibus, pedibus & mente sit *τετράζωγος*. Quamobrem huic imbecillitati promittitur auxilium, & hanc promissionem veram esse declarat historia Laurentij, quam Ecclesia hodierno die meditandam proponit. Cùm enim Laurentius, diaconus Romanæ Ecclesiæ, Decio auferenti pecuniam ararij Ecclesiastici nollet cedere, iussu Tyranni, in craticulam ardentem impositus est: Sed lusit vir egregius in media morte, & Tyranno hortator fuit, ut alterum latus, quod satis vstulatū videretur, deuoraret; alterum verò carbonibus obuerteret. Ided autem hæc literis memoriæque
 poste-

posteritatis prodita sunt, vt his exemplis confirmati, sentiamus & nobis sic velle Deum opitulari.

De quarto Loco.

Multi à nobis quærere solent, quæ causâ nos impulerit, vt doctrinam Euangelij amplecteremur, reiecta & repudiata authoritate Pontificum & Cardinalium: sed nihil est quod expedire tam facile possimus. Est enim æternum & immutabile mandatum Dei, vt omnes fugiant *εἰδωλομανίαν*, & filium Dei audiant. Ac ne cui hoc mirum videatur, recensēbo præcipua testimonia, quæ clarè & perspicuè concionantur de vitando cultu idolorum. Ita enim clamat aperto cœlo Pater æternus: Hic est Filius meus dilectus, quo delector: hunc audite. Et in primo præcepto dicitur: Non habebis deos alienos: item 1 Corinth. 10. Fugite idola.

Postremò de scelere & impietate regni Pontificij, quod sine vlla dubitatione est regnum Antichristi, scriptum est Apocalypsis 18: Exite de Babylone populus meus, ne participes sitis delictorum eius, aut de plagis eius accipiatis. Quoniam ascenderunt peccata eius vsque in cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.

Subiiciet autem aliquis in hac quæstione, quæ idola sint & impij cultus in regno Pontificio seu Antichristi? Non mihi si linguæ centum

tum sint, oraq; centum, ferrea vox, omnes idolorum Pontificiorum species percurrere possem. Sed tamen in tanta varietate pauca & maxime insignia exempla annotasse satis erit. Nam Missa nihil nec tetrius nec foedius excogitari potest. Est enim horribilis prophantio cœnæ Domini. Neque verò id solum, sed etiam nubes est, quæ Solem iustitiæ hominum oculis eripit. Video enim de Missa tres sententias ferri, quarum nullam probo. Vnam, quæ omnes nervos contendit, ut persuadeat sacrificulum in Missa esse mediatorem inter Deum & homines. Alteram, quæ fingit Deum opere ipso delectari, magnamque ex eo voluptatem capere, etiamsi nulla pietas, sanctitas, fides in corde sacrificuli luceat. Tertiam, quæ constanter, utque veriùs dicam, impudenter affirmat, sacrificium Christi nemini opem & salutem ferre, nisi hoc modo Ecclesiæ applicetur. Neque verò vivis tantùm, sed etiam mortuis Missam adhibendam esse. Harum trium sententiarum nulli prorsus assentior.

Nec enim illa prima vera est, cum 1 Tim. 2 clarè dicatur: Vnum esse Mediatorem, Iesum Christum, qui *λύτρον* pro nobis persolvit. Quæ autem maior impietas est, quàm Christum, qui sacerdotis officio & munere ad postremum vsque mundi diem fungitur, transformare in tyrannicum iudicem, quem omnes fugiant & reformident, sine intercessione sanctorum aut sacrificulorum? Pudeat ergò, defensores regni Pontificij vanitatis & intolen-

tiæ, qua nervos errorum adhuc retinent, & stabilire conantur.

Altera sententia de opere operato, vt vulgò loquuntur, longè distat ab re ipsa atque à veritate. Nulla enim virtus, nulla sapientia Deo placet sine fide, vt Hebr. 11 & Roman. 14 scriptum est.

Tertia verò sententia, quæ fingit Missam esse applicationem sacrificij Christi, partim ita scæda est, partim ita flagitiosa, vt dictu quoque turpis videatur. Nam Christus ipse Ioh. 17 inquit: Non pro eis tantum oro, sed pro omnibus credituris per verbū eorum in me; sacrificium suū nobis applicat. Et hæc applicatio fide accipienda est, vt testatur Petri concio Actorum 10: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Ac ne plura, quæ sunt penè innumerabilia, consector, comprehendam breui.

Sic enim statuo: Missam esse idolum illud efficiēs in Ecclesia vastitatem, de quo Danielis 9, & Matthæi 24 scriptum est. Tanta enim vis sceleris in Missa hæret, vt umbra ipsius contagione obsit articulo iustificationis, & Ecclesiæ tristissimas calamitates accersat. Non enim dubito, mundum præcipuè puniri propter idola, & libidines Pontificū, Cardinalium, Monachorum & sacrificulorum. Sed hæc præsentis pœnæ, quoniam breues sunt & momentaneæ, non satisfaciunt iræ Dei. Quare aliud iudicium restat, in quo vniuerso generi huma-

humano patefiet turpitude immanis Babylo-
nicæ meretricis, quæ idolis suis præcipuos gu-
bernatores irretitos tenet.

Hoc iudicium cum aliàs sæpè, tum paulò ac-
curatiùs describitur 2 Theff. 2: Antichristum
funditùs delebit atque extirpabit Dominus
noster Iesus Christus, cum magnificè ad nos
reuertetur in postrema mundi die. Et Apoca-
lypsis 19 dicitur: Apprehensa est bestia, & cum
ea pseudopropheta, & ambo coniecti sunt in
stagnum ignis & sulphuris, qui cruciabun-
tur ad omnem æternitatem.

Quid tam porro alienum est ab Ecclesiæ
constantia & grauitate, quàm inuocatio
mortuorum, & discursatio, quæ fieri solet
ad statuas? Nec ego nunc de hac opinione
prolixè disputabo, sed vnum Epiphaniij di-
ctum in hac causâ recitabo, qui grauissimè
obiurgat inuocantes Mariam, & inquit: πότεν
ἐκ ἐμβρόντηλον τὸ τιῶτον φανήσεται πάντι τῷ σώε-
σιν ἔχοντι, καὶ ἐν θεῷ κερκτημένῳ: πότεν οὐκ εἰδαλοποι-
ὸν τὸ ὀπιτήδμα καὶ τὸ ἐγχείρημα διαβολικόν, &c.
Non dubito omnes pios & eruditos abhorre-
re ab idolatrica inuocatione Mariæ, quæ dia-
boli institutum est, & furor deturbans homi-
nes de sua mente & sanitate. Dies deficiat, si
velim plura exempla commemorare, ex qui-
bus intelligi potest, quantos errores An-
tichristus Ecclesiæ Dei offu-
derit.

Die Laurentij, anno 47.

DOMINICA DECIMA
POST TRINITATIS.

Epistola 1 Corinth. 12.

SCitis quòd gentes fuistis, & ad simulachra muta, utcumque ducebamini, sequentes. Quapropter notum vobis facio, quòd nullus per spiritum Dei loquens dicit anathema Iesum, & nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi per spiritum sanctum. Diuisiones autem donorum sunt, sed idem spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, & idem Dominus: & diuisiones operationum sunt, sed idem est Deus, efficiens omnia in omnibus. Vnicuique verò datur manifestatio spiritus, ad id quod expedit. Nam huic quidem per spiritum datur sermo sapientia: alij verò sermo scientia, secundum eundem spiritum: alij verò fides, per eundem spiritum: alij verò dona sanationum, per eundem spiritum: alij verò efficaciae potentiarum, alij verò prophetia, alij verò discretiones spirituum, alij verò genera linguarum, alij verò interpretatio linguarum: sed hac omnia efficit vnus ille & idem spiritus, diuidens peculiariter vnicuique sicuti vult.

LOCI PRAECIPVI TRES.

I. Quomodo sint agnoscendi pseudopropheta.

II. De

II. De duplici confessione.

III. De gradibus donorum & vocationum, & quem ad vsu dona Dei conferenda sint.

De primo Loco.

Irro quid in mentem venerit Theologo Pariensi, qui dixit, omnes religiones rebus conuenire, verbis discrepare. Nulla enim tetrior vox vnquam Stygiis sese extulit vndis quàm hæc ipsa, quæ affirmat, nõ rerum permagnam, sed verborum paruam dissensionem esse inter Ecclesiæ doctrinam, & aliarum gentium fictas & commentitias religiones. Itaque oportune illud ex Seneca subiiciam;

Aethereas prius

Perfundet Arctos pontus, & Siculi rapax

Consistet æstus vnda, & Ionio seges

Matura pelago surget, & lucem dabit

Nox atra terris, antè cum flammis aqua,

Cum morte vita, cum mari ventus

Fidem fœdusque iungent, quàm omnes religiones inter se consentiant. Nam Turci & Iudæi in vniuersum reiiciunt articulos de Filio Dei, & Christum afficiunt horrendis contumeliis. Et de Turcis quidem clarè inquit Daniel cap. 7: Sermones contra excelsum loquentur, & sanctos altissimi conterent.

De Iudæis verò, qui post excidium patriæ toto orbe terrarum dispersi sunt, & Deo gratias iustasque pœnas persoluunt contumaciæ;

qua Christum repudiarunt, Esaia 8 scribitur: Quòd si non amplectentur hoc verbum, non erit eis lux matutina, sed in tenebris tristissimis versabuntur, & maledicent regi suo & Deo suo.

Etsi autem satellites regni Pontificij retinent doctrinam de essentia Dei, & de tribus personis: tamen præcipuum maximèque necessarium articulum de iustitia fidei respuunt & aspernantur.

Ecclesia verò, quæ doctrinam à Christo & Apostolis traditã amplectitur, defendit gloriã filij Dei aduersus Turcicos, Iudaicos, & hæreticos furores, & vtrumq; affirmat, Christũ esse naturam filium Dei, & mirando consilio æterni Patris ad nos missum esse, vt credentes Evangelio restituat in antiquam possessionem cœlestium ac permanentium bonorum, quæ alibi pluribus verbis commemorantur.

Hæc cum ita sint, perspicuum esse debet, nullam partem generis humani rectè de Deo sentire, & gubernari à Spiritu sancto, nisi hunc pusillum gregem, qui & personam & beneficia Filij Dei celebrat & illustrat.

Cum autem scriptum sit: Glorificantes me glorificabo; & Ecclesia ingenti animo defendat Filium Dei, aduersus fœdissimas & reterrimas calumnias impiorum, possumus ne dubitare? quin Ecclesiæ afflictæ & miseris modis oppressæ vicissim opitulaturus sit dux ille magnus, qui dimicat pro filiis populi sui, vt Daniel. 12 scriptum est.

De secundo Loco.

Erudita & necessaria distinctio est, quæ ab Aristotele traditur de quatuor causis actionum moralium. Hos enim gradus recenset, φύσιν, δόξαν, βύλησιν, καὶ προαίρεσιν, id est, naturam, opinionem, simulationem & liberam actionem, quæ à mentis iudicio & voluntatis constantia proficiscitur. Quorsum hæc? Ut intelligas fontes actionum quærendos esse, & prudenter segregandum esse postremum gradum, quem Græci προαίρεσιν dicunt, à reliquis tribus.

Nam ut omittam exempla ciuiliū virtutum, quis ignorat, multos idè tantum Ecclesiæ cōiunctos esse societate eiusdem professionis, quòd naturâ impatientes sint vinculorū, quibus Pontifex Romanus suos astrinxit.

Sunt autem alij, & hi quidem magni atq; nobiles, qui mentem habent vafri Polypi, qui protinus illa, se quibus admorit saxa, referre potest. Inflectunt enim opiniones suas de religione ad voluntates Principum, aut eorum cum quibus coniunctissimè & amantissimè viuunt.

Multos etiam videre licet, qui magnum zelum pietatis, ut Paulus loquitur, præ se ferunt, & quasdam sermonis formas, quæ à vera Ecclesia vsurpantur, in ore habent, ut possis dicere, hos & intelligere doctrinā, & vera pietate Deū colere. Sed hi impostores dignissimi odio sunt, & execrandi ab omnib. hominib. quia a-

aliud loquuntur & aliud sentiunt, καὶ ὡς χαρίζομαι
 νοὶ θεῶν, βύβονται αὐτὸν θεραπέυειν λόγῳ, χειρὶ μιᾶ
 μὲν παίοντες, τῇ δὲ ἄλλῃ ἀλείφοντες, id est, & De-
 um verbis tantum colunt, quasi Glaucomā ei
 ob oculos obiciētes, vtque veriùs dicam, vna
 manu Deum percutientes, & altera ipsum vn-
 gentes.

Esti enim verba, instar simiarum vtunque
 imitantur: tamen cum neruos errorum reti-
 neant, fictus ipforum sermo & inanis simula-
 tio facile agnosci potest. Est enim similis con-
 fessione, quam turba diabolorum aliquoties
 edidit, vt narratur in historia Lucae 8. Sed
 hanc βύβησιν in diabolis & hypocritis acerri-
 mè odit, maximèque detestatur filius Dei,
 qui verè est καρδιογνώστης, & habet exploratum,
 talium Sycophantarum mentes à Deo auersas
 esse, & hanc metam duntaxat in confessione
 simulata prospicere, vt doctis dolis & facietis
 fabricis errores & idola stabiliantur.

Reiectis igitur ac repudiatis τῇ φύσει, καὶ δόξῃ,
 καὶ βυβήσει, quartum & postremum gradum am-
 plectamur, qui Græcis est παραίεσις. Ea est e-
 nim profectò vera pietas & confessio, quæ &
 mentis iudicium complectitur, & voluntatis
 constantiam.

Primum enim mens rectè intelligat doctri-
 nam, & fundamenta causæ, quam agimus, ex-
 ploratè percepta & cognita habeat. Deinde in
 voluntate luceat verus timor Dei seu pœniten-
 tia, fides item ac vera inuocatio, quæ doctri-
 nam ad vsum vitæ accommodet. Talis con-
 fessio

felsio *ωεραπετην*, hic à Paulo laudatur, & causis
 adhibitis describitur: Nemo potest dicere, Do-
 minum Iesum esse Christum, nisi instinctu
 afflatuque Spiritus sancti. Oro autem æter-
 num Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt le-
 gem suam in nobis obsignet, & cum dederit
 nobis vt velimus, det etiam vt perficiamus, vt
 ipsi fiant aliqua grata.

De tertio Loco.

Sæpe mihi de vita humana cogitanti viden-
 tur Ecclesiæ & politix similes esse alueolis apû.
 Namq; *Vt alia victu inuigilant, & fœdere pacto,*
Exercentur agris: pars intra septa domorum
Narcisci lachrymam, & lentum de cortice gluten
Prima fauis ponunt fundamina, deinde tenaces
Suspendunt ceras, alia spem gentis adultos
Educunt fœtus, alia purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas:
Sunt quibus ad portas cecidit custodia forti,
Inque vices speculantur aquas & nubila cœli,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto,
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent:
 Sic multis gradibus atque artibus vitæ opus
 est. Non enim ex medico & medico, sed
 ex medico & agricola fit ciuitas, id est, con-
 iunctis omnibus artibus, quas Deus o-
 stendit, vt vitæ præsidia sint. Porrò, vt quis-
 que muneribus suæ vocationis fungi possit,
 Deus varia dona hominibus largitur. Alios
 enim ornat facultate intelligendi, alios in-

struit eloquentia : denique aliis alia dona tribuit.

Sed hunc virum reperire difficile est, qui ad usum legitimum dona sua conferat. Multos enim videre licet, tanta leuitate & iactatione, his vt fuerit non didicisse meliùs. Alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos, multos libidinum seruos, vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. Quamobrem si quis est, qui ἀνὰ πλεονεξίας καὶ φιλοτιμίας aliorum commoda prouehere studet, & se natum arbitratur ad alios iuandos & ornandos, is verè in magnis viris habendus est. Hic modus est vsurpandi dona Dei, seu facilis seu difficilis: per hanc viam ire necesse est. Nec fas est dona eximia & singularia, à Deo ad vtilitatem data, ad hominum pestem perniciemque conuertere.

Finis Epistolæ, die 12 Augusti, anno 47.

DOMINICA VNDECIMA POST TRINITATIS.

Epistolæ Corinth. 15.

Notum autem vobis facio fratres Euangelium, quod Euangelizavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salutem consequimini, quo pacto annunciarim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. *Tradidi*

didi enim vobis imprimis, quod & acceperam, quòd Christus mortuus fuerit pro peccatis nostris secundum scripturas: & quòd sepultus sit, & quòd resurrexerit tertio die secundum scripturas, & quòd visus sit Cepha, deinde duodecim illis, postea visus est plus quàm quingentis fratribus semel. Ex quibus plures manent ad hunc usque diem: quidam autem & obdormierunt. Deinde visus est Iacobo, post Apostolis omnibus. Postremò verò omnium velut abortiuo visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum idoneus, ut dicar Apostolus, propterea quòd persecutus sum Ecclesiam Dei: sed gratia Dei sum, id quod sum. Et gratia eius, quae profecta est in me, non fuit inanis, sed copiosius quàm illi omnes laboravi: non ego tamen, sed gratia Dei, quae mihi adest.

Lege caput 15 integrè à me enarratum in Loco de Resurrectione mortuorum.

DOMINICA DVODECIMA POST TRINITATIS.

Epistola 2 Corinth. 3.

FRatres, fiduciam huiusmodi habemus per

Christum erga Deum, non quòd idonei sumus ex nobis ipsis cogitare quicquam, tanquam ex nobis ipsis, sed si ad aliquid idonei sumus, id ex Deo est, qui & idoneos fecit nos missi-
stros noui Testamenti, non litera, sed spiri-
tus. Nam litera occidit, spiritus autem uiui-
ficat. Quòd si administratio mortis in literis
deformata in saxis, fuit in gloria, aded vt
non possent oculos intendere filij Israel in fa-
ciem Moysi, propter gloriam vultus eius,
qua aboletur, cur non potius administratio
spiritus erit in gloria? Non si administratio
condemnationis gloria est, multò magis ex-
cellit administratio iustitiae in gloria.

L O C I PRAECIPVI TRES.

- I. De difficultate gubernationis Ecclesiastica.
- II. De discrimine Legis & Euangelij.
- III. Consolatio de efficacia ministerij Euangelij.

De primo Loco.

 Vod Hippocrates de arte medendi dixit: ὁ βίος, βραχύς: ἢ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἢ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἢ δὲ κρείσσις χαλεπὴ: hoc eodem modo de gubernatione Ecclesiastica dici potest. Nam hæc breuis & fugax vita nullo modo par est expli-

explicationi doctrinæ, quæ immensum quoddam continet. Etsi enim summa breuiter tradi potest, & hanc nosse omnes pueros & senes necesse est: tamen accurata enarratio doctrinæ cœlestis & omnium partium latius patet multorum opinione.

Nam vt omittam cætera membra, quis ignorat quanta & quàm multa titulus de Deo, & de tribus personis, æterno Patre, Filio & Spiritu sancto complectatur? De his certè nihil possumus λογισθεῖν sagacitate humani ingenij, sed omnis *ἰκανότης* est ex Deo, qui suam essentiam & voluntatem Ecclesiæ patefecit in verbo.

Accedit illa quoque causa, quòd varij casus temporum, personarum, negotiorum explicationem desiderant, quorum nulla expressa mentio in sacris literis facta est. Nulla enim lex, vt Iurisperiti dicunt, omnes casus comprehendere potest. Et quoniam in hunc sermonem incidimus, repetenda nobis est veteris cuiusdam exempli, quod Erfordiæ aliquando accidit, recordatio.

Audiui à Reuerendo D. D. Martino Luthero instauratore purioris doctrinæ Evangelij, præceptore nostro summa pietate & obseruantia colendo, adolescentem quendam libidinibus inflammatum, & omnia rabidè appetentem, inexplebili cupiditate ancillam matris, cum quæ erat vidua, per vim comprimere voluisse. Illam autem effugisse *ἔρωτικῶς μανίαν*, & matri periculum pudicitia, ex quo

ex quo difficulter eluctata esset, commemorasse. At matrem respondisse, hanc esse ad coercendam adolescentis petulantiam proximam & quasi compendiarium viam; si ancilla in lecto herili quiesceret, ipsa verò in stratis ancillæ filium furentem malè multaret. Simul hortabatur ancillam, vt ficto non modò sermone, sed & vultu adolescentem ad nocturnum concubitum inuitaret.

Hunc igitur dicebat ex pacto venisse, atque cum matre consuetudinem incestam habuisse. Sunt enim voluptates blandissimæ dominæ, quæ etiam sapientes impellunt, vt peccent: cùmque suscepta esset filia, & à matre clàm educata, accidisse nouum quiddam & inusitatum. Illum enim ipsum amore filix arsisse, & non conquiescisse donec ei in matrimonium traderetur. Ibi verò matrem in tantam consternationem incidisse, vt penèmersa sit in desperationem. Etenim vehementerangebatur de duplici incestu, nec finem fœdissimarum libidinum prospicere poterat.

Quorsum igitur hæc tam multa? Vt intelligas, ministros Euangelij maximum onus sustinere, & hunc docendi laborem non posse nisi diuina sapientia gubernari, & ad exitum perducì.

De hoc enim casu quæri potest: an diuortium faciendum fuerit: quo factò, necesse erat matrem propter incestum interfici, & filium frangi desperatione propter inauditam sceleris magnitudinem.

Narra-

Narrabat autem idem D. Lutherus Confessionarium eum, cui secretò ista miserrima mater quæsta fuisset, iussisse illam, neque filio, neque cuiquam hominum rem patefacere, & ab vno Deo ardentè petere remissionem tanti peccati. Et prudentiam hanc cum pietate coniunctam vehementer probare D. Lutherus in isto, quanquam Papistico Confessionario, solebat: quem quidem non dubitabat aliquid lucis doctrinæ Euangelij habuisse, vt multi fuerunt olim in Monasteriis, qui veritatis lucem aliquam aspexerunt in mediis tenebris Papatus.

Quis verò non intelligat vel ex hoc vno exemplo, quàm difficiles sæpè casus offerantur ministro Ecclesiæ, in quibus difficilimum est inuenire subita consilia, quæ tùm ad scandala impedienda, tùm ad conscientias consolandas sint idonea.

Postremò vt alia multa taceam, periculum, est, ne aut proposita Euangelij voce, homines securitatem induant, aut neglecta hac, anili superstitione obligentur. Inter has Syrtes cursus navigationis Ecclesiasticæ tenendus est. Quare cùm tanta difficultas sit gubernationis in Ecclesia, agnoscamus nos esse ἐκτρώματα, id est, massas imbecilles, abortu editas, & petamus à Deo, vt ipse sit laborum nostrorum βραβέυτης καὶ ἀγωνοθέτης, Amen.

De secundo Loco.

Origenes inuexit perniciosas interpreta-
tiones

tiones in Ecclesiam de lege: Ex lege non iustificabitur omnis caro, id est, ex ceremoniis. Item litera, id est, historica interpretatio occidit: Spiritus, id est, allegoria de moribus viuificat. Tanta Origenis ætate fuit caligo, vt nec sermonis genus in factis literis intelligeretur. Hæc ipsa vocabula, quæ sunt præcipua in Ecclesia, quas res propriè significarèt, ignorabatur: Lex, Euangelium, peccatū, Gratia, fides, litera, Spiritus. Hæ tantę tenebræ cum depulse sint primùm Augustini, deinde Lutheri opera, decet nos omnes agnoscere Dei beneficium, idque grata mente celebrare. Significat igitur litera non modò legis doctrinam, sed & omnes conatus ac labores, consilia item omnia, quæ sine Euangelio & Spiritu sancto ab impiis aut hypocritis instituuntur.

Spiritus verò significat aut personam diuinitatis, procedentem ab æterno Patre & Filio, aut motus ab eodem in Ecclesia excitatos, vt timorem Dei, fidem, inuocationem. Ac litera quidẽ occidit, id est, nõ liberat hominem à peccato & morte, sed relinquit genus humanū in dubitatione, cui mors cognata, vel potius adiuncta est. Sic Cato, Brutus, Antonius & alij innumerabiles, cum nihil nisi legis doctrinam & qualemcunque disciplinam rationis haberent, ad extremum fracti desperatione mortem sibi ipsi consciuere. Spiritus verò viuificat, id est, inchoat in credentibus nouam iustitiam, consolationem: denique alios mortuus placentes Deo, qui sunt initia vitæ æternæ.

Quam-

Quamobrem conspicuis limitibus discernamus sapientiam Euangelij à Lege, & politicos mores à iustitia Spiritus.

De tertio Loco.

Nota est historia de promulgatione legis, quæ tantum terrorem auditoribus incussit, vt vita ipsorum non longè distaret à morte. Cùm autem legis doctrina, quæ est, vt Paulus ait, ministerium mortis & condemnationis, tam fuerit efficax, possumus ne dubitare, quin Euangelij ministerium in mentibus eorum qui audiunt, quasi aculeos quosdam spiritus & vitæ relinquat? Hac igitur spe literas & doctrinam à Deo traditam tueamur ac propagemus, & sciamus laborem nostrum non fore inanem in Domino.

DOMINICA XIII. POST TRINITATIS.

Epistola Galt. 3.

FRatres, secundum hominem dico: Hominis licet testamentum, tamen si sit comprobatum, nemo reiicit, aut addidit aliquid. Porro Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus, tanquam de multis, sed tanquam de vno, & in semine tuo,

tuo, qui est Christus. Hoc autem dico: Testamentum ante comprobatum à Deo erga Christum, lex, quae post annos quadringentos & tringinta coepit, non facit irritum, ut abroget promissionem. Nam si ex lege est hereditas, non iam est ex promissione. Atqui Abrahamae per promissionem donauit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressiones addita fuit, donec veniret semē, cui promissum erat, ordinata per Angelos in manu intercessoris. Intercessor autē vnus nō est, at Deus vnus est. Lex igitur nū est aduersus promissiones Dei? Absit. Etenim si data fuisset lex, quae possit viuificare, verē ex lege esset iustitia. Sed cōclusit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

Lege caput 3 ad Galat. integrè à me enarratum in Loco de Iustificatione.

DOMINICA XIII. POST TRINITATIS.

Epistola Galat. 5. & 6.

FRatres: Si viuimus spiritu, spiritu & incedamus. Ne efficiamur inanis gloria cupidi, inuicem nos pronocantes, inuicem inuidentes. Fratres, etiam si occupatus fuerit homo

mo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instaurate huiusmodi spiritu mansuetudinis, considerans temetipsum, ne & tuteseris. Inuicem alij aliorum onera portate, & sic complete legem Christi. Nam si quis sibi videtur aliquid esse, cum nihil sit, suum ipse fallit animum. Opus autem suum probet unusquisque, & tunc in semetipso tantum gloriationem habebit, & non in alio: unusquisque enim propriam sarcinam baiulabit. Communicez autem qui catechizatur sermone, ei qui se catechizat in omnibus bonis. Ne erratis: Deus non irridetur. Quicquid enim seminauerit homo, hoc & metet. Nam qui seminat per carnem suam, de carne metet corruptionem: sed qui seminat per spiritum, de spiritu metet vitam eternam. Bonum autem faciendo ne defatigemur. Tempore enim suo metemus non defatigati. Itaque dum tempus habemus operemur bonum, cum erga omnes, tum verò maximè erga domesticos fidei.

LOCI PRAECIPVI.

- I. De ἀμενείᾳ siue Aequitate.
- II. De vera gloria.
- III. De aliendis ministris Euangelij.
- IIII. Παράκλησις ad cursum bonorum operum.

De primo Loco.

REs atque euentus comprobatur dictū Teucris, qui apud Sophoclem in Tragœdia inquit: Mortuis & iacentibus omnia insultant. Tantum enim abest, vt maxima pars hominum afficiatur sensu alienæ calamitatis, vt hoc ipsum delectet eos, videre aliorum lapsus & calamitates. Sic & in Psal. 61 venustissimè describitur *ἐπιχαρῆκαρία*: Omnes incumbunt in inclinatam parietem: sed hanc humanæ naturæ prauitatem & malitiam, ex Ecclesia funditus tolli atque extirpari necesse est. Quid enim turpius est, tanquam indignum Ecclesiæ grauitate atq; constantia, quàm imitari diabolos, qui verè sunt *ἐπιχαρῆκακοί*, & genus humanū ex aliis malis in alia præcipitant?

Quamobrem Christianus homo parebit & obediet præcepto Pauli, qui iubet lapsos erigi, ac simul nos de nostra imbecillitate admonet. Verissima est enim Laberij sententia, quæ à Seneca citatur: Cuius cōtingere potest quod cuiquam potest. Ne autem dispensatio, vt præclare à Iuriconsultis dictum est, fiat dispensatio, constituendi sunt fines & quasi termini, in quibus *ἐπιείκεια* ius suum potissimūm exercent.

Primus igitur gradus est, eleganter ferrè cōmunes infirmitates, quas in moribus & vitam amicorum obseruatas notamus. De hoc gradu

du Paulus inquit. Alter alterius onera portate,
& sic implebitis legem Christi.

Sed fortassè dixerit quispiam, legis imple-
tionem esse integram obedientiam, *ὁμολογία*
verò esse duntaxat partem illius obedientiæ.
Est istud quidem aliquid, sed nequaquam in
isto sunt omnia. Nam pater æternus tantam
voluptatem capit ex simulachris virtutum,
quas Ecclesia habet, vt propter Filium suum
Ecclesiam iustam esse pronunciet, perinde ac
si legi satisfaceret.

Secundus gradus est, ambigua facta non
calumniosè in deteriorem partem flectere,
nec leuia errata odiosè amplificare, aut arcana
traducere, sed tegere & sanare.

Tertius gradus est, ante contumaciam can-
didè & amanter admonere errantem & pec-
cantem, & hoc officio reuocare eum in viam.
In his tribus gradibus regnare æquitas seu
ὁμολογία præcipuè debet. Sed seueritas seu iusti-
tiæ rigor, vt vocant, aduersus contumaces in
delictis manifestis exercendus est.

Præterea meminerint studiosi hoc Pauli di-
ctum ad refutandos Catharos, qui negant re-
natos ex aqua & spiritu posse labi, aut certè si
labantur, ab Ecclesia non recipiendos esse. Hos
manifestè condemnat Paulus aut stultitiæ, aut
vanitatis, aut imprudentiæ, cum ait : Si quis
præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos qui
spirituales estis, hunc iterum erigite.

DOMINICA XIII.
De secundo Loco.

Est si gloria reconciliationis cum Deo rectè detrahatur nostræ virtuti, iuxta illud 1 Corinth. 1: Qui gloriatur, in Domino gloriatur: tamen gloria honestè factorum in reconciliatis suum locum habet, & magnoperè appetèda est. Ne quis autem cæco & temerario impetu ad gloriam feratur, ante omnia definitio gloriæ cõstituenda est. Est igitur *gloria*, vera approbatio conscientia nostræ, & testimonium aliorum rectè iudicantium de honestè factis.

Multa autem complectitur vera approbatio conscientia nostræ. Primùm enim necesse est nos agnoscere nostram imbecillitatem, quæ nullo modo par est magnitudini rerum gerendarum. Deinde accedat fides, qua statuimus non modò personam nostram, sed & vocationem seu genus vitæ, in quo versamur, Deo placere. Tertiò, exercenda est inuocatio, ac petendum, vt Deus sit *ἑραβέυτης ἡ ἀγαροθέτης* nostri curriculi. Nam sine Deo nulla virtus foelix est, vt præclare Nazianzenus dixit: *χωρίς θεῶ ἡ δὲ οὐδὲς εὐτυχεῖ βροτὸς.*

Præstanda est in vocatione ea virtus, quam Paulus fidelitatem nominat. Est autem *fidelitas* conscientia mediocris industriæ & diligentia. Vt enim ignari artis (medicæ, qui tamen se profitentur esse medicos, sunt impostores, & nocere cogitant: Ita in gubernatione quacunque, afferentes ignorantiam affectatam sunt infideles, id est, habent voluntatem nocen-

nocendi. Opponitur ergo fidelitas ignorantia & omissioni affectata, quibus nulla maior pestis Stygiis sese extulit vndis.

Postremò omnes sani amare debent tranquillitatem, & nihil mouere sine vocatione, sed quæ mandata sunt agere fiducia auxiliij diuini. Tantas igitur & tam multas virtutes continet approbatio nostri operis, quæ quidem gignit firmam & stabilem gloriam, quæ est testimonium nostræ conscientia, non opponendum iudicio Dei, sed iudiciis humanis.

Sed cur addit non ex alio? Vt discernat veram gloriam à falsa. Nam humanæ actiones omnes, quæ à voluntatibus oriuntur, sunt flexibiles, & facile deprauantur, iuxta illud:

*Et mala sunt vicina bonis, errore sub illo,
Pro vitio virtus crimina saepe tulit.*

Facile igitur à vera gloria aberratur, nec quicquam in vita vsitatus est, quàm aut inani ostentatione, aut odiosa aliorum insectatione gloriam aucupari. Sed hæc via longè à re ipsa distant atque à veritate. Neque enim βύλησις diuturna esse potest, nec calumnia stabilem gloriam affert. Danda est igitur opera, vt iuramento Hippocratis obtemperemus, quod ait: ἀγνώστῃ καὶ ὁσίως τηρήσω καὶ τέχνῳ τῷ ἐμῷ, καὶ βίον τὸν ἐμόν.

De tertio Loco.

Præclare scriptum est ab Aristotele, liberalitatem exercendam esse κατὰ ἀξίαν καὶ εἰς δέον,

id est, erga homines, qui digni sunt beneficiis. Hoc præceptum Archelaus dux Macedonicus exemplo comprobavit suo, cum Euripidi talentum donaret, inquiens: ἐγὼ μὲν ἄξιον δίδουαι, σὺ δὲ ἄξιον λαβεῖν, id est, Me quidem decet tantum auri pondus hominibus doctis donare: Tu verò dignus es, qui id accipias. Magnifica sanè vox, & magno viro ac sapiente digna, quæ declarat, nullum maius bonum esse, quàm doctrinæ communicationem. Quò igitur animo nos esse debemus erga eum, qui nos ab errore & idolatria reuocat ad verà Dei agnitionem?

Et si enim nulla est æqualitas inter res finitas & infinitas: tamen nequaquam committendum est, ut prorsus ingrati erga ministros Euangelij fuisse videamur. Quamobrem vnusquisque ὀπιβάλλον μέρους ἐν τῶν ὑπαρχόντων conferat ad fouendos, alendos & sustentandos Euangelij doctores, sicut quondam decimæ sacerdotibus dabantur: Item armi & pectus victimarum.

Sed verissima est illa vetus ingratitude descriptio: Omnia sunt ingrata, nihil fecisse benignè est. Nunc enim multos Euangelij ministros videre licet, patria amissa laniatibusque vagari, mendicos & timida voce rogare cibos, cum natisque errare suis & coniuge mœsta, & cum matre pia, cumque parente sene: curat nemo vagos & lædere nemo veretur: non exul curæ ducitur esse Deo: interim bonis Ecclesiasticis fruuntur homines indo-

cti, & hostes Euangelij, omnia rabidè appetentes cum inexplebili cupiditate, quóque affluentiùs voluptates vndique hauriant, eò grauiùs ardentiusque sitientes.

Hæc cum ita sint, nos Filium Dei æterni, liberatorem & custodem Ecclesiæ suæ oremus, vt ipse pia studia tueatur, & suppeditet discen-
tibus victum, sicut in lege Mosaica cum tribu
Leuiticæ non daretur certa regio possidenda
vt cæteris, Deus inquit, se fore eius tribus hæ-
reditatem seu fundum: Ita nunc sit fundus &
τροφὸς piorum scholasticorum & doctorum,
& futurum esse non dubitemus.

Quartus Locus.

Senes sæpenumerò laborant in iis, quæ sci-
unt nihil ad se pertinere, serunt arbores, quæ
alteri seculo profint, vt ait Statius, sed nostra
est omnis possessio fructuum, quos gignunt
bona opera, vt Galat. 6 clarè dicitur: Quæ quis
seminauerit, eadem & metet. Quamobrem
animo colligentes *τὰ ἐπιχειρα*, quæ bonis da-
buntur, paratiores simus, & tanquam exerci-
tatiores ad benè honestèque viuendum. Et si
autem non sumus mercatores vtilitatum no-
strarum in amicitia & charitate Dei, quæ gra-
tuita est: tamen iustum & legitimum est, suo
ordine appetere præmia, quæ Deus proposuit
diligentibus se. Sic enim ad Abraham Gen. 15
dicitur: Ego ero protector tuus, & merces tua
magna valdè.

DOMINICA XV.
POST TRINITATIS.

Epistola Ephes. 3.

QVapropter postulo, ne deficiatis ob afflictiones meas, quas pro vobis tolero, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis parentela in cælis & in terra nominatur, ut det vobis iuxta diuitias gloriae suæ, ut fortitudine corroboremini per spiritum suum in internum hominem, ut inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris, fixis in charitate radicibus, & fundamento iactò, ut valeatis assequi cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & profunditas, & sublimitas, cognoscerè que præminètem cognitionis dilectionem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei verò, qui potest cumulatè facere ultra omnia quæ petimus aut cogitamus, iuxta vim agentem in nobis, sit gloria in Ecclesia per Christum Iesum, in omnes ætates seculi seculorum, Amen.

LOCI PRAECIPVI TRES.

i. De afflictionibus.

ii. De

II. De officio boni doctoris in Ecclesia.

III. Promissio amplissima & gratissima de effectibus Inuocationis.

De primo Loco.

AErumnæ docentium sunt gloria Ecclesiæ. Hoc dictum ex antithesi intelligatur. Epicurei has miseras iudicant esse ignominiam, & signa esse dicunt, quæ ostendunt nos non curæ esse Deo: imò si quid curat Deus, nos à Deo abiectos esse. Econtra verò, nos affirmamus, hæc non esse signa reiectionis, sed esse gloriam, id est, obedientiam Deo placentem, & de Deo testificantem, & non tantum exitij causa ordinatam, sicut mors pecudis nihil est nisi ignominia, id est, quiddam nihil ad Deum pertinens, & tantum ordinatum, ut illud corpus dissoluatur & dissipetur. Ita mors Iulij res est Deo displicens, non celebrans Deum, & tantum ordinata, ut perpetuè ei malè sit. Ex hac collatione iudicetur, quid significet hoc loco gloria, videlicet obedientiam Deo placentem in ipsis ærumnis, & celebrantem Deum, & non tantum exitiosam, sed cuius exitus erit perpetua vita, sapientia, iustitia, & lætitia.

De secundo Loco.

Ingens discrimen est inter Architectum & doctorem Ecclesiæ. Nam ille discedit à fabricata domo aut naui; eamque ventorum &

tempestatum arbitrio relinquit. Hic verò nondum perfunctus est officio & munere, postquam voce Euangelij Deo Ecclesiam collegit. Est enim periculum, ne vel ab aliis corrumpatur Ecclesia, quæ gremio mollito ac subactò semen sparsum excepit, vel sua sponte degeneret. Quamobrem inuocatio accedere debet ad docendi laborem, ac petendum à Deo, vt Ecclesia in dies singulos proficiat, non solum eruditione, sed & vera pietate, quæ duabus rebus continetur, fide scilicet & charitate.

Sic Esaias pro discipulis precatur: Obsigna legem tuam in discipulis meis, id est, video tristissimas tenebras in populo Dei secuturas esse, & plurimos abiecturos esse doctrinam de Messia, de fide, de vera inuocatione, de veris cultibus, & recepturos esse Ethnicas opiniones de imperio mundano, de cumulandis sacrificiis: Sed te Deus oro, vt verbum quod Prophetis tradidisti, serues in mentibus eorum, qui Propheticam doctrinam audiunt, discunt & amplectuntur, & quidem serua obfirmatam, ne effundant aut verbum ipsum, aut natiuam sententiam.

De tertio Loco.

Dulcissima sententia est, quæ affirmat Deum multò plura & maiora bona hominibus largiri, quàm nos ausimus petere, aut in animum inducere. Testes sunt permulti de hac
Pauli

Pauli asseueratione. Sed nos breuitatis causa exemplo vno atque altero contenti erimus.

Ioseph cum in Ægyptum seruili conditione abduceretur, & postea in carcere cæcæ suspicionis tormento detineretur; haud dubiè hanc vnam rem à Deo petiuit, vt liberatus calumnia & seruitute, rursus in patriam potestatem veniret. Sed hæc vota longè superauit euentus. Etenim à Deo consecutus est donum Propheticum enarrandi somnia, quod quidem ei ad amplissimum dignitatis gradum inter patefacit. Nam à Rege propter somnij interpretationem collocatus est ad gubernacula totius Ægypti, nec quisquam apud regem plus autoritate & gratia valuit quàm Ioseph.

Hæc suspiciunt, admirantur, magnificiunt omnes, & esse Dei beneficia magnificianda verum est: sed volo alia diuina ornamenta longè maiora etiam aspici, quæ vulgus non perinde miratur. Erudiuit Ioseph Principes Ægypti, & senibus doctrinam tradidit, id est, non solum Reipub. gubernator fuit, sed etiam sacerdotis operibus functus est. Latè in Ægypto propagauit doctrinam de Deo, de Messia, de natura rerum, de motibus cælestibus, de virtute & aliis rebus omnibus. Quo quidem opere quid potuit esse præclarior?

Monica, mater Augustini cum videret filium implicatum esse labyrinthis Manichæorum, assiduis lachrymis à Deo petebat filij emendationem, & vt ab errore reuocatus baptismo

prismo initiari posset. Hic ostendit Deus, se plures gemitus, & vera vota audire. Diuinitus enim accidit, ut non solum amplecteretur veram religionem Augustinus, sed etiam euaderet in clarissimum & optimum Ecclesie doctorem, qui & viuus salutariter rexit Ecclesiam, & postquam ex hac militia euocatus est, relictis vtilissimis monumentis, erudit Ecclesiam perpetuo.

Hæc & similia exempla considerantes, non dubitemus veram esse Pauli promissionem, quæ disertè affirmat, res magnificas & salutaris. denique longè superantes humanæ mentis notionem & intelligentiam impetrari piæ precatione. Oremus igitur Filium Dei, liberatorem & custodem Ecclesie suæ, ut hostium Euangelij furorem reprimat atque extinguat, & Sathanam conterat sub pedibus nostris, Amen.

DOMINICA XVI.

POST TRINITATIS.

Epistola Ephes. 4.

*F*RATRES: Hortor itaque vos ego vinculus in Domino, ut ambuletis ita, ut dignum est vocatione, qua vocati estis, cum omni submissione ac mansuetudine, cum omni lenitate, tolerantes vos inuicem per charitatem,
 studen-

studentes seruare unitatem spiritus, per vinculum pacis. Vnum corpus & vnus spiritus, quemadmodum & vocati estis in vna spe vocationis, vestra. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnia & per omnia, & in omnibus vobis.

LOCIDVO.

- I. De optimo statu Ecclesie.
- II. De concordia Ecclesiastica.

De priori.

RLato in Epistola quinta describens optimum Reip. statum, inquit: Tunc floret & beata est Respub. quando ipsa suum nomen sonat coram Deo & hominibus, id est, quando status congruit cum appellatione. Hoc eodem modo de Ecclesia potest dici. Non enim satis est, Ecclesiam grauissimo & sanctissimo nomine diuinitus ornatam esse, nisi eum vitæ cursum teneat, qui consentiat cum appellatione.

Vt enim, si Grammaticum se professus quispiam, barbare loquatur, aut si absurdè canat is, qui se haberi velit Musicum, hòc turpior fit, quòd in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam: Sic Ecclesia in ratione vitæ peccans hòc turpior est, quòd in officio, cuius magistra esse vult,

vult, labitur, artēque vitæ professa delinquit in vita. Cū igitur Ecclesia amplissimum & gratissimum nomen à Deo consecuta sit: (Appellatur enim filia & templum Dei, imò dilecta anima Dei,) profectò omnes neruos cōtendere debet, vt hoc decus in vita & moribus luceat.

Sed fortassis dixerit quispiam: Quod latec ignotum est: ignoti nulla cupido. Ego verò nescius sum artis, qua vita regenda est. Huic oportunè Paulus subiicit breuem enarrationem aliquot virtutum, quibus summa Decalogi continetur.

Ac prima quidem est humilitas, qua agnoscimus infirmitates & sordes nostras, verè timemus Deum, & nihil agimus extra vocatiōnē, & quæ mādāta sunt agimus fiducia auxilij diuini, non nostræ industriæ, nec despicientes alios: sed scientes, Deum posse aliis organis vti, & nullius industriam fœlicem esse, nisi Deo iuuante.

Alterā virtus est mansuetudo, quæ frenat iram vt sit moderata, ne ruat contra iustitiam aut alias virtutes.

Tertia est patientia, quam ipse *μακροθυμία* vocat. Est autem obedire Deo in sustinendis ærumnis, ita ne vel à Deo deficiamus, vel ei irascamur, vel contra alia præcepta Dei faciamus, sed moderemur animi dolorem & auxilium, ac mitigationem à Deo expectemus.

Dilectio est vera, non simulata beneuolentia, qua alios complectimur, obligans nos ad
multa

multa iustitiæ officia, ad docendos alios de Deo, ad tribuendum aliis honorem, ad iuuantos egentes in necessitate. Nec volo esse prolixior in his virtutum descriptionibus, quoniam alibi de singulis satis multa diximus.

De secundo Loco.

Cum multi in genere declamitent de concordia, & hac oratione valde plausibili in hominibus moderatis & infirmis sæpè conturbent Spiritum sanctum, quærenda est vera, non fucosa descriptio concordie Ecclesiasticæ, quod apertius intelligatur id, de quo disputatur. Est igitur concordia Ecclesiastica summa consensus iudiciorum de omnibus doctrinæ articulis, quam sua sponte comitatur voluntatum coniunctio.

Hæc definitio perspicua est, & sumpta ex multis testimoniis, ut ex dicto Christi Iohan. 17: Oro Pater, ut in nobis vnum sint, id est, primum consentiant nobiscum, sint illustrati nostra luce & veritate. Non enim hoc tantum petit, ut simus concordēs, sicut in gubernatione Reipub. duo magni viri cōcordēs fuerunt, Augustus & Agrippa, Epaminundas & Pelopidas, sed nominatim dicit: In nobis vnum sint, id est, vnam doctrinam amplectantur.

Postquam autem cum Deo copulati sunt homines, tūm vult retineri humanarum rerum cum benevolentia & charitate summam consensionem, & vetat turbari Ecclesiam. E-
phes.

phes. 4: Magna cura & solitudine retinete vnitatem Spiritus, id est, doctrinæ, quæ animos inter se velut adamantino clauo duinciat. 2 Corinth. 6. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim societas esse potest inter iustitiam & contumaciam? aut quæ communio luci cum tenebris? quæ porro consonantia est Christi ad Diabolum? Denique nihil est absurdius, quàm templum Dei coniungere cum idolis.

Ex his dictis perspicuum est, animam concordie Ecclesiasticæ esse consensum de doctrina nec audiendos esse quosdam ineptos conciliatores religionum, qualis apud Platonem Hippias, & L. Gellius à Cicerone describitur, quorum uterque sectas philosophorum de maximis rebus dissentientes conciliare studet.

Cùm autem simile simili naturâ cognatum sit, haud scio an vlla res pulchrior sit, quàm suavis cõsensio membrorum, quæ in vno corpore locata sunt, & ab eodem spiritu vitali agitantur. Quid tam porro decet, quàm tendentes ad vnum finem non *ζυγομαχεῖν*, sed congruere voluntatibus, studiis & sententiis? Denique arctissimum amicitie vinculum est societas eiusdem professionis.

Sumus autem omnes membra vnius corporis, id est Ecclesiæ, & eundem Spiritum à Deo in nos effusum accepimus. Tendimus etiam ad vnã metã æternæ beatitudinis, ac societate doctrinæ & sacramentorum copulati sumus.

sumus. Quamobrem concordia Ecclesiastica nihil potest esse tum fructu latius, tum aspectu pulchrius. Quam quidem ut nobis Deus largiatur, omnes pij toto orbe terrarum coniungere vota & gemitus debent. Sic enim in Ps. 122 dicitur: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, pax multa diligentibus eam.

Finis Epistolæ, die 25 Sept. anno 47.

DOMINICA XVII.
POST TRINITATIS.

Epistolæ Corinth. I.

FRatres: Gratias ago Deo meo semper pro vobis, de gratia Dei, qua data est vobis per Christum Iesum, quod in omnibus ditati estis per ipsum, in omni sermone & in omni cognitione (quibus rebus testimonium Iesu Christi confirmatum fuit in vobis) ad eum ut non destituamini in ullo dono, expectantes revelationem Domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos usque ad finem, inculpatos, in die Domini nostri Iesu Christi.

LOCI DVO.

- I. De gratiarum actione.
- II. Consolatio opponenda nostra imbecillitati.

De primo Loco.

Vid reddam Domino pro omnibus quæ mihi dedit? Hostiam laudis sacrificabo ei, & nomen Domini inuocabo. Libet enim verbis iisdem mihi uti, quibus Dauid in Psalmo utitur stupefactus admiratione beneficiorum Dei. Quanta enim bonitas est, quantus amor erga genus humanum, quòd Deus non voluit perpetuò latere in illa sua luce ignota omnibus creaturis? sed mundum & omnes mundi partes condidit, vt essent domicilium naturæ humanæ.

Postquàm verò homines lapsi sunt, & petulantè sibi accersuerunt mortè & alias miserias, rursus imensa misericordia promissit Filium liberatorem, vt nos ab interitu vindicaret, ac restitueret in antiquam possessionem gratiæ & permanentium bonorum.

His omnibus velut *επιλοαγια* addidit donationem Spiritus sancti, non solùm vt hoc monitore beneficiorum ipsius memores essemus, sed etiam vt eodem adiutore cùm velimus, tùm etiam possimus piè & sanctè viuere.

Quare cùm tot & tanta bona à Deo in nos profecta sint, meritò atque optimo iure quæri potest, quæ *αριδιαια* Deus à nobis postulet? Et enim pro magno beneficio magna, vt dici solet, debetur gratia.

Dauid vno versu omnem hanc disputationem conficit: Offer, inquit, Deo hostiam laudis,

dis, & nomen Domini inuoca. Quid est enim præterea, quod Deo reddere possim? Est enim *ἀνταρξὴς πρὸς ἐνδαιμονίαν*, id est, Deo ex se ipso apta sunt omnia, quæ ad benè beatq; viuendum conferunt. Quapropter nec aurum postulat, nec Tragœdias captiuorum, vt Zaleuci verbis vtar, sed *ἐνχαρισίαν* requirit, celebrantem æterni Patris, Filij eius, Domini nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti *χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν*.

De secundo Loco.

Cùm nulla sit hominis perfecta virtus, ac multi rectorem filium Dei excusserint, vt Saul & alij innumerabiles: denique cùm magna sit potentia Diaboli, insidiantis humano generi, omnes pios vehementer angit atque sollicitos habet quæstio de perseuerantia. Disputant enim piæ mentes, quomodo inter tot & tam multa impedimenta lucem fidei ad supremum vsque ad vitæ diem retinere possint. Vt enim aquæ multitudine vis flammarû opprimitur, ita cogitât pij fidem facillè extingui posse, præsertim cùm variis ac diuersis modis imbecillitas nostra oppugnetur.

Aduersus hanc humanam ratiocinationem teneantur consolationes passim in Scriptura traditæ, vt 1 Corinth. 10: Fidelis est Deus, qui non sinit nos tentari supra vires, sed cum tentatione robur, vt possimus sustinere. Et Philipp. 2: Deus qui dedit vobis vt velitis,

dabit etiam vt perficiatis, vt ipsi fiant aliqua grata. Ioannis 10: Nemo rapiet eas de manu mea. Ioan. 14: Non relinquam vos orphanos, sed veniam ad vos: rogabo Patrem, vt alium paracletum det vobis, Spiritum veritatis, manentem vobiscum ad omnem æternitatem. Lucæ 22: Rogavi pro te, ne deficiat fides tua.

Has consolationes perpetua conseruemus memoria, & ad vsum in inuocatione conferamus, ac petamus ardentibus pectoribus, vt Deus confirmet hoc, quod operatus est in nobis propter templum sanctum suum. Tua est hæc vox & promissio, viue & vere Deus, æternæ pater Domini nostri Iesu Christi, Conditor omnium rerum & Ecclesiæ: Propter nomen meum miserebor vestri, propter me faciam, vt non blasphemem. Te igitur oro toto pectore, vt propter gloriam Filij tui semper tibi inter nos quoque Ecclesiam æternam voce Euangelij tui colligas, & propter Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum pro nobis & resuscitatum, *περιτω ἡ*
ἐκέρτω nostra pectora Spiritu sancto regas & obsignes, vt te verè inuocemus, & officia tibi placencia præstemus,

Amen.

Die 4 Octobris, anno 47.

DO.

DOMINICA XVIII.
POST TRINITATIS.

Epistola Ephes. 4.

FRatres: Renouari verò didicistis spiritu
mentis vestrae, & induere nouum homi-
nem, qui iuxta Deum conditus est per iusti-
am & sanctitatem veritatis. Quapropter
deposito mendacio, loquamini veritatem
quisque proximo suo, quoniam sumus inui-
cem membra. Irascimini, & non peccetis: Sol-
ne occidat super iram vestram, neque detis
locum calumniatori. Qui furabatur, non
amplius furetur: magis autem labore operando
manibus quod bonum est, ut possit im-
partiri ei qui opus habuerit.

LOCI PRAECIPVI IIII.

- I. Doctrina de imagine Dei in homine.
- II. Praeceptum de veritate.
- III. De cohibenda iracundia & deponendis odiis.
- IIII. De vitandis furtis.

De primo Loco.

Agna nobis pueris opinio fuit, De-
um habere speciem humanam, in
qua compositio membrorum, &
conformatio lineamentorum cer-

nitur. Sed hanc puerilem cogitationem refutat sententia Christi, Ioannis 4: Deus est spiritus, id est, natura spiritualis, segregata ab omni concretionem mortali. Neque verò illa Seruetianorum opinio probanda est, quæ fingit, animam rationalem ex ipsa Dei mente nata esse. Hæc enim laus filio Dei propria est, de qua nihil sibi homines, nihil angeli, nihil cæteræ creaturæ decerpunt.

Relinquitur ergo simplex enarratio Pauli, qui imaginem Dei hominibus impressam interpretatur de qualitate, id est, de agnitione conditoris, quam in voluntate & corde comitabatur vera iustitia & sanctitas. Nam in mentibus primorum hominum nullæ erant tenebræ, nullæ dubitationes, sed fulgebat clara & illustris notitia Dei: deniq; ipsorum mentes erant quasi specula quædam & libri sapientiæ diuinæ. Quare cum audis nominari legem naturæ discernentem honesta & turpia, scito mentionem fieri reliquiarum pristinæ dignitatis.

Voluntas verò non tantum decernebat ex omnibus virtutibus florem, sed ardebat dilectione Dei, quæ cæteras virtutes integre complectebatur.

Postremò cor placidè obtemperabat iudicio mentis, nec habebat tot & tam varias agitationes affectuum, ut nunc habet.

Hæc dulcissima *εἰσαξία* omnium virium erat imago & similitudo Dei, insita & quasi insculpta hominum naturæ. Qua de re cogitantes, deploremus nostrum exilium, in quo spoliati

liati atque orbatī talibus donis miserabiliter vagamur, & petamus à filio Dei, vt nos quasi iure postliminij in antiquum patrimonium restituat, ad quod obtinendum præparemus nos partim auxilio Spiritus sancti, partim nostra diligentia.

Secundus locus,

Præceptum de Veritate.

Præclare ait Plato : Veritatem causam esse omnis boni, diis & hominibus: *Αλήθεια δὴ πάντων μὲν ἀγαθῶν θεοῖς ἡγεῖται πάντων δὲ ἀνθρώποις.* Nam si nulla esset vera doctrina de rebus diuinis, quæ posset esse pietas? quæ sanctitas? quæ religio? Hæc enim omnia purè & castè Deo tribuenda sunt, si est aliquod certum doctrinæ genus diuinitus reuelatum. Ex quo efficiuntur omnes opiniones & cultus discrepantes ab hac norma, quam Deus tradidit, esse contumelias aduersus Deum. Nam veri adoratores colunt Patrem spiritu, id est, motibus à Spiritu sancto excitatis, & veritate, id est, prælucente verbo, quod à Deo Ecclesie commendatum est.

Deinde veritate sublata, dici non potest, quanta in omnibus artibus, in iudiciis, in contractibus, & aliis vitæ negotiis perturbatio atque confusio sequatur. Quòd si hæc incommoda nos fortassis parùm mouent, illa certè quæ deinceps exponentur, mouere debebunt.

Sumus enim à principio ita constituti & facti, vt Deum & alias res omnes verè cognoscamus: quod vt faciliùs efficere atque assequi possimus, indidit nobis Deus cœlestem in pectore lucem, notitiæ infundens semina certa suæ. Nobis enim insitum est discrimen honestorum & turpium: denique in nobis consignatæ sunt notitiæ numerorum, figurarum, & ordinis intelligentia. Quid est autem aliud Gigantum more bellare cum diis, nisi naturæ repugnare? Condemnemus igitur Epicurum & similes immanitatis, qui naturæ suæ bellum inferunt, suscepto patrocínio absurdissimarum opinionum.

Cùm autem hostis Dei & generis humani diabolus nomen à mentiendo acceperit, non facilè quis dixerit, mendacio quicquam esse aut fœdus aut tetrius. Omnes igitur Sophistæ & alii impostores proximè ad diabolorû vim atque naturam accedunt.

Neque verò dubium est, bonas mentes vehementer impelli ad colendam veritatē, si considerēt singulas virtutes esse monitricas & cōcionatrices de Deo, hoc est, monstrare qualis sit Deus. Vt enim iustitia, quæ est omnium domina & regina virtutum, docet nos, Deum non esse *μεγσσωπολήτην*, sed æqualem: sic veritas testatur Deum veracem esse, & promissâ optima fide præstare. Quare cùm propter alias causas, tùm ob hanc potissimùm veritatem amemus & colamus, vt nos admoneat de certitudine

tudine diuinarum promissionum, in qua nititur Ecclesiæ salus.

De tertio Loco.

Et si non probamus Stoicorum somnia de affectibus: contendunt enim Stoici, omnes affectus simpliciter malos eosdemque ex natura hominis funditus extirpandos esse: tamen cum ira sit vehemens incendium animi, & sapientes etiam impellat ut peccent, danda est opera, ut hoc incendium quamprimum extinguatur atque opprimatur. Si quis enim hoc vulnus alit venis, ut de amore Vergilius dixit, & cæco carpitur igni, fieri non potest, quin tandem erumpat, & aliquid faciat contra iustitiam & alias virtutes. Auget etiam cupiditatem vindictæ diabolus, cui nihil deliberatius est, quam nos quacunque ratione euertere.

Quamobrem ira, quæ ex priuatis offensionibus extitit, frænanda est, ne in odium degeneret, quo nulla maior pestis Stygiis sese extulit vndis. Quæ enim inuocatio, aut qui cultus Deo præstari potest, si corda odiis inflammata sint? Hæ enim *égirres* hominẽ à Deo auellunt, & in hanc sententiã ducunt, ut existimet vindictam maius bonum esse amicitia & charitate Dei. Plena vita exemplorum est, sed nos breuitatis causa exemplo contenti erimus vno. Saul cum non obstitisset principiis amulationis aduersus Dauidem, nullam deinceps medicinam parare potuit, cum mala per lon-

gas conualuissent moras: sed desertus à Deo, sicut in sacerdotes innocentes, & ex aliis malis in alia furenter præcipitatus est, donec ad extremum sibi mortem consciuit. Cùm igitur tot & tantorum malorum fontes sint odij semina, frenemus iracundiam, nec gratificemur affectui referenti malam gratiam, ut Græci dicunt: *χαρίζεται ἀχαριστοῦ πάθει.*

Quartus Locus,

De vitandis furtis.

Verum est dictum illud Catonis: Nihil agendo discunt homines malè agere. Ne igitur *ἀργία*, cui cognata est vel potius adiuncta inopia, nos hortetur ad malas artes, discamus aliquid ab ineunte ætate, quod vel ad gloriam Dei, vel ad hominum salutem spectet, in eoque ita nos exerceamus, ut non modò victum nobis ipsis paremus, sed ut aliis egētibus *ἐπιβάλλον μέρους ἐν τῶν ὑπαρχόντων* largiri possimus. Etsi autem omnes fatentur, hanc esse ad opes parandas proximam & quasi compendiariam viam: tamen videre multos licet, qui ærarium defraudent, alios qui iniuste occupent fundos aut redditus Ecclesiasticos, nonnullos monetam adulterantes, denique *πλεονεκτήματα* in tanta sunt varietate, ut ea molestum sit numerare.

Hæc cùm ita late vagentur in vita hominum, ut quidam Iuriconsultus dixerit, Mundum

dum non posse stare sine vsuris, grauis causa fuit, cur Paulus hoc præceptum de labore honesto, & vitandis furtis Ecclesiæ proponeret. Tanta est enim corruptela malæ consuetudinis, vt ab ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati. Reuocat igitur nos ab errore imperitæ multitudinis ad conspectum & considerationem mandati diuini: Non furtum facies.

Die 25 Octob. anno 47.

DOMINICA XIX. POST TRINITATIS.

Epistola Ephes. 5.

Videte igitur fratres, quomodo circumspicite ambuletis: non vt insipientes, sed vt sapientes, redimentes occasionem, quod dies mali sint. Propterea ne sitis imprudentes, sed intelligentes, qua sit voluntas Domini. Et ne inebriemini vino, in quo luxus est, sed impleamini spiritu, loquentes vobismetipsis per Psalmos & hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino, gratias agentes semper de omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Deo & Patri. Subditi vicissim alius alij cum timore Dei.

LOCI PRÆCIPVI TRES.

De gubernanda vita & inuocatione.

II. De

II. De temperantia.

III. De Musica.

De primo Loco.

NOta est illa Ieremię vox: Scio Domine, quòd nò est hominis via eius, nec est viri dirigere gressus suos. Cùm enim magna sit imbecillitas omnium hominum, & diabolus omnem regni sui conatum in nostram perniciem paret atque mediterur, facile intelligi potest, difficilem esse gubernationem vitę priuatę & vocationis inter tot & tam varia impedimenta.

Multos enim videre licet tanta cupiditate regnandi inflammatos & furentes, vt omnia iura diuina & humana peruertant, propter eum quem ipsi sibi opinionis errore finxerunt principatum. Alij verò peccant πολυπραγμοσύνη, vt Pericles, Alcibiades, Demosthenes, qui & seipfos & Resp. mouendis rebus non necessariis euerterunt. Nonnullos à negotiis abducunt blandissimę dominę voluptates.

Denique quàm sit infirma ac fugax omnis humana sapiëntia ac virtus, maximè ostendunt Heroica exempla, vt in Hercule, Alexandro & aliis multis, quàm ardentes in initio impetus ad virtutem fuerint, quibus aliquantò post in ocio languēfactis, quanta dedecora consequuta sunt? Nam sine filio Dei, vt ipse inquit: Sine me nihil potestis facere, etiam cęlestia dona non sunt durabilia.

Quam-

Quamobrem animo colligentes varia impedimenta, quæ partim à nostra imbecillitate, partim à diabolo oriuntur, ambulemus accuratè, non vt fatui, id est, laxantes frænum cæcis ac temerariis cupiditatibus, sed vt sapientes, qui frænant errantes vitiosæ naturæ impetus, & huic diligentix adiungamus seriam inuocationem, in qua petendum est, vt Filius Dei sit ἀγαθότητος καὶ βραβεύτης nostri curriculi.

Secundus Locus,

De temperantia.

Cùm complector animo, quinque causas reperiō, cur temperantia colenda videatur: vnam, quòd à Deo hæc virtus mandata sit. Alteram, quòd animos præparet ad inuocationem. Tertiam, quòd valetudinem tueatur & conferuet. Quartam, quòd hominis excellentia nihil tam indignum sit, quàm ebrietas. Quintam, quòd in ebrietate insit ἀσωτία. Earum, si placet, causarum quantum quæque valeat, quantumque iusta sit vnaquæque, videamus.

Principiò satis constat, homines obligatos esse, vt Deo præcipienti obediant, etiam si causam nullam præcepti afferat. Quis enim hunc hominem dixerit, qui cùm videat, menti diuinæ & præpotenti Deo parere omnia, neget nostrum genus, cui prima est cum Deo rationis societas, lege eadem teneri. Sunt autem
perspi-

perspicua mandata, quæ nobis hanc virtutem commendant, quam Græci σοφροσύνην dicunt: Nolite vino inebriari: Item, Cauete, ne corda vestra immoderato tumescant potu atque pastu. Sit igitur hoc iam à principio omnibus persuasum, tantam vim habere leges diuinas, vt etiam sine ratione ipsarum valeat auctoritas.

Illud etiam cōsideremus, σοφροσύνην parentem esse inuocationis, quæ omnium domina est & regina virtutum. Vt enim color non agit radices in lana, nisi prius tincta sit succo Isatidis, sic nullam ab hominibus ebriis inuocationem fieri posse, omnes vno ore consentiunt. Quanta autē miseria est, hominem ita viuere, vt omnibus telis diaboli vita ipsius proposita sit, nec vllum habere clypeum ad hæc tela venenata atque mortifera repellenda? Hinc profectò homini, iuxta Sileni sententiam, non nasci longè optimū esset, proximum quamprimūm mori. Dāda est igitur opera, vt parcè ac sobriè viuamus, ne vel exiguo tempore summus & maximus cultus inuocationis cesset.

Sequitur tertia causa, quòd σοφροσύνην defendat ac tueatur bonam valetudinem. Non ego prolixè de hac causa disputabo, sed vnum Galeni dictum recitabo, qui ait, Sophisticum esse manifestam experientiam negare. Cū igitur constet, heluatione corpus labefactari & frangi, & ad morbos senectutémq; compelli, contrà verò multis magnis morbis mederi abstinentiam

nentiam & quietem, hunc honorem corpori habeamus, ut declinemus ea, quæ nocitura videantur, omniâque quæ sunt ad tuendam valetudinem necessaria, inquiramus & paremus.

Quod si minus quidem intelligitur, quanta vis fit temperantiæ, ex ebrietate atque foedissimis heluationibus percipi potest. Quid est enim ebrietate turpius? quid tam porro indignum hominis excellentia præstantiâque, quàm se corporis voluptatibus dedere, earumque se quasi ministrum præbere, impulsuque libidinum voluptatibus obedientiam Deorum & hominum iura violare? Cùmque ebrietas polluat imaginem & templum Dei, haud facilè quis dixerit, ebrietate quicquam esse foedius ac tetrius.

Quinta restat causa, quæ docet ebrietatem esse omnium virtutum corruptelam, ab eâque exoriri & confirmari vitia contraria. Nec enim libidine dominante, temperantiæ locus est omninò, nec in voluptatis regno virtus potest consistere. Quod quò magis intelligi possit, versus Bacchi audiamus, quem Eubulus poëta sic facit loquentem:

*Tres ergo tantùm sanis crateras misceo:
Vnum valetudinis, & hunc primùm ebibunt:
Secundum amoris, ac soporis tertium,
Quo qui sapere solent eunt hausto domum:
Nam quartus haud est amplius crater meus,
Sed contumeliæ, velut huic proximus
Clamoris; hunc sequitur commessandi furor:*

*Ita septimus habet vulnera, octavius forum,
Nonusque stomachum: At decimus est infania,
Qui iam pedibus insistere amplius haud finit:
Nam plurimum vini inditum in vas paruulum
Sternit, sine omni quem replet negotio.*

Verfus Eubuli citantur ab Athe-
nao lib. 2.

Τρεῖς γὰρ μόνον κρατήρας ἐγκραυνύω
Τοῖς εὐφρονῶσι. τὸν μὲν ὑγείας ἕνα,
ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι: τὸν δὲ δεύτερον
ἔρωτος ἠδονῆς: τὸν τρίτον δ' ὕπνου,
ὃν εἰσπίοντες οἱ σοφοὶ κεκλημένοι
ἄικα δὲ βαδίζουσιν: ὃ δὲ τέταρτος ἔκτε
ὑμετεροῦ ἐς, ἀλλ' ἕβρας: ὃ δὲ πέμπτος βοῆς:
ἔκτος δὲ κώμων: ἕβδομος δ' ὑπωπίων:
ὄγδοος δὲ κληθῶρων: ὃ δὲ ἔννατος χολῆς:
δέκατος δὲ μαρίας, ὅς ἐστι βάλειν ποιεῖ.
πολὸς γὰρ εἰς ἐν μικρὸν ἀγγεῖον χυθείς
ὑποσκελίζει ῥᾶτα τὸς πεπωκότας.

Quocirca nihil esse tam detestabile, tamque
pestiferum, nihil denique tam inimicum
menti, rationi, cogitationi, quam ebrietatem
putemus.

Tertius locus,

De Musica.

Laudanda est Aristotelis sententia, quia in
octavo Politicorum tres utilitates Musicae re-
censet. Sic enim ait: φάμεν δ' αὖ μιᾶς ἕνεκεν ὠφελείας τῆ μουσικῆ χρῆσθαι δεῖν, ἀλλὰ καὶ πλείονων χάριν· καὶ γὰρ παιδείας ἕνεκεν, καὶ καθάρσεως, τρίτον δὲ πρὸς ἄνεσιν

ἄνεσιν ἢ πρὸς τὴν τῆς συντομίας ἀνάγκασιν. Musica
 tantas oportunitates habet, quantas vix queo
 dicere. Principiò prodest ad regēdam discipli-
 nam. Aiunt enim Pythagoram, adolescentes
 quosdam, cū honestæ cuidam scēminæ, in
 conuiuio inflammati vim asferre conarentur,
 mutato cantu tibiaram (qui in conuiuio ex
 more adhibebatur) spondæis tardiusculis fle-
 xisse, vt compressa libidine ab incepto desiste-
 rent. Deinde nihil est tam cognatum menti-
 bus nostris, quàm numeri atque voces, quibus
 & excitamur & incendimur & lenimur & lan-
 guescimus, & ad hilaritatem & ad tristitiam
 sæpe deducimur. Denique concentus homi-
 nem ex magno labore suauiter recreat & refi-
 cit. Cūque plurimas & maximas commo-
 ditates Musica contineat, tūm illa nimirum
 præstat omnibus, quòd sententias de rebus sa-
 cris, non in aures infundere, sed in animo vi-
 detur inscribere. Nec dubium est, ob hanc i-
 psam causam, Dei concessu atq; munere datā
 esse Musicam mortalium generi, vt animos ad
 rerum cœlestium cōtemplationem traducat.
 Quamobrem hoc diuino munere ac dono
 reuerenter vtamur, idque ad authoris
 celebrationem potissimūm
 conferamus.

Calendis Nouembris, anno 47.

DOMINICA XX.

POST TRINITATIS.

Epistola Ephes. 6.

Quod superest fratres mei, sitis fortes per Dominum, perque potentiam roboris illius. Induite totam armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insultus Diaboli. Quoniam non est nobis lucta aduersus sanguinem & carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi dominos, rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spirituales astutias in caelestibus. Quapropter assumite & induite universam armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & omnibus peractis stare. State igitur lumbis circumcinctis baltheo veritatis, & induiti thoracem iustitiae, & calciati pedibus, ut parati sitis ad Euangelium pacis, super omnia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia iacula mali illius ignita extinguere. Galeamque salutaris accipite, & gladium spiritus, qui est verbum Dei.

Hic Mago ab acie & praeliis corporalibus translata est ad militiam spiritualem, ut commonefaciat nos, magna esse pericula omnium piorum, & vigilantiam necessariam, & assidua certamina suscipienda esse ad hos tres hostes reprimendos.

dos, vagabundæ naturæ impetus, Tyrannorum & omnium impiorum minas & illecebras, & insidias Diaboli. Vult igitur nos vt milites stare in acie armatos, ac ordine nominat tegumenta & arma.

Primum tegumentum est thorax. Vult autem thoracem esse iustitiam. Vt enim natura prius tegendum est corpus, postea verò danda tela ad repellendum hostem: ita singulis prima sit cura iustitiæ, id est, reconciliationis, qua persona primùm sit induta. Cùm enim placet Deo, postea poterit præliari.

Cingulum, quo thorax vincendus, est veritas, id est, cognitio veræ doctrinæ, ex qua discitur & retinetur iustitia seu reconciliatio.

Calcei sunt ipsa Euangelij professio, gubernans iter, id est, vocationem, vt vlla actio, vllum iter suscipiatur pugnans cùm professione & vocatione, vt Petrus stringens gladium in horto aliud iter ingreditur, quàm debet, nec consistit in iis calceis, quos ei Euangelium induit.

Clypeus est fides. Prius de tegumētis seu de vestitu dictum est, nunc addit munimenta. Præcipuum autē est clypeus, qui repellit tela diaboli. Fides enim circūdat nobis præsentiam Christi, qui iuuat nos, ne hostis possit nos euertere, etiā cùm valdè premimur, & repellit instantē hostem, vt Dauidē premit diabolus, & conatur euertere vt Saulē: sed stat Dauid non suis viribus, sed fide, id est, fiducia præsentiae Dei, à quo iuuatur ne cadat, sed statuat se non

esse solum, nec proiectum nec desertum à Deo; imò se receptum esse & custodiri à Deo, & habiturum liberationem, & societatem electorum in vita æterna.

Arsiduè incurrunt in animos omnium tetræ dubitationes, quibus diabolus multos evertit, & à Deo auellit: Estné Deus verè curans homines? Estné hæc doctrina de Deo vera, quæ in his Ecclesiis traditur? Quid de ea sentiam, cum tantæ dissipationes, & tam tristia scandala in hoc ipso cœtu sint, qui vocatur Ecclesia Dei? Denique etiamsi vera est doctrina, etiamsi alios curat Deus; tua peccata merentur te abiici: te negligit Deus, non exaudit Deus te. Et si quando affligimur, & crescunt ærumnæ, magis excruciantur animi his dubitationibus.

Hæ obiectiones sunt tela diaboli, de quibus hic dicit, quibus atrociter fauciantur animi, extincta fide, vt in Saule & multis alijs apparet: sed cum fides velut clypeus opponitur, repelluntur: quia fides amplectitur doctrinam, & statuit vere vos curari & exaudiri, & custodiri à Deo, & præsentis filij Dei manu regi nos affirmat, sicut manu Dei Moses interstantes aquas ducebatur, vt inquit Esaias.

Galea in fine prioris Epistolæ ad Thess. vocatur spes. Omnes corporis partes muniuntur clypeo, qui obuertitur hosti, quamcunque partem ferire conanti. Ita fides commune propugnaculum est, accipiens reconciliationem, & petens & expectans liberationem &
aux

auxilium in præsentia & in futurum : galea verò propriè munit caput. Ita spes vitæ æternæ est principalis consolatio, quæ lenit omnes alias miserias, & implicita est omnibus aliis consolationibus.

Paulus sustinet omnes alias miserias & cruciatus, intuens finem, quem scit perpetuum esse in vita æterna. Interea verò calamitates & supplicia perfert, vt Deo obediat.

Quærant vitæ suauitates quantascunque possunt homines sapientes, qui non expectant consuetudinem æternam cum Deo: tamen hæc vita eis vniuersa carcer & magna miseria esse iudicatur. Nasci & extingui casu se vt flores arbitrantur, nisi quòd homines eo sunt miseres, quòd intelligunt suas calamitates, & earum intellectu cruciantur.

Cùm igitur principalis consolatio sit spes vitæ æternæ, galeæ comparata est. Nec est leue certamen in corde, verè hanc spem retinere.

Hactenus recitavi vestitum & munimenta, quæ necessaria sunt ad tegendum & defendendum corpus. Neesse est autem eis addi arma ad feriendum hostem. Etsi enim prima cura est defensionis, tamen & alteram accedere oportet præliandi & ferendi hostis. Vt autem antea præsidia tribuit non legiones & equites, quibus defenderemur, sed iustitiam & fidem. Abraham tutus est inter Cananos, non præsidiis militaribus, sed iustitia & fide, Deo custodiente: Ita nunc arma dantur non machinæ æneæ, sed verbum Dei & precatio.

Diabolum verbo Dei repellimus, vt repulit Christus, opponens verbum : Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Sic & hæreticos & alios impios refutamus testimoniis verbi Dei, & violentiam Tyrannorum frágimus. Orante Mose, vincit exercitus Israël. Nobis docentibus & precantibus reprimuntur diaboli & tyranni, ne possint bella mouere, & facere horrendas vastationes, ad quas efficiendas suo quodam furore impelluntur. Hæc arma nobis data esse meminerimus, & discamus, cogitemus & doceamus Euangelium studiosius & ardentius, & precationem quotidie adiungamus, clamemus ad Deum per Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum, vt nos regat, defendat & seruet, sicut hîc iubet Ephesios precari, vt Euangelium feliciter propagetur.

DOMINICA XXI. POST TRINITATIS.

Epistola Philip. i.

*G*ratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in omni precatione mea pro omnibus vobis, cum gaudio precationem facias, quòd veneritis in cõmunionem Euangely, à primo die vsque ad hoc tempus: persuasum habens hoc ipsum, quòd is qui cepit in

in vobis opus bonum, perficiet usque ad diem Iesu Christi: sicut iustum est mihi, ut hoc sentiam de omnibus vobis, propterea quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Euangelij, cum sitis omnes mihi consortes gratia. Testis enim mihi est Deus, quam desiderem vos omnes in visceribus Iesu Christi. Et illud oro, ut charitas vestra adhuc magis ac magis exuberet in agnitione, omnique intelligentia: ut probetis, quae sunt praestantia, ut sitis sinceri, ac tales, ut nemini sitis offendiculo, in diem Christi, impleti fructu iustitiae, qui contigit per Iesum Christum, ad gloriam & laudem Dei.

LOCI PRAECIPVI.

- I. Consolatio de stabilitate Ecclesiae & fidei.
- II. De officio boni doctoris.
- III. An liceat Christianis iurare

De primo Loco.

 Mnes pios maximè angit atque sollicitos habet hæc quaestio; Quid de stabilitate Ecclesiae existimandum sit, praesertim cum hostes Euangelij, non iudicio neque disceptatione, sed vi atque impressione eam euertere conentur. De.

inde singulos priuatim hæc cura excruciat, an inter tot & tam varias difficultates lux fidei ad supremū vitæ diem retineri possit? Sed his animorum nostrorum curis & solitudinibus Paulus adhibet consolationem maximè congruentem: Exploratè mihi perceptum est & cognitum. Ecclesiam mensuram esse, vsque ad illum diem, quo se filius Dei, dux & liberator Ecclesiæ iterum ostendet vniuerso generi humano. Sic etiam hoc persuasum piis omnibus, fidem velut pelagi rupem immotā fore, quæ sese multis circumlatrantibus vndis, mole tenet, scopuli ne quicquam & spumea circum saxa fremunt, laterique illis refunditur alga. Ac ne cui hoc mirum videatur, infra in cap. 2 eadem consolatio repetetur: Deus, qui dedit vobis vt velitis, dabit etiam vt perficiatis, vt ipsi fiant aliqua grata.

Secundus Locus,

De officio boni doctoris.

Quemadmodum politici gubernatores in aliquod præclarum & singulare exemplum intuentur, illiusque, quantum vel ingenio vel industria assequi possunt, similes esse student: Ita hi, qui onus docendi Euangelij susceperunt, tota mente atq; omni animo Paulum intueantur, & virtutes huius doctoris sibi ad imitandum proponant. Nulla enim mater tanta amicitia & charitate sobolem complectitur, quan-

quanta Paulus Ecclesiam complexus est. Sunt enim noti versiculi:

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum,

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Quare cum Paulus inter ærumnas retinuerit Ecclesiarum memoriam, deque earum statu magis sollicitus fuerit, quàm de suis periculis, facile iudicari potest, paternam φιλοσοφίαν in Paulo fuisse.

Adde huc seriam & ardentem precationem, in qua petiuit à Deo, vt Ecclesiæ semen conceptum fouerent, & segetem iucundam funderent. Adde etiam animi magnitudinem & constantiam, qua non dubitauit pro lege & pro grege mori. Quamobrem ministri Evangelij primùm amore Ecclesiæ ardeant: deinde vota faciant, vt Ecclesia semen acceptum, magno cum fœnore reddat. Postremò, prompti & parati sint ad tolerandas ærumnas, quæ piis doctoribus propter confessionem impendent.

De tertio Loco.

Iurandum est affirmatio religiosa, qua homo testatur, Deum intueri qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, piorumque & impiorum habere rationem, & petit vt consultò & cogitatò fallentes puniat.

Cùm autem Matth. 5 dicatur. Nolite iurare omninò, multi quærere solent, quid de iure

ramentis existimandum sit; Sintné omnia iuramenta sine exceptione à Christo prohibita? Respondeo: Non ex singulis vocibus conciones Christi spectandæ sunt, sed ex perpetuitate atque constantia.

Christus cap. 5 Matthæi de ijs iuramentis disserit, quæ priuatim erumpunt, non cogente magistratu aut vocatione. Quod autem magistratui iuramentum ἑπακλον dandum sit, partim ratio nos admonet, partim autoritas docet. Multa enim firmâda sunt iureiurando. Multos diuini supplicij metus à scelere reuocat. Denique sancta est societas ciuium inter ipsos, Deo immortali interposito tum iudice, tum teste.

Sed ne omnia reuocentur ad primas notiones, autoritas Pauli hoc idem ipsâ declarat. Est enim nota Pauli regula, quæ ad Roman. 13 traditur: Potestati obediendum est non tantum propter pœnam, sed multò magis propter conscientiam.

Illud verò iusiuradum, quod vocatio nobis exprimit, Deo placere, testatur vox diuina ca. 10 Deuter. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis, scilicet cogente vocatione aut magistratu.

Die 7 Nouemb. Anno 47.

DO.

DOMINICA XXII.
POST TRINITATIS.

Epistola Philip. 3.

Pariter estote imitatores mei fratres, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodum habetis nos pro exemplari. Nam complures ambulant, de quibus saepe dixi vobis, nunc autem & flens dico, inimici crucis Christi, quorum finis perditio est, quorum Deus venter, & gloria in dedecore ipsorum, qui terrestria curant. Nam nostra conuersatio in cælis est, ex quo & seruatorem expectamus, Dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conformer reddat corpori suo glorioso, secundum efficaciam, qua potest etiam subicere sibi omnia,

LOCI TRES.

- I. Imago regni Pontificij.
- II. De regno Christi.
- III. De resurrectione carnis.

Primus.

Um multæ extent picturæ regni Pontificij, tùm illa nimirum præstat omnibus, quæ in cap. 3 ad Philipp. proponitur. Nam cùm ait, multos inimicos esse crucis Christi, significat quale sit

sic genus doctrinæ, quod in regno Pontificio sonat. Res enim ipsa satis declarat, omnes opiniones & cultus qui à pontificibus Rom. in Ecclesiam inuecti sunt, impiè ac tetè deformare necessariam & salutarem doctrinam de beneficijs Christi, crucifixi pro nobis & resuscitati.

Si enim homines operibus iusti sunt, & legi satisfacere possunt, efficitur illud, vt Christus frustra sit mortuus.

Quis autè ignorat has sententias ab aduersarijs pertinaciter defendi: Nullum peccatum nisi originale propter Christum remitti, cetera quæ baptismum consequuntur, nostris meritis expianda esse: cuiusmodi sunt, sufficiens contritio, scrupulosa delictorum enumeratio, Canonica satisfactio, vita monastica.

Quid tam porro contumeliosum est in crucem Christi, quàm inuocatio hominum mortuorum, & prophanatio cœnæ Domini in Misis venalibus & funebribus, quas fingunt habere vim tollentem atque delentem peccata.

Huic verò idolatriæ adiunctus est Epicureus contemptus Dei, qualis ab Euripide describitur. Sic enim Cyclops inquit:

Ζηνὸς δ' ἐγὼ κεραινὸν οὐ φρίσσω ξενέ,
 οὐδ' οἶδ' ὅτι Ζεὺς ἐς' ἐμῶν κρείστων θεῶν
 ἢ γῆ δ' ἀνάγκη κ' ἀνδρέλη κ' μὴ δέλη
 τίκτεσσα πῶσαν, τ' ἄμα παίειν βοτὰ,
 ἃ ἐγὼ ἔτιμι θύω πλὴν ἔμοι θεοῖσι δ' οὐ
 κ' τῆ μεγίστη γαστρὶ τῆδε δαμόναν.

Non vlla numina expauesco caelitum,

Sed victimas vni deorum, maximo

Ventri offero: Deos ignoro ceteros.

Etsi autem nunc floret politia Pontificia instructaque est rebus his omnibus, quibus abundant hi, qui beati putantur: tamen cum dixerit, pax & securitas, vt Pauli vtar verbis, repente interitu opprimetur. Nam idem Paulus 2 Thes. 2 ruinam huius regni lucide non obscure pradicat, inquiens: Cum reuelatus fuerit homo peccati & filius perditionis, quem Dominus Iesus Spiritu oris sui interficiet, & tandem omnino abolebit illustri aduentu tuo. Quod si moram fecerit Dominus, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.

Secundus Locus.

Primum tenenda est vera & erudita definitio regni filij Dei.

Regnum Christi est gubernatio Christi, colligentis sibi Ecclesiam per ministerium Evangelij omnibus temporibus mundi, & liberantis eam a peccato & aeterna morte, & sanctificantis eam dato Spiritu sancto, vt sit aeterna ipsius haereditas, & mirabiliter eam defendentis, & regentis eam in hac vita, vt verè inuocet, & agnoscat exaudiri preces, ac celebret Deum & resuscitantis eam ex morte ad vitam & gloriam sempiternam.

Ex hac definitione iudicari potest, longè ab

re ipsa

seipsa distare atque à veritate imaginationem Pontificum & aliorum, qui cogitant Ecclesiã esse politiam similem regno, in qua oporteat vnum aliquod visibile caput esse, armatum potentia & potestate condendi leges & interpretandi, laxandi & astringendi leges diuinas & humanas: & hoc caput volunt alligatum esse certo loco & electioni certi Collegij, vt in alijs regnis.

Cùm natura homines intelligant politica, libenter transformant & Ecclesiam in talem humanam politiam. Sed hæc imaginatio refutanda est propter multa incommoda: Quia Tyrannica potestas hoc prætextu instituitur, qualis est Pontificia, quæ multos impios cultus & idola instituit. Deinde doctrina de cruce, & promissiones spirituales obscurantur. Nam oculi intèti in politica bona, his amissis, putant Ecclesiam à DEO abiectam esse. Ideo sæpe multùmq; cogitemus hoc Pauli dictum ad Philip. 3. ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.

Tertius Locus.

Omniem hanc de resurrectione disputationem in partes tres diuidemus: quarum prima est, quòd Christus velit omnes homines à mortuis excitare. Altera est, quòd possit hanc, tantam rem efficere atque assequi. Tertia est, qualis futura sit resurrectio piorum.

Primum igitur querenda sunt clara & illustra testimonia, quibus voluntatem suam Christi

Christus de resurrectione mortuorum humano generi patefecit. Ioan. 5 Filius Dei ipse inquit: Veniet hora, in qua omnes humo intecti audient vocem meam, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij. Ioannis 6: Hęc est voluntas Patris mei, qui misit me, vt omnis qui videt Filiũ, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ioan. 11. Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Sit igitur hoc iam à principio persuasum omnibus, Christum velle, vt omnes mortui in postrema mundi die reuiuiscant.

Sequitur vt doceam Christum tãta potentia predictũ esse, quãta ad huius mirandi operis molitionẽ requiritur. Cũ enim hic mundus & initio constitutus sit potentia Filij Dei, & omni tempore administretur, perspicuum esse debet, eadẽ potentia, quæ immensa & infinita est, mortuos in vitã reuocari posse. Adde huc ipsius Filij Dei resurrectionem, & multorum, qui vnã cum ipso tanquam satellites in cœlum ascenderunt.

Cõstituta hac sententia, deinceps quærendũ est, qualisnam futura sit resurrectio piorum. Sed hanc quæstionẽ Paulus apertè & luculentè explicat, inquit; Christus transformabit corpus nostrum fragile & caducum, ea quidẽ ratione, vt proximè ad ipsius corpus resuscitatum

tum & glorificatum accedat. Sic & Ioannes in Epistola cap. 3 ait: Cum apparuerit dux & liberator Ecclesiæ, Filius Dei, similes ei erimus. Hac igitur consolatione præsentis miserias leniamus, quia dum respicimus, quod aiunt, versamúsque nos, immortalitas aderit.

Die 8 Nouembris, anno 47.

DOMINICA XXIII. POST TRINITATIS.

Epistola Coloss. I.

Propterea & nos, ex quo die audiimus, non desinimus pro vobis orare, & postulare, ut impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & prudentia spirituali, ut ambuletis dignè Domino, ut per omnia placeatis, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in agnitionem Dei, omni robore corroborati, iuxta potentiam gloriæ illius, ad omnem tolerantiam ac patientiam, cum gaudio, gratias agentes Patri, quod idoneos nos fecit ad participationem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos à potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum Filij sibi dilecti, per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum.

LOCI

LOCI DVO.

- I. De officio doctorum Euangelij.
 II. De vita Christiana.

Primus.

Hic locus, cum supra aliquoties à nobis explicatus sit, in præsentia omittetur.

Secundus Locus.

Quemadmodum tres sunt hominis vires præcipuæ, mens, voluntas & cor: sic tribus in rebus vita Christiana versatur. Prima est agnitio voluntatis diuinæ, & intelligentia spiritualis. Altera est cursus bonorum operum. Tertia est tolerantia in afflictionibus. Earum, si placet, rerum, quanta quæque valeat, quantumque iusta sit vnaquæque, videamus.

Principiò satis constat, necessariam esse agnitionem Dei & voluntatis diuinæ. Ideò enim conditi sumus, & sanguine Filij Dei redempti, ut authorem nostræ naturæ agnoscamus, & grata mente celebremus hanc tantam bonitatem, quòd Deus nos recipit propter Filium, nec vllam prærogatiuam admittit extra hanc normam, quam tradidit in voce Euangelij. Quamobrem nulla nos satietas capiat doctrinæ cœlestis, sed quò affluentius vndique eam haurimus, eò grauiùs ardentiusque sitiamus.

Cum autem regnum Dei non tantum in sermone, sed in veritate, id est, in vera pietate

& disciplina consistat, danda est opera, vt professionem Euangelij piis & castis moribus ornem⁹. Est enim verissima Nazianzeni vox: Qui bene docet, & turpiter viuit; vna manu ædificat. & altera destruit.

Et quoniam Euangelij confessio est coniuncta cum magna varietate periculorum & ærumnarum, iuxta illud: Omnes qui volent piè viuere in Christo, persecutionem patientur: haud scio an vlla virtus post inuocationem magis necessaria sit homini Christiano, quàm tolerantia. Itaque præparemus nos, ad futura certamina, & à Deo precemur, vt Spiritu spontaneo, id est, spontè obtemperante in afflictionibus nos confirmet, Amen.

DOMINICA XXIII. POST TRINITATIS.

Epistola Galat. 5.

FRatres: Spiritu ambulate, & concupiscentiam carnis non perficietis. Nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hac autem inter se mutuò aduersantur, vt non quacunque volueritis, eadem faciatis. Quare si spiritu ducimini, non estis sub lege. Porrò manifesta sunt opera carnis, quæ sunt hæc, adulterium, scortatio, immundicia, lascinia, simulachrorum

rum cultus, veneficium, inimicitia, lis, amulationes, ira, concertationes, seditiones, secta, invidia, cades, ebrietates, comessationes, & his similia, de quibus prædico vobis, quemadmodum & prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei heredes non erunt. Contrà, fructus spiritus est charitas, bonitas, fides, mansuetudo, temperantia. Aduersus huiusmodi non est lex. Qui verò sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentiis.

LOCI TRES.

- I. De dissensione atque discordia carnis & Spiritus.
- II. De abrogatione Legis.
- III. Refutatio Antinomorum.

Primus Locus.

Multæ sunt in natura ἀρτιπράθειαι, vt delphini & murenæ, cygni & aquilæ, equi & cameli: sed nulla maior est quàm spiritus & carnis, quæ bellum ἀπορροῦ inter se gerunt. Est enim caro ἀταξία omnium virium in homine, vt mentis caligo de Deo, auersio voluntatis ab illo summo & maximo bono, contumacia cordis. Hæc ἀταξία aduersa fronte repugnat Spiritui sancto, & motibus ab eodem excitatis: sed gra

tia in renatis, & donum per gratiam, vt Pauli verbis vtar, carnem frangit & comminuit, ferocitatẽque eius ita reprimat, vt facillẽ Spiritui sancto victoriam tradat. Hoc adiutore Ioseph repugnauit illecebris dominæ, Ionathas repressit flammam æmulationis. Denique pijs, qui norũt exercitia fidei & inuocationis, non obscura est *σαρκοπνιδατομαχία*.

Secundus Locus.

Cũ omnis lex obliget vel ad obedientiã, vel ad pœnam; dextrẽ intelligenda sunt hæc dicta, quæ affirmant, renatos non esse sub lege. Etsi igitur sancti à legis maledictione liberati sunt: constat tamen æterna, positumq; lege est, vt creatura conditori obtemperet. Nequaquã enim libertas Christiana transformanda est in barbaricam & Cyclopicam licentiam omnium scelerum, sed obedientiã inchoandam esse, & hanc placere Deo sciamus propter Mediatorem, et si adhuc imperfecta est in hac vita, & multis sordibus contaminata.

Tertius locus.

Supra aliquoties refutauit amentiam Antinomorum, qui somniant, fidei nihil nocere lapsus voluntarios: sed hoc facillẽ confutare possumus testimonio Pauli ad Galat. 5: Manifesta sunt opera carnis; adulterium, scortatio, idolatria. De his prædico vobis, quod, qui ta-
lia

lia agunt, regnum Dei non possidebunt. Ideò autem vocat manifesta opera: quia de eis conscientia facientis certò iudicare potest ex lege Dei, & scit Deo displicere malum propositum.

*Finis Epistolarum à festo Trinitatis vsque ad
Christi aduentum in carne,*

Anno Christi 1547. die 18 Nouembris.

Esa. 54.

*Montes mouebuntur, & colles cõtremissent:
misericordia autem mea non recedet à te,
nec fœdus pacis meae mouebitur, dicit mi-
serator tuus Dominus.*

Esa. 59.

*Hoc fœdus meum cum eis, spiritus meus qui
est in te, & verba mea qua posui in ore
tuo, non recedent ab ore seminis tui in æ-
ternum.*

SOLI DEO GLORIA.

*Deus misereatur nostri, & benedicat
nobis.*

NEOSTADII IN
PALATINATV,

Typis Matthæi Harnisch.

Anno

M. D. LXXXIII.

